PROJECTE D'INTERPRETACIÓ DEL PATRIMONI

POBLENOU, DE SUBURBI A TERRA PROMESA

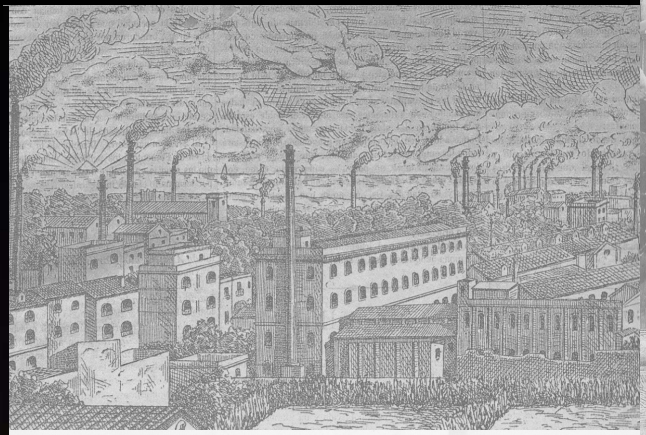
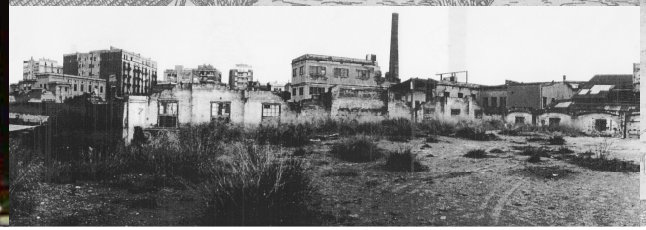
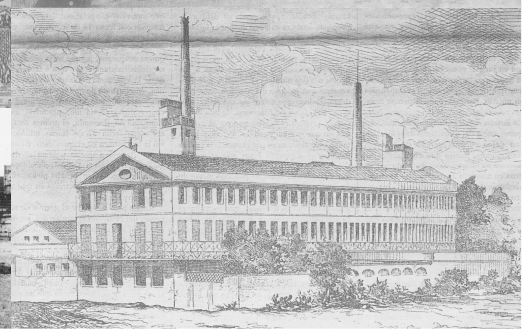

PROJECTE D'INTERPRETACIÓ DEL PATRIMONI
POBLENOU, DE SUBURBI A TERRA PROMESA

Carles Somoza Buscarons

Postgrau en recursos i estratègies en museografia interactiva

Curs 2010-11

Convocatòria Setembre 2011

Projecte *El Poblenou, de suburbi a terra promesa*

Tutor: Ramón Sala Fernández de Aramburu

Presentació del projecte 1

FASE 1: DIAGNÒSTIC I CONCEPTUALITZACIÓ

Estudi de públics 2
Anàlisi del context territorial i concreció d'objectius i estratègies 8
Identificació i valoració dels recursos patrimonials 21
Definició de temes 36
Definició del concepte clau i estructura temàtica de la interpretació 78

FASE 2: DESENVOLUPAMENT OPERATIU

Estructuració i organització de la interpretació 82
Primer nivell de concreció 85
Segon nivell de concreció 126
Tercer nivell de concreció 136
Disseny d'activitats didàctiques complementàries 139
Mecanismes per a l'acció 157
Estratègia de comunicació 157
Model de gestió 163
Cronograma 166
Pressupost 168
Bibliografia 169

Presentació del projecte

El Poblenou és un dels deu barris que des de l'any 2006 conforma el districte barceloní de Sant Martí. Tradicionalment el barri ha ocupat una extensió molt major a l'actual, pel que els nous barris sorgits al seu entorn també conserven el topònim "Poblenou": el Parc i Llacuna del Poblenou, La Vila Olímpica del Poblenou, Diagonal Mar, Front Marítim de Poblenou, i Provençals de Poblenou.

L'origen del barri el trobem en l'establiment dels coneguts "prats d'indianes" als entorns del segle XVIII. Fins aquell moment el barri era un indret suburbial de l'antic municipi de Sant Martí de Provençals, ocupat per poc més que alguns ramaders, pagesos i pescadors.

L'explosiu fenomen de la industrialització barcelonina i la manca d'espai i salubritat, així com la proximitat al Port de Barcelona, van ser els factors clau que van convertir la zona en un dels nuclis industrials més importants de Catalunya i Espanya.

En l'actualitat és una zona en constant transformació, on s'hi ubica el que vol ser nou districte tecnològic de la Ciutat Comtal, el 22@, convivint amb la resta de façanes d'antigues fàbriques i una vida veïnal que intenta conservar l'esperit familiar i popular que s'ha perdut en altres barris de Barcelona.

El projecte *Poblenou, de suburbi a terra promesa* pretén dinamitzar culturalment el barri a partir de la interpretació dels seus recursos patrimonials més importants. Per fer-ho s'optarà per el disseny i realització d'un territori-museu, on espai museístic i espai públic es fusionen en una gran estructura interpretativa. Aquesta proposta aposta per un fort contingut educatiu i didàctic en els seus recursos d'interpretació.

El pla de treball d'aquest projecte s'estructura en dues parts. La primera, diagnòstic i conceptualització, consta de tots aquells treballs destinats a l'avaluació del context territorial i correspondre amb una proposta adaptada a la idiosincràsia del territori. L'estudi dels públics, arguments temàtics, context territorial, desenvolupament d'objectius i estratègies, i concepte operatiu i temàtic, són les parts en les que s'estructura aquest primer bloc del projecte.

La segona part, estructura pròpiament la proposta interpretativa, basada en tres nivells d'interpretació, de més general a més concret, al llarg del territori, unides per un únic fil conductor i argument temàtic que dóna sentit i unitat a tot el projecte.

El disseny d'activitats educatives li proporciona el valor més didàctic a la proposta.

Així mateix s'estableixen les bases per a la realització d'accions orientades a la comunicació i gestió del projecte.

Poblenou, de suburbi a terra promesa, analitza, interpreta i divulga de manera divertida, didàctica i interactiva els elements fonamentals de la realitat i la història del barri de Poblenou, oferint tant els arguments de sempre com nous punts d'estudi en toponímia, urbanisme i el desenvolupament de la indústria tecnològica.

Una manera educativa i divertida per conèixer els canvis econòmics i socials que ha patit a en els darrers segles aquest indret clau de la ciutat de Barcelona.

Estudi de públics

1. Caracterització dels públics.

El punt de partida d'un projecte museogràfic d'àmbit territorial requereix l'anàlisi i diagnòstic dels principals perfils de públic que cal tenir en compte. Per tal de fer una prospecció sobre el tema s'han utilitzat les dades facilitades per l'Institut d'Estadística de Catalunya[1] i el Ministerio de Cultura[2]:

Perfil 1: Públic individual

En contra de la imatge que tradicionalment es té, la visita individual és la predominant en els principals museus espanyols, amb un 81% de totes les visites, segons ens indiquen les fonts del Ministeri de Cultura. Entenem per públic individual no únicament els visitants que acudeixen en museus i centres patrimonials sols, sinó també als que ho fan en petits grups d'acompanyants. Així doncs, segons les dades ofertes per l'IDESCAT podem veure que dintre d'aquest col·lectiu predomina la persona que visita el museu o espai patrimonial sol/a (1.409'4 habitants), i segueixen aquells visitants acompanyats per la parella o espòs/a (1.111'9 habitants), per amics/gues (967'5 habitants) o per altres persones (227'9 habitants).
Segons les dades de l'Institut d'Estadística, el públic més nombrós és aquell que està en la franja d'edat entre els 30 anys i els 44 anys (31'9%).
Dintre del grup de públic individual hi ha un 21'3% que podem considerar com a "tècnics i professionals científics i intel·lectuals, és a dir el que podríem considerar com a públic especialista.
Aquest segment de públic reclama propostes museogràfiques i activitats individualitzades que els hi permetin gaudir de la visita sols/es o en petits grups d'acompanyants adults. Les expectatives dels visitants en museus i àmbits patrimonials estan relacionades amb la voluntat d'aprendre coses noves, i de disfrutar de la visita.
El públic especialista s'interessa per la participació en activitats científiques, com debats, tertúlies o conferències.

[1] Departament de Cultura-Institut d'Estadística de Catalunya-2006/08
[2] Ministerio de Cultura-Laboratorio permanente de público de museos-2010

PÚBLIC INDIVIDUAL	
Pes específic	81'0%
Característiques	Visita sol/a (1.409'4 habitants), acompanyats per la parella o espòs/a (1.111'9 habitants), per amics/gues (967'5 habitants) o per altres persones (227'9 habitants). 21'3% públic especialista.

Perfil 2: Públic familiar

Dintre de l'ampli grup del públic individual, destaca un perfil molt singular que és el del públic familiar, que segons les dades de IDESCAT seria fins al 32'6% del total de visitants individuals. Es tracta d'un públic format per una família amb els fills.

Són un perfil de persones ocupades (60'1%) i amb un nivell d'estudis secundaris (37'4%) i superiors (31'4%).

Igual que el públic individual el ventall d'edat majoritària d'aquests visitants es entre els 30 anys i els 44 anys amb un 31'9% del total.

El públic visitant busca activitats que responguin a les expectatives d'oci i aprenentatge de la família, principalment adaptades a les necessitats concretes dels fills. Aquestes propostes han de permetre la participació simultània de pares i fills.

PÚBLIC FAMILIAR	
Pes específic	32'6% (del total de públic individual)
Característiques	-

Perfil 3: Públic escolar

El públic escolar difereix totalment dels perfils mencionats en anterioritat, ja que es tracta de visitants en grups grans de persones que poden arribar a més de vint membres, d'edat infantil i juvenil. Tot i que tradicionalment es pensa que el públic escolar és el majoritari en els museus i centres patrimonials, les dades que ens ofereix el Ministeri de Cultura ens permet comprovar que aquest només representa un 13'3% del total dels visitants.

Dintre d'aquest percentatge, els grups majoritaris són els de alumnes de l'ensenyament secundari o superior amb un 9'4%, mentre que l'ensenyament primari ocupa únicament el 4%.

El públic escolar reclama unes necessitats molt concretes relacionades amb l'educació. Les activitats orientades a aquest perfil han de respondre a la realitat de les programacions escolars, així com a les últimes tendències pedagògiques i didàctiques. Evidentment es necessari que les activitats siguin de caràcter grupal, per tal de estimular la participació de tots els membres.

PÚBLIC ESCOLAR	
Pes específic	13'3%
Característiques	4% ensenyament primari 9'4% ensenyament secundari o superior

Perfil 4: Visitants en grups no escolars

Un dels perfils minoritaris que visiten els museus catalans i espanyols és el dels visitants en grups (no escolars), que segons les dades del Ministeri de Cultura és del 5'7%. Es tracta d'un perfil molt complex que inclou diversos grups que per ordre d'importància serien els grups turístics, seguit dels de la tercera edat i les associacions culturals.

Els visitants de grups no escolars busquen activitats col·lectives, que permetin la participació i l'oci dels seus membres. La diferència envers els grups escolars és l'edat dels seus membres, han de ser activitats aptes per el públic adult, així com el menor caràcter educatiu i didàctic d'aquestes.

VISITANTS EN GRUPS NO ESCOLARS	
Pes específic	5'7%
Característiques	Per ordre d'importància serien els grups turístics, seguit dels de la tercera edat i les associacions culturals.

2. Segmentació i jerarquització de públics

• Tenint el compte el fort contingut didàctic amb que es concep aquest projecte, hem de valorar que el segment de públic prioritari és l'escolar, així mateix cal entendre que podem oferir una situació competitiva privilegiada, realitzant les actuacions adequades.

• Així mateix el contingut didàctic pot ser un element d'atracció del públic familiar, el qual cal integrar amb propostes que integrin al públic adult.

• El públic individual i grups no escolars queden en una posició menys privilegiada, tant per l'atractiu del propi mercat com per la situació competitiva, al buscar certes propostes i activitats diferenciades. Malgrat això, entenem la necessitat d'integrar amb el major nombre d'activitats possibles aquest segment de públics.

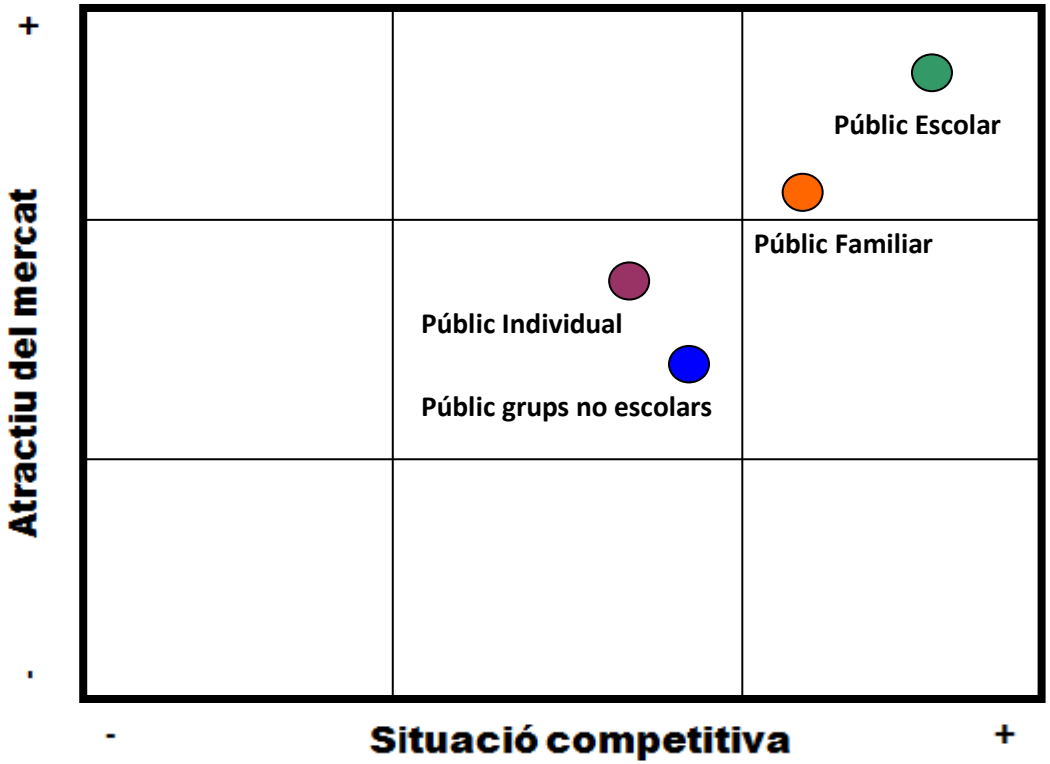

Estudi del context territorial i concreció d'objectius de desenvolupament local

1. Anàlisi del context territorial

Serveis culturals i educatius

El barri de Poblenou té un potencial de creixement pel que fa a l'oferta de serveis de caràcter cultural i educatiu molt important. Tot i això cal valorar amb molta atenció tant els factors de potencialitat com els de regressió.

La zona compta amb poques activitats de caràcter educatiu extraescolar vinculades amb el territori i la seva interpretació, el que permet pensar en una gran oportunitat per omplir aquest buit al mercat degut a la absència de competència, les visites guiades ofertes pel MuHBa i pel cementiri del Poblenou són les activitats més destacades del barri. A més, si analitzem la temàtica d'aquest tipus d'activitats podem veure amb força claredat que la major part d'elles estan vinculades al passat industrial de la zona, deixant un gran buit en la interpretació del ric patrimoni relacionat amb esdeveniments històrics com la Guerra Civil, la transició democràtica i la Barcelona olímpica i post-olímpica. Aquests buits en l'àmbit cultural i educatiu reclamen ser superats com ho demostra el creixent interès en la recuperació i impuls del patrimoni industrial del Poblenou, motivat en gran part pel propi teixit social.

La consolidació de moltes ofertes culturals i educatives, tant de caràcter públic com privat, arreu de la ciutat de Barcelona demostra el dinamisme de la demanda i les grans oportunitats que ofereix. La presencia d'un gran nombre d'escoles i instituts a la zona i la proliferació de diversos equipaments culturals de caràcter públic ens assegura un públic potencial interessat en nous productes culturals i educatius. Resulta especialment interessant el projecte que pretén dur a terme el MuHBa de construcció d'una seu a l'antiga fàbrica Oliva-Artés del Poblenou especialitzada en la difusió del patrimoni industrial de la ciutat. Aquest idea és una gran oportunitat pensant en possibles col·laboracions, fusions de projectes o models de gestió.

Per altra banda la zona té certs punts dèbils que cal tenir en compte alhora de dur a terme qualsevol projecte de caràcter cultural i educatiu i que cal salvar urgentment.

La falta d'una estructura interpretativa del territori de caràcter professional, tot i assegurar un baix nivell de competència, marca també l'absència d'un model sobre el que inspirar-se pel que cal treballar sobre un territori verge en aquest aspecte. Aquesta manca de tradició en les darreres dècades va precipitar la desaparició de part del patrimoni històric de la zona a favor de la urbanització del barri, caldrà per tant optimitzar al màxim el patrimoni existent i vetllar per la seva conservació. La manca de recursos interpretatius de la zona es veu agreujat per l'absència d'un punt d'informació eficaç on conèixer les diverses activitats que es realitzen, el que dificulta el seu èxit.

Cal posar especial atenció en una de les debilitats més importants a superar que és el problema del finançament. El sector cultural depèn pràcticament en tota la seva totalitat d'un àmbit públic amb greus dificultats de finançament degut als problemes financers dels darrers anys. Cal col·laborar amb el major nombre d'entitats possible per aconseguir el suport econòmic i social suficient per a dur endavant qualsevol tipus de projecte de caire cultural i educatiu.

SERVEIS CULTURALS I EDUCATIUS	
FORTALESSES/OPORTUNITATS	**DEBILITATS/AMENACES**
•Baixa competència en activitats educatives entorn de la història del Poblenou. Activitats limitades a visites guiades i molt relacionades amb el passat industrial de la zona. • Creixent interès en la conservació i interpretació del patrimoni industrial de la ciutat de Barcelona. • Un públic potencial elevat amb més de seixanta escoles i instituts en els entorns del Districte de Sant Martí. • Creixement del nombre d'equipaments culturals al barri: Linguamón, biblioteca Manuel Arranz, Museu de Ciències Naturals o Can Framis. • Previsió de la construcció d'una secció del MuHBa al centre del barri dedicada a la interpretació del passat industrial de la zona. • Consolidació d'ofertes educatives públiques i privades de caràcter extraescolar que complementen els buits generats per les escoles.	•Manca d'una tradició i de recursos en la interpretació del patrimoni cultural moble i immoble de Poblenou. • Inversió pública reduïda en la creació de propostes de caràcter educatiu. El context econòmic actual agreuja la situació. • Desaparició de part del patrimoni històric de la zona a causa de la modernització urbanística de la zona. • Alta dependència de finançament públic per a la creació de nous serveis culturals i educatius. • Inexistència d'un punt d'informació eficaç sobre els espais culturals i activitats del barri.

Demanda actual

El barri del Poblenou ha tingut en els darrers anys un augment important de població, passant dels 56.970 habitants el 1991, als 82.318 habitants de 2008. Aquest fenomen es deu en part al ràpid creixement i intens procés d'urbanització de la zona en les darreres dècades.

Aquesta evolució demogràfica requereix d'una millora d'equipaments de tot tipus. Específicament en l'àmbit cultural, el creixement demogràfic s'ha vist acompanyat d'una creixent demanda d'equipaments culturals com espais de creació, espais associatius o biblioteques. En l'àmbit museístic l'Ajuntament de Barcelona marca com un dels seus objectius al Programa d'Actuació del Districte de Sant Martí, "fomentar la presència d'equipaments museístics al districte". Aquesta demanda es pot comprovar en les diverses activitats i exposicions realitzades per les entitats del barri. L'any 2006 l'Arxiu Històric de Poblenou va organitzar una exposició sobre el passat industrial de la zona anomenada "Fet al Poblenou", en la qual es van recollir més de 300 signatures de suport a la exhibició, 40 de les quals reclamaven que l'exposició fos permanent o que es crees un museu al Poblenou dedicat a la seva història.

Cal tenir en compte que la voluntat de l'Ajuntament d'impulsar centres museístics a districtes com el de Sant Martí es deu en part a la idea de descentralitzar l'oferta cultural fora de Ciutat Vella. Avui encara hi ha una forta centralitat en aquesta zona, dels més de 50 museus que hi ha a Barcelona, 19 estan situats a Ciutat Vella, un 37'2% del total. Només el districte de l'Eixample s'acosta amb un total de d'11.

Aquesta descentralització ha tingut la seva vessant en el turisme. Caldria saber valorar el fet que Poblenou s'ha convertit ja en un punt turístic de la ciutat, amb tot una sèrie d'equipaments per allotjar aquests col·lectius. Seria bo aprofitar aquesta realitat i oferir un producte atractiu i que afronti i doni una alternativa a una de les principals amenaces de la zona que és la forta dependència d'un turisme de "sol i platja" degut a la seva proximitat al mar.

	Nombre d'habitants			% sobre població Barcelona			Densitat (hab./km²)		
Població	**1986**	**1991**	**1996**	**1986**	**1991**	**1996**	**1986**	**1991**	**1996**
Barcelona	1.701.812	1.643.542	1.508.805	—	—	—	17.177	16.589	15.229
Districte de Sant Martí	216.810	214.252	205.359	12,7	13,0	13,6	22.056	21.796	20.891
Barris:									
El Clot i el Camp de l'Arpa	62.544	63.471	59.983	3,7	3,9	4,0	44.674	45.336	42.845
El Poblenou	56.042	56.970	54.877	3,3	3,5	3,6	14.011	14.243	13.719
La Verneda	67.059	64.953	60.059	3,9	4,0	4,0	35.294	34.186	31.610
Els barris del Besòs	28.833	27.241	25.414	1,7	1,7	1,7	26.212	24.765	23.104
La Vila Olímpica	2.332	1.617	5.026	0,1	0,1	0,3	1.666	1.155	3.590

Població	% nascuts a Barcelona			% nascuts a la resta de Catalunya			% nascuts a la resta d'Espanya		
Procedència	**1986**	**1991**	**1996**	**1986**	**1991**	**1996**	**1986**	**1991**	**1996**
Barcelona	56,8	57,7	58,9	9,1	8,9	8,6	31,6	30,2	28,6
Districte de Sant Martí	55,4	56,6	58,1	7,6	7,4	7,4	35,4	34,0	31,8
Barris:									
El Clot i el Camp de l'Arpa	59,7	60,7	61,6	9,5	9,1	8,9	29,0	27,8	26,3
El Poblenou	56,9	62,1	67,4	8,2	7,8	8,4	33,5	27,7	20,3
La Verneda	50,3	51,1	52,8	6,6	6,5	6,5	41,8	40,9	39,0
Els barris del Besòs	50,6	51,7	53,8	5,2	5,4	5,5	43,0	41,3	38,8
La Vila Olímpica	44,8	41,7	55,0	6,5	7,1	11,0	47,0	47,1	25,2

Font: Padró d'Habitants 1986, 1991, 1996. Departament d'Estadística

Per altra banda cal donar resposta a una de les fortaleses del sector cultural que és la constant presencia de grups escolars que utilitzen aquestes institucions com a complements educatius, fins un 13'3% de mitjana del total de visitants són escoles, de manera que és important potenciar un col·lectiu important dins l'àmbit cultural.

Seria bo aprofitar les oportunitats que ofereix el moment en que ens trobem. En els darrers anys ha crescut notablement l'interès per la recuperació del patrimoni industrial de la ciutat com ho demostra la restauració i recuperació d'edificis com l'antiga fàbrica Fabra i Coats, Can Jaumeandreu, la Casa de les Aigües de la Trinitat Vella o el Vapor Vell de Sants. A Poblenou la demanda de conservació d'aquest tipus de patrimoni és molt important, ho demostra el moviment popular de "Salvem Can Ricart" que reclamava la conservació de la indústria vuitcentista o bé el naixement del Grup del Patrimoni Industrial del Fòrum Ribera del Besòs que vetlla per la conservació d'aquest patrimoni en la zona entre la Ciutadella i el riu Besòs. Per altra banda però, cal fer pedagogia respecte a la necessitat de conservar dit patrimoni, principalment el cronològicament més recent, que per la seva "joventut" no desperta aquest interès per part d'un sector ampli de la societat que no li atorga el valor que pugui tenir patrimoni històric o artístic més antic.

Poblenou s'ha caracteritzat des de fa molts anys per la voluntat de crear elements d'identitat col·lectiva potents, i el patrimoni industrial sempre ha tingut un paper clau en aquest sentit, cal aprofitar aquesta situació i realitzar una proposta que aglutini els veïns de la zona i creï una identitat comuna potent.

Projecte de construcció de la seu del MUHBA a l'antiga nau industrial de la fàbrica Oliva-Artés. Projecte actualment aturat.

DEMANDA ACTUAL	
FORTALESSES/OPORTUNITATS	**DEBILITATS/AMENACES**
• Creixent demanda d'equipaments culturals a la zona. • Augment de residents al barri. • Creixent demanda de recuperació i conservació del patrimoni industrial. • Voluntat de mantenir un sentiment de comunitat i pertinença al barri • Creixent arribada de turisme internacional a la zona, amb un augment de instal·lacions de tipus turístic • Demanda important de productes educatius "extraescolars" per part dels centres educatius reglats.	• Poca valoració per una part de la societat del patrimoni industrial i post-industrial. • Forta dependència del turisme estival, amb gran atracció del "sol i platja". • Oferta cultural vinculada a la interpretació del patrimoni molt centrada en la zona de la ciutat vella de Barcelona.

Comunicació i imatge

A nivell comunicatiu i d'imatge cal potenciar diversos factors per tal de superar algunes mancances importants al respecte. El barri de Poblenou és una zona socialment molt activa i compacte pel que disposa de diversos mitjans de comunicació locals com serien Radio Poblenou o les revistes *El Poblenou* o *Icària*. De fet aquesta ultima publicació, produïda i editada per l'Arxiu Històric del Poblenou està dedicada a la divulgació del passat del barri i duu a terme una política de comunicació de les principals riqueses patrimonials de la zona. A més cal tenir en compte que existeixen potents mitjans de comunicació d'àmbit municipal com BTV on es difonen les novetats dels diversos barris de la ciutat.

La principal mancança dels mitjans de comunicació locals esta precisament en el poc impacte d'aquests, de manera que fora del barri no trobem una política de comunicació del important patrimoni de la zona com es fa en el seu interior. Per altra banda no coneixem un punt d'informació eficaç o una web 2.0 on poder donar a conèixer les diverses propostes culturals de la zona de forma àgil i senzilla i on els veïns puguin participar, opinar i oferir les seves propostes o inquietuds.

Existeix una imatge del barri vinculada a la indústria i al procés de industrialització de la ciutat de Barcelona, en canvi però, aquesta imatge aprofitable no es aprofitada amb una bona senyalització del patrimoni de la zona, ni de possibles rutes o itineraris per conèixer l'indret i valorar-ne el seu passat.

En l'àmbit turístic el Poblenou té una imatge molt positiva al estar dintre de la potent marca "Barcelona", per la proximitat a les platges i pel seu intens procés d'urbanització durant les olimpíades i el Fòrum 2004. Aquesta interessant imatge cal, però potenciar-la des del punt de vista cultural i patrimonial que complementi la imatge turística quasi exclusiva de platja i arquitectura postmoderna.

COMUNICACIÓ I IMATGE	
FORTALESSES/OPORTUNITATS	**DEBILITATS/AMENACES**
• Existència de mitjans de comunicació propis del barri tant especialitzats com no especialitzats. • Política de comunicació de les riqueses patrimonials del territori en revistes especialitzades d'àmbit local. • Existència de mitjans de comunicació potents d'àmbit municipal. • Imatge turística potent relacionada a la Barcelona olímpica, el Fòrum 2004 i el 22@. Influència de la importantíssima marca turística "Barcelona". • Existència d'una imatge de la zona vinculada a la industrialització del pla de Barcelona.	• Inexistència d'un punt d'informació eficaç sobre els espais culturals i activitats del barri. • No existeix una política de comunicació de les riqueses patrimonials de la zona més enllà de l'àmbit local. • La imatge turística de la zona centrada en la proximitat de la platja i l'arquitectura postmoderna, mantenint en segon terme el patrimoni industrial. • Senyalització del patrimoni historicoartístic insuficient o bé inexistent. • Inexistència d'una senyalització de diverses rutes o itineraris culturals per la zona. • Inexistència d'un portal web 2.0 que permeti la participació i la formulació d'idees i projectes culturals per part dels veïns del barri.

Entorn social. Implicació social.

La gran fortalesa de barris de passat obrer com és el cas del Poblenou és la llarga tradició associativa i el gruix del teixit social. Actualment formen part de la Coordinadora d'Entitats de Poblenou més d'una seixantena d'associacions de tot tipus. Algunes d'elles com l'Arxiu Històric de Poblenou treballen per l'estudi i difusió del patrimoni històric de la zona. Disposen dels seus propis mitjans de difusió escrita com la revista *Icària* i realitzen activitats diverses com conferències o exposicions, entre d'altres.

La implicació social de la zona va més enllà de la creació i articulació d'entitats, sinó que existeix tot un profund moviment col·lectiu de defensa dels interessos del barri. Així per exemple foren molt importants els moviments veïnals de *Càtex per al Barri* o *Salvem Can Ricart*.

És important, i una gran oportunitat, comptar amb el dens teixit associatiu, tenint en compte que les debilitats a millorar d'aquests sectors són la manca de professionalització d'algunes de les activitats organitzades per aquestes entitats, degut com és lògic, a tractar-se de activitats extraprofessionals.

Per altra banda hi ha una tendència remarcable a realitzar actes de divulgació del patrimoni de caràcter local, tenint poca ambició de demostrar la riquesa històrica del territori a altres indrets de la ciutat. Revistes com *Icària*, de gran qualitat i professionalitat podrien tenir una difusió superior degut al valor de les informacions publicades.

L'entorn social poblenoví conserva un fort sentiment de pertinença al barri. Diversos col·lectius treballen per conservar i impulsar certs elements d'identitat comuna en el que el patrimoni històric té un paper molt important, el que explica les diverses campanyes de demanda de protecció i conservació del patrimoni material i immaterial del barri.

El Poblenou compta amb un entorn social canviant i amb grans oportunitats degut a que és una zona en ple procés d'expansió econòmica i demogràfica, el que ha consolidat el barri com un dels espais més dinàmics i amb major projecció de la ciutat.

ENTORN SOCIAL	
FORTALESSES/OPORTUNITATS	**DEBILITATS/AMENACES**
• Existència d'un teixit associatiu extensíssim amb més d'una seixantena d'entitats. Marcada tradició històrica associativa. • Existència d'entitats importants dedicades a l'estudi i difusió del patrimoni històric del barri. • Forta implicació social en la defensa dels interessos de la zona. • Marcat sentiment de pertinença al col·lectiu. Marcada identitat poblenovina. • Zona econòmica i demogràficament en expansió.	• Tendència a la realització d'actes de caràcter marcadament local, sense massa ambició de donar a conèixer el patrimoni de la zona a altres punts de la geografia barcelonina i catalana. • Manca de professionalització d'algunes activitats realitzades per associacions i altres entitats.

Accessos i mobilitat

Fent un anàlisis de la mobilitat del barri podem detectar unes grans potencialitats al formar part de la ciutat més gran de Catalunya i de les més importants d'Espanya. Poblenou s'ha convertit en un dels punts importants d'arribada de turisme procedent de diverses nacionalitats al comptar amb grans infraestructures de comunicació com el port, aeroport, xarxa viaria i ferroviària. Així mateix també poden arribar visitants d'altres punts de la ciutat, degut a que existeixen diferents transports públics com el bus, metro (línies 1 i 4) i tramvia (trambesòs línia 4). Tampoc no hi ha excessius problemes per al transport viari, doncs la zona disposa dels seus propis espais públics per a l'aparcament de vehicles i bicicletes.

El barri des dels anys vuitantes ha patit un intens procés d'urbanització, principalment pel nucli històric, el que permet una mobilitat idònia per als vianants i adaptada també a les necessitats de les persones amb discapacitat física. Tot i això cal tenir present que encara existeixen alguns punts al que s'està convertit en el districte 22@ que està en ple procés d'urbanització el que dificulta moltíssim la mobilitat de les persones, principalment amb discapacitat.

Cal tenir present aquest fenòmens alhora de dur a terme actuacions sobre certs elements patrimonials, desitjant que les molèsties siguin transitòries i millori les condicions de mobilitat anteriors.

Les principals debilitats pel que fa als accessos i la mobilitat vénen per una banda per la precarietat de punts d'acollida dels visitants on informar sobre les diverses propostes culturals que ofereix la zona. El centre de barri situat a Can Felipa seria l'únic punt d'informació, no adaptat per les necessitats turístiques ni educatives.

Per altra banda, resulta una dificultat afegida la manca de senyalització dels elements patrimonials, pel que passa desapercebut per visitants i escoles.

La línia 4 del metro segueix sent el mitjà de comunicació públic més utilitzat per arribar al cor del Poblenou.

ACCESSOS I MOBILITAT	
FORTALESSES/OPORTUNITATS	**DEBILITATS/AMENACES**
•Bona comunicació nacional i internacional per les grans infraestructures de Barcelona: port, aeroport, xarxa viària i ferroviària. • Bona comunicació urbana: metro, tramvia i autobusos. • Existència d'infraestructures públiques d'aparcament d'automòbils i bicicletes. • Espai majoritàriament urbanitzat i adaptat a la mobilitat de persones amb discapacitat.	•Precarietat de punts d'acollida de visitant on informar al visitant de les propostes culturals de la zona • Existència de punts de difícil accés (principalment per persones amb discapacitat) per procés d'urbanització. • Absència de senyalització i indicadors dels principals elements patrimonials, així com rutes o altres elements interpretatius.

2. Objectius i estratègies

OBJECTIU GENERAL	OBJECTIUS ESPECÍFICS	ESTRATÈGIES
Concretar una proposta d'interpretació del patrimoni històric i artístic del Poblenou amb una forta basant educativa i didàctica.	Concretar una proposta cultural amb un fort caràcter educatiu.	Fomentant la participació dels centres educatius de la zona en la proposta cultural.
		Consolidant els recursos interpretatius dels elements patrimonials poblenovins.
		Realitzant activitats educatives de caràcter extraescolar.
		Potenciant el caràcter didàctic dels recursos interpretatius del patrimoni.
		Oferint un tractament temàtic que vagi més enllà del tradicional enfocament històric centrat en el paper de la zona en la industrialització catalana.
	Fomentar la vinculació del projecte amb les propostes culturals existents al barri.	Aprofitant i completant les propostes culturals existents.
		Fomentant l'interès pels equipaments culturals del barri.
		Fomentant el diàleg i la col·laboració entre institucions en la realització de noves activitats.
	Fomentar la participació del teixit social poblenoví en el coneixement del patrimoni local.	Realitzant propostes de divulgació i valoració i estima del patrimoni per part de la població local.
		Afavorint l'activitat de l'associacionisme cultural del barri.
		Mantenint una política favorable a la conservació del patrimoni local.
		Vinculant al teixit social en la gestió i millora del projecte
	Potenciar el barri del Poblenou com un dels nuclis culturals de la ciutat de Barcelona.	Potenciant la imatge del barri com a centre històric i industrial de gran importància.
		Realitzant propostes i activitats de caràcter supralocal.
		Complementant l'oferta cultural de la ciutat amb una proposta atractiva i innovadora.
		Oferint una proposta cultural d'interès turístic desvinculada del "sol i platja".

Estudi dels recursos patrimonials locals

1. Diagnosis dels recursos patrimonials

A continuació procedim a conèixer i valorar els elements del patrimoni material i immaterial del Poblenou. Per tal de realitzar una primera selecció d'aquests recursos utilitzarem els següents quatre valors: atractiu, notorietat, interès, viabilitat.

Atractiu: valoració estètica i artística que fa la societat sobre l'element patrimonial concret.
Notorietat: valoració del reconeixement públic que té l'element patrimonial. Si és conegut, ha estat estudiat o esdevé un element d'identitat col·lectiva potent.
Interès: valoració de l'encaix de l'element patrimonial en el projecte, segons la seva temàtica o particularitat.
Viabilitat: valoració de la possibilitat econòmica, arquitectònica o legal de dur a terme una actuació sobre l'element patrimonial.

Can Jaumeandreu

- **Gran atractiu degut al bon estat de conservació de l'exterior de l'edifici.**
- **Notorietat mitjana. Es tracta d'un edifici força conegut en els entorns veïnals.**
- **Interès alt. Clau el coneixement d'aquest edifici en el si de la història del Poblenou.**
- **Viabilitat. Actualment l'edifici és una de les seus de la Universitat Oberta de Catalunya (UOC) i Barcelona Activa.**

La fàbrica Jaumeandreu i Cia. va ser una de les primeres indústries en instal·lar-se a Sant Martí. El propietari, Joan Jaumeandreu va aixecar un gran edifici d'estampats a l'indret conegut com el *Prat de les Febres*. Cap a 1867 la fàbrica va ser adquirida per la Companyia Escubós i Arañó i es va aixecar l'actual edifici que va ser conegut com el Vapor de la Llana, per la producció que se'n feia d'aquest tipus de teixit.

Ca l'Arañó

• Atractiu alt degut al bon estat de conservació exterior de l'edifici i la construcció dels nous edificis adossats de la Universitat Pompeu Fabra i Mediapro.

• Notorietat mitjana. Conegut entre els veïns i estudiosos de la zona.

• Interès alt. Clau per entendre els processos de canvi del Poblenou industrial al postindustrial.

• Viabilitat. Actualment és la seu de la facultat de comunicació de la Universitat Pompeu Fabra (UPF).

Claudi Arañó descendent d'una nissaga d'industrials tèxtils des del segle XVIII va establir una fàbrica destinada a la creació de filats i teixits a mitjans del segle XIX. Ca l'Arañó fou un dels primers conjunts fabrils de la zona que s'integrà respectuosament dins la trama de l'Eixample configurada per Cerdà.

Fàbrica de Josep Canela

• Atractiu alt degut al bon estat de la façana exterior de l'edifici.

• Notorietat baixa. Es tracta d'un element patrimonial poc conegut i valorat.

• Interès mitjà degut a que no es tracta d'un element clau de la història de la industrialització a la zona.

• Viabilitat. Actualment és la seu del IL3-Universitat de Barcelona.

L'any 1896 Josep Canela va instal·lar a Sant Martí diversos edificis: una foneria, un taller de maquinària i una fàbrica de gèneres de punt. Aquest últim edifici, el que conservem, es va iniciar el 1906 i va finalitzar cap a 1920.

Edifici principal de la Ciutat Groga

• Atractiu alt degut al bon estat de conservació i procés de restauració de la façana noucentista.

• Notorietat baixa. Es tracta d'un element patrimonial poc conegut i valorat.

• Interès alt per a conèixer la revolució dels transports urbans a Barcelona.

• Viabilitat. Actualment està en procés de transformació per incloure una empresa privada al districte 22@

Edifici d'estil noucentista construït amb la finalitat d'acollir les oficines i magatzems de l'antiga Compañia General de Autobuses de Barcelona S.A.

Metales y Platería Ribera

•Atractiu baix. No destaca pel seu estil arquitectònic.

• Notorietat baixa. Es tracta d'un element patrimonial poc conegut i valorat.

• Interès mitjà. Destaca el fet de ser una empresa col·lectivitzada i productora de material bèl·lic durant la Guerra Civil.

• Viabilitat. L'edifici ha de acollir l'empresa Ecotecnia, SCL.

Empresa fundada per Joaquim Ribera l'any 1912 destinada a la fabricació de coberts de taula, pel que popularment fou coneguda com Can Culleretes. Disposava de l'únic forn elèctric per a metalls ferris de la península. Durant la Guerra Civil, va ser col·lectivitzada i es van elaborar beines per a cartutxos fetes de coure.

Vapor Llull

- **Atractiu alt. Bon estat de conservació i restauració de la façana exterior.**
- **Notorietat baixa. Es tracta d'un element patrimonial poc conegut i valorat.**
- **Interès mitjà per a poder treballar diferents aspectes del procés productiu del tèxtil.**
- **Viabilitat. L'edifici acull l'escola de disseny BAU.**

Antiga fàbrica de Massó y Cia, Sociedad Colectiva, instal·lada a principis del segle XX i destinada a la fabricació de colorants orgànics.

Galetes i Xocolates Solsona Rius, S.A.

- **Atractiu alt. Bon estat de conservació i restauració de la façana exterior.**
- **Notorietat baixa. Es tracta d'un element patrimonial poc conegut i valorat.**
- **Interès baix. No es tracta d'un element patrimonial clau per entendre el passat industrial del Poblenou.**
- **Viabilitat. Actualment allotja l'empresa de telecomunicacions ONO.**

Fundada per Pere Solsona, l'empresa el dedicà íntegrament a la fabricació i la venda de galetes, pa de pessic i xocolata. El 9 de gener de 1917 començà l'activitat, dins l'illa delimitada pels actuals carrers del Doctor Trueta, Ramon Turró i d'Àvila.

Farineres “Can Gili Vell” i “Can Gili Nou”

• Atractiu alt. Es tracta de dos exemples ben conservats d’indústria del s. XIX.

• Notorietat mitjana. Can Gili Nou és un complex conegut i valorat per els veïns de la zona.

• Interès alt. Dos indústries bàsiques per a comprendre el pes de la indústria alimentària.

• Viabilitat. Can Gili Vell té usos residencials, Can Gili Nou acull una residència per a la gent gran.

Andreu Gili i Guardiola va fundar una fàbrica de farines a la segona meitat del segle XIX, amb una torre per a l’elaboració de farina. El 1880 Josep Gili i Guardiola, germà d’Andreu Gili, va edificar una nova farinera coneguda com Can Gili Nou a prop del cementiri vell, aprofitant la bona comunicació amb l’antic traçat ferroviari.

El Cànem

• Atractiu mitjà. Restauració de la façana principal molt transformada respecte l’aspecte original.

• Notorietat alta. Element patrimonial conegut tant dintre com fora del barri per la seva importància.

• Interès alt. Fàbrica important tant pel procés d’industrialització com per la Guerra Civil.

• Viabilitat. Actualment l’edifici allotja un hotel.

Propietat de la família Godó, aquesta indústria dedicada a la filatura de jute, fou construïda cap al 1882. Ocupava una bona part de l’illa amb frontal al carrer de la Llacuna i laterals als carrers de Ramón Turró i del Doctor Trueta. Després de la Guerra Civil, en els anys 40, va esdevenir un camp de concentració per als represaliats del feixisme.

Can Felipa

• Atractiu alt. Bona conservació i restauració de la façana exterior que manté l'estructura original.

• Notorietat alta. Coneguda pels veïns de la zona i centre cívic del barri.

• Interès alt. Important complex industrial tèxtil.

• Viabilitat. Centre cívic del barri i seu del Club Natació Poblenou, disposa de diversos espais d'ús públic.

L'edifici que es conserva és només una petita part del gran complex industrial que va iniciar la seva activitat l'any 1856. Aquesta empresa es va fusionar aviat amb la d'un altre empresari, Josep Vila, dedicat també al blanqueig de teixits. Cap al 1885 s'amplien les dependències de la fàbrica convertida en indústria tèxtil que duia a terme el blanqueig i l'aprest.

Can Saladrigues

• Atractiu alt degut al bon estat de conservació de la façana exterior i recent restauració.

• Notorietat alta. Es tracta d'un referent identitari al barri, i actualment punt cultural de la zona.

• Interès alt pel bon estat de restauració dels elements exteriors i per la seva importància en la industrialització de la zona.

• Viabilitat. Actualment és la seu d'un casal d'avis i biblioteca de barri. Tot i això disposa de diversos espais sense cap mena d'ús.

L'origen de la fàbrica el trobem el 1858 quan Antoni Saladrigas va fundar una petita fàbrica de blanqueig a la zona del Poblenou, el 1873 va patir la primera ampliació. Ja el 1884 va tenir lloc la construcció de l'actual edifici al carrer Joncar. Es va configurar com una gran fàbrica amb pati que va arribar a ocupar dues illes de l'Eixample. A la darreria del segle XIX era la tercera fàbrica d'estampats de Sant Martí.

Mercat de la Unió

- **Atractiu alt degut al bon estat de conservació de la façana exterior i recent restauració.**
- **Notorietat alta. Es tracta d'un referent identitari i social del barri, i actualment segueix en ús.**
- **Interès alt com element representatiu de la vida social i quotidiana dels barris industrials.**
- **Viabilitat. Es manté en actiu com a mercat central del barri.**

Dissenyat el 1871 per l'arquitecte modernista Pere Falqués, igual com el mercat del Clot, es tracta d'un clar exemple de mercat del segle dinou amb estructura de coberta de ferro i tancament de maó d'obra vista.

Plaça Prim

- **Atractiu alt degut a que es tracta d'un indret tranquil i reformat que manté molts elements típics de l'indret original.**
- **Notorietat alta. Plaça molt coneguda pels veïns de la zona i centre de molts dels seus actes socials.**
- **Interès alt a nivell històric, esdevenint aquest indret l'origen de l'actual barri del Poblenou.**
- **Viabilitat. Es tracta d'una plaça d'ús públic.**

Es tracta d'un dels nuclis més antics de Sant Martí ja que es va urbanitzar a principis del segle XIX. Les cases dels entorns, de planta baixa i primer pis, malgrat els canvis soferts per algunes, encara conserven el caràcter semirural dels habitatges dels barris obrers de la Barcelona del XIX.

La torre de les aigües

• Atractiu alt degut al bon estat de conservació de la torre, actualment en procés de restauració.

• Notorietat alta ja que es tracta d'un símbol identificatiu del barri, conegut i valorat pels seus veïns.

• Interès alt per a referir-se a un altre element cabdal de la industrialització, la captació d'aigua per a usos domèstics i industrials.

• Viabilitat. Actualment està en procés de restauració i sense cap ús específic en el seu interior.

La torre de les aigües, popularment coneguda com la torre de Can Girona, fou construïda el 1881 per Pere Falqués per a l'empresa Aguas del Besòs que havia obtingut el permís per extreure aigua del llit del riu Besòs i portar-la cap al nucli del Poblenou i Barcelona. Es tracta d'una construcció de 63 metres d'alçària, aixecada en maó d'obra vista, que tenia en el seu interior un gran dipòsit de 38m3 per emmagatzemar l'aigua que arribava mitjançant una canonada ascendent des d'on era distribuïda per una altra de descendent.

L'ús de l'aigua com a aigua de boca va presentar dificultats degut a la seva salinitat, raó per la qual l'empresa va passar el 1885 per la Sociedad General de Aguas de Barcelona.

Finalment el 1922 la torre fou venuda a la fàbrica de Can Girona la qual aprofità l'aigua per als processos productius de la foneria.

Can Ricart

• Atractiu alt, tot i ésser una de les fàbriques que conserven més espais inalterats, el seu estat de conservació requereix d'una urgent restauració.

• Notorietat alta. Un dels complexes industrials conservats hmés grans de la zona, sempre a despertat l'interès dels veïns que es van mobilitzar sota el lema "Salvem Can Ricart" davant l'amenaça d'enderrocament de la fàbrica per a la construcció de nous habitatges.

• Interès alt. Degut a la conservació de molts elements i espais de l'antiga fàbrica.

• Viabilitat. Actualment gran part de l'espai està en desús, tot i això hi ha la proposta de restauració d'algunes de les parts per a ubicar-hi equipaments culturals i habitatges.

El complex fabril va ser construït a partir de 1853, per encàrrec de Jaume Ricart i Guitart, fabricant d'indianes estretament vinculat a Sant Martí de Provençals. S'aixecà un edifici dedicat a l'elaboració d'estampats, segons un projecte del mestre d'obres Josep Oriol i Bernadet. L'any 1861 la fàbrica ocupava el vuitè lloc dels 50 principals contribuents fiscals de Sant Martí.

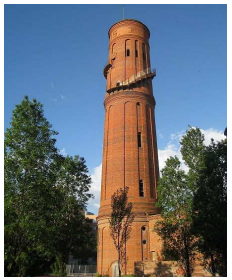

Tallers Oliva Artés

• Atractiu mitjà. Tot i la conservació de dues naus industrials, el seu estat requereix d'una restauració urgent.

• Notorietat baixa. No es tracta d'un element patrimonial massa conegut per els veïns de la zona.

• Interès alt. Esdevé un element patrimonial clau per a comprendre el procés d'industrialització metal·lúrgica de la zona.

• Viabilitat. Actualment l'edifici es manté abandonat i sense cap ús. Estat projectat que aculli una de les seus del MUHBA.

Andreu Oliva Gallamí, enginyer mecànic, fundà l'any 1880 la Constructora de Maquines. Era una fàbrica taller per a la reparació, la construcció i la compraventa de màquines diverses. La mort del fundador va fer que el seu fill, Andreu Oliva Lacoma, i el seu gendre, Pau Artés es posessin al capdavant del negoci.

Casino l'Aliança

Atractiu mitjà. Es tracta d'una sala de teatre molt ben conservada i encara en ús.

Notorietat alta al ser una de les entitats més conegudes i reconegudes del barri.

Interès alt per aprofundir en els aspectes socials de les zones industrials i el fenomen associatiu.

Viabilitat. Actualment l'Aliança és una entitat privada que està en ple funcionament.

La societat L'Aliança va néixer el 19 de setembre de 1869 amb finalitats culturals, recreatives i assistencials, com ara la creació d'una germandat d'ajuda mútua entre els socis. Tot i els seus orígens interclassistes i populars, amb un obrer com a primer president, amb el temps es va configurar com l'entitat característica de les classes mitjanes, menestrals i petits propietaris del Poblenou.

La Flor de Maig

• Atractiu mitjà. Es tracta d'un petit edifici sense un atractiu artístic i arquitectònic destacable.

• Notorietat alta. Esdevingué una de les cooperatives més importants de tot Catalunya. L'associació de veïns va impulsar la seva recuperació com ateneu.

• Interès alt degut a la seva importància en el fenomen de l'associacionisme popular.

• Viabilitat. Actualment és la seu de l'ateneu popular La Flor de Maig.

Fou una cooperativa de consum nascuda el 1890, amb edifici propi al carrer Wad-Ras (actual Doctor Trueta) des de 1896. Va esdevenir una de les més potents de tot Catalunya, amb diverses sucursals. La cooperativa comptava en la seva fundació amb una granja a Cerdanyola. El 1950 va tancar les portes a causa d'una forta crisi econòmica.

Centre Moral i Cultural

• Atractiu mitjà. Es tracta d'un edifici sense un atractiu artístic i arquitectònic destacable.

• Notorietat alta. És una institució coneguda i valorada entre les entitats i veïns del barri.

• Interès mitjà. És un altre exemple menys representatiu del fenomen de l'associacionisme popular poblenoví.

• Viabilitat. Actualment el Centre Moral segueix en actiu duent a terme diverses activitats recreatives.

El Centre Moral es va crear el 1910 amb el nom de Centre Social, i era hereu del Patronat Obrer, que havia estat destruït durant la Setmana Tràgica. L'any 1939, acabada la Guerra Civil, va desaparèixer per manca de local. El 1950 es va tornar a inaugurar el Centre Moral amb el nom de Centre Moral i Cultural.

El cementiri de Poblenou

• Atractiu alt. Es tracta d'un exemple perfectament conservat de cementiri del segle XIX amb monuments funeraris de diverses personalitats poblenovines i barcelonines.

• Notorietat alta. Es tracta d'un element identificatiu del barri, molt conegut entre els seus veïns.

• Interès alt pel fet de ser el primer cementiri extramurs de Barcelona i per la gran quantitat de personalitats enterrades en el seu interior.

• Viabilitat. Actualment el cementiri es propietat de l'Ajuntament de Barcelona i es realitzen rutes guiades per el seu interior.

El cementiri del Poblenou va ser el primer cementiri modern de Barcelona. Va ser promogut pel bisbe Josep Climent el 1775, però l'exèrcit napoleònic el va tirar a terra per considerar que obstaculitzava les accions de guerra. No va ser fins el 1819 que el cementiri fou reconstruït per l'arquitecte Antonio Ginesi. Finalment fou ampliat de nou el 1852 per part del mestre d'obres Joan Nolla.

Santa Maria del Taulat

• Atractiu mitjà. Es tracta d'una església de dimensions mitjanes amb alguns elements artístics i arquitectònics interessants.

• Notorietat alta. És la parròquia més coneguda de totes les existents al Poblenou.

• Interès alt. És la parròquia més antiga de totes, el que permet reflexionar entorn del paper de l'església en els barris obrers.

• Viabilitat. La parròquia es manté en actiu.

És la parròquia més antiga i la mare de totes les altres del Poblenou. Cap a mitjans del segle XIX es té coneixement d'una petita capella al Joncar de la Llacuna on es venerava la imatge de la Mare de Déu del Taulat. No és fins el 1852 que hi va haver la cessió d'uns terrenys per construir-hi un nou temple. Els fets més dramàtics de la parròquia van ser al juliol de 1909, durant la Setmana Tràgica, en que l'església fou incendiada. Durant la Guerra Civil es va tornar a cremar l'església, que va passar als locals del Patronat Obrer de Sant Josep i després als actuals locals del Centre Moral fins al 1950.

Façana marítima del Poblenou

• Atractiu alt. Es tracta d'un espai modern i altament concorregut.

• Notorietat alta. Punt d'alt interès turístic amb una basant cultural poc desenvolupada.

• Interès alt. Es tracta d'un punt important a nivell històric en les característiques de Poblenou.

• Viabilitat. Es tracta d'un ampli espai d'ús públic.

El 1912 es van inaugurar els banys de la Mar Bella. N'hi havia més al llarg de la costa, juntament amb alguns berenadors, on les famílies passaven els dies de festa. Els banys van desaparèixer amb el temporal de 1951, moment en que s'inicià la decadència del lloc.

La indústria, situada a prop, hi deixava anar els seus residus, i la platja va esdevenir un abocador industrial, amb el suplement contaminador del col·lector pestilent del Bogatell.

El Poblenou conegué al llarg del seu litoral, almenys, dues barriades de barraques, el Somorrostro i Pequín, situades literalment sobre la sorra. La primera era entre la Barceloneta i el Bogatell i aguantà fins al 1966, mentre que Pequín era a tocar de Sant Adrià de Besòs, i subsistí fins al 1974.

No va ser fins al 1981 que començà la recuperació de l'espai per als ciutadans, que es va veure completada amb l'adveniment dels Jocs Olímpics del 92.

Traçat urbà del Poblenou

• Atractiu alt. L'estructura de carrers per vianants converteixen aquesta zona en especialment atractiva per a la realització de activitats culturals.

• Notorietat mitjana. L'especificitat del traçat urbà poblenoví no és específicament conegut ni valorat.

• Interès alt. És un reflex de l'evolució històrica i urbanística de la zona.

• Viabilitat. Es tracta d'un espai públic.

El traçat urbà del Poblenou manté característiques especials i úniques que recorden el passat de la zona. El nucli central del barri manté una estructura de carrers estrets i petits típics dels barris industrials del XIX. Al seu entorn es desenvolupen les illes plantejades per Cerdà en el seu pla de l'Eixample que s'adapten a l'estructura preexistent i a l'existència de grans complexos industrials.

Torre AGBAR i Districte 22@

- **Atractiu alt. Punt d'interès turístic i d'alta importància arquitectònica.**
- **Notorietat alta. És un dels edificis singulars de la ciutat de Barcelona.**
- **Interès alt. Edifici d'alt interès artístic i arquitectònic així com símbol del districte 22@.**
- **Viabilitat. Es tracta d'un edifici d'ús privat. Seu d'Aigües de Barcelona.**

El Districte 22@ és una àrea de 200 ha. amb l'objectiu de transformar l'antic sòl industrial del Poblenou per convertir-lo en una àrea de concentració estratègica d'activitats intensives en coneixement. Es posa l'accent en la creació de nombrosos projectes destinats a promoure la competitivitat i la projecció internacional del conjunt d'empreses i institucions presents al territori que tenen la vocació d'esdevenir els motors del desenvolupament econòmic del nou centre productiu de Barcelona.

2. Prioritats d'adequació i actuació sobre el patrimoni

ELEMENT PATRIMONIAL	ATRACTIU	NOTORIETAT	INTERÈS	VIABILITAT
Can Jaumeandreu	Alt	Mitjana	Alt	Mitjana
Ca l'Arañó	Alt	Mitjana	Alt	Mitjana
Fàbrica J. Canela	Alt	Baixa	Mitjà	Mitjana
Ciutat Groga	Alt	Baixa	Alt	Mitjana
Metales Ribera	Baix	Baixa	Mitjà	Mitjana
Vapor Llull	Alt	Baixa	Mitjà	Mitjana
Solsona Rius S.A.	Alt	Baixa	Baixa	Mitjana
Can Gili Vell i Nou	Alt	Mitjana	Alt	Mitjana
Cànem	Mitjà	Alta	Alt	Mitjana
Can Felipa	Alt	Alta	Alt	Alta
Can Saladrigues	Alt	Alta	Alt	Alta
Mercat de la Unió	Alt	Alta	Alt	Mitjana
Plaça Prim	Alt	Alta	Alt	Alta
Torre les aigües	Alt	Alta	Alt	Alta
Can Ricart	Alt	Alta	Alt	Alta
Oliva Artés	Mitjà	Baixa	Alt	Mitjana
Casino l'Aliança	Mitjà	Alta	Alt	Mitjana
Flor de Maig	Mitjà	Alta	Alt	Mitjana
Centre Moral	Mitjà	Alta	Mitjà	Mitjana
Cementiri	Alt	Alta	Alt	Mitjana
Sta. Maria Taulat	Mitjà	Alta	Alt	Mitjana
Platja	Alt	Alta	Alt	Alt
Traçat urbà	Alt	Mitjana	Alt	Alta
Torre Agbar	Alt	Alta	Alt	Mitjana

Conclusions

• Alhora de dur a terme una actuació sobre els elements patrimonials del Poblenou cal prioritzar la interpretació d'aquells que tenen un atractiu, notorietat, interès i viabilitat alta. Aquests són: Can Felipa, Can Saladrigues, Plaça Prim, Torre de les Aigües, Can Ricart i la façana marítima del Poblenou.

• Cal tenir en compte altres elements patrimonials que destaquen en algun dels valors esmentats. En aquest cas cal discernir en aquells que s'integren millor en la proposta culturals i aquells més prescindibles. Aquests elements patrimonials són: Can Jaumeandreu, Ca l'Arañó, Can Gili Vell i Nou, el Cànem, el Mercat de la Unió, l'Oliva Artés, Casino l'Aliança, la Flor de Maig, Cementiri de Poblenou, Santa Maria del Taulat, traçat urbà del Poblenou i la Torre Agbar.

• Hi ha alguns dels elements patrimonials que per la dificultat d'adequació o manca d'interès poden ser exclosos d'un procés d'adequació i interpretació. Aquests són: Fàbrica J. Canela, la Ciutat Groga, Metales Ribera, Vapor Llull, Solsona i Rius S.A. i el Centre Moral i Cultural del Poblenou.

Prioritat alta	
Prioritat mitjana	
Prioritat baixa	

Definició de temes i estructura temàtica de la interpretació

1. Identificació de temes i arguments

1. El Manchester català

La primera i la segona revolució industrial convertiren els terrenys de Poblenou, situats al municipi de Sant Martí de Provençals, en una de les zones més dinàmiques i pròsperes de tot Espanya. Des de mitjans del segle XIX Poblenou deixà de ser un suburbi buit i decadent per allotjar les noves indústries que constrenyien la vella ciutat emmurallada de Barcelona. El tèxtil i la metal·lúrgia convertiren la zona en la nova Terra Promesa.

1.1. L'origen de la terra promesa

L'auge comercial barceloní dels darrers segles de l'edat mitjana havien conduit a la ciutat a una situació esplendorosa que va permetre una doble construcció de les seves muralles, fins a les Rambles primer i fins a Montjuïc més tard. Una previsió excessiva, que el declivi de la segona meitat del segle XV s'encarregarien de posar en evidència.

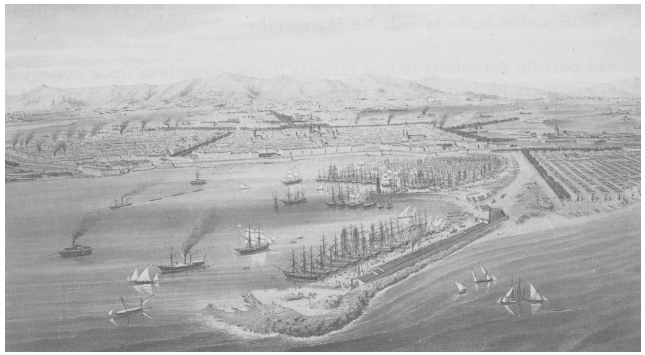

Vista de Barcelona segons un dibuix de A. Guesdon, de mitjans segle XIX. La congestió industrial de la ciutat, encara emmurallada, i l'accés al port des de la Barceloneta i Poblenou hi son ben patents.

La ciutat no recobraria el volum demogràfic medieval fins passat el segle XVIII i dintre el seu clos, principalment en el Raval de la ciutat abundaven els camps i espais buits. Sota l'autoritat dels Borbons, Barcelona recuperà el nervi perdut temps enrere. La represa de l'activitat comercial, la manufactura de teixits de cotó i l'estampació de teles de lli obraren el miracle. El 1787 Barcelona tenia ja 111.410 habitants i allà on abans únicament hi havia buidor, començà ha haver-hi estretor. L'excedent de població rural omple cases i tallers.

A partir dels anys 30 del segle XIX, la nova indústria del vapor, alimentada pel carbó britànic arribat al port de Barcelona, comença a ocupar els terrenys lliures de la ciutat emmurallada. En aquells moments la ciutat comptava amb 65 dels 125 vapors instal·lats a Catalunya, i tenia una població d'uns 146.322 habitants. Saturació demogràfica i saturació urbanística, i la població segueix creixent al llarg del segle XIX en un recinte emmurallat més petit que a l'edat mitjana, degut a la construcció de la Ciutadella. Literalment no s'hi cap. Més enllà dels gravíssims problemes higiènics i de salubritat, l'encariment del escàs sòl urbà, així com dels freqüents accidents industrials, cal afegir el problema d'escassetat d'aigua, imprescindible per al funcionament de la cada cop més present indústria del vapor.

L'arquitecte Fonseré indicava:

" *La mucha agua que gastan para formar el vapor las máquinas de este nombre es muy sabido que disminuye*

considerablemente la de algunos pozos cercanos de dichas fábricas, en términos que las situadas en la parte Sur de la ciudad han cortado considerablemente las de los pozos de la calle de Trencaclaus y sus inmediatas, que han ido tomando el gusto salado que antes no tenían, siendo bien sabido que en la Mina hay unos baños de agua de pozo a los cuales se les da título de baños de agua de mar por el gusto sumamente salado que tiene, como muchos otros de sus inmediaciones.

Otro fenómeno debido a la mucha agua que estas fábricas consumen es la suma escasez de la misma que han causado en las norias de la parte del barrio de San Beltrán inmediato al mar, en cuyo punto, habiendo tenido que profundizar las de las huertas para regarlas, han hallado efectivamente agua, pero tan salada, que ha echado a perder completamente la riqueza de aquellas tierras, habiéndolas tenido que aplicar a cosechas de secano".

Davant d'aquests problemes, la solució era senzilla i evident: calia descongestionar la ciutat de Barcelona i trobar un indret adequat per a situar-hi la nova indústria, un poble nou. Trobar aquest lloc no fou feina fàcil, degut a que havia de complir unes característiques molt concretes. L'existència de l'aigua que requereix el vapor; proximitat al port de Barcelona des d'on arribar el carbó i el cotó, base de la industrialització barcelonina; i llunyania respecte a la muralla i la Ciutadella, espais d'ús militars i on la construcció estava prohibida.

Les propostes van ser diverses. En primer lloc es va presentar la idea de traslladar tota la indústria a Can Tunis. El lloc semblava ideal, pròxim al Llobregat, lluny de la muralla, terrenys barats i aigua abundosa per a la indústria; únicament tenia un problema que resultà el fracàs del projecte, la llunyania respecte al port de Llevant de Barcelona.

El segon intent tingué millor fortuna. La Barceloneta era un lloc ideal, també per la disponibilitat de terreny, per mantenir-se apartada de la Ciutadella, però sobretot per la seva proximitat al port.

La Barceloneta s'havia caracteritzat fins aquell moment per a ser un barri de gent marinera. A partir del segon terç del segle XIX però, el barri assistí a una renovació dels oficis tradicionals, localitzats entorn del moll, i el desenvolupament de la nova indústria, dedicada sobretot a les construccions mecàniques. Aquesta indústria de la Barceloneta tendí a situar-se en una part suburbial de la zona que feia frontera amb la franja marítima de Sant Martí de Provençals.

Ràpidament , la Barceloneta patí el mateix problema que la seva urbs matriu. Perill de congestió!. De manera que en el moment en que van haver d'expandir-se moltes de les empreses barcelonetines van haver de saltar la llinda administrativa i establir-se en territori martinenc. S'estaven posant les bases per a la creació d'un poble nou que havia d'acollir les indústries de les atapeïdes Barcelona i Barceloneta. El lloc tenia tot els elements per a preveure un gran creixement, grans extensions de terreny a baix preu, grans reserves d'aigua degut a la proximitat de la desembocadura del Besòs, i accés directe al port de Barcelona i la Barceloneta.

Ja hem esmentat el lideratge que va exercir el tèxtil en el desenvolupament de la industrialització Barcelonina. La filatura, el tissatge i la impressió del cotó van ser el motor de les mutacions decisives que marcarien el futur de la Catalunya contemporània. Aquests van ser els primers

sectors en introduir a mitjans del segle XIX les primeres fàbriques modernes de treball concentrat i mecanitzat. Aventura en que Poblenou i va jugar un paper privilegiat.

Els coneguts com "indianaires", és a dir propietaris de les fàbriques d'indianes, que des del segon terç del segle XVIII estampaven teles de cotó i de lli tingueren un paper clau en la industrialització catalana.

Els primers tallers d'indianes setcentistes, aprofitaven les cases, patis i horts urbans, especialment del barri de Sant Pere, travessat per les aigües del Rec Comtal. A mesura que la disputa de l'espai i de l'aigua es va fer més intensa, les fàbriques van tendir a mantenir les instal·lacions principals a l'interior del recinte emmurallat i a desplaçar fora d'elles altres instal·lacions més necessitades d'espai, aigua i aire.

Aquestes darreres seran denominades "prats d'indianes" i estaven destinats a blanquejar les peces de teixit en cru abans d'esser tenyides o estampades a la ciutat. El procediment demanava grans quantitats d'aigua bullent (d'aquí la importància de les sèquies i de la llenya), tanta

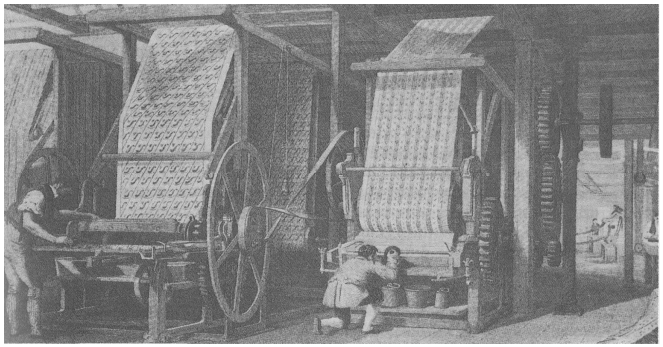

Gravat d'una fàbrica vuitcentista d'estampació de teles per mitjà de la màquina de corrons(Arxiu Mas).

insolació i ventilació com sigui possible i un espai considerable per estendre-hi els estenedors. Com que aquestes exigències eren cada cop més difícils de trobar a l'interior de la ciutat, Poblenou va esdevenir un indret ideal per anar ubicant-hi aquestes instal·lacions.

Aquest fou l'inici del poblament de la zona. El motiu senzill, els treballadors dels prats d'indiana havien perdut mobilitat: la distància i els horaris d'entrada i sortida dels portals barcelonins els havia obligat a viure en el lloc de treball.

Fins aquest moment els terrenys poblenovins havien estat molt poc habitats. Degut a la proximitat de la desembocadura del Besòs es tractava d'una zona d'aiguamolls on abundaven les aus aquàtiques i migratòries. Topònims com la Llacuna, el Joncar, la Granota o el prat de les Febres, defineixen prou bé dit paisatge. Fins a mitjans del segle XVIII l'espai era ocupat per pastors que duien a pasturar els seus ramats, caçadors, rajolers que acudien a replegar joncs i alguns pagesos que havien adquirit parcel·les més o menys grans i que aconseguiren drenar les aigües estancades cap al mar.

El poc poblament de la zona explica que entre 1774-75 l'Ajuntament de Barcelona decidís ubicar-hi el cementiri extramurs que havia d'acollir els difunts de la ciutat per anar abandonant els vells cementiris adossats a les parròquies, que eren un autèntic perill per a la sanitat púbica.

L'arribada de l'estampació mecànica de teixits va afavorir l'arribada de noves indústries al Poblenou. Durant el segle XVIII i el primer terç del segle XIX, les fàbriques d'indianes estampaven de forma tradicional, per mitjà de

motlles de fusta amb dibuixos metàl·lics aplicats a les peces esteses damunt de taules. En aquests casos els tallers no requerien grans dimensions, amb una botiga, una planta baixa o un pis mitjà n'hi havia prou. A partir dels anys 30 del segle XIX, molts industrials comencen a introduir la mecanització en el procés d'impressió de teles, mitjançant una màquina d'estampar amb cilindres inventada per l'escocès Thomas Bell o una formada per tres planxes de fusta gravades en relleu, carregades de color i premudes successivament damunt les peces per pintar, les quals circulaven per davant d'elles, inventada pel francès Louis Perrot.

Ambdues funcionaven per la força del vapor. Les noves fàbriques d'estampació requerien uns recursos financers i una dimensió dels locals i les instal·lacions molt superiors al dels tallers tradicionals. Cal tenir en compte que la mecanització va anar de bracet a la concentració de la mà d'obra.

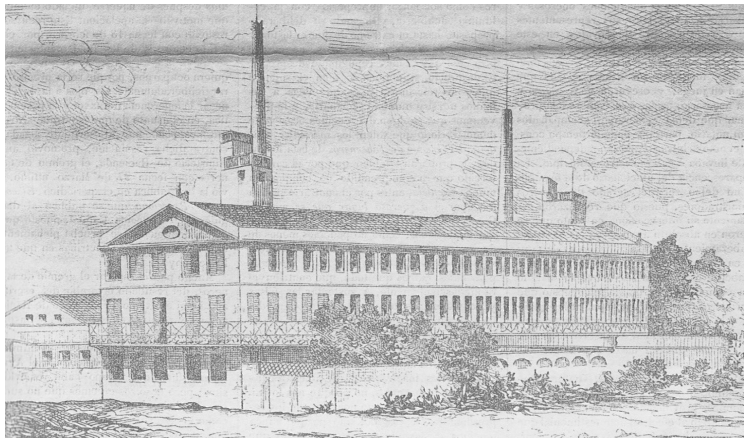

Exterior de la fàbrica d'indianes de Jaumeandreu i Cia., una de les primeres instal.lades a Sant Martí, (El Martinense, 1878).

Intramurs d'una Barcelona congestionada, ofegada, el darrer problema és el més difícil de resoldre, pel que traslladar o establir de bell nou la impressió de teles fora de l'urbs va ser una tendència inequívoca a partir d'aquest moment. Cap als anys 70 Sant Martí comptava amb un 40% de les màquines d'estampar modernes de tot Catalunya.

Tota avantguarda té la seva rereguarda. Els indianaires establerts a Sant Martí han estat la punta de llança del moviment que acabarà cobrint tot l'espectre industrial complet. Els primers a seguir els seus passos van ser els fabricants de filats i teixits, especialment de cotó.

Entre aquest primers empresaris que van anar a buscar a Poblenou la seva Terra Promesa foren:

Joan Jaumandreu posseïa un negoci familiar de torçats de seda. El 1848, *Jaumandreu i Cia.*, actuant com a liquidadora de *Casamitjana, Esteve i Cia.*, es féu càrrec de

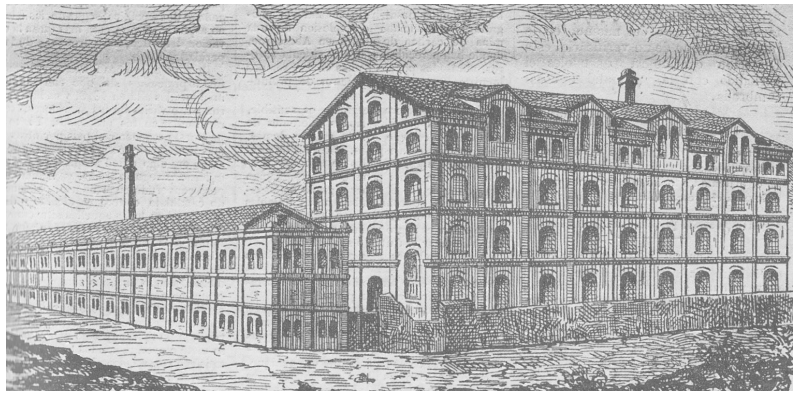

Exterior de la fàbrica Arañó, de filats i teixits de llana, creada el 1853 (El Martinense, 1878).

la fàbrica d'indianes establerta per aquesta a Poblenou, quatre o cinc anys abans. Els nous amos li van donar un impuls considerable. La seva producció arribà a 100.000 peces anuals i el consum de carbó a 1.400 tones.

Jaume Ricart i Guitart era filador, teixidor i estampador de cotó a Barcelona. El 1852-54 transferí la fàbrica de pintats a Sant Martí i el 1856 s'associà amb Josep Ferrer i Vidal per a donar més volada a aquesta indianaria. El 1858, l'empresa començà a girar sota el nom de Jaume Ricart i Fill. El 1861 la fàbrica produeix 90.000 peces de 31 canes de teles impreses.

Antoni Escubós i Claudi Arañó van fundar el 1853 una fàbrica de filats i teixits de llana, *Antoni Escubós i Cia.*, coneguda com el "Vapor de la Llana". L'empresa aprofitarà l'oportunitat de la Fam de Cotó per consolidar-se com una de les empreses tèxtils més potents i sanejades del país. L'èxit serà l'oferta de teixits de llana lleugers, amb barreja de fils de cotó. El 1869, l'empresa comença a girar amb el nom *d'Escubós i Arañó*. El 1873, la retirada d'Antoni Escubós la deixarà a les mans d'Antoni Arañó tot sol.

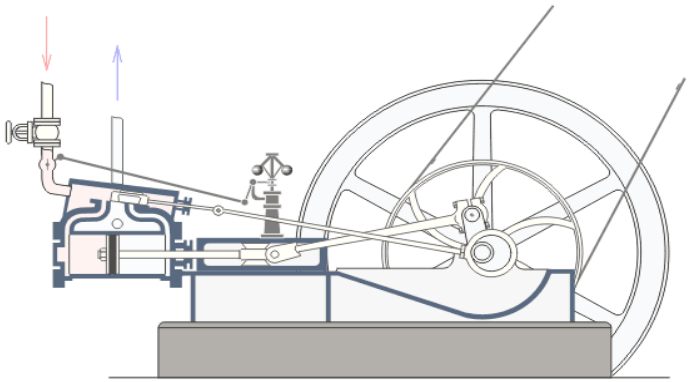

1.2. El regne del tèxtil.

La primera fase de la industrialització a Catalunya correspon al darrer terç del segle XVIII, quan es va iniciar la mecanització del tèxtil cotoner amb màquines com la berguedana, similar a la mule-jenny anglesa. Tot seguit, durant els anys trenta, es va accelerar la mecanització de la filatura amb la introducció de la màquina de vapor, a la qual va seguir l'estampació de teixits; com hem vist, la necessitat d'importar carbó va fer que les noves fàbriques (*vapors*) s'instal·lessin al litoral, sobretot a prop del port de Barcelona.

Un altre dels elements bàsics de la industrialització es desenvolupà durant els anys cinquanta amb la construcció de la xarxa de ferrocarril; la primera línia que es va construir a Espanya va ser el tram Barcelona- Mataró (1848). Aquest nou sistema de transport va unificar el mercat espanyol, revolucionant el transport de mercaderies i facilitant les migracions del camp a les ciutats. Aquesta primera línia passava justament per la costa poblenovina, però no fou fins el 1886 que s'inaugurà una estació a la zona.

Un dels elements bàsics de la industrialització fou la introducció del vapor com a font d'energia. La màquina de vapor va donar un impuls espectacular a la productivitat de les indústries i a la revolució dels transports (vaixells i ferrocarril).

Les etapes que defineixen el treball d'una màquina de vapor vuitcentista són senzilles:

Etapa 1. Es genera vapor d'aigua en una caldera a través de la crema de carbó o fusta. Seguidament el vapor és introduït al cilindre tot arrossegant el pistó.

Etapa 2. Mitjançant un sistema de biela, el moviment longitudinal del pistó es converteix en un moviment de rotació. En el cas de les indústries tèxtils de vapor la rotació fa girar una gran politja motriu que unida a partir d'una corretja a altres politges conduïdes als telers genera el moviment necessari per a la producció.

Etapa 3. Un cop la politja motriu ha realitzat una volta sencera, el pistó torna a la seva posició inicial, expulsant el vapor d'aigua a través de la xemeneia.

El període configurat entre 1861 i 1897 fou el més brillant de la industrialització poblenovina, tal hi com ho evidencia el metre demogràfic amb un creixement del 4'69 per cent anual entre 1887 i 1897. Un tèxtil cada vegada més esplendorós s'ha vist acompanyat d'un ventall d'altres indústries cada vegada més ampli. En aquest període Sant Martí s'ha convertit en el segon nucli industrial de Catalunya i un dels més importants d'Espanya.

A més de per la seva varietat, la indústria poblenovina de la segona meitat del segle XIX es caracteritza per l'ús intensiu del vapor com la força que dóna impuls a la maquinària local. El 1897, un cens de calderes de vapor actives al municipi n'ha comptades 360, amb tota probabilitat, es tracta de la concentració de màquines de vapor més gran d'Espanya. Les xemeneies puntegen el cel de Sant Martí. L'atmosfera incontaminada de l'antic poble agrícola s'ha cobert de fums. En compensació, les calderes han eixugat els aiguamolls de la Granota, la Llacuna i el Joncar.

Una de les característiques fonamentals del període és el reforçament de l'hegemonia dins la branca dels acabats i l'aparició d'un grup de fabricants de teixits de cotó més fort que qualsevol altre.

Dins del grup d'indústries d'acabats destaquen les fàbriques d'estampació amb 42 de les 72 màquines de cilindres actives a tot el país. Continua destacant la fàbrica Ricart a la carretera de Mataró, erigida els anys 1852-54. El nombre d'obrers fluctua entorn dels dos-cents. La seva producció d'estampats ha anat augmentant de 4'6 milions de metres lineals el 1861 a 6 milions el 1887 i prop de 9 milions el 1904. És ben notori també els establiments de blanqueig, tint i aprest, amb firmes tant prestigioses com la d'Antoni Cantí o Maria Puntí.

En el camp de a fabricació de cotó el 1861, la indústria cotonera de Sant Martí estava formada per una filatura i dues fàbriques de filats i teixits. El 1904, el nombre d'empreses cotoneres ha passat a 78. En l'esfera del tissatge, el salt és molt espectacular, arribant a principis del segle XX amb gairebé el 10% de l'estoc de telers de tot Catalunya. Sant Martí capital espanyola dels teixits de cotó. Poblenou no posseïa indústries de tissatge de grans dimensions comparables per exemple a l'Espanya Industrial de Sants. La força del tissatge poblenoví li ve menys dels grans noms que d'una nòmina de fàbriques mitjanes molt nodrida.

Cal fer esment també, a la importància de la manufactura llanera, principalment a partir de la fam de cotó causada per l'esclat de la guerra civil americana. Si el 1861, la indústria llanera tenia un sol representant a Sant Martí, el 1904, la mateixa representació es compon de quaranta un contribuents, el que convertiren la zona en el tercer nucli llaner d'Espanya, només Sabadell i Terrassa li passen davant. Destaca la fàbrica de l'Arañó, continuador de l'Escubós, de qui s'ha parlat en l'etapa precedent.

No podem deixar de parlar del tèxtil sense fer referència als filats de jute. El jute era una fibra importada de l'Índia,

i convertida en fils gruixuts de numeració molt baixa servia per a la confecció de sacs. La seva introducció a Espanya cal situar-lo el 1882, any en què *Godó Germans, Milà i Cia.* ja apareixen com a propietaris de la única fàbrica espanyola de jute, establerta al carrer de Wad-Ras i Llacuna. Com a filadors de jute *Godó i Cia.* no tenen rival, ja que filen la major quantitat de les 6.767 tones de jute en floca desembarcades al port de Barcelona.

Por sota del tèxtil cal fer menció a la importància del sector alimentari, que ocupava el segon lloc en la indústria martinenca.

Destaca dintre del sector alimentari els mòlts de cereals i les farineres. El gra de cereals es compon de tres parts: la pell, el germen i l'ametlla farinosa. La primera no té cap valor nutritiu, i la segona conté certes matèries que, en actuar sobre el midó i el gluten, tornen el pa compacte i indigest, i certes matèries greixoses que, en oxidar-se, comuniquen a la farina la mala olor característica de la ranciesa. L'art de la molineria consisteix en separar del producte la pell i el germen. Aquest objectiu era inassolible per la molineria tradicional, amb moles de pedra, que polvoritzava el gra sencer.

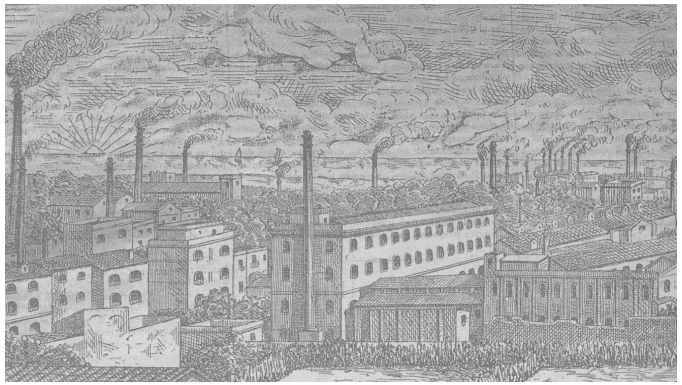

Vista de Sant Martí industrial (portada "El Pueblo Martinense", de 2.2.1878).

Ben al contrari, l'objectiu queda a l'abast de la mòlta gradual, que combina el pas successiu per diversos jocs de cilindres metàl·lics. Però els molins de corrons no solament milloren la qualitat del producte sinó que redueixen els costos de producció. Això si, per ser operatius demanen una dimensió que té poc a veure amb els molins tradicionals. La primera instal·lació d'un molí de cilindres no es va produir a Catalunya fins el 1882 per *Parera i Guardiola* a Sant Martí de Provençals.

Fins aquell moment, la molineria de Sant Martí s'havia desenvolupat sota les pautes tradicionals, amb moles de pedra, per bé que accionada per la màquina de vapor, enlloc de la roda hidràulica. De 3 establiments moliners als anys 60, passem a 17 el 1877. El 1882 *Parera i Guardiola*, canvien les moles de pedra pels cilindres de ferro, que ofereix un rendiment extraordinari i un producte de molta més qualitat, que inciten als competidors a la imitació. El 1886, ja hi ha tres farineres martinenques més que han adoptat els corrons. La proximitat al port, que permetia l'entrada de cereals estrangers, va permetre que la zona esdevingués una de les farineres més importants d'Espanya.

1.3. L'era de les llums.

A les darreries del segle XIX i principis del XX es desenvolupa el que es coneix com la Segona Revolució Industrial. Aquesta etapa es caracteritza per un gran progrés científic i tècnic que va facilitar el desenvolupament de nous sectors industrials. La clau de tot el procés fou l'aplicació de noves fonts d'energia,

l'electricitat i el petroli. L'electricitat , com a font energètica, té propietats inigualables quan a transmissibilitat i divisibilitat, que la fan especialment adequada i aplicable a la indústria manufacturera i del transport. Els motors elèctrics molt més eficients, energèticament i econòmicament, que els anteriors sistemes de vapor, revolucionen en poc temps els sistemes productius.

Les industries funcionen a partir dels motors elèctrics, que s'encarreguen de transformar l'energia elèctrica en energia mecànica per mitjà d'interaccions electromagnètiques. Aquests motors estan formats per un estator compost per imants que generen un camp magnètic. En el seu interior conté una part mòbil, el rotor, un element conductor en que al circular corrent elèctrica en el seu interior adquireix propietats magnètiques, que provoquen, degut a la interacció amb els pols ubicats a l'estator, un moviment circular sobre un eix. Aquesta energia mecànica es comunicada a l'exterior mitjançant l'eix.

En un inici l'electricitat es produïa mitjançant dinamos accionades per màquines de vapor.

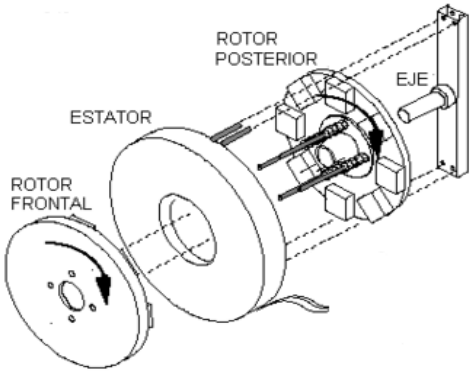

Funcionament d'un motor elèctric. El rotor gira sobre l'eix pel camp magnètic creat per l'estator.

Les centrals termoelèctriques encara no havien estès suficientment les xarxes de fluid elèctric i tampoc no podien subministrar-lo amb millors condicions tècniques i econòmiques que ho podien fer els mateixos industrials instal·lant generadors a les seves fàbriques. Per això els primers anys del segle, els consumidors industrials d'electricitat són, en gran proporció, autoproductors.

Si la primera revolució industrial havia inaugurat la indústria del carbó i el cotó, el segon impuls industrialitzador comportaria l'hegemonia del sector metal·lúrgic. Les branques que fan un consum intensiu en energia, com els transformats mecànics, es van veure beneficiats de la reducció dels costos energètics, el que trencava amb el vell problema del sobrecost energètic que havia patit la indústria catalana durant l'era del carbó.

A Poblenou aquesta Segona Revolució industrial també va tenir el seu impacte en la indústria local. Tot i que el sector tèxtil seguí essent el més important, almenys fins la vigília de la Guerra Civil, progressivament, l'expansió industrial passà a dependre d'altres sectors fins ara secundaris com el dels transformats metàl·lics.

Així doncs, els primers decennis del segle XX es van caracteritzar per l'estancament del sector tèxtil, que si bé no podem dir que hi hagués una caiguda, si més no, creixeren menys del que ho varen fer en altres indrets.

El sector dels acabats tèxtils i la indústria llanera foren els més perjudicats d'aquesta aturada. La primacia dels acabats tèxtils martinencs es va desgastar notablement entre 1904 i 1933, a causa de la reculada soferta per l'estampació, que era l'activitat més valorada del seguit

d'operacions de transformació a què són sotmeses les peces des que surten del teler. El nombre de màquines de cilindres d'estampació va disminuir de manera continuada: de les 42 existents el 1904 es passà a 34 el 1913, 27 el 1920 i 26 el 1933.

Per altra banda de la filatura i tissatge de cotó no es documenta un caiguda tant evident. El pes de la filatura pràcticament no ha canviat respecte a finals del segle XIX, mentre que el tissatge es convertí en l'autèntic punt fort del sector cotoner. En nombre de telers mecànics va passar dels 3.989 el 1904 a 4.876 el 1920.La indústria llanera va patir una forta caiguda, derrotada per la competència plantejada pels dos grans centres de la indústria llanera catalana, Sabadell i Terrassa. La indústria poblenovina es va veure condemnada a ésser una víctima més de l'incessant enfortiment de l'hegemonia dels centres vallesans. De tota manera, la desfeta es va limitar en les activitats preparatòries i la filatura, mentre que el tissatge es va defensar més bé.

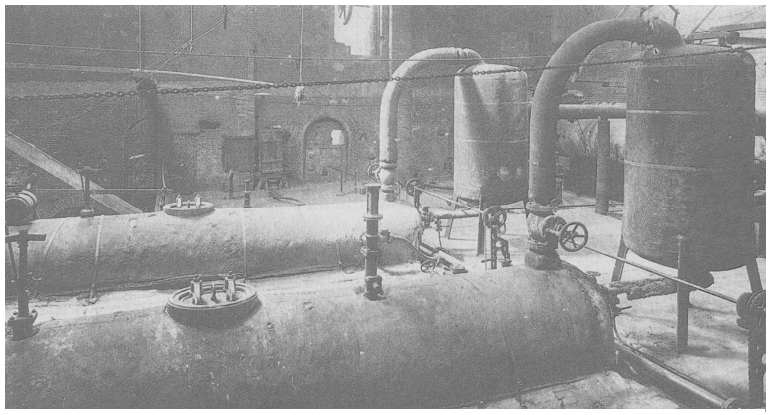

Generadors de força motriu de Saladrigas. A l'inici, l'energia elèctrica era produïda pels "autoproductors". (postal inici segle XX a l'A.H.P.)

L'altra cara de la moneda la representa la metal·lúrgia. Les indústries del metall, molt especialment les del ferro i de l'acer foren les principals protagonistes de la gran expansió que va conèixer la indústria poblenovina des de inicis del segle XX. El progrés de la metal·lúrgia ha estat arreu un factor del tot estratègic per al desenvolupament econòmic, en produir les màquines i els mitjans de transport, a més d'una variadíssima gamma de béns de consum i de producció.

L'ascensió del sector fou fulgurant. El 1920 les firmes metal·lúrgiques eren menys de la meitat del tèxtil; el 1933 ocupava el primer lloc, desplaçant al tèxtil el segon.

Si aquest darrer any operaven a Sant Martí 429 establiments metal·lúrgics. Trenta anys després eren ja 1826, una xifra quatre vegades superior. El primer valor representa el 26% de les empreses existents a tot Sant Martí, el segon, el 38%. En canvi, el 1963 el sector tèxtil n'aporta tant sols el 13%, un terç dels efectius de la indústria capdavantera. Mig segle enrere les posicions respectives estaven exactament invertides. L'especialització del tèxtil de les primeres fases de la industrialització donà el definitiu pas a l'especialització metal·lúrgica.

Als inicis del segle el gran representant de la siderúrgia poblenovina era l'antiga ferreria fundada pèls germans Girona, *Materiales para Ferrocarriles y Construcciones, SA.* Hi havia altres foneries, però en aquests moments les minúscules foneries a Poblenou tenien forns petits i amb poca capacitat productiva.

En els anys següents i fins l'acabament de la I Guerra Mundial, varen crear-se diverses acereries. El desenvolupament constant de la metal·lúrgia de

transformació i l'aparició d'una tecnologia (els forns Martin-Siemens i els elèctrics, amb els que s'obté l'acer a partir de la ferralla) que donava algunes oportunitats a les regions que no disposaven de mineral de ferro ni de carbó, com era el cas català, van impulsar industrials a fer nous intents de producció del ferro i l'acer. Cal destacar *Torras, Herrería y Construcciones, SA.*, amb fàbrica a Poblenou. Dels forns d'aquesta empresa i de Can Girona van sortir bona part del lingot d'acer català.

L'expansió dels anys vint es va basar en diversos sectors. En primer lloc, la fortíssima inversió realitzada per les companyies ferroviàries en adquisició de material. En segon lloc, la major demanda d'estructures metàl·liques que genera duna bada, l'auge de la construcció privada i de l'obra pública en motiu de l'Exposició Universal de 1929; i, d'altra, la difusió de l'automòbil, que fa necessari escometre la renovació i ampliació de la deficient xarxa de carreteres, i, de resultes d'això, el bastiment de ponts.

Entre les diverses branques metal·lúrgiques presents a Poblenou a la primera meitat de segle destaquen la trefilaria, la ferreteria, la serralleria i la caldereria, les construccions metàl·liques, la indústria mecànica i la indústria de l'automoció; per bé que aquesta última tindrà una difusió molt limitada abans dels anys 1950.

Els tractors i camions Ebro, sortits de la factoria del Poblenou Motor Ibérica (Nissan Motor Ibérica. Desde 1920, pioneros de la automoción, s.d.)

A partir de 1963 els subsectors de la construcció de maquinaria, de fabricació de productes metàl·lics i de construcció de material de transport suposen l'avantguarda de l'hegemonia industrial de la metal·lúrgia.

Dintre de les indústries constructores de maquinària destaquen aquelles dedicades a la fabricació de màquines-eines (torns, fresadores i raspalls mecànics entre d'altres), com pe exemple *Àngel Querol i Nofré*, del carrer Castella, *Coscolla y Margarit S.L.*, del carrer de Selva de Mar o *Adrià Querol Baeza*, del carrer Bilbao. No podem oblidar tampoc la importància dels *Talleres Oliva Artés, S.A.*, creada el 1870 al carrer Pere IV i dedicada a la construcció de maquinària de diversa índole; ni tampoc la *Hispano Olivetti*, el gegant dedicat a la producció de màquines de cosir i per oficina. El 1926 hi treballaven 500 operaris, que produïen més de 9.000 màquines d'escriure a l'any que exportava arreu del món.

En segon lloc, els fabricants de productes metàl·lics eren una legió interminable. Unes 1.254 empreses. Entre les que es dedicaven al treball mecànic de la forja, el raspallat, el trepanat, el tornejat i l'afinat del ferro per a construir peces o objectes solts, destaca *La Unión Metalúrgica, SA.*, del carrer Pamplona. També destacà entre les empreses dedicades a la fabricació de coberteria i ganiveteria, Metales y Platería Ribera, SA., del Passeig del Triomf.

Finalment i en tercer lloc, cal fer referència a les empreses constructores de material de transport. Sant Martí esdevingué l'avantguarda en la fabricació d'automòbils a Catalunya.

No és exagerat afirmar que Barcelona va esdevenir el Detroit espanyol durant la primera etapa de la motorització. Tampoc no ho és dir que, la major part dels cotxes, camions i motors d'explosió construïts al nostre país varen sortir de les factories i els tallers instal·lats en territori martinenc. Des de la *Hispano Suïssa* (de 1946 en endavant, *ENASA*), fins a *Ford*, *General Motors Peninsular*, *David*, *Tallers Hereter*, *Diaz & Grilló i Nacional Pescara*, entre d'altres.

Després de la Guerra Civil la indústria constructores de material de transport esdevingué el nucli dur de la metal·lúrgia poblenovina. Quatre de les sis empreses més importants del sector eren fabricants de vehicles i materials ferroviaris. Com sabem el barri de Poblenou disposava d'una empresa constructora d'automòbils, *Motor Ibèrica* (fins el 1954, *Ford Motor Ibérica*). Així mateix hi havia ubicades dues empreses de construcció de material ferroviari: *MACOSA*, l'antiga foneria dels Girona, dedicada a la construcció de cotxes, vagons i locomotores i ubicada al carrer Selva de Mar, i *Metalurgia de San Martín, SA.,* ubicada al carrer Pere IV.

La postguerra espanyola fou un període d'esplendor de la indústria de la motocicleta. El seu baix cost d'adquisició i reduït consum convertiren aquests vehicles en els únics mitjans de transport privat a l'abast de molts espanyols.

La raó *Maquinaria y Elementos de Transporte, SA.,* fabricant de les motos Ducati, fou pionera en instal·lar-se a Sant Martí, l'any 1941 al carrer Almogàvers. La *SA. de Industrias Mecánicas Permanyer*, fundada el 1947, i instal·lada al carrer Pamplona, construïa les cèlebres motos Montesa.

2. A la recerca de la modernitat

Des dels anys setanta Poblenou pateix un procés invers al que l'havia caracteritzat des de la seva formació com a nucli industrial. Les empreses establertes a la zona busquen altres espais més beneficiosos per a situar-se i el barri pateix un intens procés d'abandó de les antigues indústries. En aquest context, i aprofitant l'impuls del projecte olímpic, les autoritats municipals treballen per retornar a la zona el seu tradicional caràcter dinàmic i pròsper, esdevenint un nou espai residencial i turístic, a la vegada que referent de la nova economia de les telecomunicacions.

2.1. El procés de desindustrialització

El procés més creatiu i fecund de la indústria del Poblenou va perdurar fins els entorns de 1965. A partir d'aquest moment s'inicia una etapa totalment diferent, més aviat diametralment contrària: el progressiu desmantellament d'aquest teixit industrial. Per primera vegada des de feia un segle i mig, que és el mateix que dir des dels seus orígens com a nucli fabril, el nombre d'establiments industrials disminuí. I la contracció fou molt gran, ja que no es va deure únicament a l'impacte provocat per la crisi industrial profunda del decenni de 1974 a 1985, sinó al fet que les fàbriques "fugiren" de la ciutat. Entre aquestes dates i 1990 van desaparèixer més de 1.300 empreses. Els sectors que van patir més aquest procés foren aquells més bàsics en l'estructura industrial: els transformats metàl·lics (42'5%), el tèxtil (32'2%), i la química (29'1%).

Aquesta decadència industrial ha fet perdre a l'antic poble dels afores la destacadíssima posició ocupada durant una centúria en la indústria catalana, i fins i tot espanyola. Poblenou va deixar d'ésser, de manera definitiva, el pulmó industrial de Barcelona.

Poblenou es va convertir en un clar exemple d'una zona industrial en declivi, en benefici d'altres àrees de la mateixa capital, o de l'àrea metropolitana, que, en les circumstàncies originades pel propi procés de creixement econòmic, demogràfic i urbanístic de la ciutat, reuneixen millors condicions per al desenvolupament de les activitats industrials.

Si l'any que marca l'inici de la fi de la supremacia industrial del Poblenou és el 1965, el lloc que pren el relleu, atraient al seu si algunes de les firmes emblemàtiques del barri, és la zona Franca. Quan el 17 de Juliol de 1965 fou promulgada la llei per la qual es creava un extens polígon industrial en terrenys del port franc, es donava la senyal de sortida de l'abandonament per part de la gran indústria de la que durant moltes dècades fou tinguda pel cor industrial de Catalunya.

L'inici d'aquest desplaçament l'havia encapçalat el 1963 la *Motor Ibérica* i no tardaran a seguir els seus passos altres firmes eminents com *ENASA, Foret, Villarrubia i Sagué, SA., Comercial Sert, SA., G. y A. Figueroa, Guerin, SA., J. de Miquel, SA i Torras, Herreria Y Construcciones SA.*

Abandó de les indústries poblenovines (Arxiu de la Vila Olímpica)

La proximitat al port modern i la rapidesa dels desplaçaments a l'interior i exterior de la ciutat, gràcies a l'autovia de Castelldefels i el primer cinturó, que enllacen amb la xarxa d'autopistes, a més del ramal ferroviari, feien atractiu el polígon. D'altra banda l'organisme públic encarregat de la seva gestió (Consorci de la Zona Franca) ofertava sòl abundant a molt baix preu, mentre que els solars poblenovins s'havien revaloritzat enormement, a causa del creixement de la demanda d'habitatges en els barris perifèrics barcelonins. A tot això cal sumar el Pla Comarcal de 1953 que obligava a molts establiments a marxar per raó d'insalubritat o molèsties al veïnat.

La decadència del barri era un procés irreversible, la zona envellia cada dia una mica: les cases, les persones, les indústries, els símbols... Els incendis, el tancament de fàbriques i les vagues obreres en senyal de protesta eren el pa de cada dia.

L'exemple més clar el veiem en el front marítim poblenoví, transformat en un abocador de runa durant el mandat de l'alcalde Porcioles. De fet, la Mar Bella fou destruïda un dia de temporal de l'any 1951 i ningú s'havia preocupat de reconstruir-los. El Bogatell era aleshores tan sols una claveguera a cel obert que també havia acollit barraques durant molts anys. Xavier Benguerel mostrava la seva indignació de la següent manera: "*Quan vaig anar a veure la Mar Bella, els banys del Poblenou, em van entrar ganes de plorar. Abans hi havia el mar; ara escombraries que cremaven*".

2.2. L'impuls olímpic

Barcelona es una capital sense estat i per tant cap dels seus projectes de modernitat no han tingut el suport de les institucions centrals. La seva capitalitat ha sorgit de la pròpia societat barcelonina i catalana, i ha requerit sempre de grans esdeveniments per créixer, urbanitzar-se, per enfortir-se. Les exposicions de 1888 i 1929, i els Jocs olímpics de 1992 són clars exemples d'aquests grans esdeveniments de modernització.

Barcelona havia reclamat en diverses ocasions l'honor de ser seu olímpica, però sempre van prevaldre altres candidatures que contaven amb un major suport institucional. Així, el 1929, mentre es preparava l'Exposició Internacional, es va sol·licitar l'organització de les Olimpíades de 1936, però el certamen es va acabar celebrant en el Berlín de Hitler.

El ressorgiment d'aquest projecte s'inicia el 1979, sortits del franquisme, l'any zero de la nova modernitat de Barcelona després de trenta anys d'absència. Una societat que buscava la democràcia i un fort progrés econòmic. Amb l'arribada a l'alcaldia de Narcís Serra , va ressorgir la idea de presentar la candidatura olímpica. Un projecte, una idea, una il·lusió moguda des de la societat civil, que s'oposava a l'aparença física deslluïda, indefinida, gris, i apagada de la ciutat. Al cap i a la fi un projecte col·lectiu de modernització i democratització de la ciutat.

Finalment, el 17 d'octubre de 1986, el Comitè Olímpic Internacional va nomenar Barcelona, sota l'alcaldia de Pasqual Maragall, seu olímpica per la XXV Olimpíada.

Poblenou va patir de primera mà la transformació que va suposar la celebració de les olimpíades. Infraestructures, parcs i habitatges es van aixecar en aquest període i van canviar l'entorn urbanístic, econòmic i social del barri. Aquesta imponent operació transformadora ha respost a la voluntat de les autoritats d'aprofitar i accelerar un procés natural de desindustrialització que venia dictat per l'accentuació del caràcter residencial de la zona des dels anys 1950. Així, Poblenou es veié afectat per aquest procés de transformació per accentuar aquest caràcter residencial que Barcelona reclamava, per tal d'allotjar el creixement de la població, transformar urbanísticament els vells complexos industrials abandonats i recuperar per a la ciutat el mar, totalment oblidat en els darrers segles.

Els gratacels de la Vila olímpica, aixecada on va existir el barri d'Icària, vista de la seva construcció, 1990.

Les obres que van desencadenar el moviment van deixar quatre grans petjades al Poblenou, totes elles destinades a afavorir el caràcter residencial de la zona: la primera, la desaparició, mitjançant l'urbanització i la millora del sistema de clavegueram, de les endèmiques inundacions. Un gran col·lector va desviar les aigües pluvials i va allunyar aquesta imatge tradicional.

La segona petjada va ser la desaparició del tren i de l'estació. El primer tren d'Espanya, que unia Barcelona amb la vila de Mataró des de 1848, havia passat pel barri quan aquest no era més que un suburbi del municipi de Sant Martí i va circular per darrera vegada el 31 de maig de 1989.

La tercera petjada va ser la recuperació del front marítim amb la creació del Parc del Poblenou, dotze hectàrees on Xavier Vendrell i Manuel Ruisánchez van dissenyar un parc marítim, que aprofitava la sorra, les plantes que hi creixien espontàniament, les fustes de les travesseres del tren i fins i tot les restes d'un vaixell libanès, l'Ashraf, que hi subsisteixen rovellades. El parc va habilitar un espigó per a les barques.

Finalment, la quarta gran petjada fou l'edificació d'un nou barri enmig de la decadència industrial, la Nova Icària, també conegut com la Vila Olímpica. Fins el 1978 aquesta barriada del Poblenou era coneguda com Icària, perquè es trobava al sud de l'avinguda que porta aquest nom. Els veïns vivien entre fàbriques, bars i magatzems municipals. Ja feia anys que els carrers d'Icària eren abandonats, i només quedava la gent que vivia a l'avinguda Icària.

La decisió d'ubicar la Vila Olímpica en aquest indret i no en un altre -s'havia parlat de Sant Cugat i el Prat- va ser estratègicament decisiva per a futurs desenvolupaments urbanístics de Barcelona. Suposava aixecar un nou barri que duia el continu urbà residencial cap al llevant, en direcció al Besòs i en paral·lel a la costa.

A l'agost de 1987 hi van començar els enderrocs, donant origen al nou barri, la Nova Icària. Era un terreny de gairebé 47 hectàrees en els que es preveia construir 1.976 habitatges, 45.376 metres quadrats comercials i 4.259 places d'aparcament. La recuperació del litoral de la Nova Icària tingué la seva joia de la corona en la construcció del Port Olímpic, amb un cost de 9.245 milions. Dos gratacels, la torre Mapfre i l'Hotel de les Arts es convertiren en el símbol del progrés del nou llevant de la ciutat.

Vista aèria de la Vila Olímpica, amb el carrer Moscou en primer terme, 1992.

2.3. Entre el present i el futur: Poblenou i el 22@.

La línia de modernització i transformació del llevant barceloní no es va aturar amb els Jocs. L'impuls olímpic va ser tant gran que va continuar els anys següents amb la gestació del complex projecte del districte tecnològic del 22@.

Dit projecte municipal es desenvolupa enterament dins del barri del Poblenou i tenia com element bàsic la tercera revolució industrial que estava vivint el món occidental basat en les indústries de les telecomunicacions i la nova economia.

La revolució de les TIC s'havia iniciat entre els anys setanta i vuitanta a la zona del Silicon Valley nord-americà i a partir de 1994 es desencadena una gran eufòria al seu voltant.

Internet vivia una expansió que cap altra nova aplicació tecnològica havia tingut, els processadors doblaven la seva capacitat, alhora que se'n reduïa el preu, i les TIC anaven ampliant el seu radi d'acció. A la bona salut de les tradicionals empreses tecnològiques s'hi anaren afegint empreses basades en la informació i els continguts. Aquest fenomen que podríem considerar com a "tercera revolució industrial" o "revolució digital", marcaria un canvi fonamental en la nova configuració del barri barceloní del Poblenou.

El nou projecte del districte 22@ gestat des de mitjans dels anys noranta del segle XX, parteix de la necessitat de donar un nou impuls al barri del Poblenou, en aquest cas però, no es basa únicament en convertir-lo en una zona residencial, sinó que es pretén tornar als orígens i convertir-lo en un nou espai industrial. La idea era que Poblenou tornés a ser capdavanter o impulsor de la nova revolució tecnològica com ja va ser-ho al segle XIX.

El concepte és ben clar, el nou sector productiu ha d'estar immers dins el teixit urbà, per tal d'aconseguir una ciutat més sostenible per l'estalvi en transport degut al descens en la mobilitat obligada; ha de contenir una diversitat d'activitats, qualitat de disseny i força econòmica basada en el coneixement com a base productiva i la innovació com a motor del canvi. Dit projecte fou conceptualitzat per l'Institut Català de Tecnologia (ICT) en el llibre *La ciutat digital*, davant la petició del Pacte Industrial de la Regió Metropolitana de Barcelona. Aquest llibre va representar la base conceptual i pràctica que necessitava l'Ajuntament.

Quan l'Ajuntament va ser receptiu a aquests plantejaments que demanaven un protagonisme del nou sector productiu, tenia davant seu un repte que anava més enllà de l'urbanisme en sentit estricte. L'objectiu final havia de aconseguir fer de les antigues àrees industrials del Poblenou un districte complex, pol d'innovació i coneixement i motor de la societat de la informació a la regió metropolitana i a tot Catalunya. L'administració s'enfrontava a la difícil tasca de dissenyar una estructura de ciutat que fes possible tot això.

Les superfícies afectades pel nou projecte sumen 116 ha, distribuïdes en 115 illes de l'eixample, totes qualificades de sòl industrial, i dividides en dues grans àrees, una tercera de més petita i dues illes isolades.

En el projecte es respecta la idea de la complexitat i la mescla d'usos, de manera que els usos productius i comercials conviuen amb els residencials i d'equipaments. Dins del sector productiu també es posa de manifest la barreja: les activitats intensives en l'ús de la tecnologia i informació conviuen amb empreses tradicionals i amb les oficines.

Així mateix això provoca el que es coneix com la redensificació del territori, és a dir, un augment de la densitat constructiva i de població que faciliten un continu des del centre de la ciutat, i així s'eviten terres de ningú. La redensificació provoca la creació d'un teixit urbà complet, ric i complex. La coexistència dels diferents usos és, en efecte, també redensificació, en aquest cas d'informació, i representa un model més sostenible.

Un nou districte de caràcter tant residencial requereix d'un profund pla de millora de les infraestructures. Així, el pla 22@ planteja la necessitat de tractar els sistemes següents:

- telecomunicacions
- cicle de l'aigua
- neteja i recollida selectiva de residus
-Energia

Pel que fa a les telecomunicacions el principal objectiu és l'extensió de cables de fibra òptica. Es tracta de l'infraestructura bàsica per garantir un bon servei de telecomunicacions. Un altre aspecte del sistema és l'aprofitament dels espais tècnics al terrat dels habitatges per a col·locar-hi les antenes de telefonia mòbil.

En el cas de l'aigua es pretén reformar la xarxa de clavegueram, sense masses modificacions. Així mateix es vol potenciar l'ús de les aigües freàtiques pel rec de carrers i àrees verdes.

Pel que fa a la recollida de residus s'estendrà el model de recollida pneumàtica, amb l'existència de dues bústies als edificis d'habitatges, per al matèria orgànic i rebuig, i dues als edificis d'activitat, per paper i rebuig.

Finalment, l'increment de la demanda energètica es cobrirà amb la construcció d'una nova subestació per a tot el sector. La nova xarxa discorrerà per tubs en lloc d'anar enterrada, de manera que per accedir-hi no caldrà obra civil.

Edifici Imagina-Mediapro a l'avinguda Diagonal. Al fons torre AGBAR, símbol del nou districte econòmic 22@.

Els primers nuclis de transformació previstos per l'administració pública son:

- eix Llacuna
- el Parc Central
- campus Audiovisual
- Llull-Pujades (llevant)
- Llull-Pujades (ponent)
-Perú-Pere IV

Cadascuna respon a una lògica interna pròpia. L'eix Llacuna busca la creació d'un sistema mar-muntanya, juntament amb la Rambla del Poblenou i Sant Joan de Malta/Marià Aguiló, mitjançant la reordenació de les seves vores. El campus Audiovisual busca una actuació al voltant de l'antiga fàbrica de Ca l'Aranyó adient per a activitats relacionades amb la cultura i el nou audiovisual, sense amagar la voluntat de vestir l'entorn amb una certa monumentalitat, coherent amb l'entorn de Glòries i la flamant torre de Jean Nouvel, que faci de porta d'entrada al districte. El parc Central obre un gran espai verd al voltant del qual poder fixar nova activitat econòmica. Llull-Pujades intenta resoldre la continuïtat del nucli històric del Poblenou (ponent) i amb el sector de Diagonal Mar (llevant). Finalment, Perú-Pere IV cerca crear una zona de centralitat a l'extrem nord del sector.

Entre les empreses relacionades amb el coneixement i les noves tecnologies que ja s'han anat instal·lant al barri destaquen Retevisión i T-Systems (TIC), GEC Capital i Ecotècnica (energia i altres), Hotel Pere IV, Liberty i AXA (assegurances), Antonio Miró i Sedatex (tèxtil), Fotoprix (oficines més laboratori d'imatge) i RBA (editorial) BTV i Mediapro (audiovisual).

A aquestes empreses cal afegir-hi empreses mitjanes dedicades exclusivament al disseny i la creació de continguts (com per exemple GECSA o Infonomia) i un reguitzell de microempreses que comencen poc a poc a aplanar les costures del que pot ser un potent sector productiu.

Si sumem a més la incorporació de dues instal·lacions universitàries (la Universitat Oberta de Catalunya a Can Jaumeandreu i la Universitat Pompeu Fabra a Ca l'Aranyó) veiem que les expectatives són engrescadores.

3. Entre passatges, carrers i avingudes.

Poblenou gaudeix d'un entramat urbà complex i ple d'històries. Originat a mitjans del segle XIX, l'antic nucli industrial del Poblenou desenvolupa un urbanisme característic, ple de carrers tallats, i irregulars. Amb l'annexió del municipi a Barcelona la pressió per desenvolupar el pla Cerdà es va incrementar, per aquell temps però, les noves illes de l'Eixample es van haver d'adaptar el traçat preexistent. En ple segle XXI l'espai està patint una nova interpretació de l'urbanisme modern, oferint un caràcter molt específic.

Els carrers i els seus noms marquen l'evolució històrica d'una zona i d'alguns dels seus màxims representants, empresaris, especuladors o societat civil.

3.1. Urbanisme industrial vs pla Cerdà

Alhora de definir el desenvolupament urbanístic del Poblem-nos, cal tenir en compte dos sectors diferents de promoció urbanística, l'autoritat municipal i els propietaris privats.

Al llarg del segle XVIII i XIX, Poblenou no era més que un suburbi del municipi de Sant Martí de Provençals. La preocupació de les autoritats martinenques per dotar la zona d'una xarxa viària que facilités el moviment de persones i mercaderies i, per tant, l'activitat econòmica, i també el ràpid trasllat de tropes, la repressió d'aldarulls i de revoltes, es va concretar, en l'àmbit poblenoví, en l'aportació d'un camí ral o carretera de primer ordre, la carretera de França o de Mataró (ara Pere IV), i en la conversió de dos camins agrícoles en camins veïnals, el camí del Clot o de la Torre de Sant Joan (ara Sant Joan de Malta/Marià Aguiló), el 1854, que unia la zona del Clot amb el mar, i el camí d'Horta (actual camí antic de València).

D'aquesta manera s'asseguraren a la població poblenovina unes comunicacions més que acceptables amb el centre administratiu del seu municipi, amb Barcelona i amb els pobles veïns. A mitjans dels anys cinquanta del segle XIX es documenta l'urbanització de la plaça Prim i els carrers de l'entorn. Així mateix el 1853 es crea el carrer del Triomf, que el 1886 s'urbanitzà com a rambla i passà a anomenar-se passeig del Triomf (ara Rambla del Poblenou). Sense que ningú s'ho proposés, dotaren a la zona d'uns "eixos" que, si bé van resultar insuficients per vertebrar el creixement urbà i posar-hi ordre, almenys van evitar que el caos fos total.

D'aquesta primera època es conserven encara avui moltes finques que segueixen el vell parcel·lari perpendicular a Pere IV més que no pas qualsevol ordenament posterior.

Fou important també, un dels primers carrers que permeté l'accés al Poblenou, el Passeig del Cementiri (actual avinguda Icària), obert el 1839. Amb els anys, el passeig serví per fer entrar els vins i aiguardents que venien de fora, i a més esdevingué el nucli de confluència del naixent ferrocarril. La línia de Mataró va marcar el desenvolupament urbanístic de la zona. Fou la primera línia de tota la Península, nascuda el 1848, i travessava els terrenys de la platja deserta del Poblenou.

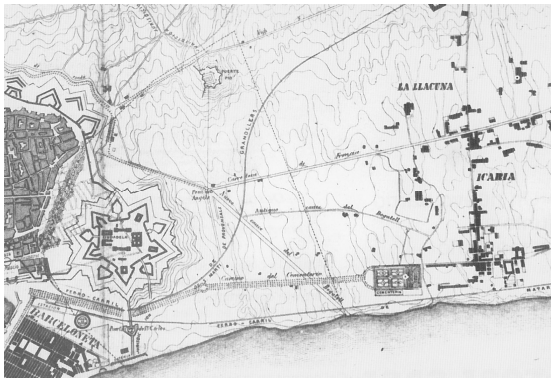

Barcelona, l'any 1855, segons el plànol d'Ildefons Cerdà. A la dreta s'hi pot llegir el nom d'Icària amb el qual batejà el barri, en record del socialista utòpic Etienne Cabet i dels seus seguidors catalans.

Més enllà de la intervenció pública fou cabdal per la urbanització de la zona aquells carrers i places que sorgiren de les parcel·lacions i les urbanitzacions promogudes per la iniciativa privada. La primera etapa d'urbanització particular correspon a l'etapa de 1840 fins al 1880, i es caracteritza per la conversió de terres ermes o d'ús agrícola es espais edificables per l'obtenció de guanys elevats fent-hi només una petita inversió. L'establiment dels primers complexos industrials va marcar la creació d'un urbanisme irregular i caòtic.

És l'època de Pere Cantí, important propietari de terres; de Denis i Companyia, que al voltant de 1850 urbanitzà els terrenys propers al Taulat i d'Antoni Rovira i Trias, qui millor encarna aquesta etapa. Rovira i Trias, ben conegut per l'oposició a pla d'Eixample de Barcelona traçat per Ildefons Cerdà, va ser arquitecte municipal de Sant Martí de Provençals als decennis del 1850 i el 1860 i, com a tal, va ser responsable de posar ordre al caòtic urbanisme poblenoví. Però Rovira i Trias es mostrà extraordinàriament respectuós amb la propietat privada i, davant la sol·licitud de permisos per parcel·lar i edificar, sempre va dir que sí, limitant-se a recomanar bon gust en les façanes, a fer eixamplar una mica els carrers quan els que els projectaven els proveïen d'una amplada inferior a vint o vint-i-cinc pams i a suggerir noms a les noves vies que els promotors s'oblidaven de fer-ho. Ben poca cosa. Aquest fet va permetre l'aparició de carrers estrets com el desaparegut carrer de Vallgorguina, al barri d'Icària. Quan el 1875 va entrar un altre arquitecte municipal, Pere Falqués, partidari d'estendre la quadrícula de Cerdà cap al mar, va ensopegar de seguida amb l'oposició dels amos del sòl, fins aquell moment tant ben tractats.

Cal tenir en compte, també, que la major part dels carrers oberts estaven sense pavimentar, i molts no ho van ser fins ben entrats el segle XX. Fins el 1900 no ho va ser la carretera de Mataró.

El 20 d'abril de 1897, el Govern va signar el decret d'agregació que sumava a Barcelona les poblacions de les Corts, Sants, Sant Andreu, Sant Gervasi i Sant Martí.

A partir d'aquest moment el Poblenou aportava 1.888 hectàrees a Barcelona amb 4.241 edificis, molt sòl industrial i molt més per urbanitzar. De fet, un dels raonaments bàsics dels defensors de l'annexió era precisament poder tirar endavant el Pla de Cerdà.

En relació amb l'Eixample i la reforma urbana de Barcelona traçats per Ildefons Cerdà, cal recordar que va ser aprovat pel Govern central l'any 1859 i que al cap de poc, l'escriptor Víctor Balaguer va rebre l'encàrrec de retolar les vies que d'una manera total o parcial havien de discórrer pel terme municipal de Barcelona, encara no ampliat amb l'absorció dels pobles veïns. L'acceptació de la implantació del pla Cerdà al municipi martinenc es va produir uns anys abans de l'annexió a Barcelona, el 1897. Així, l'any 1882 es crea la Comissió de l'Eixample de Sant Martí. Ja el 1896 l'expansió de l'eixample va donar un pas endavant amb l'arribada de la Gran Via a Sant Martí de Provençals. Com que tots els carrers paral·lels al mar que preveia el pla Cerdà que arribessin al Poblenou tenien el seu origen al terme barceloní, foren batejats per Víctor Balaguer i van rebre els noms de Wad-ras, Enna, Llull, Pujades, Pallars, Glòries, Vilanova, Alí Bei, Ausías Marc, Casp i Corts Catalanes. No serà fins el 1915 que s'obriran alguns trams de carrers importants de l'eixample com Pallars, Lutxana, Llacuna, Ramón Turró o Pujades, depenent sempre de les cessions de terreny fetes pels fabricants i propietaris.

Cal recordar que al llarg de vint anys part de les autoritats locals i molts propietaris de terrenys i immobles de Sant Martí de Provençals van adoptar una actitud reticent o ambigua respecte al Pla Cerdà, no s'oposaven formalment al contingut, però tampoc no l'aplicaven, de

manera que el seu desenvolupament fou tardà.

Encara en els anys quaranta del segle XX, s'estaven obrint carrers de l'Eixample projectats i aprovats vuitanta anys abans i que encara no havien estat oberts i que, per tant, es presentaven amb un traçat discontinu, com una sèrie de trams deslligats els uns dels altres, separats per obstacles difícils de superar: vies i instal·lacions ferroviàries, fàbriques, magatzems, alguns camps de conreu, blocs d'habitatges, etc.

Els plans per adaptar la quadrícula a la realitat existent s'allarguen fins al 1925, i fins i tot aleshores molts petits carrers i fàbriques continuen tallant les línies projectades per Cerdà. Eren illes industrials molt densificades, sovint amb la incorporació de l'habitatge. En vista d'aquest panorama, difícil de modificar a curt o mitjà termini, l'Ajuntament de Barcelona va decidir donar nom i numeració pròpia a cadascun d'aquells trams. A resultes d'això, un tram del primitiu carrer d'Alí Bei esdevingué carrer Tànger i un altre va prendre el nom de Marroc; la part inferior del carrer Castillejos va passar a ser carrer Pamplona.

Cap als anys 30 es va obrir el carrer Lope de Vega, mentre que Pallars continuava tallat en arribar a la Rambla per una fàbrica tèxtil i molts carrers continuaven sense pavimentar. Però el més important havien estat els ponts que començaven a trencar l'aïllament tradicional del Poblenou, sotmès a un dogal de vies fèrries i per tant de barreres de tren. El 1927 es va construir el pont de Marina i el situat sobre el carrer dels Almogàvers, que permetien entrar i sortir millor del barri. Un xic posterior va ser l'obertura del carrer Espronceda.

La implantació del model de l'Eixample es va realitzar, no sense l'obstacle dels interessos particulars. En l'etapa composta entre 1880 i 1930, els propietaris de terrenys ja no gaudeixen de la llibertat gairebé il·limitada que havien tingut abans; ara s'han d'ajustar a unes normes que, d'entrada semblen molt estrictes.

Però ben aviat descobreixen com desvirtuar el pla Cerdà, perquè es pot respectar la forma, la quadrícula, i al mateix temps, vulnerar l'esperit del pla, espais lliures i airejats, insolació dels habitatges, etc. La solució és el passatge, una solució encunyada a l'etapa precedent i que ara és utilitzada d'una manera sistemàtica, fins al punt que són relativament poques les illes de la trama Cerdà al barri que no seguin travessades per un passatge.

Els passatges acostumen, en un percentatge de casos poc elevat, són batejats amb els cognoms dels seus promotors: passatges de Bori, de Burrull, de Casamitjana, de Colomé, de Coll, de Cusidó, de Montoya, de Rovira, etc.

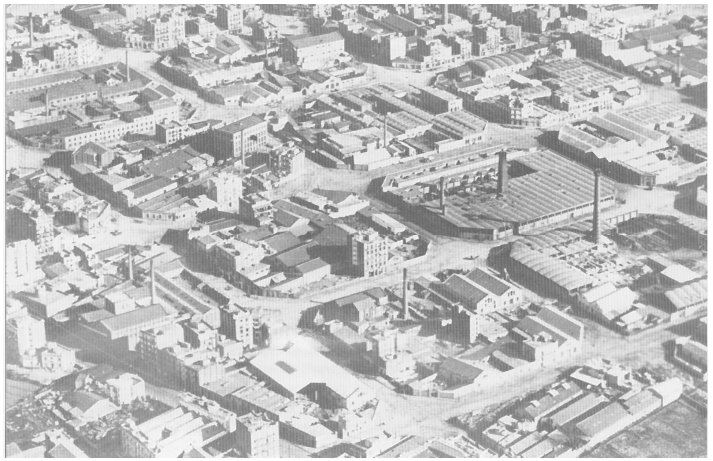

Vista aèria del Poblenou industrial, on es pot veure perfectament la convivència entre indústries i la quadrícula de Cerdà.

De vegades, s'opta per batejar el passatge amb el nom del carrer pel qual s'accedeix, i així trobem passatges del Treball i de Pallars. Així, el panorama poblenoví era el de fàbriques i petits carrers que obstruïen els grans carrers projectats per Cerdà. Aquest panorama de barri i urbanísticament enrevessat, és el que trobem en esclatar la Guerra Civil, l'any 1936.

Més enllà de l'expansió del pla Cerdà, cal tenir present l'existència de tota una sèrie "d'urbanitzacions" sense cap tipus de ordre i reglamentació. Ens estem referint als barris de barraques. Els tres nuclis més importants eren el Somorrostro, Darrera el Cementiri i Pekín. El primer sembla que va néixer amb la immigració provocada per l'Exposició Universal de 1888, existí fins el 1966 a la platja, a la barriada d'Icària. el 1897, tenia 64 barraques i 261 habitatges sensats.

El Darrera el cementiri, que no desaparegué fins el 1990, estava situat entre el cementiri i les vies del tren i el 1898 tenia unes 37 barraques amb una població d'unes 160 persones.

Finalment, Pekín es trobava als límits del Poblenou amb Sant Adrià del Besòs. Era un barri de barraques, més antic que els altres dos. El 1898 hi vivien unes 700 persones. Evidentment, cap d'aquestes barriades seguia un urbanisme estructurat, amb una deficiència total de serveis.

El Somorrostro va desaparèixer el 1966 i els tres mil barraquistes van ser traslladats, coincidint amb la visita del General Franco a unes maniobres navals que es feien davant la Barceloneta. Tot i això el fenomen del barraquisme va durar fins el 1990 en que van desaparèixer les barraques del Transcementiri.

Durant la II República es va dur a terme un ordenament dut a terme per Le Corbusier i el grup del GATCPAC. L'anomenat Pla Macià, que data del 1934, proposava que tot el sector fos residencial i que traslladessin les indústries a la zona per sobre de la Gran Via.

Aquest pla, concebut dins de l'estil racionalista de l'època, era encara tan sols una idea quan va esclatar la Guerra Civil.

Durant el franquisme, en els anys quaranta i cinquanta, les intervencions urbanístiques al Poblenou van ser summament puntuals, i es limitaren a l'obertura de carrers que restaven tallats per fàbriques i la construcció d'alguns blocs d'habitatges.

Així l'any 1953 es va obrir el carrer Pujades, tallat a l'alçada de Marià Aguiló, entre 1955 i 1956 s'obrí també el carrer Pallars, tallat a l'alçada de Lutxana i fins el 1975 no s'obrí definitivament el carrer tallat per Can Felipa a l'alçada de la Rambla.

Aspecte miserable de les barraques vora el mar, 1962.

L'any 1953 es va dur a terme el Pla comarcal, que fixava els límits de l'expansió industrial a la zona del llevant i projectava al Besòs i la Gran Via àrees de densificació d'habitatges, amb predomini dels de protecció oficial. Altres aportacions del pla foren l'obertura normativa a noves tipologies industrials en alçada i la qualificació en diverses zones del Poblenou com a sòl industrial, tot ignorant el parc d'habitatges que dins seu hi havia.

L'any 1966, un grup d'industrials va promoure el Pla Ribera, el propòsit del qual consistia en substituir el degradat barri d'Icària per una urbanització d'alts blocs d'habitatges de caire especulatiu, com ho foren la major part de les urbanitzacions aixecades al llarg de la dictadura franquista. Un cop frenat el pla per oposició popular que s'alarmà pel destí dels veïns que hi vivien, el pla afectava tot el Taulat, amb uns 15.000 habitants. L'Ajuntament de Barcelona va impulsar, cap al 1972, el Pla del sector marítim oriental, un pla similar a l'anterior, si bé l'actuació es centrava en una zona més reduïda. Tanmateix, el canvi polític que va significar la mort de Franco van aturar gairebé tots els plans urbanístics. No fou fins després de la proclamació de Barcelona com a ciutat olímpica que els ulls municipals es tornaren a fixar sobre Icària.

El 1976 es duu a terme una revisió del Pla comarcal i s'aprova el Pla General Metropolità que aportà elements importants per el desenvolupament econòmic de la zona. La consolidació de la Plaça de les Glòries com a nus d'autopistes i de la reserva ferroviària de la costa donava un caràcter normatiu a l'aïllament del barri pel nord i pel sud. D'altra banda, la consolidació de les zones industrials declarades pel Pla comarcal confirmava la situació irregular de prop de 5.000 habitatges construïts en aquelles zones; tot i que per la seva nova situació era més d'al.legalitat que d'il·legalitat, les dificultats per fer-hi qualsevol reforma han estat una constant en aquests anys de PGM.

La nominació olímpica de la ciutat de Barcelona, l'octubre de 1986, i la decisió d'instal·lar la Vila Olímpica a la zona d'Icària van obrir, probablement, el període de majors transformacions del barri des de finals del segle XIX.

La construcció de la Vila Olímpica va representar, més enllà de l'enderroc de fàbriques i pisos, la desaparició de catorze carrers, i dos passatges. Els enderrocs iniciats el 1987, van permetre la realització de grans obres d'infraestructura, com els col·lectors, la Ronda del litoral o la definitiva recuperació de les platges, que inclou el desmantellament de la línia de ferrocarril de la costa i la construcció del Parc del Poblenou. Si bé la línia de Mataró va ser eliminada, la línia de Granollers no ho va ser, de manera que es va haver de soterrar, tot i que va quedar al descobert en alguns trams del barri. La Vila Olímpica es va urbanitzar segons el Pla Cerdà, encara que reinterpretant la morfologia de les illes que caracteritzen l'Eixample.

A més, en el nucli antic del barri es va remodelar la Rambla i es va inaugurar el nou centre cívic de Can Felipa. Durant la segona meitat dels noranta es va convertir tant la Rambla com el carrer Marià Aguiló (fins al carrer Llull) en una zona de vianants. El gran repte arribà en el moment en que l'Ajuntament es plantejà a finals de la centúria passada, urbanitzar el sector est del Poblenou, des del nucli antic al fins al Besòs, i des de la Gran Via-Diagonal fins al mar.

El 1997 comencen les obres de Diagonal Mar, una extensa zona residencial on s'ubicà una gran superfície comercial, habitatges i un parc. El front marítim esdevé també una zona d'esbarjo on l'alçada d'alguns edificis triplicarà a les velles xemeneies. Cal destacar l'urbanització del passeig del Taulat, que enllaça la zona

de Diagonal-Mar fins al carrer d'aquest mateix nom.

La zona de l'entorn de la plaça Prim queda ferida pel nou pla, ja que molts dels seus antics carrers van desaparèixer degut a l'especulació urbanística.

L'any 1999 marca un abans i un després en l'urbanisme poblenoví. L'expansió del pla Cerdà que s'havia iniciat a finals del segle XIX, pren la seva forma amb l'obertura de l'Avinguda Diagonal a través de Poblenou, i que permetia unir la ciutat de Barcelona des de Sarrià fins el mar. Aquest canvi va venir acompanyat d'una altra gran transformació, com la prolongació de la Rambla fins a la Gran Via.

La urbanització dels antics espais fabrils comportà l'obertura de nous trams de carrer, que permetien acabar de dinar forma a l'eixample poblenovina, o, fins i tot, la seva conversió en passejos o places, com ara la plaça Gandhi o el Parc de Juli González.

Amb l'aparició del projecte 22@BCN es posen les bases per la transformació urbanística del Poblenou en ple segle XXI. El nou districte es caracteritza per la presència de diferents usos predominants, com ara els habitatges, les indústries no contaminants, oficines, comerços, residències, etc. Es cerca, doncs, preservar el caràcter productiu del Poblenou, impulsant alhora les condicions per la seva modernització i incorporació armònica a la resta de Barcelona.

A nivell urbanístic el pla 22@ incorpora tota una sèrie de continuïtats i canvis respecte el període anterior. En primer lloc es preveu un augment en el coeficient d'edificabilitat, del que resulta el desenvolupament de parcel·les abandonades i la incorporació d'habitatge que permet la creació d'un continu des del centre de la ciutat, i així s'eviten les terres de ningú i el tradicional aïllament del Poblenou, que va donar un gran pas endavant durant les olimpíades.

Morfològicament el pla manté l'estructura de la illa de Cerdà, ara bé, la normativa no obliga a seguir la morfologia d'illa tancada amb pati central, sinó que permet distribucions diferents, sempre que es respectin paràmetres bàsics i unes consideracions volumètriques mínimes.

Les diverses actuacions de transformació han d'abastar almenys una illa de Cerdà. D'aquesta manera no es perd el llegat d'una quadrícula que amb el temps ha anat descobrint les seves utilitats com ordenadora del sòl urbà i que continua definint una escala a la qual els barcelonins ens hem acostumat.

Un dels canvis substancials de les illes de cases és la incorporació en aquestes d'aquelles infraestructures que fins ara ocupaven l'espai públic. Es basa en la construcció en l'interior de les illes de dues sales tècniques que mitjançant galeries estan unides a la xarxa troncal urbana. D'aquestes sales parteixen unes anelles interiors i que conflueixen en uns espais tècnics a la planta baixa i al terrat. A partir d'aquestes instal·lacions ha d'arribar el subministrament d'electricitat, la xarxa de telecomunicacions, l'aigua i la col·lecta de residus.

Es pretén a més un tractament integral de la mobilitat a tot el districte. Per això s'inclouen dins d'aquest apartat el transport públic i privat, els aparcaments i la xarxa de carrils de bici. El Pla defineix una xarxa de carrers primaris per al trànsit preferent de vehicles i una de secundaris, amb morfologies variables i on es donarà preferència al transport lleuger (bicicletes i vianants).

El carrer Pere IV esta cridat a convertir-se en un eix cívic del Poblenou. El seu traçat trenca la monotonia de les illes de Cerdà i és un tret diferencial que es vol potenciar, i per això està prevista la reducció de la circulació actual.

Per la seva singularitat probablement la Torre Agbar, juntament amb els edificis d'Imagina-Mediapro, l'Hotel de Pere IV i el Parc Central del Poblenou serien les construccions més representatives del canvi del Poblenou en els darrers anys.

3.2. Carrers de la història del Poblenou.

Tot col·lectiu humà requereix la seva pròpia identitat, mantenint la memòria dels seus avantpassats i les seves gestes. La toponímia dels carrers de la ciutat és un reflex d'aquesta construcció del passat, i el cas del Poblenou no és diferent. La nomenclatura urbana dibuixa un perfil molt interessant de certs esdeveniments històrics i del context social en que es va decidir retre'n homenatge.

Abans del segle XVIII, l'espai que ocupa el barri no era res més que una zona d'alguns camps de conreus, pastures i aiguamolls. El nom dels carrers Llacuna i Joncar ens recorden aquesta característica del paisatge poblenoví. Pel que fa als camps de conreus, alguns d'ells tenien forma quadrangular i eren plantats d'hortalisses, per això rebien el nom de "taulats", el carrer Taulat ens recorda el passat agrícola del barri.

D'aquesta etapa més antiga destaca la construcció de certes infraestructures lluny de la ciutat emmurallada de Barcelona, degut el caràcter suburbial del Poblenou. Així entre el segle XVIII es va iniciar la construcció d'un llatzeret o "casa de la quarantena" (1720), i del primer cementiri general de Barcelona (1725). El carrer Llatzeret, passeig del Cementiri i el passatge de Rere el Cementiri Vell són els topònims que assenyalen la presència dels establiments referits, dels qual només el cementiri ha perdurat fins als nostres dies.

Des dels decennis del 1730 i el 1740, el baix preu dels terrenys i l'abundància d'aigua van atreure els fabricants d'indianes, els quals convertien les pastures en immensos estenedors on exposaven al sol les peces de roba, per tal de blanquejar-les abans de l'estampació.

Sembla que només el passatge Bosch (després anomenat Bosch i Labrús) ha mantingut de forma precària la memòria d'aquests prats d'indianes.

Al segle XIX, Catalunya esdevingué la fàbrica d'Espanya, i Sant Martí de Provençals un dels nuclis industrials més importants, pel fet de concentrar un crescut nombre d'empreses tèxtils, principalment del ram de l'aigua, però que no hi mancaven les relacionades amb la siderúrgia, la construcció mecànica, el treball del cuir, la destil·lació de licors, etc. I la seva presència es reflectí en el nom d'un grapat de vies poblenovines: passatge de Casas Jover (fabricant de teixits), passatge de la fàbrica Vilarasau (tots dos desapareguts), passatge del Marquès de Santa Isabel (també fabricant de teixits), carrer del Treball, carrer del Gas, passatge i placeta de Klein (nom d'un altre industrial) i carrer de la Indústria (nom que dugué l'actual carrer Llacuna fins l'annexió, 1897).

Aquestes empreses industrials ocupaven centenars d'homes, dones i nens, i tots ells cercaven habitatge prop del lloc de treball. Per aquesta raó s'hi van edificar centenars d'habitatges destinats als treballadors. Els seus promotors i beneficiaris, gairebé tots pagesos rics, terratinents absentistes i empresaris industrials, guiats per un afany de lucre que no tenia cap mena de limitació efectiva per part de les lleis o les autoritats, van aprofitar els terrenys tant com van poder, obrint carrers l'amplada dels quals oscil·lava entre els vint i trenta pams.

Molt sovint, aquests nous carrers van rebre noms relacionats amb els seus promotors. Unes vegades la nova via es batejava amb el cognom del propietari dels terrenys, el seu nom de pila o el d'algun familiar. Sovint això duia a dedicar un carrer a un sant o a una determinada advocació religiosa. Així el 1850, Cristòfor Matas va anomenar carrer de Sant Cristòfor a la via oberta als terrenys de la seva propietat. També sembla probable que el carrer de Sant Pere (actual Marià Aguió) rebés aquell nom per haver estat creats en terrenys que en part pertanyien a Pere Cantí, o bé quan aquest personatge ocupava l'alcaldia de Sant Martí, o potser per totes dues raons.

Alguns d'aquests urbanitzadors tenien ideologies polítiques molt marcades i van anomenar els carrers amb noms de polítics importants, aquest és el cas de la plaça Isabel II. Ara bé, és ben sabut que en el decurs del segle XIX, el Poblenou fou un reducte de progressistes i republicans federals, els quals sovint van ocupar l'alcaldia de Sant Martí. Per això durant la revolució de "La Gloriosa" de 1868, la plaça Isabel II va se rebatejada com a plaça Prim, acompanyada del carrer de Topete, és a dir, els caps de l'alçament militar.

A mitjans del segle XIX es produeix un fenomen cabdal en la cultura catalana, el naixement de la Renaixença. La recuperació de la llengua, la història i les virtuts cíviques catalanes té el seu efecte en la retolació dels carrers. A Barcelona, s'encarregà a Víctor Balaguer, historiador, polític i escriptor de la Renaixença, la retolació de les vies que havien de créixer amb l'aplicació de l'Eixample de Cerdà. Aquest va aplicar noms referents a la història i a les virtuts de la cultura catalana.

Seguint aquesta corrent, molts dels carrers oberts al Poblenou als decennis de 1860, el 1870 i el 1880 van rebre noms extrets de la història catalana, principalment del període medieval. Aquest resum de la història de Catalunya, tenia de fet, una perspectiva romàntica, mostrant poc rigor científic i acceptant tota mena de llegendes i tradicions. Alguns d'aquests carrers foren Balmes (actual carrer Fluvià), el rei Jaume I el Conqueridor (actual carrer de la Jonquera) i el cronista Muntaner (actual carrer Vallmitjana), entre d'altres.

Amb l'acceptació del pla Cerdà als anys vuitanta del segle XIX, i la seva corresponent expansió van arribar al Poblenou molts carrers que tenien el seu origen a la ciutat comtal i que per tant havien estat batejats per Víctor Balaguer, és el cas dels carrers de Wad-ras, Enna, Llull, Pujades, Pallars, Glòries, Vilanova, Alí Bei, Ausiàs Marc, Casp i Corts Catalanes.

D'aquesta manera, molts dels noms procedents de la història de Catalunya retolats abans de l'annexió a Barcelona van desaparèixer entorn dels anys 20 i 30 del segle XX, ja que molts d'ells estaven duplicats, i fins i tot triplicats, a la ciutat principal. Fins a quinze carrers van canviar el nom en l'àmbit poblenoví, el carrer Jaume I passà a anomenar-se Jonquera, el carrer de Guifré passa a ser Peralada, Entença passa a Fernando Poo, Muntaner serà Vallmitjana i Rocafort serà Vidal i Valenciano i Comerç serà Bac de Roda, entre molts d'altres. Únicament el carrer Pau Claris quedà duplicat, un a l'Eixample barceloní i l'altre a Poblenou fins el 1992, en que passà a dir-se Rafael Campalans.

Si bé molts dels carrers de l'Eixample ja tenien el nom adjudicat per Víctor Balaguer, molts d'altres van haver de ser batejats de vell nou, ja que no van ser retolats per l'historiador català. Així que a partit de la dècada del 1880 van aparèixer nous noms de carrers a mesura que

l'Eixample anava creixent. Degut a la consolidació del sistema centralista de la Restauració Borbònica, molts dels nous carrers se'ls hi va atorgar nom referents a la història de Espanya, aquest és el cas de carrers com Lepant (ara Joan d'Àustria), Padilla (ara Zamora), Castillejos (ara Pamplona), Dos de Maig (ara Àvila), Independència (ara Badajoz), Catalunya (ara Granada), Lutxana (ara Roc Boronat), Navas de Tolosa (ara Bilbao), Lope de Vega i Espronceda. Altres van ser batejats amb noms referents al barri com Provençals, Sant Martí (ara selva de Mar), Treball o Agricultura.

A principis del segle XX, l'antiga avinguda del cementiri fou batejada amb el nom d'avinguda Icària, mantenint el nom popular amb que la gent coneixia la zona, des de que Cerdà l'anomenà així en el seu famós pla urbanístic de 1859, influït com estava pel socialisme utòpic d'alguns amics seus.

Els propietaris del sòl poblenoví van saber com explotar la nova urbanització del pla Cerdà amb la construcció de múltiples passatges. Molts d'aquests van ser batejats amb el nom dels promotors, passatge de Bori, de Burrull, de Casamitjana, de Colomé, de Coll, de Cusidó, de Montoya o de Rovira, entre molts altres.

Durant la dictadura de Primo de Rivera, no va agradar gens que un carrer estigués dedicat a Àtila, i encara menys li va plaure que un altre carrer portés el nom de Catalunya. Com a conseqüència d'això, tots dos carrers van ser rebatejats, l'un amb el nom d'Ebre i l'altre amb el de San Quintín.

Durant l'altre dictadura, la del General Franco, també van ser molts els carrers que van veure el seu nom canviat. L'avinguda Diagonal passà a ser d'Alfons XII en temps de Primo de Rivera, Catorze d'Abril en temps de la República fins avinguda Generalíssimo Franco en temps de la Dictadura. Altres carrers van ser batejats amb el nom de diverses ciutats espanyoles, potser per l'aplicació de la consigna franquista a la "unidad de los hombres y de las tierras de España".

El carrer San Quintín esdevingué així Granada, Navas de Tolosa serà Bilbao, Castillejos serà Pamplona, Dos de Maig serà Àvila o Independència serà Badajoz, entre d'altres. Així mateix alguns carrers van ser batejats amb els noms de les colònies espanyoles a l'Àfrica com és el cas dels carrers Marroc i Tànger.

Amb el retorn dels ajuntaments democràtics (1979) van canviar molts rètols d'algunes vies poblenovines. En la major part dels casos, el canvi comportà la retirada dels noms imposats pel règim franquista i la restitució de la denominació anterior o bé el reconeixement oficial del nom popular, l'avinguda d'Icària i la Diagonal són dos dels exemples més clars. La participació democràtica i veïnal també va marcar el nomenclàtor d'alguns carrers que van ser batejats amb el nom de personatges importants del barri com és el cas del carrer Roc Boronat.

Alguns carrers del Poblenou van ser batejats amb noms de personatges de la història de Catalunya.

La nominació de Barcelona com a ciutat Olímpica i de la barriada d'Icària com la Vila olímpica implicà el bateig d'un gran nombre de carrers nous. Evidentment alguns carrers van rebre noms referents al gran esdeveniment esportiu que afrontaria la ciutat, com les places dels Voluntaris i dels Campions; o bé amb noms de ciutats olímpiques com Amsterdam, Anvers, Hèlsinki, Munic, Estocolm, Saint Louis, Los Angeles, Melbourne, Moscou i Seül.

Amb la recomposició de les forces catalanistes i del catalanisme cultural després del franquisme, altres carrers van ser batejats amb noms importants de la cultura catalana contemporània que encara no en tenien un com Salvador Espriu, Doctor Trueta, Joan Miró, Arquitecte Sert, Frederic Monpou, Joan Oliver, Jaume Vicens Vives, i Bisbe Climent. Acostant-se al nucli antic de Poblenou van néixer Juli González, Josep Ferrater i Mora, Carles Barral o Joan Fuster, entre d'altres.

Altres noms de personatges històrics i polítics de diversa procedència foren els carrers de Trelawny (combatent anglès mort en el setge a Barcelona de 1714), Jaume Aiguader (primer alcalde de la Segona república, o Ramon Trias Fargas (polític convergent).

4. El preu del progrès.

Poblenou ha estat sempre una zona de persones treballadores. Obrers vinculats a les fàbriques que han viscut en condicions deplorables per intentar sobreviure, el caràcter solidari i associatiu del barri ens recorda les estratègies de supervivència utilitzades. Manca de serveis i infraestructures, condicions de vida miserables i desenvolupament d'una cultura solidària són les característiques de la societat d'aquesta prospera zona industrial.

4.1. Els homes, les dones i els nens.

Any	Població
1894	5.067
1920	10.479
1986	56.042
1996	54.877

La població de Sant Martí va experimentar un fort augment, especialment al llarg del segle XX. Element que ha estat una constant fins avui dia.

El nombre d'homes residents en el territori fou sempre superior al de les dones fins a l'últim quart del segle XIX, ja que el desenvolupament industrial del barri, animava a l'aventura de la migració totes aquelles famílies en les quals tothom havia de treballar. El desenvolupament de tèxtil, especialment dels establiments de tissatge, ocupava abundant mà d'obra femenina i infantil que possibilitava poder complementar els guanys del cap de família amb els magres ingressos de la dona i dels fills.

La immigració fou fonamental per entendre aquest procés d'augment demogràfic, multituds de famílies que abandonaven les àrees rurals per a buscar una feina a la indústria. Tot i això també hi havia molta població procedent d'altres ciutats, des de les regions externes a l'àrea urbana barcelonina fins a nuclis com Reus, Tortosa, Manresa, Mataró, Badalona, Vic, Tarragona o Igualada. Tampoc no van faltar valencians, aragonesos o murcians, sotmesos tots ells en profundes crisis econòmiques en el tombant de segle. Les condicions de vida de la

immigració era força precària, podien arribar a conviure junts fins a 42 persones. També fou remarcable l'arribada de francesos, ubicats en el que es va conèixer com la França Xica, a prop de Can Girona, la major part d'ells eren tècnics: fonedors, gravadors, maquinistes, forners o dibuixants.

Les llars on vivien els obrers eren del tot miserables, al entrar a les cases trobaríem un petit menjador, en el qual s'amunteguen una senzilla taula i algunes cadires; al costat una petita cuina en ocasions i preferentment al segle XX; contigu, un excusat (dependència que molt freqüentment era substituïda per un una comuna, per pis); després un o dos dormitoris, foscos gairebé sempre. La majoria de les dependències donen a un pati de veïnatge on s'acumulen els trastos vells, però també gallines, coloms i les escombraries de tot el veïnat. L'espectacle no pot ser més desolador. Si hi afegim que no tenien aigua directe i que molt freqüentment moltes famílies compartien el pis, ocupant cadascuna una habitació, és fàcil de comprendre per què se les considerava un dels principals focus de malalties epidèmiques. A més, molts habitatges es queixaven de la contaminació de les xemeneies de les indústries i de la brutícia que llençaven al carrer.

Cal no oblidar les miserables barraques al costat de la platja, refugis transitoris per als nouvinguts, alguns dels quals amb una mica de sort, podien traslladar-se més endavant a edificis del barri. Els tres barris de barraques eren el Somorrostro, el Darrera del Cementiri i Pekín. El primer, que sembla que va néixer amb la immigració provocada per l'Exposició Universal de 1888, existí fins el 1966 a la platja, al costat de la Barceloneta. La població va créixer tant que en la dècada dels quaranta del segle XX encara s'obrien escoles per als nens del Somorrostro.

El Darrera el Cementiri, que no va desaparèixer fins el 1990, explicava amb el seu topònim la localització exacta, darrera el Cementiri Vell. El 1898 tenia 37 barraques amb 160 persones.

PeKín es trobava al límit entre Poblenou i Sant Adrià del Besòs. Era un barri de barraques, més antic que els altres dos. Va ser fundat per famílies xineses que havien emigrat de les Filipines el 1870, quan aquestes illes eren encara una colònia espanyola. El 1898 hi vivien unes 700 persones, i sembla que cap no era de la Xina.

Les inacabables jornades laborals dels obrers no es desenvolupaven en un entorn més saludable. Les fàbriques i tallers no tenien la ventilació ni la il·luminació adequada. A l'aire viciat per la respiració dels obrers s'hi afegia el borrissol del cotó o de la resta de fibres i la pols del plom, elements contínuament inspirats pels treballadors. Evidentment, no van mancar les queixes cap aquesta situació, unes queixes que molts cops no tenien resposta.

Els obrers vivien i treballaven en unes condicions deplorables, amb dures jornades laborals i baixos salaris.

Aquestes condicions de vida feien de les classes populars un fèrtil terreny pel qual encara al segle XX s'escampaven virulentament les epidèmies. Algunes de les més dramàticament mortals foren les del còlera -els anys 1865, 1884, 1885, 1886 i 1887-, les de verola -els anys 1877, 1887 i 1888- i la de grip el 1890.

Els jornals dels treballadors, a les acaballes de segle variava segons les professions, però dintre una franja que anava des de quasi la misèria fins a una pobresa digna. Així, per exemple, els teixidors i els serrallers mecànics podien cobrar entre 24 i 30 pessetes setmanals.

El menjar consistia, segons un diari d'aleshores, en: "*almuerzo de sopa con agua y aceite. Un platillo de judías, una tajada de tocino ó bacalao, pan y vino. Comida: sopa, cocido con grasa de sebo, pan y vino. Cena, como el almuerzo*". No cal afegir que la carn poques vegades entrava a casa de l'obrer, únicament per les festes més assenyalades.

Les jornades de treball també variaven, els jornalers fabrils treballaven onze hores diàries; sellers mecànics, tintorers, impressors, fusters o sabaters deu hores, i els paletes nou. La vaga a la Compañía de Fuera e Irrigación del Ebro, filial de Barcelona Traction Light and Power, La Canadenca, els mesos de febrer i març de 1919 obtindrà que l'Estat espanyol fos el primer a establir per llei la jornada laboral de vuit hores. Però l'aplicació total va trigar encara temps a generalitzar-se.

L'hegemonia industrial al Poblenou significava una abundant mà d'obra femenina i infantil. Els seus sous eren aproximadament un 41% més barats. Després d'un breu aprenentatge les dones es feien càrrec d'un teler mecànic lleuger i de poca amplada; posteriorment s'ocupaven de dos telers de característiques semblants, i al cap d'uns anys treballaven amb tot tipus de telers, excepte els que teixien articles especials els quals encara seguien controlats pels homes.

Els nens ajudaven pràcticament en totes les feines, aviadors eren els que, en els telers de mà, netejaven l'estregat dels ordits de seda; llançaires, eren els ajudants que en certes feines tenien els teixidors per impulsar la llançadora.

La mà d'obra femenina era la pitjor remunerada. La desigualtat dels jornals no tenia cap justificació des del punt de vista de la productivitat. Però l'explotació femenina arribava a la màxima expressió al treball a domicili, molt concentrat en el ram de la confecció de roba blanca interior i de llit, camises, roba de feina, davantals, guants, uniformes, sabatilles, flors artificials i brodats. Si el 1914 la mitjana de salari-hora de les obreres fabrils era de 26 cèntims, la majoria de les cosidores a domicili guanyaven el 60% d'aquesta quantitat.

D'aquesta misèria calia descomptar-hi el valor del fil i dels botons, l'amortització de la màquina de cosir i la despesa d'electricitat. Tot això sense oblidar que era una feina que solia tenir un atur estacional de dos o tres mesos, per la qual cosa les obreres es veien obligades a complir jornades esgotadores de fins a 13 o 15 hores diàries, incloent-hi els diumenges, per tal de compensar el temps sense feina.

Poc a poc, el barri anava canviant. Cap als anys vint s'anava formant una classe mitjana de botiguers,

empleats qualificats i petits empresaris que encara vivien al Poblenou, al contrari dels grans empresaris, que havien emigrat.

Les condicions de vida van empitjorar després de la Guerra Civil. El 1937 van començar a faltar els aliments i era fàcil que les dones es posessin a fer cua entre sis i vuit hores abans no obrissin les botigues. Els preus dels articles anaven pujant a un ritme molt més accelerat que els salaris, i el poder adquisitiu dels obrers durant els anys cinquanta era, comparativament, menys de la meitat del que tenien abans de la Guerra Civil. Per tirar endavant calia fer hores extres i molts treballaven no només dissabte a la tarda, sinó fins i tot diumenge al matí. Fins a tal punt era angoixant la situació que uns pocs treballadors caigueren en el robatori, com a pràctica quotidiana de supervivència.

L'arribada i consolidació de l'estat del benestar, a partir dels anys seixanta però sobretot amb la recuperació de la democràcia ha significat una clara millora en les condicions de vida dels treballadors, amb una millora dels salaris, un augment de la capacitat adquisitiva i de la classe mitjana i una millora dels serveis públics. La classe obrera va viure un procés d'expansió econòmica i de diversificació professional considerable. En primer lloc, podem parlar d'un descens gradual del pes relatiu dels obrers industrials com a resultat del decantament cap a activitats terciàries, en detriment de la indústria. Aquesta reducció de pes específic va ser compensada per l'augment de la importància dels treballadors d'oficina i dels de baixa i mitjana qualificació ocupats en el sector serveis.

Per altra banda el barri ha anat veient un creixement del que els sociòlegs anomenen la "nova classe mitjana", vinculada a tot un conjunt d'activitats lligades al creixement del sector terciari i a la tecnocratització de l'economia. La major part d'aquests professionals són assalariats, de nivell tècnic elevat, que, amb molta freqüència, treballaven tant per l'administració pública com per l'empresa privada. Cal fer menció específica a l'impuls qualitatiu que, a partir dels anys setanta, va adquirir la presència de dones entre les professions que exigien una qualificació mitjana-alta.

Cal tenir en compte, però que fins als anys noranta el Poblenou ha seguit essent una zona de concentració de la classe treballadora, amb densitats elevades, un percentatge reduït de professions altament qualificades i unes proporcions altes de població immigrada i jove.

L'augment dels ingressos salarials de la població ha permès, des de mitjans dels anys seixanta, l'augment del consum que han permès millorar el seu benestar i canviar algunes pautes de les seves formes de vida. L'augment dels ingressos i del benestar també va veure el seu canvi en l'habitatge, que eren més grans i còmodes i va permetre, entre capes de població, que fins ara no n'havien gaudit, que els diferents membres de la família disposessin d'un cert àmbit privat dins de l'espai domèstic. Per altra banda, la reducció de les jornades laborals, va permetre l'origen de un cert temps lliure ocupat pel lleure, així l'adquisició de la televisió, vehicles privats i altres elements de consum va tenir una repercussió extraordinària. Les conseqüències a tot aquest procés les tenim clares: l'individualisme motivat per la societat de consum.

4.2. Solidaritat i unió, pràctiques de supervivència.

Poblenou va ser des dels seus inicis una zona fortament conflictiva i polititzada. Sabem el paper actiu que el progressisme i el republicanisme van tenir en el barri durant la Revolució de Setembre de 1868, la Gloriosa, en

que fou destronada la reina Isabel II, i que va permetre fer un salt qualitatiu en l'organització del moviment obrer.

Poc estudiada ha estat, per altra banda, la influència que va tenir sobre el municipi de Sant Martí la tercera guerra carlina. El 26 de novembre de 1972, una cinquantena d'homes armats van assaltar l'ajuntament martinenc. Poc temps després els carlins van exigir una contribució a l'ajuntament republicà, que s'hi va negar. Pocs dies després, l'alcalde era víctima d'un atemptat. S'havia format un grup de martinencs que participaven en la lluita contra els carlins. La força del republicanisme i de l'obrerisme al municipi va ajudar a plantar cara al carlisme.

El fort pes del tèxtil poblenoví explica la ràpida difusió de l'obrerisme. En els anys setanta del segle XIX, els obrers més conscients s'havien organitzat, uns participaven en la naixent Federació Regional Espanyola de l'Associació internacional de treballadors, de caire anarquista, i altres als ateneus. Amb el cop d'estat que va posar fi a la Primera República, el gener de 1874, les condicions laborals empitjoren i l'associacionisme sovint era prohibit. Alguns obrers continuaven organitzats però de forma clandestina. Del 1881 al 1888, Sant Martí comptava amb una agrupació socialista, depenent del jove Partido Socialista Obrero Español, creat a Madrid el 1879. El 1886, el seu líder Pablo Iglesias, va visitar la població. Així i tot, el socialisme va arrelar poc a Sant Martí, igual que a la resta del país.

L'any 1890, fou un símbol per la lluita obrera per ser el començament de la celebració de l'1 de Maig, també fou significatiu en quant a vagues.

La primera celebració de l'1 de Maig fou imponent a tot Barcelona, també al Poblenou, on l'aturada obrera fou total tant a les empreses com al transport. La patronal va endurir la seva postura amb l'arribada del poder conservador de Cánovas al juliol. Tot i que la conflictivitat va anar apareixent intermitentment, la repressió desencadenada obliga, una vegada i una altre, a fer-los desistir. Comença un període de decadència de les Tres Classes de Vapor, sindicat amb molta presència al barri, i de l'associacionisme anarcosindicalista en general. Aquesta frustració porta a l'anarquisme cap a l'acció directe, que portarà a la realització d'atemptats individuals.

L'altre camí de resistència i solidaritat que l'obrerisme utilitzà per sobreviure a les dures condicions de vida que patia fou l'associacionisme. La societat poblenovina amb una xarxa molt rica d'associacions que facilitaven la supervivència en una època de total desprotecció legal de les classes populars. La tendència d'agrupar-se i associar-se serà una constant, tot buscant respostes per l'immens buit que existia en els temes d'oci, cultura, i assistència social. Ni l'Estat ni l'empresa privada havien, encara, ocupat el paper d'organitzadors d'aquests espais, com ocorreria ja en el segle XX. I tant la família extensa com l'Església, institucions que havien donat resposta tradicionalment a aquestes necessitats, van veure fortament minvat el seu paper a la nova societat urbana.

Una de les preocupacions del moviment associatiu sempre va ser atendre a l'educació dels treballadors, com a eina bàsica per la millora de les seves condicions de vida. El símbol d'aquest fenomen sense cap dubte es

troba en la formació dels ateneus. A Poblenou destaquen l'Ateneu Obrer del Poblenou o l'Ateneu Colon.

Per altra banda, existien tota una sèrie d'associacions dedicades a l'oci, que a partir del segle XX si han d'unir aquelles dedicades a l'esport. Destaquen les societats corals creades per Josep Anselm Clavé, les quals van ser molt nombroses a Sant Martí. Clavé concebia aquestes societats no únicament com una eina d'oci, sinó també per instruir a la classe obrera i treure'ls dels ambients miserables de les tavernes.

A més el 1869 naixia el Casino l'Aliança amb finalitats culturals, recreatives i assistencials, d'origen interclassista i popular. Així mateix el 1909 naixia el que esdevindria el club de futbol més representatiu de la barriada, El Júpiter. Un any més tard es creava el Centre Moral i Cultural del Poblenou, que encara existeix. Als seus inicis va dur el nom de Centre Social i era fill del Patronat Obrer, que havia estat destruït durant la setmana Tràgica de 1909. El 1916, l'Agrupació Excursionista Icària naixia d'una escissió del Júpiter. El 1930, va constituir-se el primer club de natació del barri, el C.N.Poblenou.

Les associacions polítiques que funcionaven a Poblenou foren nombroses. La majoria eren centres republicans si bé també n'hi havia de conservadores i carlines. Les activitats d'aquests centres incloïen tant les que difonien els seus programes polítics com aquelles que pel seu caràcter més informal les convertien en centres en centres de la sociabilitat de la nova societat urbana poblenovina. Sovintejaven els cursos d'instrucció primària, classes de dibuix, d'idiomes i les conferències de divulgació. El republicanisme havia estat present a Poblenou des del segle XIX, i el mateix ajuntament de Sant Martí era de majoria republicana abans de l'annexió, el 1897.

Entre els múltiples centres republicans cal destacar, tant els del republicanisme tradicional com els del nou republicanisme lerrouxista sorgit a principis del segle XX. Destaquen el Centre Democràtic Radical del Poblenou (1904), Centre Republicà Radical Instructiu (1903), Joventut Republicana Radical Instructiva del Districte (1901), Fraternitat Republicana Instructiva o Ateneu Obrer Republicà del Poblenou (1890), Centre Republicà Progressista Radical (1909), Joventut Democràtica Radical Instructiva del Poblenou (1911), Casa del Pueblo del Somorrostro (1911), Centre Instructiu Republicà Radical Castellonenc (1918), Fraternitat Republicana Instructiva Martinenca (1904) i Casa del Pueblo de Pekín (1906).

Cal mencionar també alguns centres més relacionats amb la Lliga Regionalista i durament criticats pels republicans, com per exemple l'Ateneu Democràtic Regionalista.

Finalment, hi havia tot un entramat associatiu dedicat a pal·liar la total manca de desprotecció de les classes populars. Per una banda tindríem les germandats de socors mutus, que intentaven pal·liar les situacions de malaltia i/o intervencions quirúrgiques del personal dels sectors, la subsistència dels quals depenia només del fruit del seu treball i per als quals qualsevol situació que impliqués una aturada de treball significava un fort trasbals econòmic. Les associacions solien tenir entre 100 i 150 socis, malgrat algunes germandats en tenien moltes més. Totes les societats de socors mutus atorgaven subsidis per baixes de medicina i cirurgia i establien un seguit de mesures per evitar el frau i la simulació de malalties.

Per altra banda destaquen les cooperatives, que va tenir força predicament al Poblenou. Eren entitats muntades pels mateixos obrers, que intentaven ajudar-se comprant menjar a preu més econòmic, i també en la vessant social i cultural. Els socis participaven amb quotes i es

comprometien a comprar una quantitat de productes perquè la cooperativa anés funcionant. Gràcies a això podien comprar a preu més mòdic i comptar amb ajuts quan tenien problemes. Les cooperatives més destacades del Poblenou foren L'Artesana, nascuda el 1876, i la Flor de Maig, nascuda el 1896 va arribar a convertir-se en una de les més importants de Catalunya.

Al marge de les entitats associatives, amb l'entrada al segle XX la conflictivitat obrera reapareix amb molta força. L'any 1901 la Societat de Tramviàries es declara en vaga. Es declara l'estat de guerra. L'arribada de tropes provoca moments de tensió i escaramusses a Sant Martí, Sant Andreu i Sants. Aquests primers anys del segle veuran la incorporació a les vagues de diversos oficis, carreters, tèxtils, boters, etc. El novembre de 1901, en una fàbrica tèxtil, les treballadores havien abandonat la feina perquè havien estat acomiadades set companyes. Finalment varen ser readmeses.

Però sense cap mena de dubte, un dels conflictes obrers més importants dels primers anys del segle fou la Setmana Tràgica. Poblenou va protagonitzar l'inici de la crema d'edificis religiosos el juliol de 1909. La protesta de les classes populars contra la crida de reservistes per anar a la guerra del Marroc va acabar derivant en una protesta pública. La nit del 26 de juliol, enmig de la tensió per la queixa contra l'embarcament de les tropes, va ser cremat el Patronat de Sant Josep, un edifici d'ajut als obrers, que duien els maristes al carrer Wad-Ras, creat el 1902. Els obrers deien que era una eina de la patronal contra els sindicats, i que ajudava a trobar els esquirols en temps de vagues. A les 9 del matí del dia següent, una munió de gent es va congregar davant on vivien els maristes del Patronat. Algú dels concentrats va disparar contra els maristes i el director del Patronat, germà Lycarion, va caure mort. Aquell mateix dia foren cremats el convent de les franciscanes, a la Rambla, la comissaria de policia i Santa Maria del Taulat i hi va morir asfixiat el capellà. Cap al capvespre, els incendiaris, es van acostar a l'Església de Sant Pere Pescador, a Pekín, un dispensari, un cercle obrer i una escola i la van cremar.

El segon dia de la Setmana Tràgica cap edifici catòlic poblenoví restava, doncs, intacte.

A finals de 1910 es constitueix a Barcelona, sobre la base de Solidaritat Obrera, la Confederació Nacional el Treball, la CNT, que va tenir algun dels seus nuclis primerencs al Poblenou.

El seguiment de vagues fou extraordinari, el 1913 va tenir lloc una important vaga tèxtil per exigir la reducció de la jornada de treball. El seguiment fou massiu, el dia 2 d'agost, al districte 1, que comprenia la Barceloneta i Poblenou, hi havia 43 fàbriques aturades. El 1916 es torna a declarar una altra vaga, l'èxit és total en les fàbriques tèxtils del Poblenou, Clot, Sant Martí, Sant

La Setmana Tràgica va ser molt conflictiva a Poblenou; així ho demostra la crema de l'església parroquial.

Andreu, Sant Gervasi i l'Hospitalet. La participació de les dones fou notòria, no només com a vaguistes, sinó també en les manifestacions al carrer. El seguiment va ser un èxit també en la vaga de la Canadenca, el 1919, que s'inicia en les companyies elèctriques però s'hi afegeixen els obrers tèxtils. S'hi incorporen els obrers de l'aigua i del gas. S'aconsegueix la jornada laboral de vuit hores.

Seguirà un període violent de forta radicalització dels enfrontaments de classe. Des de 1916, havien començat a actuar els "Grups d'acció", integrats per joves anarquistes partidaris de l'acció violenta contra els empresaris. El contraterrorisme s'organitzà als voltants de l'anomenada "banda Koening". La Patronal aportava almenys 50.000 pessetes mensuals per aquesta banda. És l'etapa coneguda com el pistolerisme i que també tingué el seu impacte a Sant Martí, bona part dels atemptats van tenir lloc a Poblenou. Aquesta etapa finalitza amb la repressió i la deixar fora de la llei la CNT amb la dictadura del General Primo de Rivera.

Com tants barris obrers, el Poblenou presentava una contradicció de ser, en arribar 1931, un barri alhora republicà i anarquista. A les fàbriques, el sindicat majoritari era la CNT. Tanmateix, quan va caldre votar, l'antic sentiment republicà de Sant Martí de Provençals es va fer ben present, les consignes de no votar que provenien de la CNT es van esvair. El maig de 1931, un més després de la proclamació de la República, la fàbrica Can Rivière, del ram del metall, anà a la vaga contra el treball a preu fet. Una altra empresa que el 1931 va estar força conflictiva va ser Can Girona, el novembre els obrers anaren a la vaga per l'acomiadament de quatre companys.

La millor prova de l'esquerranisme del Poblenou es troba en les eleccions de febrer de 1936. Els candidats del Front Popular van aconseguir al Districte, uns 23.000 vots, enfront dels 6.700 aconseguits pel Front Català d'Ordre.

El 18 de Juliol de 1936 es produïa un alçament militar, iniciat al Marroc i que ràpidament s'estengué al llarg de tota la Península contra el Govern de la República. Aquell mateix dia, en un pis del carrer Pujades, Gregorio Jover, Joan Garcia Oliver, Buenaventura Durruti i Francisco Ascaso, es van reunir tot preparant les armes per defensar-se del cop militar. Els obrers s'alçaren camí de la Revolució. De seguida hi hagué un control a la cruïlla de Pere IV amb Marià Aguiló. Les Joventuts Llibertàries es van fer fortes a l'Aliança Vella.

Van cremar les esglésies de Santa Maria del Taulat i de Sant Francesc, i si el col·legi de les Monges es va salvar va ser gràcies a l'actitud d'uns militants d'Acció Catalana, i feren reflexionar sobre el risc dels edificis situats al voltant. Els de Can Girona van presentar una espècie de tanc blindat enmig de la rodona del Casino. L'Ateneu Colon va ser confiscat als anarquistes.

La Guàrdia Civil detè uns vaguistes durant els fets d'octubre de 1934, a Poblenou.

Moltes de les fàbriques col·lectivitzades, van dedicar-se a la producció tèxtil o bé van reconvertir la indústria per a la fabricació del material de guerra. Els obrers treballaven moltes hores i el sou era força just, però tot i així es feien millores a les fàbriques.

La primera bomba caiguda al Poblenou va ser el 29 de Març de 1937 al carrer dels Pellaires o Curtidors. En conjunt però, l'any 1938 va ser el pitjor, el més de març una bomba matava dues persones al carrer Granada, el més de juny el nombre de morts pujava a 36. Can Girona era un dels objectius de l'aviació, de manera que els veïns de la França Xica es van refugiar a la Torre de les Aigües. Per altra banda es van fer els refugis. N'hi havia al carrer Taulat i Lope de Vega, entre d'altres.

La postguerra encetà a Poblenou (com a la resta del país) un període d'escassetat, repressió i manca de llibertats. El règim habilità com a presó alguns edificis com el Cànem, nom en que es coneixia la fàbrica de cànem propietat de la família Godó. La fàbrica fou convertida en un camp de concentració per les seves grans dimensions.

La Falange tenia, durant els anys quaranta, dos locals al Poblenou. El principal estava situat a l'Aliança Vella, i l'altra seu, incautada als Federals, era el carrer de Marià Aguiló. Hi havia un local "d'Educación i Descanso" a l'edifici del carrer Wad-Ras amb Llacuna. Al carrer Llull, a tocar de la Rambla, hi havia la seu del "Frente de Juventudes".

Tot i que la resistència clandestina seguí actuant, la primera gran resposta obrera a la dictadura franquista tingué lloc el 1951, amb la coneguda vaga de tramvies, que va tenir lloc de l'1 al 5 de març de 1951, a causa d'una desmesurada puja de les tarifes dels tramvies de Barcelona. El primer dia la gent havia sortit d'hora de casa per tal d'anar caminant fins a la feina. El boicot va ser majoritari, i a la cruïlla de la Rambla amb el carrer Pere IV, uns obrers aixecaren una barricada, calgué l'actuació de la policia. El segon dia el boicot augmentà fins arribar al 98'7% dels viatgers. De nou els obrers tallaren el trànsit al carrer Pere IV. La vaga fou tot un èxit,i al cap de quatre dies el preu del bitllet de tramvia va baixar.

Els anys seixanta foren l'època econòmicament més estable durant el franquisme; tot i així, els conflictes laborals van augmentar. Van ser els anys també de la reconstrucció del sindicalisme de classe, amb la implantació clandestina de Comissions Obreres a les grans empreses. El 1962 s'inicià un conflicte a Can Girona, a causa de la reclamació d'un salari mínim diari de 125 pessetes; la resposta de l'empresa fou l'acomiadament de sis treballadors per secció.

A partir dels anys setanta i amb la transició cap a la democràcia es va consolidar el moviment veïnal poblenoví amb les associacions de veïns. Un dels seus primers actes reivindicatius fou la protesta contra el pla de la Ribera de 1968, que ja hem vist anteriorment que no va arribar a implantar-se gràcies a la pressió dels veïns. D'ençà de 1969 la clandestina Comissió de Barri aplegà gent de Bandera Roja, comunistes del PSUC i els cristians progressistes i independents. Posteriorment aquesta comissió es va dividir entre els partidaris de mantenir la lluita clandestina o de seguir-la en la legalitat, a través de l'Associació de Veïns del Poblenou. A partir dels anys 70, l'A.V.PN va engegar campanyes de reivindicació d'un institut al carrer Wad-Ras, contra els fums de l'empresa Fertrat, va donar suport als veïns desallotjats del barri d'Icària, etc. Amb l'arribada de la democràcia les associacions de veïns assoliren les màximes fites d'activitat i participació. El 16 d'abril de 1980 se signava, desprès de llargues negociacions, un

acord per recuperar el Càtex per al barri; el juliol de 1981 s'iniciava la recuperació de la platja de la Mar Bella; a principi de 1982 començaven les obres de l'institut a Wad-Ras. El projecte de Cinturó del Litoral elevat, en canvi, va provocar mobilitzacions, fins que finalment fou modificat.

Amb la gran reforma urbanística durant el nomenament de Barcelona com a ciutat olímpica, l'A.A.V.V. va demanar la relocalització en la mateixa zona dels 700 veïns desallotjats del barri d'Icària. Gràcies a la pressió veïnal, es van preveure la construcció de 1250 habitatges sota algun tipus de règim de protecció oficial.

Amb l'arribada del projecte 22@, la pressió dels veïns ha estat també present. Les intervencions públiques de gran escala sempre desperten recels i pors entre els veïns de les zones intervingudes.

El motius que van mostrar el desacord contra el pla van ser diversos i amb diferent grau de suport social, des dels petits i grans propietaris que no treuen el benefici esperat dels seus terrenys, habitants afectats que no veuen clar que els passarà davant la ràpida transformació del seu entorn, fins a les entitats que veuen amb preocupació alguns dels possibles efectes del pla.

Així les associacions de veïns van pactar amb l'Ajuntament les alçades màximes dels habitatges, que es redueixen significativament, el nombre de torres, i les previsions quan als habitatges, les activitats i diversos aspectes normatius. Van sorgir altres moviments veïnals de gran èxit com les demandes de recuperació de l'antiga fàbrica tèxtil de Can Ricart, amb la plataforma "Salvem Can Ricart", els moviments d'oposició de l'establiment d'una nova subestació elèctrica a la Rambla del Poblenou, o la creació de plataformes com l'Associació d'Afectats pel 22@ i la Coordinadora Contra el 22@.

4.3. Un barri que mira amunt.

Tot i el caràcter laic i pragmàtic dels poblenovins, molts d'ells requerien d'instal·lacions religioses dedicades a la cura de l'esperit. Una de les primeres infraestructures situades a Poblenou va ser el cementiri. Aleshores el barri era una zona pràcticament buits i de terrenys barats, un lloc ideal per a situar el primer cementiri extramurs de la ciutat de Barcelona. El cementiri va ser creat el 1774-1775 pel bisbe Josep Climent amb una doble funció, per una banda, acollir de manera digna les despulles provinents de l'escura dels cementiris adossats a les parròquies o oberts en els claustres de la catedral d'alguns convents, els quals, per les seves dimensions, havien de ser buidats periòdicament; per un altre cantó, aquest prelat reformador pretenia que, de mica en mica, la nova necròpolis anés substituint els cementiris parroquials, els quals, per la seva localització en indrets molt transitats de la ciutat i envoltat d'habitatges, no podien ser lloc de pregària i meditació, a més de constituir una perillosa amenaça per la salut pública.

L'estiu de 1813, en plena Guerra del Francès, l'exèrcit napoleònic va enderrocar el cementiri, la reconstrucció del qual no es va iniciar fins al 1816 o 1817, sota l'impuls del bisbe Pau de Sitjar. Per projectar aquestes obres va ser cridat l'arquitecte italià Antonio Ginesi, el qual va emprar un sobri llenguatge neoclàssic, ple de referències a l'Egipte faraònic, perquè considerava que cap altra civilització no havia prestat mai tanta atenció a la mort. Així, per exemple, la façana de la capella

mostra un disc solar, i els pavellons que flanquegen la porta d'entrada volen ser una rèplica, a petita escala de les piràmides.

El creixement demogràfic que de mitjans decenni de 1840 es fessin propostes encaminades a ampliar el cementiri i adaptar-lo als nous gustos de la burgesia industrial. Així entre 1849 i 1852, es va reformar el cementiri seguint el projecte de l'arquitecte Miquel Garriga Roca. A partir d'aquests anys cada difunt ocuparà al cementiri un lloc d'acord amb el nivell social que li correspon. La fossa comuna era el destí del proletariat industrial, els nínxols havien d'acollir preferentment les despulles dels menestrals, dels funcionaris i dels altres membres de les classes mitjanes, els panteons permetien que la burgesia pogués continuar fent ostentació del seu poder més enllà de la mort, i, finalment, els no catòlics també tindrien un lloc, però clarament segregat de la resta.

Pel que fa a les instal·lacions religioses poblenovines, la més antiga i mare de totes les altres fou la parròquia de Santa Maria del Taulat. Cap a mitjan segle XIX, es té coneixement d'una petita capella al Joncar de la Llacuna on es venerable la imatge de la Mare de Déu del Taulat. Però no és fins al 1852 que hi hagué la cessió d'uns terrenys per a construir-hi un nou temple i es va col·locar la primera pedra. El 1857, es va consagrar la petita església dedicada a la Immaculada Concepció, com un "annex" de l'antiga Parròquia de Sant Martí de Provençals. L'any 1868, el bisbe Pantaleó Montserrat la constituí com a parròquia pròpia.

La segona parròquia fou la del Sagrat Cor, situada al carrer Pere IV. Es construeix una primera capella pels volts de 1902, dedicat a la Sagrada Família.

Ambdues esglésies foren cremades durant la setmana tràgica i va haver de ser reconstruïdes. El 1914 es va posar la primera pedra d'una tercera parròquia al barri, Sant Francesc d'Assís, situada al carrer Ramón Turró. La categoria de parròquia la va adquirir el 1933 amb el bisbe Manuel Irurita.

Santa Maria del Taulat i Sant Francesc van ser cremades durant la Guerra Civil, i la del Sagrat Cor va salvar-se in extremis gràcies al seu rector Jaume Segarra, qui mantingué un intens contacte amb el món obrer.

La reconstrucció de Santa Maria va iniciar-se el 1945. L'obra es finançava mitjançant les aportacions voluntàries de dos-cents subscriptors entre els que hi havia particulars i esglésies. L'abril de 1950 l'església va ser consagrada.

Mentre van durar les obres, un local del Centre Moral va fer de parròquia; el centre també havia estat cremat, però el bar restà intacte i serví de temple fins l'any 1950.

Dibuix de la façana del cementiri, tal com era el 1841.

Durant els anys cinquanta es crearen al Poblenou dues noves parròquies, Sant Pancraç, al carrer Badajoz, i Sant Bernat Calbó, a Wad-Ras. Sant Pancraç fou creada l'any 1954, mentre que Sant Bernat inicià les obres el 1949 i es va consagrar el 1956.

Les darreres parròquies poblenovines són El Patriarca Abraham, obra de Josep Benedito i Agustí Mateos. Es va construir el 1991 per tal de poder servir com a centre interreligiós durant els Jocs Olímpics del 1992. El mateix any va passar a ser la parròquia catòlica del nou barri de la Vila Olímpica. L'última és Sant Francesc de Paola, situada al carrer Ramón Turró i consagrada el 2009 per l'arquebisbe de Barcelona Lluís Marínez Sistach.

4.4. La eterna manca de serveis.

Pel seu caràcter industrial i perifèric, el Poblenou sempre ha estat una zona amb grans dèficits de serveis bàsics. La manca d'higiene era seriosa. Els humils habitatges, mal construïts i amb deficients condicions higièniques, s'aixecaven al costat de les grans indústries i tallers. L'agost de 1872, l'ajuntament de Sant Martí expressava ja la seva preocupació per les deficients condicions higièniques del barri del Taulat. Un estiu més tard investigava els pous d'algunes cases del carrer Marià Aguiló, contaminats per culpa d'una adoberia. Les matèries orgàniques en descomposició provocaven freqüentment la contaminació de l'aigua pel traspàs dels gèrmens a traves de les canonades o dels pous.

Això es devia al fet que les canalitzacions solien estar o bé al mateix buit de les clavegueres, molt pròximes als murs de contenció de les foses sèptiques en moltes ocasions, o bé descansant sobre sòls totalment infiltrats de matèries en descomposició. Un barri sense fonts d'aigua o amb fonts que, quan funcionaven, proporcionaven aigües amb sabor de mar o de petroli; indústries que, com l'adoberia del carrer Sant Pere, contaminaven les aigües dels pous. Veïns sense escrúpols que buidaven els dipòsits fecals de les seves cases a primera hora del matí a despit de la prohibició de fer-ho de dia. Les epidèmies, que en el segle XIX eren moneda corrent, trobaven terreny adobat en les humils i poc higièniques vivendes dels obrers: a les actes de l'Ajuntament de Sant Martí es troben referències a nombroses epidèmies entre les quals destaquen la del tifus de 1870, la de verola de 1877, la de còlera de 1885 i una altra de tifus el 1887.

El 1874, El Martinense, un dels periòdics més primerencs de Sant Martí, relacionava els problemes pendents del barri:

- Manca d'enllumenat de gas als carrers.
- Existència d'un dipòsit de latrines per sobre de la carretera de Mataró que empudegava l'ambient.
- Manca de normativa per al llançament de deixalles fabrils
- Beneficència insuficient
- Inexistència d'escoles per adults, en bona part per analfabets.
- L'única església del barri, Santa Maria del Taulat, era tancada des de 1873.

Aquell mateix any, un dels altres problemes eterns havia començat a ser resolt, el de la incomunicació amb Barcelona. Un tramvia unia des del 22 de juliol, el Poblenou amb el Pla de Palau. L'altre mitjà de comunicació, més econòmic però més dolent, era la diligència que unia el carrer de Vilanova amb el Clot, que va existir des de 1860 al 1890.

El Poblenou no va disposar de cap més línia de tramvia fins el 1883, quan va passar pel carrer Pere IV el que unia el carrer Trafalgar amb Badalona. Pel que fa al ferrocarril,

tot i que travessava el barri en el seu camí cap a Mataró des de 1848, va costar gairebé quaranta anys que s'establís una estació al Poblenou la qual cosa suposava un augment substancial dels mitjans de transport del barri. Es va instal·lar al costat de Can Girona i sobrí el 1886, i va subsistir fins el 1989.

El problema de convivència de les cases particulars amb les indústries va continuar. El 1888, els habitants del barri d'Icària es queixaven per les molèsties de la xemeneia del Gas Lebon que tenien al costat dels seus balcons. La queixa trobà resposta, i la xemeneia va créixer quatre metres. La manca de control sanitari preocupava l'ajuntament, que per un costat tolerava la construcció de cases en carrers massa petits, units de fet a fàbriques que produïen materials tòxics i per una altra estava obligat a vetllar per la qualitat de vida dels seus nous habitants.

Un altre servei deficitari era l'escolar. Tot i comptar, els anys 80, el nombre d'escoles era clarament insuficient. Dels 6.000 nanos que aproximadament hi havia el 1888, només 1.773 podia anar a alguna de les quatre escoles existents. Les escoles per adults no es crearien en tot el segle XIX. Caldria la preocupació radical i anarquista perquè es formessin escoles racionalistes ateneus llibertaris per atendre aquesta permanent reivindicació dels obrers inquiets que no es resignaven a ser només carn de fàbrica.

El mercat de la Unió fou cobert el 1887 i cobert el 1889; portà a terme l'obra l'arquitecte municipal de Sant Martí Pere Falqués. Es construí a prop dels carrers de Marià Aguiló i Taulat, el primer nucli de poblament del barri. Pel que fa al seu nom, Mercat de la Unió ja està documentat el 1856. Hom diu que podria haver estat escollit en record del partit de la Unió Liberal. La plaça de la Unió, durant la segona meitat del segle XIX, fou coneguda també com a plaça de la Font, pel fet que hi havia una font pública.

De fet, el problema de l'aigua va intentar solucionar-se per part de l'empresa privada, i oferir un sistema modern, a pressió que permetés la millora dels serveis. El primer intent fou la Torre de les Aigües, erigida pels germans Manuel i Xavier Camps el 1881, per extreure i comercialitzar les aigües freàtiques del riu Besòs. Però el negoci no rutllà perquè l'aigua obtinguda no era potable, per la qual cosa el propietari l'abandonà. Desprès d'un traspàs a la societat anglés The Besos Waterworks Company Limited el 1892, va passar el 1895 a la Societat d'Aigües de Barcelona. Finalment, el 1922 fou venuda a Can Girona i des d'aleshores la foneria l'aprofitava per proveir-se d'aigua.

Fou la Societat General d'Aigües de Barcelona qui s'encarregà a partir d'aquell moment d'oferir el servei d'aigua a la ciutat de Barcelona, i per tant el Poblenou.

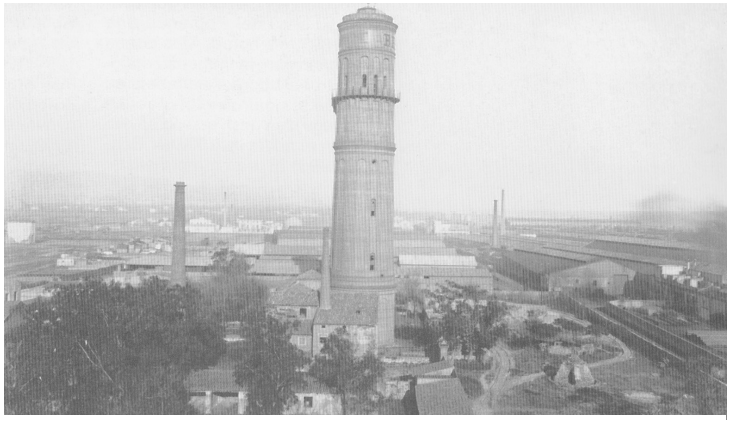

La Torre de les Aigües, dins del recinte de Can Girona (Macosa).

A principis de segle només funcionava el tramvia de la costa, el 36, i el que duia a Badalona passava per Pere IV. El 1908, davant la relació laboral entre el Clot i Poblenou, una empresa privada va crear La Catalana, un transport que va durar fins a 1980 i que va ser substituït pel microbús 92.

Pocs nens i nenes anaven a l'escola, ja que s'entrava a treballar de ben menut, davant les necessitats de la família. La prova dels pocs alumnes era l'existència només de dues escoles petites de nenes i dues més de nens.

La sanitat no era pas millor que l'ensenyament. El 46'2% de les defuncions a Sant Martí de Provençals, corresponia a nens menors de 5 anys, sovint causades per les poques atencions i la manca d'higiene que havien tingut en venir al món. La gent passejava poc, primer, perquè de tant treballar no tenia temps, i segurament perquè els carrers eren foscos i insegurs.

Cap als anys vint, el barri anava canviant. Tres tramvies i tres autobusos l'unien ja a Barcelona, així mateix disposava de quatre cinemes i d'una biblioteca pública. Durant la postguerra, el principal cinema era l'Aliança, situat a Rambla/Wad-Ras. Al Casino l'Aliança també es feia cinema els diumenges a ta tarda.

Existien també els cinemes Triumfo i el Catalunya, tots dos cinemes tenien locals homònims al centre de la ciutat. També hi havia el Provençals, que tingué el seu primer local al costat de l'església del Sagrat Cor, després a Pere IV-Selva de Mar. A la Rambla, molt a prop del carrer Pujades, tenia el local el cinema Califòrnia, tancat durant molts anys, va ser inaugurat el 1947 amb molta ostentació i bons programes.

Quan es va construir el cinema Ideal, conegut popularment com el "Rellisquin", era el que tenia el local més gran de Barcelona. Aquest va ser l'últim cinema del barri, i va tancar l'any 1984.

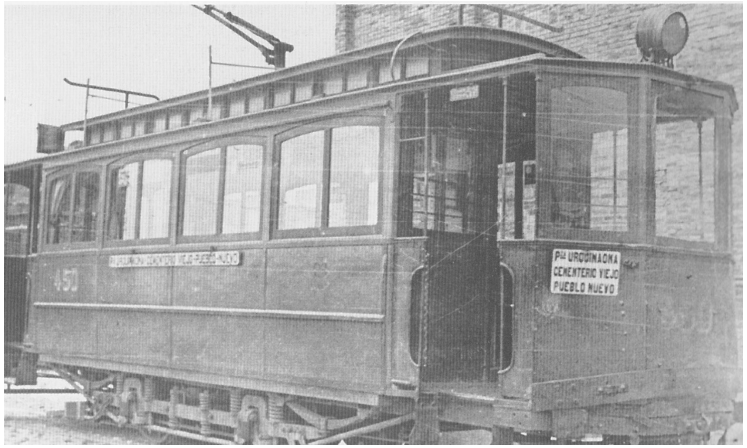

A finals de 1910 va entrar en servei el tramvia elèctric de via estreta. Pocs anys desprès aquesta línia seria el número 41.

Durant les darreres dècades del franquisme, el vertiginós augment demogràfic del franquisme, causat bàsicament per les immigracions, es produí un dèficit encara més greu de serveis públics imprescindibles, ensenyament, transport i sanitat. A més, seguien sense evolució vells problemes com la contaminació, l'aïllament del barri a causa del mur format per les vies del tren i la Gran Via, o les periòdiques inundacions per falta d'una xarxa adequada de clavegueres.

L'augment de la població no va anar acompanyat d'un creixement paral·lel de l'oferta educativa pública. Per això els nens que anaven a estudiar ho feien fora del barri, o bé a les escoles privades del barri, Almi, Baulies, Donya Quimeta, Miravet, Aliança Escolar, Mossèn Pius Bosh, Arnau, Cots, Domingo o Franciscanes de la Rambla. Altres escoles més recents, com Voramar, o el C.E.Montseny.

Pel que fa al transport, línies que no arribaven, manca d'unitats, flota obsoleta eren els principals problemes. La substitució dels tramvies tampoc no va solucionar res. L'últim exemplar d'aquest mitjà de transport fou el de la línia 53, el 1968. A partir dels anys setanta algunes mesures, com la creació de la línia 71 d'autobusos fins a Sant Andreu, va suposar certes millores.

No va ser fins a l'octubre de 1977 que el metro arribava al barri, amb cinc estacions pertanyents a la línia 4, Ribera, Pere IV, Luchana, Poblenou i Selva de Mar. Un cop funcionava, la línia pateix sovint inundacions, per la seva proximitat a la platja.

El projecte olímpic va permetre una millora en les infraestructures i serveis del barri, amb la ronda del Litoral es permetia el moviment del vehicle privat entorn i fora de la ciutat, Can Felipa esdevenia un centre cultural i esportiu per el barri, esdevenint la nova seu del C.N. Poblenou.

S'inaugurava dues noves biblioteques, Xavier Benguerel a la Vila Olímpica, i molts anys després, Manuel Arranz a l'antiga fàbrica de Can Saladrigas. També les darreres dècades han suposat un canvi en el transport públic. L'arribada de molts nous autobusos que han lligat la zona amb Barcelona, principalment destacable és l'obertura de la Diagonal que ha permès la recuperació del tramvia.

Avui Poblenou disposa de tots aquells equipaments que li han mancat al llarg de la seva història.

Definició del concepte clau i estructura temàtica de la interpretació

Concepte temàtic

Després de realitzar el diagnòstic de l'entorn i identificar els principals arguments temàtics a tractar, creiem oportú vincular tot el projecte sota el títol de "*El Poblenou, de suburbi a terra promesa*".

Aquesta definició del barri utilitzada pel periodista i escriptor barceloní, Josep Maria Huertas Clavería és idònia per crear un gran fil narratiu que donarà sentit tota la proposta. El Poblenou, al llarg de la seva història ha passat diverses ocasions de ser una zona perifèrica i suburbial a esdevenir un barri símbol del creixement i el progrés, la vida dels seus habitants està lligada a aquesta realitat.

Si a principis del segle XVIII el Poblenou era una barriada secundària de Sant Martí de Provençals, demogràfica i econòmicament pobre, en no més de un segle i mig esdevé l'àrea més dinàmica de tot el municipi, seu d'un dels nuclis industrials més importants d'Espanya i símbol del progrés del món modern. Amb la crisi del tèxtil i la desindustrialització patida als anys seixanta i setanta del segle XX, semblava que de nou el Poblenou es convertiria en un nucli suburbial com ho havia estat segles enrere.

El projecte olímpic i del districte econòmic del 22@, però han tornat a convertir el barri en una nova terra promesa. Com ja havia succeït abans, l'impuls de l'empresa priva, i ara també de l'administració pública han tornat a convertir el barri en un símbol de la modernitat.

Tots els arguments temàtics treballats en el projecte estaran vinculats a aquesta idea principal, i per tant serà l'argument que articularà tots els recursos interpretatius del patrimoni.

Josep Maria Huertas Clavería *(Barcelona, 1939 – id., 2007). Escriptor i periodista català que publicà múltiples obres dedicades a l'estudi de la història i la realitat poblenovina.*

Concepte operatiu

Per tal d'articular aquests arguments temàtics amb els recursos interpretatius s'optarà pel disseny d'un "Territori-Museu". Entenem per territori-museu un projecte d'interpretació global que va més enllà de les quatre parets d'un recinte tancat i impulsa al visitant a conèixer els elements patrimonials "in-situ", a l'aire lliure.

Joan Santacana i Francesc Xavier Hernández defineixen el museu a l'aire lliure en la revista Hermes com la transformació de l'espai urbà en un museu per tal de dotar de valor de contemporaneïtat als monuments urbans, donat a que són un dels objectes de la nostra cultura, i del nostre turisme cultural que recorre les ciutats amb voluntat d'entendre.

Segons els autors un museu a l'aire lliure va més enllà de senyalitzar els monuments, es tracta de musealitzar l'espai lliure, dotar-lo d'un valor d'historicitat i lluitar contra l'oblit del passat[1].

[1] HERNÁNDEZ CARDONA, F. X., SANTACANA MESTRE, J.; *Las museografías emergentes en el espacio europeo occidental,* dintre de *Hermes. Revista de museología*, número 1, edicions Trea, Gijón: 2009, pàg. 8-20.

Per tal d'articular aquesta idea hi haurà un element central, un centre de visitants, espai que acollirà al públic, rebrà la informació del projecte, i coneixerà els diversos arguments temàtics que trobarà al llarg del territori mitjançant una exposició permanent, amb el mateix títol del projecte, "*El Poblenou, de suburbi a terra promesa*".

Aquí es submergirà al visitant en la història del barri i li servirà com a punt de partida pel coneixement del territori.

A partir d'aquest moment, s'inicia un segon nivell d'interpretació, en els mateixos elements patrimonials hi haurà diversos recursos interpretatius per tal de lligar els temes del centre de visitant amb la realitat patrimonial del carrer.

Un conjunt d'activitats i itineraris serviran per dinamitzar el projecte i oferir alternatives per aprofundir en el coneixement del territori, d'una manera amena i didàctica.

En el següent quadre podem veure resumit els diversos elements patrimonials on es realitzarà la interpretació "in-situ", així com la relació amb els principals arguments temàtics que s'explicarà en cadascun d'ells:

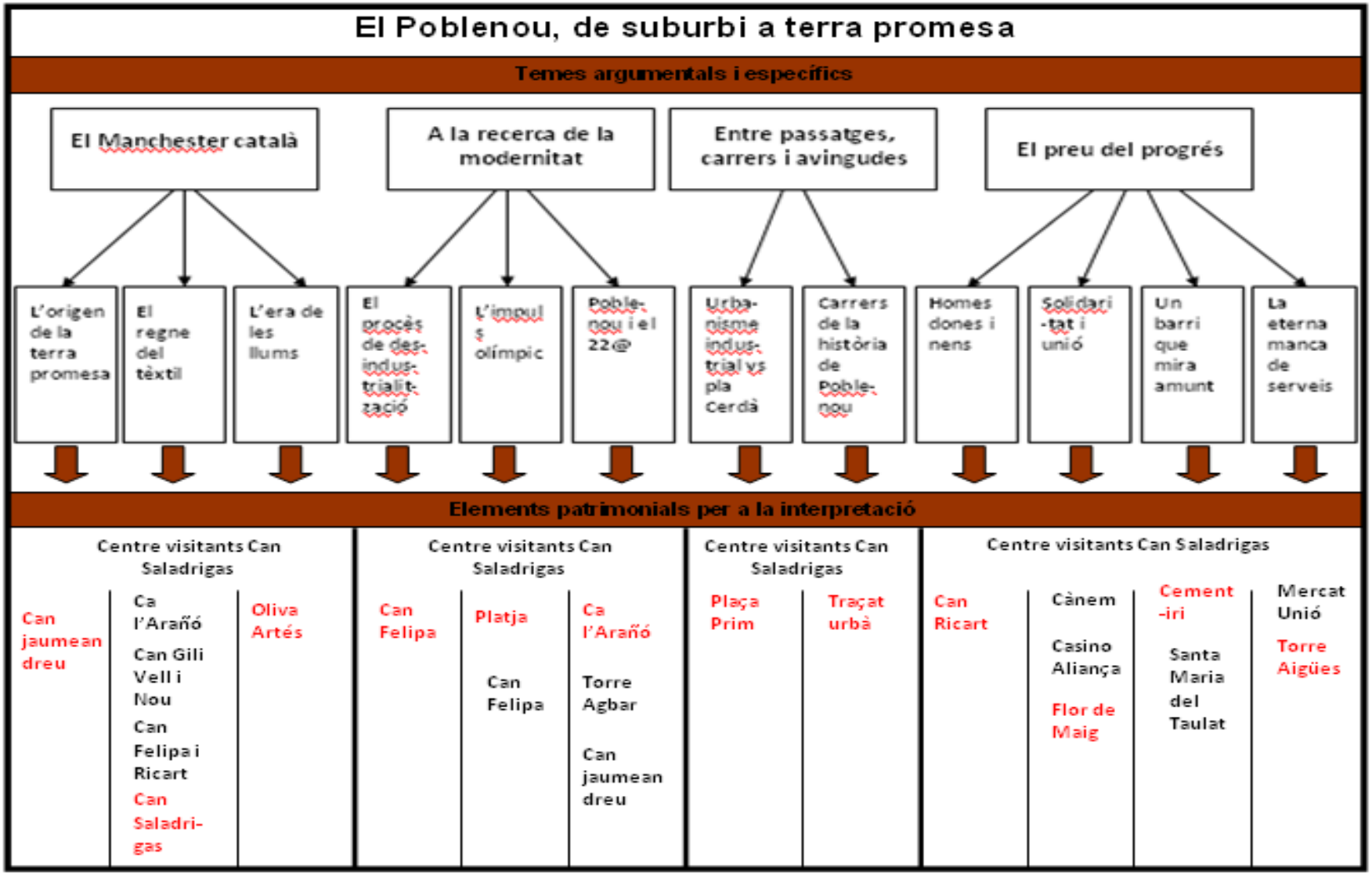

**Els elements patrimonials en vermell representen punts centrals d'interpretació en el territori-museu*

Estructuració i organització de la interpretació

Una vegada definides les prioritats d'actuació tant a nivell patrimonial com de públics, estructurats objectius i estratègies, i conceptualitzats els principals arguments temàtics, podem començar a donar forma a l'estructura interpretativa del projecte mantenint els principis del territori-museu, definits en anterioritat.

Territori-Museu "El Poblenou, de suburbi a terra promesa"

El territori-museu al Poblenou pretén donar a conèixer el patrimoni històric, artístic i social del barri, tant el tangible com l'intangible, d'una forma amena i didàctica, amb una forta vocació educativa que permeti al visitant conèixer "in situ" la zona, recorrent els seus carrers i places, per crear una estima i identificació sobre el patrimoni local que afavoreixi la seva conservació. Per altra banda, aquesta proposta pretén fomentar la participació del teixit social del barri, de manera que proposarà activitats i actes que permetin el treball conjunt amb les múltiples entitats de la zona.

El territori-museu segueix una estructura interpretativa de tipus piramidal, jeràrquica, que segueix un criteri de general a concret. D'aquesta manera la proposta s'estructura en tres nivells d'interpretació:

El primer nivell d'interpretació està organitzat entorn d'un centre de visitats. Aquí el visitant ha de rebre la informació necessària sobre el territori-museu, el seu funcionament i estructuració. Aquest centre de visitants tindrà una exposició permanent que servirà d'introducció i aglutinant de tots els arguments temàtics que el visitant aprofundirà a l'aire lliure.

El segon nivell d'interpretació tindrà lloc en el propi territori. A partir del centre del visitant, el públic recorrerà el barri recercant els diversos elements patrimonials. Els principals elements disposaran de recursos interpretatius que aprofundirà en la divulgació d'un dels arguments temàtics introduïts en el centre de visitants, tot relacionant-lo amb dit patrimoni.

Finalment, el tercer nivell d'interpretació es trobarà en tots i cadascun dels elements patrimonials del barri (aquells que hem considerat adient actuar el apartat de diagnòstic), i constarà de recursos interpretatius que divulgaran les característiques particulars i concretes de l'element patrimonial sense estar lligat a un argument temàtic concret.

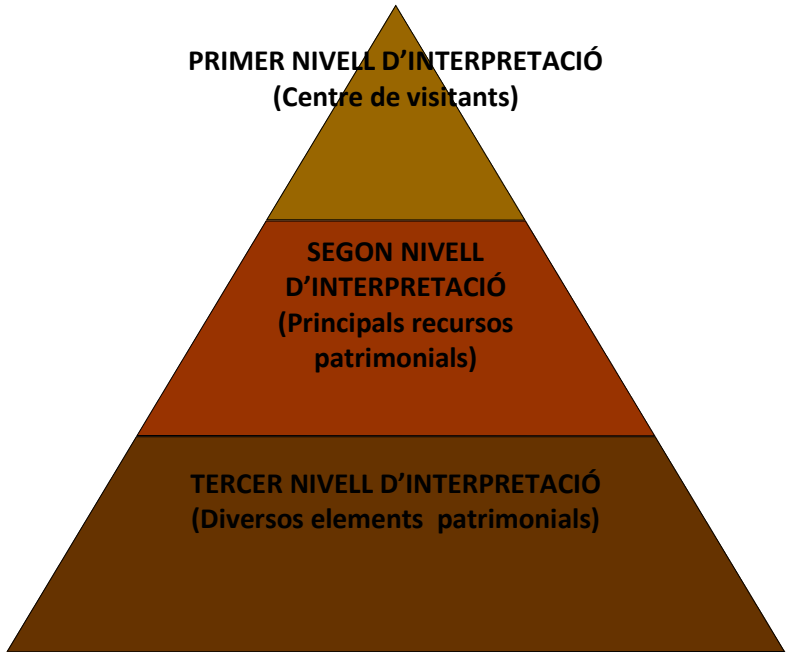

Tota aquesta proposta es complementa amb un seguit d'actes i activitats, de fort caràcter educatiu i didàctic que ajudaran al visitant a conèixer la proposta de formes diferents o coneixent i aprofundint en aspectes concrets d'aquesta.

Fil conductor del territori-museu

Com ja hem comentat en anterioritat el concepte temàtic que unirà tot el discurs interpretatiu sorgeix de l'expressió de l'il·lustre periodista J. M. Huertas, "de suburbi a terra promesa", i fa referència a una de les característiques que ha marcat la història del barri en diverses etapes històriques des dels anys quaranta del segle XIX, la conversió d'una zona suburbial i perifèrica en un dels punts econòmica i socialment més dinàmics de Catalunya.

Tenint en compte el caràcter educatiu de la proposta, i el fort protagonisme que volem donar al públic escolar i familiar, considerem lligar aquesta "big idea" a través d'alguna història fictícia, amb personatges que permetin lligar tot el contingut de forma amena i didàctica.

És per això, que el territori-museu estarà lligat per la història de la família Camps, diverses generacions d'una emprenedora família d'empresaris que descriu en pèls i senyals, al llarg de les dècades, la seva aventura per trobar i instal·lar-se en la seva terra promesa, on podran fer diners i negocis per consolidar el seu prestigi arreu.

Mitjançant les seves aparicions, el visitant descobrirà diversos aspectes d'aquesta terra al llarg del temps i coneixerà la història d'altres protagonistes que també van emprendre la seva aventura com la família Camps.

L'any 1860 Joan Camps, membre de la burgesia catalana, descendent d'una antiga nissaga d'indianaires, decideix fundar una nova indústria d'estampat de teixits. Per fer-ho buscarà una zona que li ofereixi els majors avantatges per a situar la nova instal·lació. El seu descendent, Eusebi Camps, ampliarà el negoci, l'adaptarà i competirà amb altres veïns fins a convertir el Poblenou en un centre industrial i obrer de primer orde. El darrer membre de la família, Joan Antoni Camps, es veurà obligat a tancar les empreses i adaptar-se a la nova economia del segle XXI.

El visitant coneixerà la transformació del barri al llarg del temps, a partir de les històries i records dels protagonistes.

L'imatge de Joan Güell representa la imatge de l'industrial del segle XIX. La figura de Joan Camps ha de respondre a la iconografia d'aquesta imatge.

Joan Maragall i Isidre Faine representen dos personatges vinculats amb les classes benestants del segle XX i principis del XXI. Els personatges d'Eusebi Camps i Joan Antoni Camps han d'estar inspirats en la imatge d'aquests representants de la burgesia catalana.

Primer nivell de concreció: Centre de visitants

El primer nivell de concreció del territori-museu està compost pel centre de visitants situat a la segons planta de la reformada nau industrial de Can Saladrigas. Aquest centre té la missió de ser el primer punt de contacte entre el territori i el visitant, i oferir una síntesis temàtica i operativa de la proposta interpretativa.

D'aquesta manera podem definir els objectius bàsics d'aquest centre:

• Oferir al visitant informació bàsica sobre l'estructura de la proposta interpretativa i de les diverses activitats que s'ofereixen.
• Esdevenir un espai central i d'enllaç amb els recursos interpretatius del territori.
• Proporcionar una síntesis dels principals arguments temàtics treballats en el territori-museu. Oferint una visió de conjunt del barri.
• Afavorir la participació del teixit associatiu del barri, principalment aquell vinculat en la divulgació cultural d'aquest.

El centre de visitants estarà situat a la segona planta de l'espai cultural de Can Saladrigas. L'espai fou una antiga fàbrica de blanqueig de teixits construïda per Antoni Saladrigas l'any 1858. Actualment la primera planta de l'edifici (disposa de tres plantes, soterrani i terrassa) està ocupada per la biblioteca municipal Manuel Arranz i pel Centre d'Imatgeria Festiva del Poblenou (CIFP). En el projecte inicial de l'equipament, la segona i tercera planta de l'edifici estaven dedicats al Centre de la Cultura Industrial de Barcelona (CCIB), inclòs en la xarxa de centres del Museu d'Història de Barcelona (MUHBA), i que havia d'incloure una exposició i diverses activitats de divulgació del passat industrial de la ciutat.

Aquest projecte, que havia d'haver estat inaugurat l'any 2008, va quedar aturat i actualment es projecta la nova seu del MUHBA a la nau de l'antiga fàbrica d'Oliva Artés, i no pas a Can Saladrigas, projecte que es manté també totalment congelat. Actualment el segon i tercer pis de l'equipament estan buits i sense cap mena d'ús.

Pel fet de ser un espai municipal, sense ús i de dimensions i morfologia idònia, pensem que és l'espai ideal per a situar el centre de visitants del nostre projecte. Es tracta d'un espai de planta rectangular de 1.650m2 amb diversos accessos a través d'escales tant des de les plantes inferiors com de la planta superior i sortida d'emergència.

Adequació de l'espai

Per tal de dur a terme la funció adjudicada cal adaptar l'espai amb diversos espais per tal de dur-hi a terme les diverses activitats. Els espais que han amb el que cal dividir la segona planta de Can Saladrigas són:

- ascensors
- serveis
- espai d'informació/recepció
- sales de conferències
- espai de documentació
- espai polivalent
- espai expositiu

Si bé els diversos pisos de l'equipament estan connectats mitjançant una escala situada al costat de l'accés principal, creiem que és important permetre l'accés a traves d'ascensor, per tal de adaptar l'espai a persones amb poca mobilitat o discapacitat física.

Actualment existeix un ascensor que uneix la planta baixa amb el primer pis, de manera que caldria allargar el seu recorregut fins el segon pis. Evidentment, la seva ubicació està directament relacionada amb la ubicació de

l'ascensor original.

Els serveis es situaran en un dels costats de la planta, mantenint la mateixa estructura de la primera planta, es tracta de dos sales de serveis (homes i dones) situats entorn d'un pati d'instal·lacions. Els serveis ocuparan un espai de 26'3 m2, mantenint, en aquest cas també, la mateixa estructura que en el pis inferior.

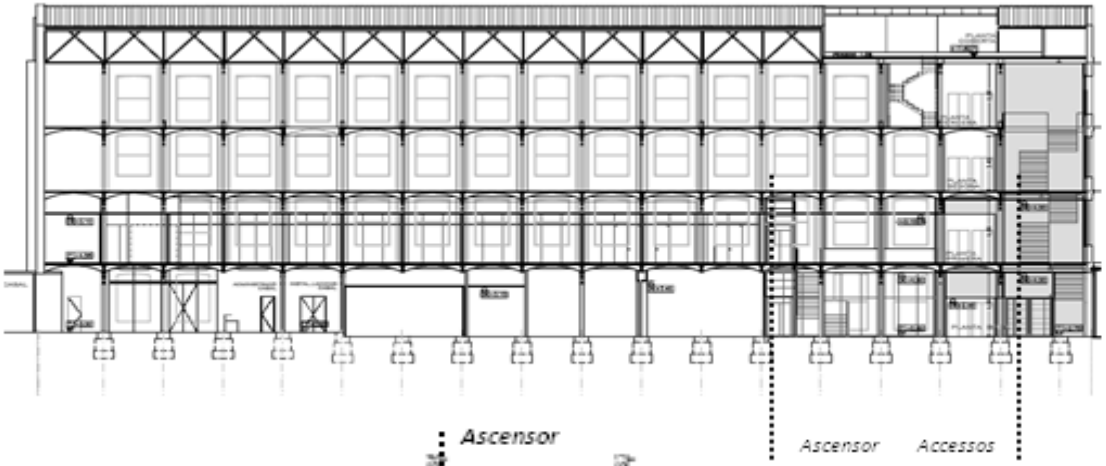

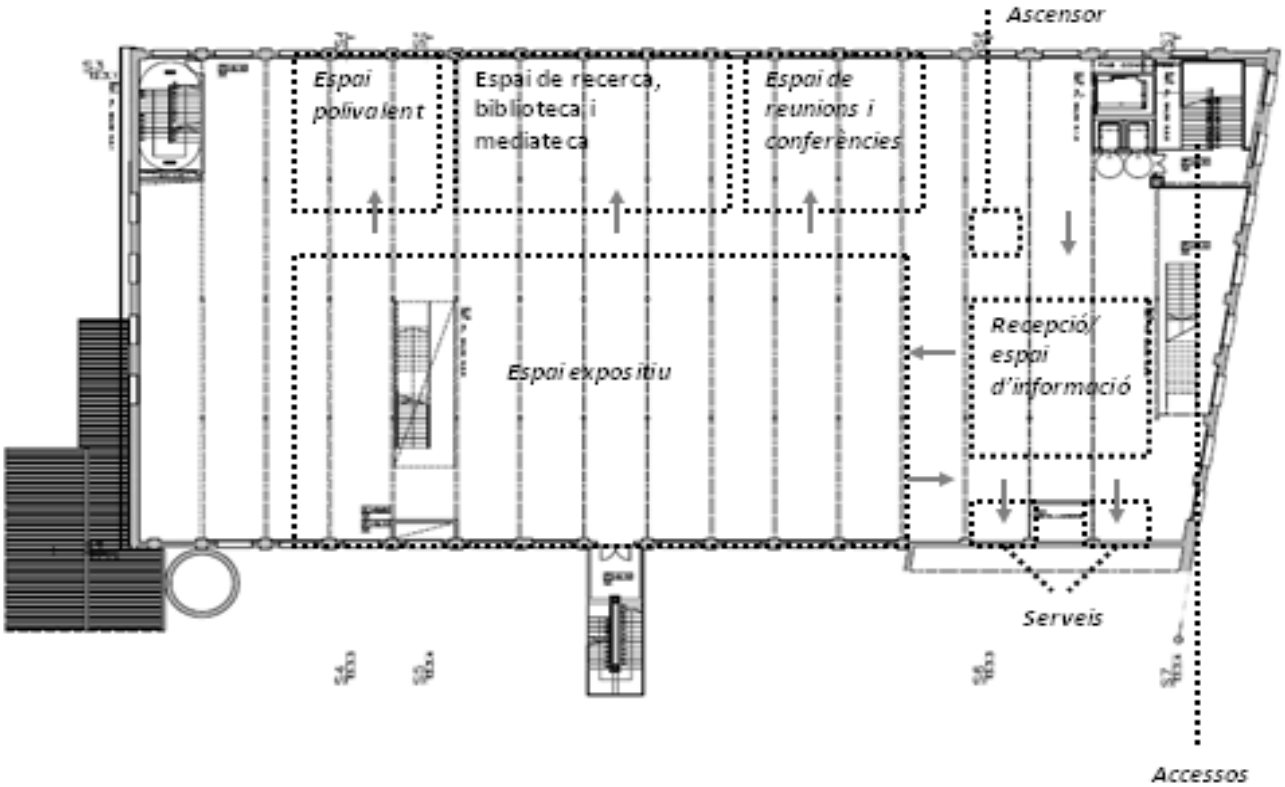

L'espai situat entre l'ascensor i els serveis serà ocupat per la recepció o espai d'informació. Serà un espai de uns 75 m2 i serà el primer element que el visitant ha de veure al arribar a la planta. Es tracta d'un espai important, doncs és el lloc on s'informa al visitant del funcionament de la proposta interpretativa, és on es recull el material necessari per la realització de les diverses activitats, es rep informació relativa a aquestes i es realitza la compraventa d'entrades i activitats.

Per tal de complir l'objectiu del projecte de fomentar la participació del teixit social poblenoví en la proposta d'interpretació del patrimoni historicoartístic del barri, és important comptar amb diversos espais que estimulin la participació de les entitats en la posada en valor del patrimoni.

És per això que preveiem la construcció d'una sala de reunions o de conferències per tal de acollir aquells actes i activitats realitzades per les entitats del barri que tinguin relació amb la divulgació del coneixement històric del barri i la seva recerca. Aquest espai, d'uns 70 m2 estarà situat al costat de l'ascensor, en un dels costats de la planta.

Al seu costat es contarà amb dos espais de objectiu similar. Per una banda un espai de recerca, d'uns 90 m2, destinat a la consulta de tot el material produït, tant pel projecte "*El Poblenou: de suburbi a terra promesa*", com per altres entitats del barri (Arxiu d'història del Poblenou, Associació de Veïns del Poblenou, etc.).

Aquest espai acollirà tot tipus de material bibliogràfic, documental, audiovisual i digital. L'altre sala, situada al costat, serà un espai polivalent, destinat a la realització de tallers i activitats destinades a la divulgació històrica. És un espai d'uns 60 m2 destinats tant a l'ús intern com d'associacions poblenovines externes.

Finalment, l'espai central de la instal·lació serà l'exposició permanent, que ocuparà un espai d'uns 650 m2, entre els que cal comptar, tant els espai visibles de l'exposició, com els no visibles, destinats a instal·lacions, magatzems, espais de neteja, etc. L'exposició donarà directament a la sortida d'emergència, i entre la paret de separació i les sales de documentació, conferència i espai polivalent hi ha d'haver un passadís d'uns 3 metres d'amplada que permeti l'accés de les persones als diversos espais.

Exposició permanent

L'exposició permanent esdevé l'element bàsic i central del primer grau de interpretació. És la introducció i síntesis dels diversos temes que estructuren la interpretació. Es tracta d'una exposició de mida mitjana, aproximadament 650 m2, i de caràcter permanent, de manera que la seva confecció ha de respondre a aquesta característica fonamental.

Tema

Evolució històrica del Poblenou, des dels seus inicis com a nucli industrial fins a l'actualitat.

Objectius

• Plantejar un repàs històric del Poblenou dels segles XIX, XX i XXI des d'un punt de vista social, econòmic, urbanístic, polític i antropològic.

• Fomentar la participació activa del visitant en el desenvolupament de la exposició.

Justificació

El barri de Poblenou té una història que no va més enllà del segle XIX, si bé anteriorment ja hi havia poblament, aquest era de minsa importància. És a partir de la dècada de 1840 quan el barri esdevé lentament un dels motors econòmics d'Espanya. Actualment, i després de moltes dècades de decadència, el barri ha recuperat el seu antic esplendor i dinamisme amb ambiciosos projectes com l'olimpisme i el 22@. Entendre el barri des de una concepció global i íntimament relacionat amb el seu passat és essencial per a valorar i conservar el patrimoni acumulat amb el pas dels segles, així com entendre la zona com un indret cabdal en l'evolució de la societat catalana.

Concepte temàtic

El concepte temàtic de l'exposició es planteja com la resta de la proposta interpretativa, és a dir, la visió del Poblenou com una zona que ha passat diverses vegades per un procés de conversió extraordinari que l'ha transformat d'una zona suburbial i marginada a un espai dinàmic i pròsper. Així mateix veure com aquest fenomen ha marcat la idiosincràsia del barri.

Per tal de mantenir aquesta idea força proposem organitzar l'exposició en quatre grans àmbits, cadascun dels quals tractarà diversos discursos relacionats amb un tema concret. Es tracta d'una exposició temàtica i a la vegada cronològica, és a dir, cadascun dels grans àmbits reflexiona entorn d'un tema (economia, urbanisme i societat) i a la vegada cadascun d'ells són cronològics, començant des del més antic cap al més modern.

Els quatre grans àmbits i els diversos arguments que se'n deriven són els següents:

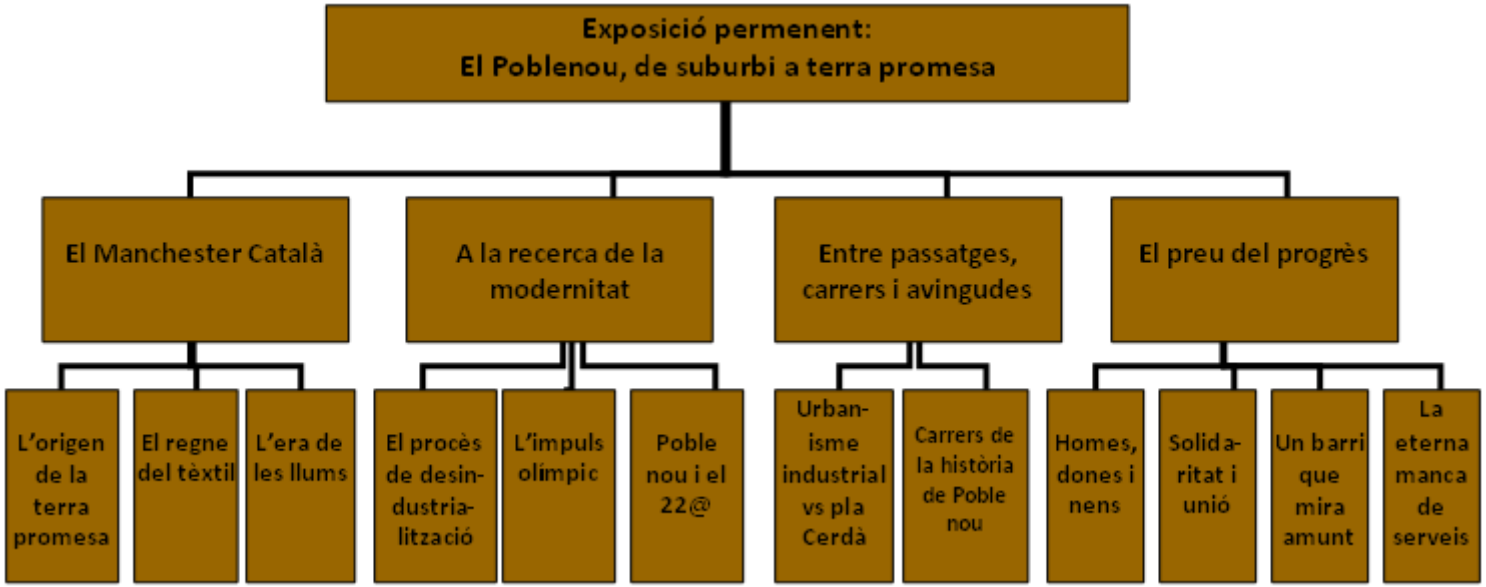

Per tal de donar sentit unitari a tot el projecte, i afavorir la presència d'estudiants i famílies, l'exposició mantindrà com a element conductor de l'interpretació, la presentació d'una narració fictícia, la família d'industrials Camps, que servirà de nexe d'unió dels diversos temes i permetrà donar un discurs narratiu al discurs històric, així com interactuar amb el visitant.

Concepte operatiu

A nivell operatiu, l'exposició s'estructurarà temàticament però mantenint una evolució cronològica en cadascun dels temes, tal i com s'ha explicat en el concepte temàtic.

Considerem tant important com mostrar la narració històrica, treballar el mètode científic, per això l'exposició fomentarà l'experimentació amb diversos mòduls interactius, i utilitzarà els recursos de la formulació d'hipòtesis i la comparació. Tota l'exposició es resol utilitzat el mètode científic hipotètico-deductiu, de manera que cadascuna de les tesis plantejades es treballarà mitjançant l'anàlisi i la comprovació, per tal d'arribar a unes conclusions.

Per tal de representar museogràficament el relat històric es comptarà amb fonts històriques documentals i gràfiques, així com altres recursos com la recreació. Les fonts utilitzades haurien de provenir, preferentment, de les col·leccions dels arxius històrics locals (Arxiu Històric del Poblenou i Arxiu Històric de Sant Martí), per tal de crear una estreta vinculació amb el teixit cultural local.

Per tal de crear una vinculació amb la idiosincràsia del barri considerem important la presència de les TIC i la comunicació audiovisual. El Poblenou sempre s'ha caracteritzat per ser una de les zones punteres amb els desenvolupament tecnològic de cada moment. És provocatiu utilitzar aquestes noves tecnologies en commemoració al passat del barri i als seu creixement actual vinculat al districte tecnològic 22@.

Finalment, cal apuntar la diversitat de recursos museogràfics utilitzats per tal d'adaptar la proposta a diversos tipus de públics, amb formes de coneixement i intel·ligències diverses.

Proposta museogràfica

Elements transversals

Parets. Els murs de l'exposició comparteixen uns elements comuns pel que fa a forma i color, a excepció d'aquells casos que s'indiqui en el transcurs de la proposta museogràfica. Es tracta de murs llisos de guix pintats de color gris magenta amb un alt percentatge de negre.

El color de les parets té un doble objectiu, per una banda treure protagonisme a l'escenografia i l'entorn per a cedir-li tota a les peces i recursos museogràfics exposats. Per altra banda, el color pretén imitar les tonalitats fosques i brutes del fum industrial sorgit de les indústries del vapor del segle XIX, un dels elements característics de la història del barri.

Textos. Tots els textos de sala de l'exposició comparteixen unes característiques comunes com son la tipologia i tipografia, helvètica color blanc marfil. El color del text és fonamental per a ressaltar, juntament amb la il·luminació, la seva presència en el mur.

Més enllà d'aquestes característiques comunes existeixen tres tipus de text diferents, cadascun dels quals tenen una posició jeràrquica concreta i contenen informació diversa:

• Títols d'àmbit: Els títols d'àmbit han de ser els textos més visibles de l'exposició. Són textos escrits en una pauta vertical mida 72, d'avall cap amunt, tot inspirant la forma d'una xemeneia industrial, per aquesta raó el color ha de ser un marró clar, tot imitant el maó d'obra vista (24% cian, 84% magenta, 100% groc i 16% negre).

• Textos principals: Els textos principals d'àmbit introdueixen a l'espectador en els quatre grans arguments temàtics que es desenvoluparan en els diferents àmbits. Es tracta d'un text helvètica color blanc marfil amb mida 36. Els textos principals estaran situats al costat mateix del títol d'àmbit.

• Textos secundaris: Els textos secundaris analitzen un argument temàtic específic dintre un àmbit més general. Per la seva utilitat acostumen a ser els textos més presents a l'exposició. Es tracta de textos de tipologia helvètica color blanc marfil amb mida 24.

• Textos indicatius: Els textos indicatius són aquells que senyalen l'origen i les característiques bàsiques d'un objecte o recurs museogràfic exposat. Són textos de tipologia helvètica color blanc marfil amb mida 12.

Il·luminació: La il·luminació general de l'exposició ha de ser molt poc intensa i càlida. La intenció de dita il·luminació és ajudar a treure protagonisme a l'escenografia i l'entorn, i dotar-ne als objectes i recursos museogràfics exposats. Per aquesta raó dits recursos disposaran de la seva pròpia il·luminació de focus de llum dirigida per oferir-li'n protagonisme. Aquells elements que disposin d'altre tipus d'il·luminació particular s'indicaran en la proposta museogràfica que segueix a continuació.

Exemples de textos expositius

Títols d'àmbit:

El Manchester català

Títols principals:

La primera i la segona revolució industrial convertiren els terrenys de Poblenou, situats al municipi de Sant Martí de Provençals, en una de les zones més dinàmiques i pròsperes de tot Espanya. Des de mitjans del segle XIX Poblenou deixà de ser un suburbi buit i decadent per allotjar les noves indústries que constrenyien la vella ciutat emmurallada de Barcelona. El tèxtil i la metal·lúrgia convertiren la zona en la nova Terra Promesa.

Textos secundàris:

La primera fase de la industrialització a Catalunya correspon al darrer terç del segle XVIII, quan es va iniciar la mecanització del tèxtil cotoner amb màquines com la berguedana, similar a la mule-jenny anglesa. Tot seguit, durant els anys trenta, es va accelerar la mecanització de la filatura amb la introducció de la màquina de vapor, a la qual va seguir l'estampació de teixits; com hem vist, la necessitat d'importar carbó va fer que les noves fàbriques (vapors) s'instal·lessin al litoral, sobretot a prop del port de Barcelona.

Textos indicatius:

Exterior de la fàbrica Arañó, de filats i teixits de llana, creada el 1853 (El Martinense, 1878). Fou una fàbrica dedicada a la manufactura, situada a la cantonada dels carrers de Tànger i Llacuna.

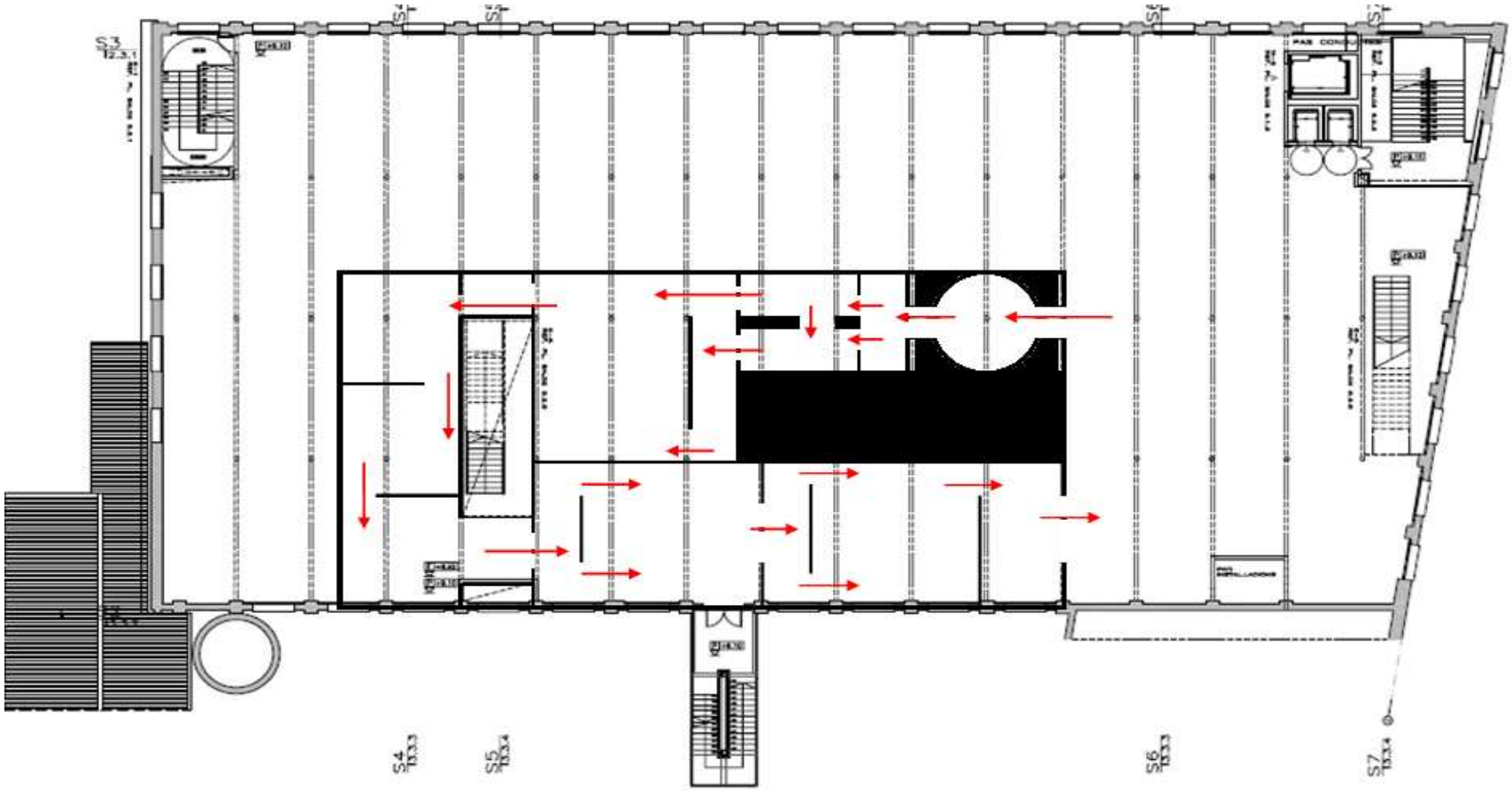
S3
S4
S5
S6
S7

Àmbit introductori

El primer àmbit de l'exposició respon a dues necessitats bàsiques:

- Presentar la idea força del territori-museu i el seu títol.
- Oferir un primer contacte al visitant amb l'exposició introduint els temes i arguments principals.
- Presentar als personatges i la narració que serviran de fil conductor al llarg de tota la proposta interpretativa.

A nivell argumental, es presentarà el nexe d'unió dels diversos recursos interpretatius, la família fictícia dels Camps, una nissaga d'industrials que optà per iniciar el seu projecte empresarial a mitjans del segle XIX. Els diversos membres de la família, que va del segle XIX a l'any 2011, ens explicaran la seva aventura per a trobar un lloc idoni per a construir una prospera indústria, i l'evolució d'aquesta i del barri fins al segle XXI.

Aquesta introducció plantejarà a nivell de resum els diversos temes i arguments tractats a l'exposició, d'una forma dinàmica i atractiva.

Característiques de l'espai

Es tracta d'un espai quadrat de 30 m2, amb dos accessos, un primer que comunica la recepció amb l'exposició, i la segona que connecta aquesta sala amb el primer àmbit expositiu. Al centre de la sala hi ha un panell de projecció

L'àmbit introductori presenta els diversos temes de l'exposició posant èmfasi en els grans canvis del barri en les darreres dècades.

de 2 metres d'ample i 10 de llarg. Aquesta lona de projecció s'ha de situar de forma circular entorn de la sala, creant una circumferència de 5m de diàmetre, de manera que el visitant pugui observar una projecció de 360º. El panell ha de tenir dos espais d'obertura, per permetre l'accés i evacuació de persones a la sala. L'espai buit entre el panell i la paret està dissenyat per la xarxa de projectors que han de permetre visualitzar les imatges, de manera que la projecció es realitzarà des del darrere del panell.

El panell ha d'estar elevat un metre respecte al terra. A la part baixa de la lona, just a un metre se situarà una maqueta també circular i de 5m de diàmetre. Aquesta té uns 60 cm d'ample i també ha de respectar els dos accessos a la sala.

A la part central se situen tres plafons de metacrilat semitransparent de 1'70m d'altura i 1 m d'amplada, la separació entre ells ha de ser mínima d'un metre. La projecció d'aquests metacrilats es farà des del sostre de la instal·lació.
En el sostre també se situen els tres llums destinats a il·luminar progressivament la maqueta.

Recursos museogràfics

1- Aquesta introducció es plantejarà a traves d'un **espai audiovisual**. Es planteja com una presentació que treballarà l'emoció de la sorpresa mitjançant el joc de llums i la presentació audiovisual.

Aquesta projecció es realitzarà en un primer espai de la exposició en una pantalla circular entorn del mur de l'habitació, que permeti una visió a 360º. Al centre de la sala ha d'haver tres plafons de metacrilat semitransparent on es realitzaran algunes projeccions. Finalment, a nivell de recurs interpretatiu hi haurà una maqueta en forma d'anella, que s'organitzarà en cinc ambients diferents: un primer tros amb una reproducció dels terrenys d'Icària a inicis del segle XIX, una segona part destinada a la reproducció dels entorns de la plaça Prim a mitjans del segle XIX, la tercera part serà dels entorns de la Rambla de les primeres dècades del segle XX, la quarta part serà una maqueta de la zona de la nova Icària post-olímpica, i finalment, la cinquena part reproduirà els entorns de la plaça de les Glòries actualment. Aquesta maqueta en forma d'anella es situa a la part baixa de la pantalla de projecció adaptant-se a la forma circular d'aquesta.

Seqüenciació

• **Presentació de la família Camps (1'5min).** La seqüència s'inicia amb un fons musical molt suau i el so d'una possible d'una indústria del segle XIX, amb el so dels telers, motors, foc, etc, representant l'ebullició industrial a la Barcelona de mitjans del segle XIX. En seguida, i per sorpresa, es projecta damunt d'una de les plaques de metacrilat la figura d'un dels membres de la família Camps, en Joan Camps, que es presentarà com un industrial de principis del segle XIX, descendent d'una família d'indians i fundador d'una empresa d'estampació de teixits al Poblenou.

Seguidament, es deixarà de projectar aquesta figura i en un altre plafó de metacrilat apareixerà un altre personatge, el de Eusebi Camps, que es presentarà com a continuador de la nissaga d'industrials tèxtils iniciada pel seu pare. El procés es tornarà a repetir amb l'aparició del tercer personatge, Joan Antoni Camps, qui va veure acabar el negoci i els somnis dels seus avantpassats, però amb la voluntat de tornar a emprendre una aventura empresarial, funda una empresa de noves tecnologies al districte 22@ del Poblenou.

La industrialització (2'5min). En la pantalla de 360º es projectarà diverses imatges durant 1'15 minuts de Poblenou durant la segona meitat del segle XIX. Han de ser imatges obtingudes de fonts històriques i que estaran presents al llarg de l'exposició. Han de ser imatges que mostrin l'esplendor de la indústria tèxtil, així com l'estructura urbana d'aquells anys.

Aquestes il·lustracions s'aniran intercalant a altres imatges amb una recreació virtual en 3D del territori. Evidentment dites imatges han de seguir un ordre cronològic, primerament mostrar aquelles referents a l'origen industrial del barri, els prats d'indianes i en segon lloc l'expansió de la indústria del vapor i el creixement de la urbanització abans del Pla Cerdà.

Aquestes imatges han de anar acompanyades d'una ambientació musical molt suau i de poc volum.

Acompanyant aquesta projecció, es projectarà també sobre la placa de metacrilat la figura del Joan Camps, qui narrarà la voluntat de marxar d'una Barcelona malsana i captiva per les seves muralles per a buscar un lloc on fundar una empresa tèxtil. El personatge narrarà les característiques geogràfiques i econòmiques que van convertir Poblenou en una de les zones industrials més pròsperes de Catalunya.

La segona part d'aquest apartat, d'1'15 minuts també, és una continuació de la part anterior. En aquest cas es projectaran il·lustracions, fotografies i imatges del barri durant el segle XX. Aquestes fonts, presents a l'exposició han de mostrar el canvi industrial motivat per la metal·lúrgia. Les imatges s'intercalaran, de nou, amb recreacions virtual en 3D del Poblenou dels anys 20 i 30, on es percebi tant el canvi industrial, com sobretot, també el canvi urbanístic, amb l'aplicació del Pla Cerdà.

Mentre aquestes projeccions estiguin en procés en els plafons de metacrilat semi translúcid, projectaran, en dos d'ells imatges de vídeo gravades cap als anys 30 que facin referència a l'ús de l'electricitat i el transport a la ciutat de Barcelona, símbol d'una ciutat moderna i industrialitzada. En l'altre panell es projectarà a Eusebi Camps, qui ens explicarà el canvi que suposà el canvi de segle a nivell industrial per al Poblenou,.

La maqueta ha de seguir el ritme del audiovisual, la sala tota fosca, permetrà la il·luminació de fragments concrets de la maqueta. Així primerament s'il·luminaran les parts referents al barri a principis del segle XIX, posteriorment la zona industrialitzada de mitjans del segle XIX, i en tercer lloc el barri a principis del segle XX. La funció és funcionar com un eix cronològic que va marcant el canvi d'èpoques a través de la fisonomia urbanística de la zona.

Museus i recursos d'interpretació del patrimoni de nova creació utilitzen les grans projeccions audiovisuals per a presentar o cloure les seves col·leccions, interactuant emb el públic a partir de la sorpresa i les emocions. El Parc arqueològic de la Mina de Gavà o el Reial Monestir de Santes Creus en són un clar exemple.

• **La revolució tecnològica i urbanística (1 min).** De cop, i per sorpresa la projecció a la pantalla circular acabarà, i l'espai quedarà a fosques, amb l'única il·luminació de la maqueta. Als següents 15 segons es mostraran fotografies projectades als plafons de metacrilat del Poblenou dels anys 70 i 80, amb fàbriques abandonades i solars buits. Tot acompanyat de música de tristesa, amb la voluntat de transmetre un sentiment de decadència. A continuació i en únicament 5 segons, es projecten les imatges de l'encesa del peveter olímpic de l'estadi de Montjuïc i comença a sonar una música de fons molt rítmica, que proporcioni una idea de dinamisme.

De cop, i en els pròxims 40 segons, s'inicia una projecció a càmera ràpida de gravacions de l'època on es percebin els canvis urbanístics del barri i la seva transformació a gran velocitat, construcció d'edificis, infraestructures, o imatges des de l'aire. Tot acompanyat de la figura de Joan Antoni Camps qui narrarà breument els canvis dels anys 90 i el canvi de segle i la construcció de la seva empresa al districte 22@.

La maqueta, de nou, seguirà el ritme del audiovisual i s'il·luminarà la part referent al Poblenou post-olímpic, i que deixarà, per tant tota la maqueta il·luminada.

• **Societat i revolució (45 seg).** En el 360º de pantalla sorgeixen imatges, d'abans i d'ara, de persones realitzant tasques quotidianes, treballant, en celebracions, en actes públic i privats, etcètera, tot simbolitzant la solidaritat característica dels veïns del barri. De cop i volta creixent sons de crits i de revolta, i apareixen imatges que il·lustren escenes de la Guerra Civil, símbol de la revolució i resistència a Poblenou.

En els tres plafons apareixen els tres personatges de la família Camps, Joan, Eusebi i Joan Antoni. Un d'ells de forma ràpida reflexionarà sobre les característiques d'una societat humil, treballadora i solidaria. La presència dels tres personatges és símbol de la transversalitat cronològica d'aquest apartat.

• **Conclusió (15 seg).** La conclusió ha de convidar al visitant a visitar l'exposició, així com incentivar-lo. En poc segons ha d'aconseguir resumir la idea bàsica del projecte i l'exposició.

Amb so de fons d'una música "in creixendo", que incentivi al públic a visitar l'exposició. Es presentarà un vol amb imatges pel barri actual, que com la resta del audiovisual es podrà visualitzar en 360º. Als plafons de metacrilat es projectarà tres imatges, un a cada plafó, un d'una indústria de vapor típica del segle XIX, l'altre una imatge del barri de la Nova Icària, el tercer una imatge del centre tecnològic 22@, entorn de la plaça de les Glòries.

En veu en off. Joan Antoni Camps convidarà al visitant a viure la transformació d'un suburbi a una terra promesa, esdevenint una de les zones més dinàmiques de Barcelona, des del segle XIX.

La porta que separarà la sala del audiovisual de la resta de la exposició, s'obrirà automàticament al moment en que finalitzi la projecció.

Requeriments tècnics

- 3 focus
- 2 panells de lona de 5m de llarg i 2 d'ample
- maqueta circular de fusta de 60 cm d'ample i 5 m de diàmetre
- 3 plafons de metacrilat semitransparent d'1'5m d'alt i 1 d'ample
- 2 cortines d'accés a la sala
- 6 projectors audiovisuals

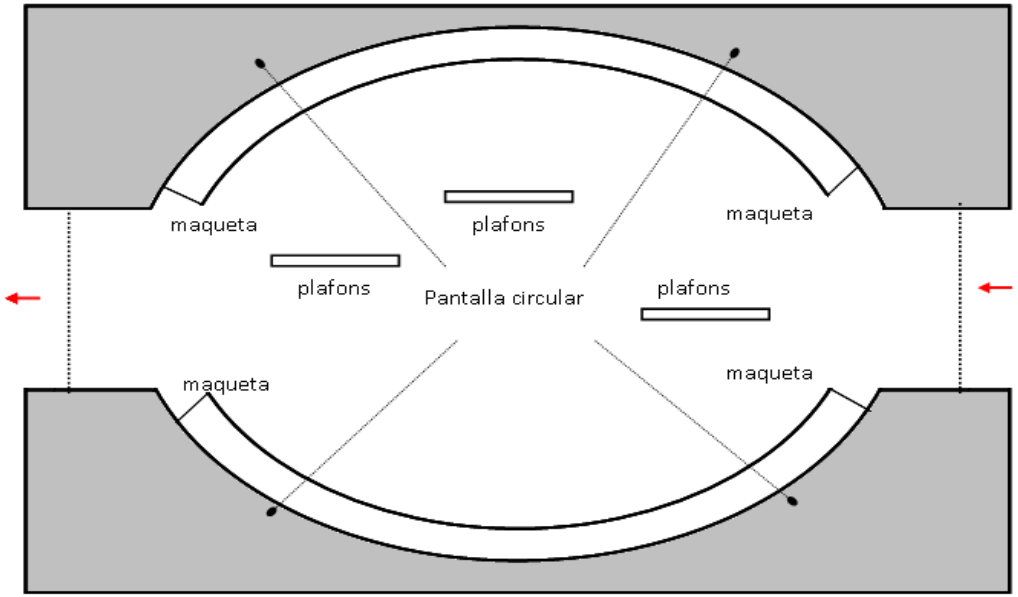

Àmbit 1: El Manchester Català

Un dels àmbits centrals de l'exposició fa referència a l'origen i evolució de la industrialització a Poblenou. Aquest gran àmbit està estructurat a l'entorn de dos sales diferents. La primera, més petita, que anomenem espai ciutat captiva, fa referència precisament a l'origen de la revolució industrial al pla de Barcelona, des de l'expansió de les primeres fàbriques d'indianes fins a la introducció de la tecnologia del vapor.

El segon espai, la sala de la industrialització, es pretén reflexionar entorn de la complexitat de la industrialització poblenovina, amb la consolidació primer de la indústria tèxtil de vapor, i l'evolució de l'electricitat amb el fort impuls que això donà a la metal·lúrgia.

1.1. Sala de la ciutat captiva

L'espai de la ciutat captiva és una sala petita d'uns 35 m2 estructurada en dos zones diferenciades, cadascuna de les quals fa referència a un argument concret dins del tema més ampli. Així una de les zones està destinada a parlar de la Barcelona de mitjans del segle XIX, la seva situació demogràfica, higiènica, industrial i de serveis. L'altre zona està dedicada a l'origen del Poblenou industrial, des de l'establiment dels primers prats d'indianes, fins a les primeres indústries del vapor.

Tot l'espai estarà precedit per una avantcambra destinada a presentar el primer àmbit, on es proporcionaran les eines per interpretar els següents espais seguint la idea força de l'exposició.

Característiques de l'espai

Aquest espai està situat en una sala petita de 35 m2, composta per dos passadissos de 5 m de llarg i únicament 2m d'ample. Ambdós passadissos paral·lels estan units per un únic punt, un petit passadís d'unió de 2m d'ample i poc més de mig metre de llarg. La idea de crear aquests dos passadissos estrets és la de recrear la sensació d'un lloc petit i claustrofòbic, per jugar amb el concepte de ciutat saturada que era la Barcelona del segle XIX.

Aquest espai està precedit per una avantcambra, d'uns dos metres de llarg i 5m d'ample. Un espai destinat a la introducció al primer àmbit, "El Manchester Català".

La il·luminació fixa de l'exposició ha de ser molt tènue, per tal d'oferir protagonisme a les fonts històriques i als diversos recursos d'interpretació. De manera que han de ser llums de poca intensitat. Els diversos elements museogràfics tindran la seva il·luminació específica, adaptada a les característiques de cada element i adaptada al missatge que ha de transmetre.

Recursos museogràfics

1. Títol i text principal d'àmbit. El títol d'àmbit, en aquest cas "El Manchester Català", estarà situat al mur de separació amb l'espai principal situat a la dreta de l'avantcambra. Els títols d'àmbit han d'estar escrits en una pauta vertical, d'avall cap amunt, tot inspirant la forma d'una xemeneia industrial. Així mateix, al costat hi haurà el text principal d'àmbit, dedicat a explicar per via escrita el tema desenvolupat en l'àmbit, tot vinculant-ho amb la idea general del projecte.

2. **Interactiu introductori.** Davant del mur de separació amb la sala principal situat al costat esquerra de l'avantcambra, hi haurà un plafó de metacrilat semitransparent de 1'5mX1m. En ell es projectarà la figura de Joan Camps, que a nivell introductori i com a fil conductor amb la resta dels àmbits i del projecte, explicarà les característiques de la industrialització poblenovina des dels seus inicis al segle XIX, fins als anys setanta del segle XX.

L'explicació ha de mantenir la idea força d'un territori buit i suburbial convertit en un dels centres industrials més importants de Catalunya. Tot el discurs ha d'introduir en l'aventura de Joan Camps de marxar de Barcelona per a construir un futur empresarial al Poblenou i l'entorn allà trobat.

Projecció de 5 minuts que s'anirà repetint permanentment un cop finalitzat.

3. Textos secundaris. La sala principal disposarà de dos textos secundaris. Els textos secundaris són aquells que expliquen un tema o una idea concreta dins un àmbit més general. Ha d'haver un text secundari situat a un dels extrems a prop del mur d'accés, de la paret de la dreta de la sala, que faci referència i expliqui les característiques econòmiques i socials de la Barcelona de mitjans del segle XIX. Just a la paret de davant, al mur de l'esquerra de la sala, hi haurà un segon text secundari que resumeixi les característiques del Poblenou pre-industrial, així com l'establiment de les primeres fàbriques d'indianes i indústries de vapor.

4. Interactiu demografia s.XVIII i XIX. A la paret de la dreta del passadís dedicat al context de Barcelona, el primer mòdul interactiu serà un programa informàtic amb pantalla tàctil. El programa mostrarà un plànol de la

ciutat emmurallada de Barcelona, previ al 1854, any del seu enderroc. Així mateix el visitant podrà elegir (prement a la pantalla tàctil) diverses dates compreses entre inicis del s. XVIII i mitjans del s.XIX, on automàticament s'informarà del nombre d'habitants que vivien a la ciutat aquell any, així com marcarà a través d'una infografia damunt del plànol de la ciutat les densitats de població de cada zona en cada moment històric. Prement en una d'aquestes zones de la ciutat, s'il·lustrarà del nombre d'habitants per Km2 que hi vivien en aquell indret, en l'any seleccionat.

5. Vitrina de documents històrics. Un dels elements centrals del passadís dedicat al context de la Barcelona del XIX, serà una gran vitrina d'uns 60 cm d'ample i 1'5 metres de llarg dedicada a l'exposició de diverses fonts històriques que il·lustrin l'explicació. Des de textos de Fontseré o els estudis socials de Cerdà, tractats de sanitat de l'època o plànols relacionats amb els problemes d'espai i d'insalubritat de la Barcelona del segle XIX.

La vitrina tindrà la seva pròpia il·luminació per a les fonts exposades, que han de contenir la informació bàsica per al seu coneixement.

6. Interactiu a la recerca de la terra promesa. En el passadís d'unió dels altres dos passadissos llargs es situarà l'interactiu "a la recerca de la terra promesa". Es tracta d'un interactiu informàtic, on l'element d'interacció serà una pantalla tàctil. Dit element està destinat a aquelles persones d'intel·ligència cinestèsica més proclius a un aprenentatge basat en l'experimentació, principalment joves i públic familiar.

L'activitat consisteix en l'aprenentatge del mètode científic, mitjançant la realització d'hipòtesis i la seva comprovació. Un plànol del pla de Barcelona a mitjans del segle XIX serà el principal element de treball. El visitant ha de resoldre la formulació d'un problema, trobar un espai idoni per a situar les indústries de Barcelona que ja no caben a la ciutat emmurallada.

Els elements d'anàlisi serà la divisió del plànol en diferents zones, formades per la ciutat i les viles de l'entorn. El visitant podrà conèixer les característiques de cada territori prement al damunt. A partir d'aquí podrà escollir l'espai que li sembli idoni per ubicar les indústries, partint de l'anàlisi realitzat. Un cop escollit un espai s'oferirà informació de si es tracta d'un espai idoni o bé té alguns elements contraproduents. Evidentment, els dos espais millors són els més pròxims al port, Barceloneta i Sant Martí.

7. Plànols dels camps d'indianes. En el passadís dedicat a l'origen de la industrialització al Poblenou, trobarem al costat del text secundari situat a la paret, dos reproduccions de plànols del segle XVIII i principis del XIX on es pugui percebre les característiques del terreny en l'era pre-industrial i l'establiment de les primeres indianes. Seran dos plòter de 1m X 1'5m. Una il·luminació especial estarà destinada a mostrar aquestes il·lustracions.

8. La revolució del vapor. Dos dels elements interactius clau d'aquest espai són dues reproduccions a escala inferior de dos màquines d'estampat tèxtil d'indianes, una manual, una segona mecànica inspirada en l'invent de Louis Perrot. Dues reproduccions d'1mX1mX1m situades d'amunt d'unes tarimes de 1mx1m. En ambdues màquines el visitant podrà experimentar (a escala inferior), l'estampació de teixits de cotó a partir de les dues tecnologies que van representar l'avantguarda de la industrialització poblenovina. De forma senzilla el visitant podrà utilitzar la màquina manual per a fer baixar la planxa que estampa el teixit de cotó.

Així mateix l'altra maqueta serà elèctrica (imitant el funcionament de vapor), i mitjançant un interruptor s'activarà l'element mecànic que mourà la biela que activarà la politja que permet l'estampació mecànica del teixit mitjançant la premsa successiva d'aquest. Aquestes dues maquetes es situaran una a costat de l'altre en un dels extrems de la paret de l'esquerra de la sala, al costat de la sortida cap al següent espai.

9. Les primeres indústries. A la paret dreta del passadís dedicat a l'origen industrial del Poblenou, justament enfront de les reproduccions de la màquines d'estampació d'indianes es situaran reproduccions d'il·lustracions i documents referents a les primeres indústries establertes al Poblenou, Can Jaumeandreu, Ca l'Arañó i Can Ricart. Seran reproduccions de 0'40mX0'70m i aniran acompanyades de textos explicatius de cadascuna de les tres indústries.

Aquests tindran les característiques dels textos terciaris (descrits en les característiques generals de la exposició).

Tots els elements seran gravats en la paret amb vinil de tall. Aquests elements disposarà d'una il·luminació concreta destinada a enfocar la informació.

Requeriments tècnics

- 1 projector audiovisual
- 2 pantalla tàctil LCD de 20"
- 2 computadora
- 2 plòter 1mX1'5m
- 2 reproduccions de màquines d'estampació d'indianes
- 2 tarimes d'1mX1m de fusta
- Reproduccions il·lustracions i documents de vinil de tall de 0'40mX0'70m
- 10 focus de llum

El visitant podrà experimentar la diferència que suposa treballar amb màquines d'estampar manuals i mecàniques

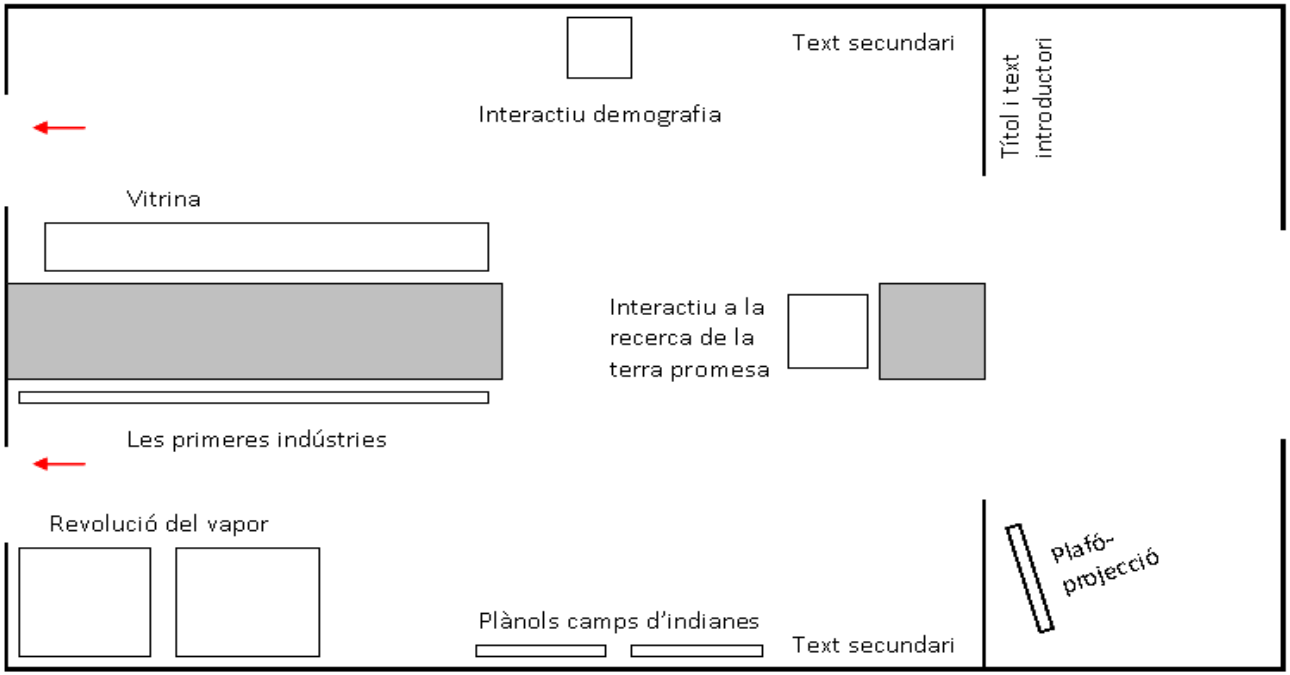

1.2. Sala de la industrialització

La sala de la industrialització és un dels espais més grans de tota l'exposició. Es tracta d'un espai inclòs dintre de l'àmbit del Manchester Català i que recull dos arguments temàtics diferents: la primera industrialització al Poblenou, amb la influència del vapor en la producció tèxtil, i la segona revolució industrial amb l'hegemonia de la metal·lúrgia com a sector productiu i de l'electricitat com a font energètica.

La importància i dimensions de l'espai respon al tema que es desenvolupa, un dels fonamentals en la història del Poblenou i dels elements patrimonials que en conservem.

Característiques de l'espai

L'espai està ubicat en una sala d'uns 144 m2, un dels espais més grans de tota l'exposició. Als 2 metres de l'entrada hi ha un mur de 8 m de llarg que deixa dos accessos als extrems de la sala de 2m d'ample.

D'aquesta manera aquest mur crea una avantcambra per a situar els elements introductoris. L'espai central no té cap tipus de mur ni separador, però l'organització dels elements museogràfics divideix la sala en dos àmbits temàtics diferents.

D'aquesta manera la zona de la dreta està destinada a la primera industrialització, el tèxtil i el vapor; l'esquerra acull els elements referents a la segons industrialització, la metal·lúrgia i l'electricitat.

Aquesta ubicació respon a la voluntat de separar clarament les dues etapes cronològiques, permetent, però, la comparació dels períodes per tal de facilitar la seva comprensió i donar llibertat total al visitant perquè estructuri a la seva voluntat el coneixement de les dues etapes.

L'organització dels elements museogràfics s'estructuren també imitant una indústria tèxtil amb els seus telers, d'aquesta manera tots els mòduls s'estructuraran en espais quadrats de 1'5mX1'5mX1m, els uns al costat dels altres en fileres. D'aquesta manera s'imita la posició dels telers en una fàbrica. Un total de dotze peanes, sis a la zona de l'esquerra (espai de la primera industrialització) i quatre a la zona de la dreta (espai segona industrialització), l'interval de separació entre elles ha de ser d'1m, a excepció del passadís central que separarà els dos espais de la sala que serà de dos metres. D'aquesta manera en l'espai de la dreta hi haurà una única fila de peanes , deixant un espai de 3'5 metres entre les peanyes i la paret que permetrà ubicar un gran mòdul interactiu referent a la indústria de l'automòbil. A l'esquerra seran dos files, una de quatre peanyes, i una de dos, deixant l'espai que ocuparien les dues peanyes que falten per la ubicació d'una gran politja.

La il·luminació de l'espai respon a les mateixes característiques que la resta de l'àmbit, de llum molt suau en tot l'espai per a donar importància a les peces i elements interactius, i orientar focus de llums dirigits a aquests diversos recursos per a donar bona visibilitat.

Recursos museogràfics

1. Textos secundaris. A la paret que conforma l'avantcambra, just enfront de l'accés de la sala es situarà el text secundari destinat a explicar les característiques de la industrialització al Poblenou, diferenciant clarament el període del vapor del elèctric.

2. Els vapors industrials. Aquest mòdul interactiu serà un del més destacats de l'espai dedicat a la primera industrialització. Ocupa una peanya de la fila de quatre, i l'espai buit de quasi 4 metres deixat a la fila que únicament té dues peanyes.

Es tracta d'un interactiu que pretén estimular diversos sentits, el visual, l'auditiu i el tacte, i simular el funcionament d'una indústria de vapor.

L'espai de 4 metres buits, es situarà una gran politja amb pistó i cilindre. Amb l'activació d'un interruptor la politja començarà a moure's (amb energia elèctrica, simulant la força del vapor) i farà girar la gran politja.

A la peanya del costat hi haurà un interactiu audiovisual d'una peanya d'1'5mX1'5mX2m. A la part frontal hi haurà una pantalla tàctil amb una representació d'una foguera de xemeneia, que el visitant haurà de tocar per a simular virtualment el treballador que afegeix carbó, aquest element es bàsic perquè la politja segueixi girant.

Finalment a la peanya superior hi haurà la reproducció d'un teler mecànic, amb la seva corretja rotatòria, que mentre funcioni la gran politja girarà i farà funcionar el teler. Del sostre hi haurà unes pantalles de so que dirigiran el so eixordador d'una indústria tèxtil cap al davant del teler, on es situa el visitant.

Aquest mòdul interactiu ha d'incloure una informació textual en un faristol de metacrilat transparent retroil·luminat de 1'30mX1mX0'5m explicant les diferents etapes del motor de

vapor des de la formació del vapor fins al treball del teler.

3. Ferrocarril de Mataró. En la peanya de 1'5mX1'5mX1m situada al darrera del teler interactiu es situarà una maqueta a menor escala de la locomotora del primer ferrocarril de vapor que va unir les localitats de Barcelona i Mataró i que passava per Poblenou, entre d'altres localitats. Es tracta d'una maqueta interactiva, en que pitjant un interruptor s'activarà un motor elèctric (imitant el motor a vapor) que activarà les bieles i rodes de la locomotora.

La maqueta consta de dues meitats, una d'elles amb el vestiment de ferro de la locomotora, i l'altra amb un vestiment transparent que permeti observar l'interior de la locomotora amb el funcionament del motor i les diverses peces i etapes que conformen el funcionament del ferrocarril.

4. Interactiu informàtic. La peanya 1'5mX1'5mX1m del costat serà un interactiu informàtic amb pantalla tàctil de cristall líquid de 32". Aquest interactiu ha de proporcionar informació i dades històriques diverses, de tipus econòmic, fonts documentals i il·lustracions respecte a la primera reproducció industrial al Poblenou. Ha d'oferir dades i elements d'interpretació com gràfics, taules i diagrames.

Dades referents al pes de la indústria en el PIB espanyol en sectors productius i en diferents anys, nombre de calderes de vapor, de telers mecànics, nombre d'indústries segons sector o valor de les exportacions. L'aplicatiu ha d'oferir facilitats per a poder realitzar comparacions de les diverses dades en el diferents anys del segle XIX i en els diversos sectors industrials. Així mateix s'ha d'oferir informació referent a les principals indústries del moment, amb documentació històrica i il·lustracions digitalitzades.

5. Toca-toca el material industrial. Una de les peanyes d'1'5mX1'5mX1m situada en la darrera fila d'aquest sector de la sala està destinat principalment al públic escolar i familiar, amb la finalitat d'experimentar i identificar diferents fases de l'elaboració de teixits i diversos materials i textures.

Damunt de la peanya es separarà tres àmbits, un destinat a la llana, un altre al cotó i finalment al jute, les tres fibres utilitzades en la indústria del Poblenou.

S'han de presentar les fibres en diferents etapes de la producció tèxtil, la fibra verge, el filat, i el teixit. Aquests materials estan pensats per a ser tocats per tal de treballar, mitjançant el tacte, les diverses característiques dels teixits i la seva producció.

En cadascun dels tres sectors dedicats als tres teixits, s'ha de col·locar una petita televisió LCD de unes 7", que reprodueixi un curt vídeo amb els diversos passos del treball de cada fibra, la seva transformació en fil, i el teixit, per tal de poder associar cada fibra amb el procés de fabricació.

6. Vitrina de material històric. La darrera peanya d'1'5mX1'5mX1m de l'espai dedicat a la indústria del vapor serà una vitrina on s'exposaran diferents elements històrics produïts per la indústria tèxtil poblenovina. Per tal de vincular el treball de les associacions del barri, caldria utilitzar peces exposades en l'exposició "Fet al Poblenou" i realitzada per l'AHPN. Cadascun dels elements ha d'anar indicat amb la seva procedència i origen, la vitrina ha de contar amb la seva pròpia il·luminació sobre els recursos materials que s'exposen.

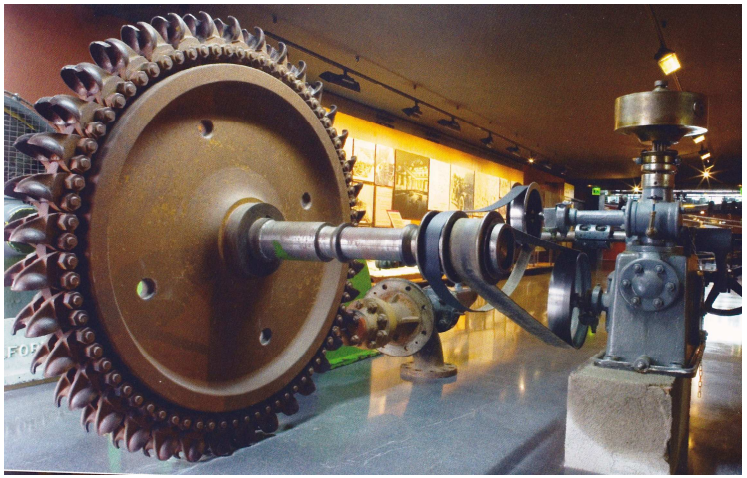

Aquesta sala contindrà com a recursos museogràfics més importants un sistema de politges mogudes per la màquina de vapor, una maqueta de la locomotora de Mataró, un generador elèctric, i una fàbrica de disseny d'automòbils.

7. Motor elèctric. En l'altre sector de la sala, aquella dedicada a la segona revolució industrial, i en l'espai de 1'5mX1'5m situat més a prop de l'accés a l'espai hi haurà una reproducció d'aquesta mida d'un motor elèctric.

Similar a la maqueta de la locomotora del ferrocarril de Mataró, aquests motor ha de tenir el cobriment d'una meitat de metacrilat transparent, el que permeti observar, mitjançant l'activació d'un interruptor, el funcionament dels diversos elements del motor per al funcionament de la indústria. Aquest mòdul interactiu ha d'incloure una informació textual en un faristol de metacrilat transparent retroil·luminat de 1'30mX1mX0'5m explicant les diferents etapes del motor elèctric des del moviment del rotor, fins a la producció d'energia mecànica.

8. Interactiu informàtic. La peanya 1'5mX1'5mX1m posterior serà un interactiu informàtic amb pantalla tàctil de cristall líquid de 32". Aquest interactiu ha de proporcionar informació i dades històriques diverses, de tipus econòmic, fonts documentals i il·lustracions respecte a la segona revolució industrial al Poblenou. Ha d'oferir dades i elements d'interpretació com gràfics, taules i diagrames.

Dades referents al pes de la indústria en el PIB espanyol en sectors productius i en diferents anys, consum energètic, volum de producció d'automòbils, nombre d'indústries segons sector o valor de les exportacions. L'aplicatiu ha d'oferir facilitats per a poder realitzar comparacions de les diverses dades en el diferents anys del segle XX i en els diversos sectors industrials, així com entre les dades ofertes en l'interactiu del segle XIX, per tal d'establir relacions entre les dues etapes històriques tractades a l'àmbit. S'ha d'oferir també informació referent a les principals indústries del moment, amb documentació històrica i il·lustracions digitalitzades.

9. Metalls del Poblenou. Les dues darrers peanyes de la fila estaran destinades a ubicar diversos productes metàl·lics fabricats al Poblenou en aquesta etapa. Un dels espai d'1'5mX1'5m estarà ocupat pel model d'una motocicleta de la Marca Montesa fabricada al Poblenou en els anys 60. Dit model va ser exposat en la mosta "Fet al Poblenou" que l'AHPN va realitzar el setembre de 2006.

En la vitrina posterior s'exposaran diferents elements històrics produïts per la indústria metal·lúrgica poblenovina, amb peces exposades en l'exposició "Fet al Poblenou". Cadascun dels elements ha d'anar indicat amb la seva procedència i origen, la vitrina ha de contar amb la seva pròpia il·luminació sobre els recursos materials que s'exposen.

10. La producció d'automòbils. L'espai lliure de més de 3'5m d'ample i 8 de llarg que deixa lliure l'última fila de peanyes inexistent al costat de la paret de l'espai destinat a la segona revolució industrial, serà ocupat per un gran mòdul interactiu. Aquest, pretén mostrar el sistema de producció en cadena que s'imposa en les indústries automobilístiques del segle XIX, motivant la participació del visitant, principalment de nens i famílies.

Es tracta d'un gran sistema de retroprojecció sobre lona de més de 3 metres de llarg i 2 m d'alt. Aquesta projecció mostrarà el procés de producció en cadena, on veurem imatges reconstruïdes d'una fàbrica del Poblenou on davant passaran per una cadena de producció les parts d'un automòbil que caldrà muntar. Mitjançant detectors de moviment i uns controladors similars als existents en videoconsoles de últim generació, el visitant haurà de

prendre el paper d'un operari de fàbrica i muntar les peces que manquen en cada part de la cadena per a completar l'automòbil. Així la cadena anirà aturant-se en cada sector de muntatge, on hi haurà tota una sèrie d'objectes (rodes, volants, portes...) que el visitant, utilitzant el controlador de moviment, ha de muntar per anar completant el muntatge.

Aquest mòdul interactiu ha de comptar amb la seva pròpia il·luminació, destinada a ubicar els controladors.

Requeriments tècnics

- Gran politja
- Interactiu audiovisual de 1'5mX1'5mX2m amb pantalla tàctil
- Reproducció de teler mecànic de 1'5mX1'5m
- 2 pantalles d'orientació del so
- 2 faristols de metacrilat transparent retroil·luminat
- Maqueta ferrocarril de Mataró
- 2 interactius informàtics amb pantalla LCD 32" tàctil.
- 3 televisors LCD de 7"
- 2 vitrines d'1'5mX1'5mX1m amb il·luminació interna.
- Reproducció d'un motor elèctric
- 2 lones de 2mX1'5
- 3 projectors
- 3 controladors
- 3 detectors de moviment

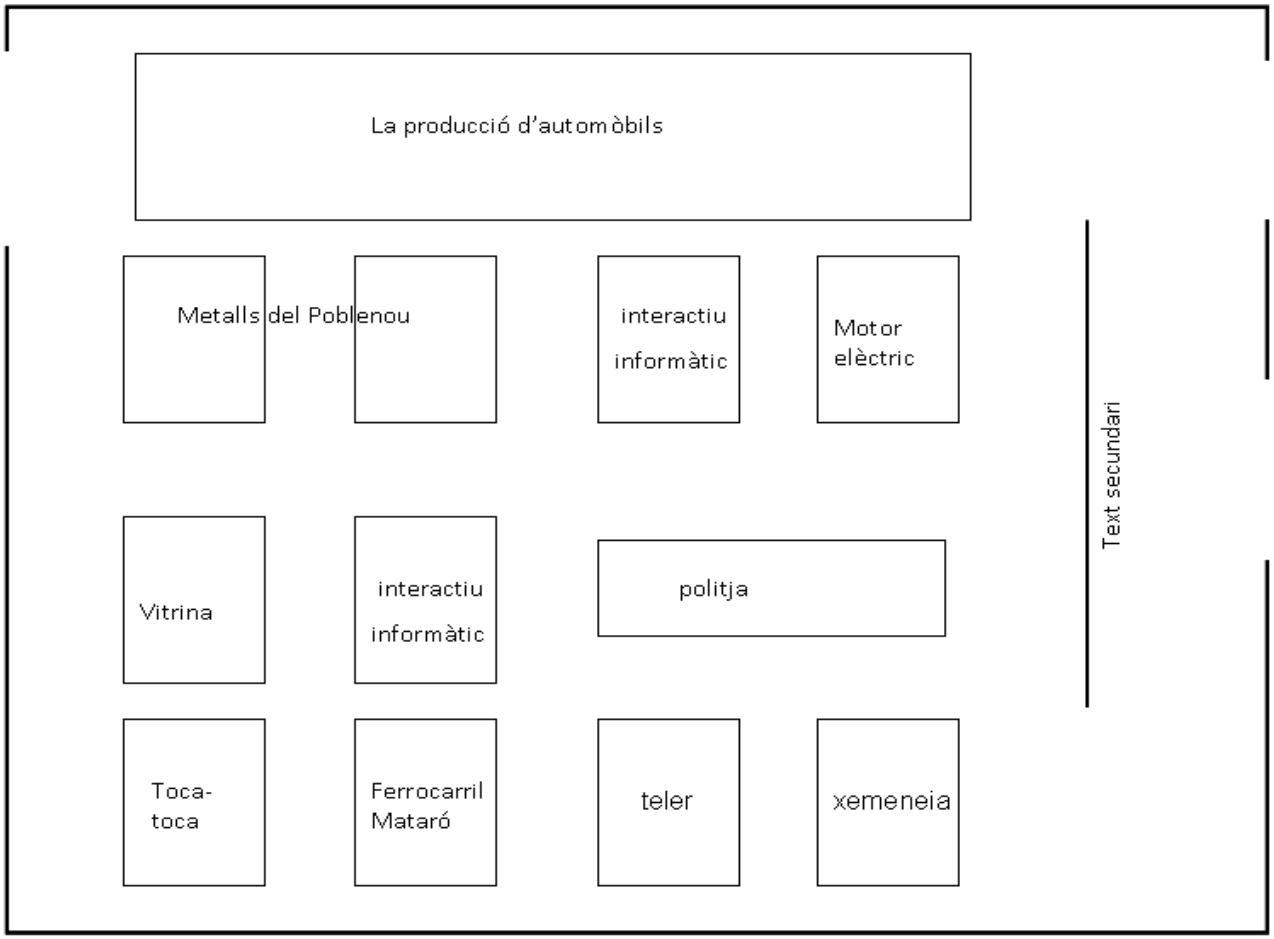

Àmbit 2: A la recerca de la modernitat

El segon gran àmbit de la exposició, d'uns 120 m2, està dedicat a l'evolució econòmica i urbanística del Poblenou i el barri d'Icària en els darrers vint anys. Es tracta d'un dels períodes més evidents pel que a les característiques de l'entorn correspon, però dels menys treballats des del punt de vista historiogràfic. És un àmbit que pretén donar a conèixer la transformació essencial del barri des dels anys 50, provocat principalment per un intens procés de destrucció de teixit industrial, la consolidació de l'indret com un espai eminentment residencial, i l'impuls econòmic produït per l'establiment de noves empreses relacionades amb la comunicació i les noves tecnologies de la informació.

Així, aquest àmbit està organitzat en tres espais diferenciats. Un primer vinculat al procés de desindustrialització del Poblenou; un segon dedicat a la primera gran transformació vinculada a la celebració dels Jocs Olímpics; i finalment, una tercera relacionada a la recuperació del teixit empresarial amb el naixement del pla 22@ i l'arribada de les noves tecnologies de la informació i la comunicació.

Aquest àmbit ha de contenir un gran nombre de mòduls interactius vinculats a les noves tecnologies audiovisuals, per tal de donar més força al discurs museogràfic, en aquest cas dedicat a la modernitat del barri vinculat amb el districte tecnològic 22@.

2.1. Sala de la desindustrialització del Poblenou

Característiques de l'espai

Aquesta primera sala de l'àmbit d'uns 30 m2 està precedida per una petita avantcambra de 6 m2 destinada a contenir la presentació de l'àmbit. Aquesta avantcambra estarà separada de la resta de la sala amb un mur d'un metre de llargada, deixant un altre metre i mig per l'accés dels visitants cap a la sala de la desindustrialització.

L'espai ha de tenir unes característiques especials respecte a la resta dels àmbits per tal de reforçar el discurs museogràfic. Els murs, peanyes i peus de vitrines han d'estar realitzats amb palets de fusta, per tal de reforçar la idea que es tracta d'un període de destrucció del Poblenou industrial i construcció d'un nou barri de caràcter residencial.

La il·luminació ha de mantenir les característiques de la resta d'espais, una il·luminació poc intensa, per tal de donar protagonisme a les peces i altres recursos interpretatius, que compten amb la seva pròpia il·luminació dirigida.

Recursos museogràfics

1. Títol i text principal d'àmbit. El títol d'àmbit, en aquest cas "A la recerca de la modernitat", estarà situat al mur de separació amb l'espai principal situat darrera de l'avantcambra. Els títols d'àmbit han d'estar escrits en una pauta vertical, d'avall cap amunt, tot inspirant la forma d'una xemeneia industrial. Així mateix, al costat hi haurà el text principal d'àmbit, dedicat a explicar per via escrita el tema desenvolupat en l'àmbit, tot vinculant-ho amb la idea general del projecte.

2. Interactiu introductori. Davant del mur de separació amb la sala principal, hi haurà un plafó de metacrilat

semitransparent de 1'5mX1m. En ell es projectarà frontalment la figura de Joan Antoni Camps, que a nivell introductori i com a fil conductor amb la resta dels àmbits i del projecte, explicarà les característiques del procés de desindustrialització poblenovina a partir dels anys cinquanta i la recuperació com una zona econòmicament estratègica en el canvi de mil·lenni.

L'explicació ha de mantenir la idea força d'un territori dinàmic convertit en una zona suburbial i que a partir dels anys noranta esdevé de nou en un dels centres residencials i econòmics més importants de Catalunya. Tot el discurs s'ha d'introduir en la pèrdua, per part de Joan Antoni Camps, de les indústries heretades dels seus avantpassats i la necessitat d'adaptar-se a les noves empreses de comunicació, aprofitant l'impuls de la zona en les últimes dècades. Projecció de 5 minuts que s'anirà repetint permanentment un cop finalitzat.

3. Text secundari. La sala principal disposarà d'un text secundari. Estarà situat en la paret de la sala situada a la dreta de l'entrada a prop del mur d'accés. El text ha de aprofundir en l'intens procés de pèrdua del teixit industrial que pateix el barri a partir de la segona meitat del segle XX i que agreujà la manca de serveis i el caràcter suburbial del barri. Cal fer referència a la situació d'aïllament degut als enormes terrenys industrials abandonats i degradats.

4. Gràfic nombre d'empreses. Al costat del text secundari es projectarà a la paret un recurs visual basat en un gràfic que, avançant any a any, indicarà el nombre d'empreses censades al Poblenou, per veure el descens industrial des de 1950 fins a 1990. En cadascun dels anys s'oferirà informació addicional sobre les empreses clausurades, sector, o lloc de destí. Projecció frontal.

5. Interactiu informàtic sobre la industrialització. A la part central de la sala hi haurà un equip informàtic, damunt d'una peanya d'1m d'altura s'alçarà una pantalla tàctil en la que el visitant podrà consultar informació i dades referent a una llista de totes les fàbriques que van tancar les seves instal·lacions en aquest període de 1950-1990. La informació ha d'anar acompanyada de fonts documentals i gràfiques digitalitzades.

6. Galeria d'imatges. En la paret del fons de la sala, de pràcticament 6m de llarg, s'hi penjaran una sèrie de fotografies retroil·luminades. Seran un total de 5 fotografies de 60cmX60cm sobre metacrilat vinculades amb imatges del Poblenou dels anys 60 i 70, mostrant els complexos industrials abandonats, les platges utilitzades com abocadors, o la manca de serveis.

En mig d'aquesta galeria d'imatges hi haurà una pantalla de televisió LCD de 32" on es projectaran diverses entrevistes a veïns del barri explicant els seus records d'aquella etapa.

7. Interactiu a la recerca d'una nova terra promesa. Al centre de la sala, al costat de la base de dades d'empreses deslocalitzades, es situarà l'interactiu "a la recerca d'una nova terra promesa". Es tracta d'un interactiu informàtic, on l'element d'interacció serà una pantalla tàctil. Dit element està destinat a aquelles persones d'intel·ligència cinestèsica més proclius a un aprenentatge basat en l'experimentació, principalment joves i públic familiar.

L'activitat consisteix en l'aprenentatge del mètode científic, mitjançant la realització d'hipòtesis i la seva comprovació. Un plànol del pla de Barcelona dels anys 70

Diverses fotografies del barri dels anys vuitantes i norantes seran un dels elements més visibles en aquest espai per a analitzar el fenomen de desindustrialització que el barri va patir en les darreres dècades del segle XXI.

serà el principal element de treball. El visitant ha de resoldre la formulació d'un problema, trobar un espai idoni per a situar les noves indústries que es volen instal·lar a la ciutat de Barcelona. Els elements d'anàlisi serà la divisió del plànol en diferents zones, formades pels diferents districtes de la ciutat.

El visitant podrà conèixer les característiques de cada zona prement al damunt. A partir d'aquí podrà escollir l'espai que li sembli idoni per ubicar les indústries, partint de l'anàlisi realitzat. Un cop escollit un espai s'oferirà informació de si es tracta d'un espai idoni o bé té alguns elements contraproduents. En aquest cas, l'espai idoni que atreia més empreses fou la zona Franca, per les noves infraestructures construïdes a la ciutat, la seva situació i el gran nombre d'espai lliure. Aquest va ser un dels principals destins de moltes de les empreses que van marxar de Sant Martí.

Requeriments tècnics

- Plafó metacrilat semitransparent d'1'5mX1m
- 2 projectors audiovisual
- 2 equips informàtics amb pantalla tàctil de 19"
- 5 plafons de metacrilat de 60cmX60cm
- Pantalla LCD de 32"
- 5 focus de llum

2.2. L'impuls olímpic

Característiques de l'espai

La sala dedicada a l'impuls olímpic està separada de l'espai anterior mitjançant un mur de 4m de llarg, deixant un espai d'uns 2m per l'accés dels visitants. Es tracta d'un espai d'uns 36 m2 dedicat als nombrosos canvis succeïts en el barri a raó de la nominació olímpica de Barcelona per a celebrar els Jocs Olímpics de 1992.

La il·luminació ha de mantenir les característiques de la resta d'epais, una il·luminació poc intensa, per tal de donar protagonisme a les peces i altres recursos interpretatius, que compten amb la seva pròpia il·luminació dirigida.

Recursos interactius

1. Text secundari. Aquest espai disposarà d'un text secundari. Estarà situat en el mur de la part dreta de l'accés. El text ha de aprofundir en els profunds canvis que va viure el barri fruit de la nominació de Barcelona com a seu de les olimpíades de 1992, fins a esdevenir un extens espai residencials que contava amb totes les infraestructures, serveis i equipaments bàsics per aquest ús.

2. L'anella olímpica. Una gran anella olímpica de 3'5m de llarg i 3 d'alt, situada a la part central de l'espai, a prop del mur d'accés projectarà en els cinc espais circulars del

centre de les anelles diverses imatges que faran referència a la olimpíada popular celebrada l'any 1936, per a veure el llarg interès en la celebració d'unes olimpíades a Barcelona, i imatges referents a la nominació olímpica de 1986 i la celebració dels Jocs el 1992. Les imatges no han de ser fixes, sinó que han d'anar canviant d'anella, oferint dinamisme a la projecció. Projecció frontal.

L'interactiu pretén contextualitzar l'entorn en el qual es van produir tots els canvis urbanístics, econòmics i socials al barri.

3. Poblenou comparat. Al centre de l'espai es situarà un gran interactiu en una pantalla tàctil de gran format LCD-TFT de 61", en la qual es presenta un joc de comparació d'elements. L'activitat especialment destinada a públic familiar. Una sopa de diverses imatges organitzades en dos grups: un dedicat a espais anteriors a la reforma dels anys 90, i un altre dedicat a imatges dels mateixos espais desprès de les reformes vinculades amb la nominació olímpica. Es tracta de vincular dos imatges de les dues columnes, dues fotografies d'un mateix indret abans i després dels anys noranta.

A mesura que s'uneixin les diverses imatges s'organitzarà un nou grup amb les imatges comparades per a poder veure la gran transformació succeïda en aquest període.

4. Maqueta virtual. A la part posterior del joc de comparació es situarà una altra pantalla tàctil de gran format LCD-TFT de 61". En ells es projectarà un gran plànol del Poblenou en 3D que s'anirà transformant poc a poc des dels anys 50 fins als 90. D'aquesta manera es podrà percebre els importants canvis d'aquesta etapa a gran escala. Un visionat de 2'5 min. que repetirà una vegada arribat al final. Les diverses transformacions ha de venir acompanyada de petits textos explicatius de les reformes més importants en cada etapa.

5. Galeria d'imatges. En les parets laterals de la sala, de pràcticament 6m de llarg, s'hi penjaran una sèrie de fotografies retroil·luminades. Seran un total de 10 fotografies, 5 en cada mur, de 60cmX60cm sobre metacrilat. 5 d'elles, situades en un mur, relacionades amb el nou caràcter residencial sorgit de les reformes dels anys 90, amb imatges de carrers, serveis, equipaments i actes socials. Les darreres 5, situades en la paret enfrontada, seran imatges vinculades amb el procés de transformació, on es visualitzin les obres i treballs per a la construcció del nou barri.

Requeriments tècnics

- Reproducció de l'anella olímpica de 3'5mX3m
- 5 projectors audiovisuals
- 2 pantalles tàctils format LCD-TFT de 61"
- 10 plafons de metacrilat de 60cmX60cm

Projecció d'imatges en les anelles olímpiques

2.3. Entre el present i el futur: Poblenou i el 22@

Característiques de l'espai

L'últim espai d'aquest àmbit és també una sala d'uns 36 m2 separada de l'espai anterior per un nou mur de 4m de llarg, deixant un espai d'uns 2m per l'accés dels visitants. La sala estarà dedicada a la darrera gran transformació del barri, la urbanització del districte tecnològic 22@. Aquest espai fa un especial èmfasis en l'ús de les tecnologies de la comunicació audiovisual, representades al llarg de la exposició, i en aquest cas servint de reforç al discurs de la importància de les noves tecnologies de la informació i la comunicació en el barri.

La il·luminació ha de mantenir les característiques de la resta d'espais, una il·luminació poc intensa, per tal de donar protagonisme a les peces i altres recursos interpretatius, que compten amb la seva pròpia il·luminació dirigida.

Recursos museogràfics

1. Text secundari. Aquest espai disposarà d'un text secundari. Estarà situat en el mur de la part dreta de l'accés. El text ha de aprofundir en la idea del projecte 22@, tant en la seva concepció com en la seva aplicació, fent especial èmfasis en l'impacte de la nova economia i les grans construccions arquitectòniques en la transformació del barri. Com sempre, cal vincular aquests textos a la idea general del projecte interpretatiu, de manera que cal vincular la recuperació del teixit econòmic perdut en una zona que havia esdevingut un dels centres industrial català.

2. Torre Agbar. Situat al centre de la sala, es situarà un dels elements museogràfics estrella de la exposició, una gran reproducció de la Torre Agbar de Jean Nouvel, símbol del nou districte tecnològic 22@ i de la darrera transformació del Poblenou. Es tracta d'una reproducció, amb tot detall, de tres metres d'altura i amb una funció de recurs audiovisual amb projecció watchout.

Entre la il·luminació colorística de la torre es projectaran diferents imatges de diferents noves empreses establertes a la zona, imatges de les seves façanes exteriors i de la feina que s'hi desenvolupa a l'interior. Imatges que varien, i que van apareixent de forma aleatòria. La funció d'aquest imponent audiovisual és fer referència a l'impacte de la nova economia i la nova empresa en l'articulació del teixit econòmic del barri, a través d'un símbol d'aquesta revolució com és la Torre Agbar.

3. La revolució digital. En la paret situada a l'esquerra de l'accés i que continua amb el passadís de sortida de la sala, es situarà un text complementari on s'explicarà les característiques del concepte de revolució digital, a nivell econòmic, social i urbanístic. Al costat es col·locaran 6 televisors LCD petits, d'unes 9", a uns 120cm d'altura, on es projectaran imatges del treball realitzat en empreses de la "nova economia" i els productes i serveis que comercialitzen, així mateix s'aniran intercalant imatges del treball i els productes realitzats en indústries més tradicionals, com el tèxtil, automòbils o metal·lúrgia. La intensió es proporcionar un mosaic del treball realitzat per les noves empreses del coneixement i les noves tecnologies i poder-ho comparar amb el treball industrial tradicional.

4. La ciutat digital. A la paret situada a la part dreta de la

sala, al costat del text secundari estarà destinat a una sèrie d'interactius informàtics. Un d'ells es un interactiu informàtic amb pantalla tàctil situat en una peanya de 1m d'altura i 1'5m d'ampla. L'aplicatiu oferirà una base de dades de totes les empreses establertes a Poblenou, en el districte tecnològic 22@. El visitant podrà obtenir informació escrita i fotogràfica de l'activitat de l'empresa, dades bàsiques d'aquesta, estadístiques i situació econòmica específica.

Al mateix temps la peanya també servirà com a vitrina, per tal d'exposar l'original de la publicació "La ciutat digital", de l'Institut Català de Tecnologia (ICT), base per la realització del projecte del 22@. A costat de la publicació s'il·lustrarà un petit text explicatiu sobre les característiques de la ciutat digital. Un text imprès damunt del vidre de la vitrina.

5. Eixos d'actuació 22@. Al costat, un segon interactiu informàtic sobre peanya de 1m d'altura i 0'60m d'ample i amb pantalla tàctil, reflexionarà entorn als sis grans eixos d'actuació del projecte 22@. Un plànol interactiu del barri indicarà les sis zones d'actuació principals: eix Llacuna, Parc Central, campus audiovisual, Llull-Pujades (Llevant), Llull-Pujades (Ponent) i Perú-Pere IV. Al seleccionar qualsevol de dits eixos s'oferirà informació i dades de les principals actuacions que defineixen cadascuna de les zones.

Així mateix s'oferirà un recorregut virtual (a similitud de l'ofert pel programa Google Maps) per a conèixer la situació actual d'aquestes zones i els canvis projectats pendents de realització, podent observar-ne el resultat final previst.

6. Maqueta habitatge. Situada a la paret del fons de la sala, es situarà una maqueta d'un habitatge de nova construcció al districte 22@, de 0'70m de llarg, 0'70m d'ample i 1m d'alt . Una maqueta de secció on es podrà observar la distribució de les infraestructures de les telecomunicacions, l'aigua, l'energia i la recollida de residus, tant dintre dels diversos habitatges com en el subsòl del bloc.

La maqueta disposarà d'un petit punt de control, format per una petita pantalla tàctil LCD de 9". En ella el visitant ha de poder escollir quina d'aquesta xarxa de serveis li interessa i mitjançant una projecció frontal s'indicarà amb diverses tonalitats i colors de llum les diverses infraestructures de l'edifici que el visitant hagi seleccionat.

Cadascuna de la xarxa de serveis que hagi escollit anirà acompanyada d'una breu explicació sobre la seva composició en el nou pla 22@.

Requeriments tècnics

- Reproducció Torre Agbar de 3m d'altura amb projecció watchout
- 3 projectors sistema watchcout
- 6 pantalles LCD de 9"
- 2 equips informàtics amb pantalla plana
- Peanya amb vitrina d'1mX1'5m
- Peanya d'1X0'60cm
- Maqueta de secció d'un habitatge de 0'70mX0'70mX1m.
- 4 focus de llum

Una gran maqueta de la Torre Agbar amb diverses projeccions de les noves empreses del districte tecnològic del 22@ és un dels recursos museogràfics més destacats d'aquest espai.

Un interactiu informàtic permetrà conèixer els diferents eixos d'actuació en la transformació del pla 22@.

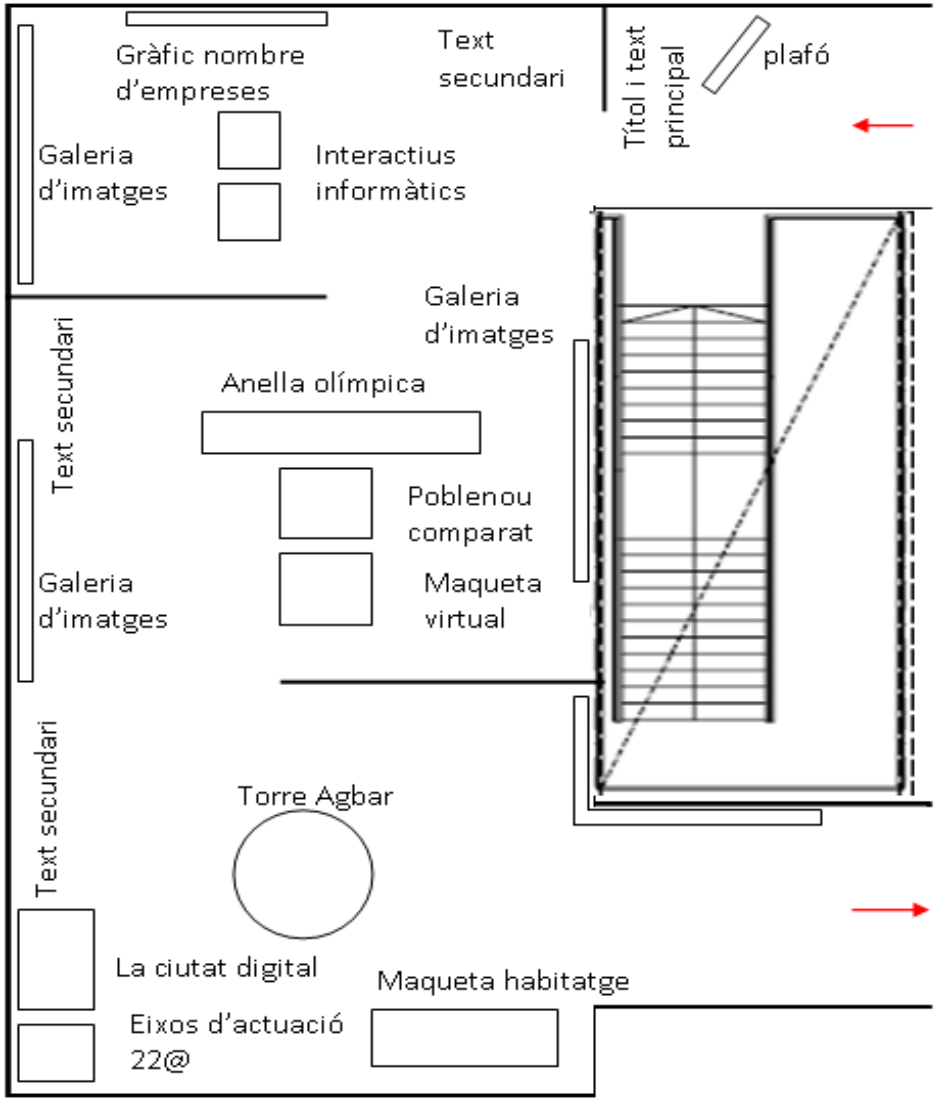

Àmbit 3: Entre passatges carrers i avingudes

Un sol espai de 77m2 està destinat a introduir al visitant el tercer àmbit de la exposició, aquell dedicat a l'evolució urbanística i topogràfica del barri. Aquest espai aprofundeix en els canvis urbanístics al llarg dels anys, des dels inicis del barri amb la creació de tota una sèrie de carrers procedents de camins rurals i altres vies anteriors, això com aquells promoguts per terratinents i propietaris industrials par tal d'ubicar els primers treballadors establerts a la zona.

Amb l'expansió del Pla Cerdà la quadrícula de l'Eixample s'ha d'adaptar a l'estructura preexistent, a la vegada que es modificada per els propietaris del terreny i constructors, per tal de treure'n el màxim rendiment.

Les recents expansions provocades per la celebració de les olimpíades i la creació del districte tecnològic 22@ han reinterpretat la quadrícula de Cerdà, respectant els elements fonamentals d'aquesta.

L'àmbit introdueix en aquests conceptes urbanístics a la vegada que també ajuda a interpretar el nomenclàtor urbà, una rica enciclopèdia de la interpretació del passat, mentalitat i interessos de la societat que en va proposar el nom.

Característiques de l'espai

L'espai s'organitza de manera similar a com ho han fet altres sales de la exposició. Es tracta d'una habitació d'uns 77m2 precedida per una avantcambra introductòria. L'avantcambra està separada de la resta de l'espai per un mur d'uns 5 metres de llarg a una distància d'un metre i mig respecte al passadís d'accés. El mur deixa una distància d'1'5m a cada costat per a poder accedir a la sala principal.

Aquest espai serà un dels més espectaculars de l'exposició, doncs contindrà una gran projecció audiovisual a la paret de la dreta de la sala, i al centre se situarà una gran maqueta interactiva de 8m d'ample per 5m de llarg.

Recursos museogràfics

1. Títol i text principal. El títol d'àmbit, en aquest cas "Entre passatges carrers i avingudes", estarà situat al mur de separació entre l'avantcambra i l'espai principal. Els títols d'àmbit han d'estar escrits en una pauta vertical, d'avall cap amunt, tot inspirant la forma d'una xemeneia industrial. Així mateix, al costat hi haurà el text principal d'àmbit, dedicat a explicar per via escrita el tema desenvolupat en l'àmbit, tot vinculant-ho amb la idea general del projecte.

2. Interactiu introductori. Davant del mur de separació amb la sala principal, hi haurà un plafó de metacrilat semitransparent de 1'5mX1m. En ell es projectarà frontalment les figures d'Eusebi Camps i Joan Antoni Camps, que a nivell introductori i com a fil conductor amb la resta dels àmbits i del projecte, explicaran les característiques del urbanisme Poblenoví, des dels seus orígens fins a l'actualitat.

L'explicació ha de mantenir la idea força del pas d'un suburbi a una zona dinàmica, passant d'un urbanisme inexistent, que creix de forma irregular amb els primers anys de la industrialització, s'acaba regulant amb l'arribada del Pla Cerdà i cau en decadència amb la pèrdua de protagonisme econòmic del barri a partir dels anys 50. L'esplendor no arribarà fins a les grans expansions durant els anys 80 i 90 i el projecte 22@. Tot el discurs s'ha d'introduir en els records i vivències d'Eusebi Camps, primer, i el seu fill Joan Antoni Camps, desprès en l'expansió urbanística del barri i del seu nomenclàtor de carrers. Projecció de 5 minuts que s'anirà repetint permanentment un cop finalitzat.

3. Poblenou des de l'aire. Es tracta d'un dels recursos museogràfics més destacables de tota la exposició per la seva espectacularitat i la expressa voluntat de sorprendre i emocionar.

L'element central és una gran maqueta de Poblenou, amb l'estructura que actualment té l'urbanisme del barri. Les fronteres estan ben marcades: c/Wellington, Gran Via de les Corts Catalanes, c/Josep Pla i el mar. La maqueta ha de contenir tots els elements que defineixen l'espai públic: carrers, edificis, places, mobiliari públic, vegetació i monuments o altres elements decoratius. Una maqueta de fusta de 8mX5m interactiva mitjançant un punt de control i dos projectors zenitals que il·luminaran els elements ordenats pels visitants.

La maqueta estarà situada a uns 0'70m d'altura, mentre que el visitant, per tal de poder-la observar s'haurà de situar en una tarima d'escales de 8m de llarg i 1'5m d'alt situada a la part esquerra de la sala, davant de la maqueta.

Des d'aquí podrà accedir al controlador de la maqueta, una petita computadora amb pantalla plana tàctil de 9".

En la paret situada a la part esquerra de la sala, enfront de la tarima, hi haurà una gran pantalla de 5mX3m on es projectaran diversos elements interpretatius de la maqueta en sistema watchout.

A través del controlador el visitant podrà accedir a diverses opcions, de les quals tindrà tota llibertat per organitzar els elements que vol conèixer:

-Podrà accedir al procés d'urbanització durant el segle XIX, tant marcat per la manca d'una ordenació i els interessos dels terratinents; l'urbanització a partir de l'annexió de 1897, marcat per la peculiar implementació del pla Cerdà i finalment l'urbanització moderna a partir dels anys 80 i inicis del segle XXI. En tots els casos, al prémer la opció a la maqueta s'il·luminarà l'estructura dels carrers i edificis construïts en aquella època. Així mateix en la pantalla del darrera es projectarà un curtmetratge de 3 minuts on s'explicarà les característiques urbanístiques de cada període, amb documentació i imatges de l'època. El narrador serà Eusebi Camps, un dels membres de la família imaginària que serveix de nexe d'unió en tot el projecte, a més d'actuar com un recurs didàctic.

- Una altra de les opcions serà escollir diversos períodes d'ampliació del nomenclàtor del Poblenou. Els períodes són aquells moments en que tota una sèrie de carrers són batejats amb una sèrie de noms que responen a un mateix principi o idea. De nou, al accedir a cadascun d'aquests períodes s'il·luminaran tots aquells carrers que tenen un nom que es pot vincular a alguna circumstància històrica del moment. Evidentment s'ha de projectar, també el nom de dits carrers. En la projecció s'explicarà la situació i el context en el que es decideix aportar uns certs noms a un nombre important de carrers.

- Finalment, una tercera opció serà una base de dades amb tots els carrers (actuals) del barri. El visitant podrà escollir qualsevol d'ells, que automàticament s'il·luminarà en el mapa, i es projectarà una explicació històrica del canvi de noms del carrer segons cada moment i el seu significat, tot documentat amb imatges, fotografies i vídeos.

Totes les projeccions han de jugar diversos recursos, fonts històriques, recreacions, imatges, la il·luminació de la maqueta, per tal de crear un discurs dinàmic i interactiu.

La presència d'una gran maqueta interactiva del barri del Poblenou serà un dels elements més visibles de l'exposició.

Requeriments tècnics

- Pantalla de 5mX3m
- 4 projectors frontals
- 2 projector zenital
- Maqueta de fusta de Poblenou de 8mX5m
- 4 focus de llum
- Plafó metacrilat semitransparent d'1'5mX1m
- Equip informàtic de model I-Pad amb pantalla plana

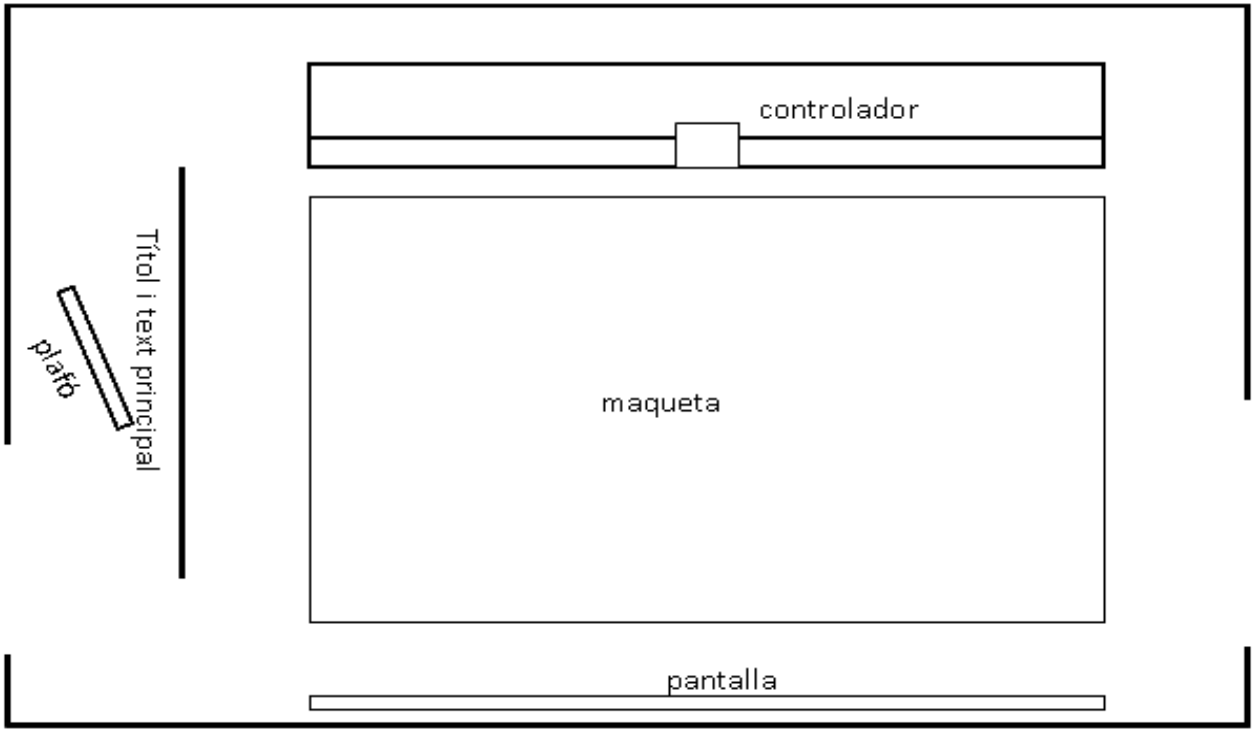

Àmbit 4: El preu del progrés

L'àmbit quart és un dels més densos pel que a informació correspon. Es tracta d'un espai que inclou diversos arguments temàtics relacionats amb l'estructura social poblenovina. Des de les seves característiques, organitzacions, sistemes de vida fins a lluita entre sectors socials i altres esdeveniments violents.

L'espai presenta, evidentment una presentació bàsica i resumida de tots aquests elements, que evidentment, s'aniran desenvolupant en els següents nivells d'interpretació del projecte. Es tracta, a més de l'últim àmbit expositiu, de manera que inclou en el seu final un espai dedicat a una conclusió o epíleg que motivi al visitant a continuar l'aventura, tot explorant el territori.

L'espai ha de respondre a tres arguments temàtics diferents: per una banda les condicions de vida dels habitants del Poblenou, veure els canvis que succeeixen en la vida quotidiana de les persones, a mesura que les funcions i economia del barri canvien. En segon lloc, cal analitzar els models associatius i de lluita de les classes

populars per la millora de la seva situació. En un tercer lloc, l'espai a ajudar a interpretar les mancances de serveis bàsics, característic de la zona i que ajuda a entendre les deficients condicions de vida del treballadors poblenovins fins passada la segona meitat del segle XX.

Característiques de l'espai

Estem parlant d'un espai d'uns 77m2, d'una dimensió similar a l'àmbit anterior. Degut a les reduïdes dimensions de l'espai, en comparació a l'extensió de l'argument temàtic a defensar, la sala s'ha estructurat en tres zones per tal de donar sentit i criteri a la interpretació. El primer espai, situat des de l'accés fins a la meitat de la sala ocupant els murs tant de la dreta com de l'esquerra està destinada a la vida quotidiana de la població del Poblenou.

La segona meitat del mur de la dreta està ocupat per aquells elements d'interpretació de les tensions socials i l'associacionisme al barri. Finalment la segona meitat del mur de l'esquerra està ocupat pel tema dels serveis i les infraestructures al Poblenou. Un text secundari serveix per a introduir i diferenciar cadascun dels tres temes.

Així mateix, la sala principal està separada d'una avantcambra a través d'un mur de 4m de llarg que deixa dos accessos de 1'5m entre el mur de separació i les parets de l'habitació. Com sempre, dita avantcambra serveix per a presentar l'àmbit i relacionar el tema explicat amb la idea principal del territori-museu i de l'exposició. El mur de separació ha de respectar una distància de dos metres respecte a l'accés de l'espai.

Pel que fa a la il·luminació, es manté la idea d'una il·luminació suau que doni protagonisme als recursos interpretatius per sobre del propi espai. Vitrines, objectes i elements d'interpretació compten amb els seus propis focus de llum orientada que els hi proporcionen el protagonisme indicat.

Recursos museogràfics

1. Títol i text principal. El títol d'àmbit, en aquest cas "El preu del progrés", estarà situat al mur de separació entre l'avantcambra i l'espai principal. Els títols d'àmbit han d'estar escrits en una pauta vertical, d'avall cap amunt, tot inspirant la forma d'una xemeneia industrial. Així mateix, al costat hi haurà el text principal d'àmbit, dedicat a explicar per via escrita el tema desenvolupat en l'àmbit, tot vinculant-ho amb la idea general del projecte.

2. Interactiu introductori. Davant del mur de separació amb la sala principal, hi haurà un plafó de metacrilat semitransparent de 1'5mX1m. En ell es projectarà frontalment les figures d'Eusebi Camps i Joan Antoni Camps, que a nivell introductori i com a fil conductor amb la resta dels àmbits i del projecte, explicarà la idea de les classes populars del barri i la conflictivitat que això representa. La figura de Joan Antoni Camps, representant un membre de l'última generació d'industrials, vincularà l'explicació amb els moviments socials i associatius actuals; mentre que Eusebi Camps ho farà de l'etapa més conflictiva del període, els inicis del segle XX.

L'explicació ha de mantenir la idea força del pas d'un suburbi a una zona dinàmica, i com aquesta progrés va tenir un preu altíssim per a les classes populars. Tot el discurs s'ha d'introduir en els records i vivències d'Eusebi Camps, primer, i el seu fill Joan Antoni Camps, i la seva vinculació i visió com a empresaris. Projecció de 5 minuts que s'anirà repetint permanentment un cop finalitzat.

3. Textos secundaris. L'espai disposa de fins a tres textos secundaris diferents, que fan referència als tres arguments temàtics en els que s'estructura. Un primer sobre la vida quotidiana dels sectors populars, un segon sobre els moviments socials originats, i finalment un tercer sobre l'estructura dels serveis bàsics a la zona. Tots ells han de presentar i resumir cadascun dels temes per tal de facilitar la interpretació al visitant de l'espai i els elements museogràfics.

Els textos precedeixen els recursos interpretatius de cadascuna de les tres zones de l'espai. El primer estarà situat a la paret esquerra de la sala, just al costat de l'accés. El segon a la meitat d'aquest mateix mur. I el tercer en el mur de davant, just a la meitat de la paret dreta de la sala.

4. Espai habitatge. L'espai habitatge es tracta d'una petita habitació de 9m2 amb un accés aïllat mitjançant un cortinatge. L'interior vol representar una llar típica del Poblenou en diferents èpoques de la història. Es tracta d'una projecció amb sistema CAVE, en que es veuran tres tipus de llars diferents, la primera de mitjans del segle XX, una casa petita típica del proletariat urbà, la segona de mitjans del segle XX, una casa que inclou tota una sèrie de nous productes de consum com la ràdio que són símptoma del naixement d'una consolidada classe mitjana, i finalment una casa contemporània de principis del segle XXI, amb la revolució tecnològica integrada a la llar. L'època de cada habitacle ha de precedir la projecció, en la que es presentaran els espais principals d'aquest en 3D. La projecció amb sistema CAVE submergirà al visitant a una llar aliena amb tot el detall imprescindible amb l'ús d'unes simples ulleres especials.

5. interactiu vida quotidiana. Davant de la sala habitatge, a prop de l'accés a l'àmbit s'ha de situar un equip informàtic amb pantalla plana en una peanya de 0'70mX0'70mX1m. Es tracta d'un aplicatiu informàtic que intentarà concentrar de forma interactiva dades referents a les formes de vida al Poblenou. L'aplicatiu permetrà accedir a diferents temes amb diverses opcions cadascun:

-Demografia: En aquesta opció s'ha d'oferir informació textual referent a l'evolució demogràfica al barri i les característiques d'aquesta, l'origen de la immigració i la ubicació d'aquesta. Una segona opció s'ha d'oferir una bases de dades amb tota la informació numèrica referent a l'explicació donada, gràfics, i altres infografies que ajudin a la interpretació del fenomen. Han de ser dades comparables i analitzables cronològicament, en diferents etapes històriques del barri. Totes les explicacions han d'estar vinculades a fonts documentals o fotogràfiques digitalitzades.

- Alimentació i higiene: De nou s'ha d'oferir informació textual, de lliure accés i navegació, entorn de la vida diària de la població, amb diverses dades i quadres de dietes comparables al llarg del temps.

L'aplicatiu oferirà una activitat dirigida a famílies i públic infantil referent a la vestimenta. El visitant podrà jugar a vestir dues figures humanes, masculina i femenina, segons a la classe social i època a la que pertanyin. Tot ajudat de breu informació sobre les característiques i ús de les diferents peces de roba.

- Barraquisme: Una tercera opció de navegació serà entorn del barraquisme. Aquesta ha d'incloure una

explicació entorn del fenomen i una extensa col·lecció fotogràfica obtinguda de les fonts de l'AHPN.

-Oficis i treball: Finalment, la darrera opció de navegació anirà dirigida a analitzar les condicions de treball de la població al llarg del temps. Més enllà de la explicació sobre dites condicions de treball, l'aplicatiu també ha d'oferir una base de dades amb informació sobre la relació d'oficis més practicats per anys i el salari bàsic del personal, la mitjana d'hores de treball i les seves condicions. Totes aquestes dades han de poder ser comparades per dates i oficis diferents.

6. Interactiu sobre associacionisme: Al costat de l'interactiu anterior i passat el text secundari que introdueix el nou argument temàtic s'ha de situar un interactiu dedicat a l'associacionisme poblenoví. Aquest, seguint l'organització dels interactius anteriors, ha d'oferir una explicació textual sobre el fenomen, fent especial esment en el seu origen i causes, les seves principals característiques, tipus de associacions i evolució de la seva activitat.

A part, s'oferirà una extensa base de dades de les principals associacions nascudes en el barri, amb informació dels seus orígens, evolució, activitat i clausura, juntament amb fonts documentals i fotogràfiques vinculades. Així mateix, ja que l'associacionisme és un fenomen dinàmic, el visitant tindrà un protagonisme directe en la confecció d'aquest aplicatiu, així s'oferirà l'oportunitat de completar la llista d'associacions, amb entitats del segle XXI, on el visitant del barri podrà explicar les característiques d'alguna entitat que hagi fundat o de la qual formi part, ubicada en el barri.

Evidentment, tal aplicatiu haurà de contar amb una cert filtre d'admissió, par tal de controlar les aportacions del públic.

7. Eix cronològic interactiu. En un dels extrems de la paret de la dreta de l'espai i seguint el mur de separació amb l'epíleg de l'exposició es situarà un gran eix cronològic interactiu. Aquest estarà format per una gran taula amb pantalla tàctil de 7m de llarg per 1m d'ample.

El mòdul interactiu ha de servir com un gran eix cronològic, així la pantalla estarà organitzada en diferents caselles, una a costat de l'altre, com si es tractés d'un gran piano. Cada tecla correspon a un any diferent, des de inicis del segle XIX fins l'any 2011. Cadascun dels anys correspondrà a la seva vegada a alguna acció important dintre del moviment obrer i les reivindicacions populars i veïnals del Poblenou. La casella ha de contenir l'any, el nom del succés al que fa referència i una font iconogràfica que en faci referència.

Al seleccionar una casella s'explicarà resumidament les principals característiques del succés i s'acompanyarà de fonts documentals, auditives, audiovisuals i/o fotogràfiques digitalitzades vinculades al fenomen.

A costat de les dates de 1909 i 1939, dues dates clau del moviment obrer poblenoví, hi haurà una tecla de mida o color diferent que oferirà dues activitats dedicades al públic escolar o familiar. Es basa en una activitat de reconstrucció històrica basada en l'aplicació del mètode científic. S'oferirà dues fonts del període, primàries o secundàries, que descriguin l'esdeveniment succeït. El visitant podrà reconstruir el fenomen, mitjançant un plànol interactiu del barri,

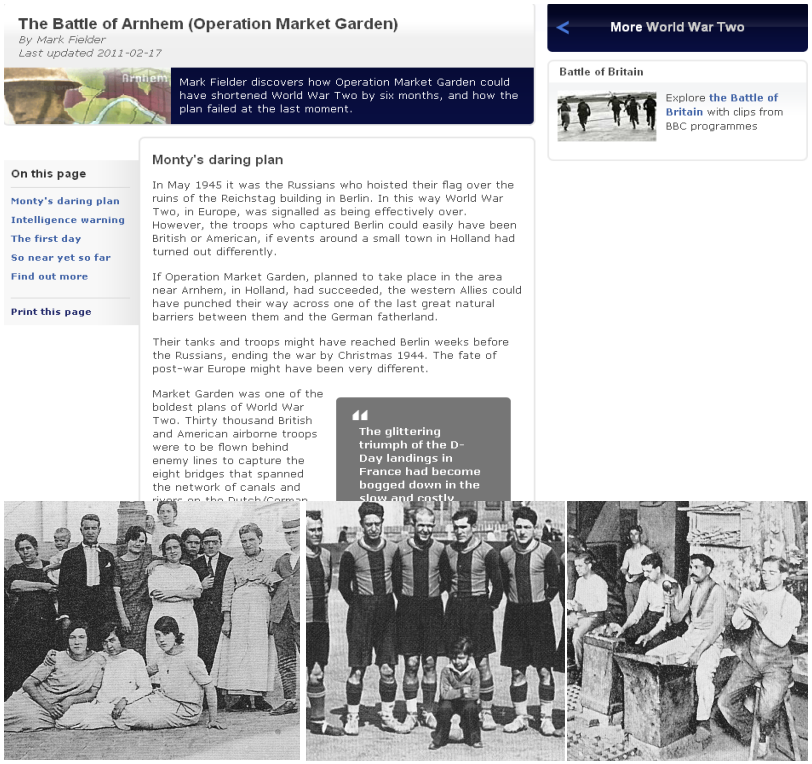

The Battle of Arnhem (Operation Market Garden)

By Mark Fielder

Last updated 2011-02-17

Mark Fielder discovers how Operation Market Garden could have shortened World War Two by six months, and how the plan failed at the last moment.

On this page

Monty's daring plan

Intelligence warning

The first day

So near yet so far

Find out more

Print this page

Monty's daring plan

In May 1945 it was the Russians who hoisted their flag over the ruins of the Reichstag building in Berlin. In this way World War Two, in Europe, was signalled as being effectively over. However, the troops who captured Berlin could easily have been British or American, if events around a small town in Holland had turned out differently.

If Operation Market Garden, planned to take place in the area near Arnhem, in Holland, had succeeded, the western Allies could have punched their way across one of the last great natural barriers between them and the German fatherland.

Their tanks and troops might have reached Berlin weeks before the Russians, ending the war by Christmas 1944. The fate of post-war Europe might have been very different.

Market Garden was one of the boldest plans of World War Two. Thirty thousand British and American airborne troops were to be flown behind enemy lines to capture the eight bridges that spanned the network of canals and

"The glittering triumph of the D-Day landings in France had become bogged down in the slow and costly

More World War Two

Battle of Britain

Explore the Battle of Britain with clips from BBC programmes

Les reconstruccions d'habitatges del Museu d'Història de Catalunya poden servir d'inspiració alhora de recrear un habitatge obrer.

L'eix cronològic intereactiu estarà inspirat en l'homònim instal·lat al FCB Museu.

Els interactius de vida quotidiana i associacionisme s'han d'inspirar en el model presentat per la BBC alhora de barrejar informació textual i iconogràfica.

amb el moviment de soldats, ubicació de barricades i altres punts conflictius. Es tracta de analitzar la font, extreure conclusions i reconstruir els esdeveniments descrits.

El programa oferirà els elements i recorreguts a situar en el mapa i orientarà al visitant per corregir les respostes equivocades. Al final, si la recreació és correcta, s'oferirà com a recompensa, una recreació virtual de l'esdeveniment seguint la recreació proposada.

L'eix cronològic, a la vegada ha de ser un element interactiu, i un mostrador d'elements històrics, així, damunt de l'eix cronològic, a una altura d'1'20 i situat en la pròpia paret, s'ubicarà una gran vitrina de 7m de llarg, seguint la forma d'"L" de l'eix cronològic on s'ubicaran fonts històriques, documents, il·lustracions o objectes referents al succés descrit en l'eix cronològic. Així la vitrina ha de complementar i seguir la cronologia de l'eix, esdevenint un altre gran eix on el pas del temps és representat per els objectes.

Aquests objectes disposen de la seva pròpia il·luminació dirigida, per tal de donar-ne rellevància amb l'entorn més fosc.

8. Galeria d'imatges. A la segona meitat de la paret de l'esquerra, a costat d'un dels textos secundaris, es situarà una galeria de fotografies retroil·luminades. Seran un total de 5 fotografies antigues referent als serveis del barri. Serveis religiosos i funeraris, transport, comerç i mercats, i electricitat i il·luminació.
Són imatges impreses sobre metacrilat transparent de 0'70cm X0'60m i retroil·luminades.

9. Maqueta interactiva torre de les aigües. Davant del text secundari d'aquesta zona temàtica, al costat de l'espai habitatge es situarà una gran reproducció de la torre de les aigües de Can Girona, de 3m d'altura. La torre haurà de tenir una meitat transparent, per tal de poder observar les conduccions internes de la torre, també transparents, i el seu dipòsit.

A partir d'un circuit tancat d'aigua la torre a de mostrar amb aigua el seu funcionament. Automàticament s'elevarà amb una petita bomba elèctrica l'aigua de la part baixa de la torre cap al dipòsit de la part superior, que amb el propi pes de l'aigua acumulada farà baixar l'aigua a pressió cap a baix a través d'unes altres conduccions. Aquest mecanisme s'anirà generant de nou un cop finalitzat l'anterior.

Requeriments tècnics

- 3 pantalles de 3mX3m
- 3 projectors sistema CAVE
- 1 projector frontal
- Plafó metacrilat semitransparent d'1'5mX1m
- 2 equips informàtics amb pantalla plana de 19"
- peanya de 0'70mX0'70mX1m
- 15 focus de llum dirigida
- Gran monitor interactiu de 7m de llarg
- 5 plafons de metacrilat de 0'70mX0'60m retroil·luminats
- Maqueta de la torre de les aigües de 3m d'altura

4.1. Epíleg

L'epíleg de l'exposició és una petita sala annexa al quart àmbit. Un mur de 5m de llargada el separa de l'espai anterior i deixa un accés de 2m d'amplada. Es tracta d'un petit espai d'uns 20 m2.

L'epíleg respon a dues funcions bàsiques:

-Servir d'un element de resum i conclusió dels arguments treballats a l'exposició

-Esdevenir un punt llançadora cap als elements patrimonials del barri i cap als altres nivells d'interpretació

Aquest últim espai acaba tal i com comença l'exposició. Així tres plafons de metacrilat semitransparent de d'1'5mX1m situats al centre de la sala serviran com a tres pantalles de projecció frontal on apareixeran els tres personatges que formen part de l'eix conductor del projecte Joan Camps, Eusebi Camps i Joan Antoni Camps.

Es tracta d'un audiovisual de 3 min. que ha de servir per a concloure l'exposició i motivar l'exploració del territori.

La projecció consta d'un primer i breu resum a mode de conclusió de 2min. en que els tres personatges explicaran l'origen i l'evolució del Poblenou, des dels seus inicis com a suburbi del municipi de Sant Martí de Provençals, fins esdevenir un dels centres econòmics i residencials més dinàmics de Barcelona en ple segle XXI. Un resum que ha de mantenir sempre l'esperit de la idea que dóna sentit al projecte "de suburbi a terra promesa". Evidentment aquest resum s'ha de fer des de tots els arguments temàtics treballats a l'exposició.

L'últim minut de l'audiovisual estarà destinat a presentar alguns dels elements patrimonials existents en el barri, projectant imatges d'alguns d'ells en els plafons i convidant als visitants a conèixer i gaudir d'una visita a l'aire lliure pel que fou un dels nuclis principals de la industrialització catalana.

Requeriments tècnics

- 3 Plafons de metacrilat semitransparent d'1'5mX1m
- 3 projectors frontals

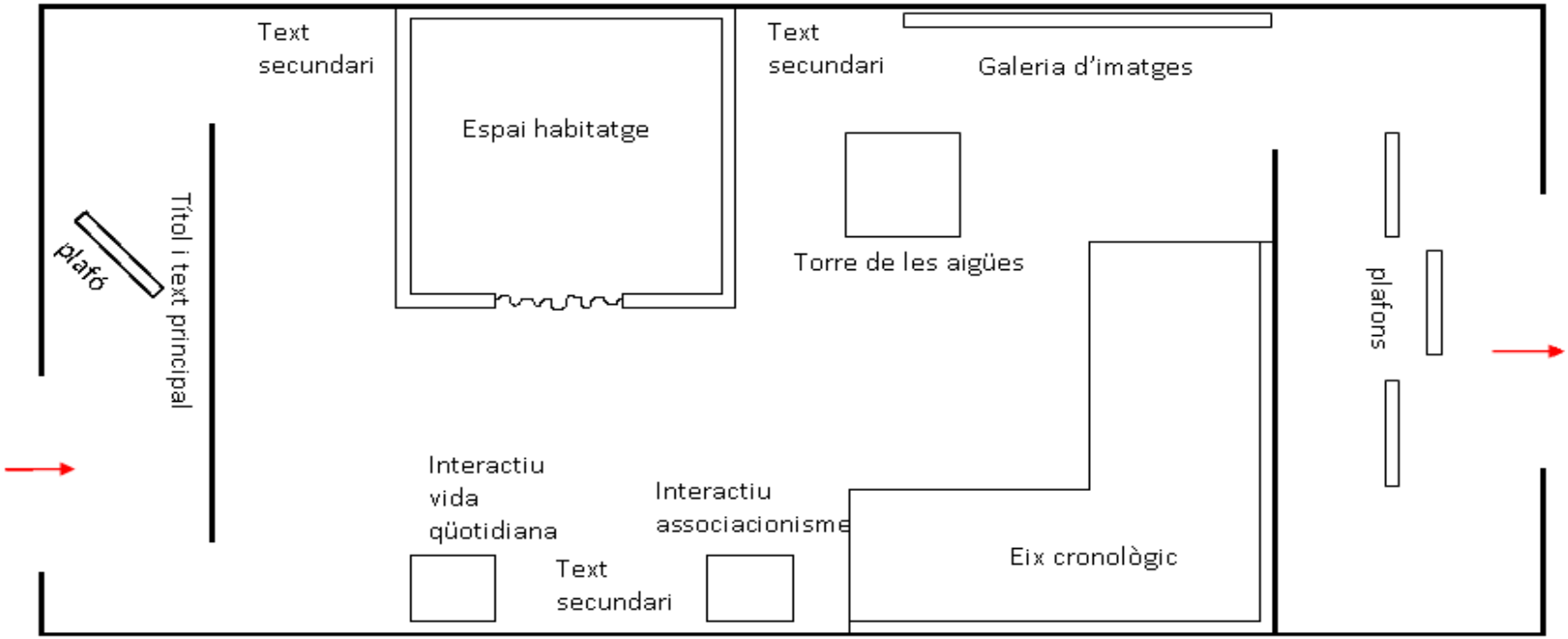
Text
secundari
Espai habitatge
Text
secundari
Galeria d'imatges
Títol i text principal
plafó
Torre de les aigües
plafons
Interactiu
vida
qüotidiana
Interactiu
associacionisme
Text
secundari
Eix cronològic

Segon nivell de concreció: Espais d'interpretació del patrimoni

El segon nivell d'interpretació representa una aproximació del general cap al concret en cadascuna de les unitats temàtiques. Per aconseguir-ho s'estructura en dotze espais d'interpretació situats en dotze elements patrimonials del barri, vinculant els arguments temàtics dels quatre grans temes en els que s'estructura l'interpretació, amb les característiques de l'element patrimonials que el representa.

D'aquesta manera s'aconsegueix un nivell de concreció mig que aprofundeix la interpretació oferta en el centre de visitants, al vincular un argument concret amb un únic recurs patrimonial representatiu. Així, entenem que en aquest nivell interpretatiu no s'ha de concretar l'explicació del patrimoni amb els diversos arguments que poden vincular-se al llarg de la seva història, sinó que es basa en concretar un únic argument temàtic dels que s'estructura el projecte amb aquelles característiques de l'element patrimonial que en se'n vinculen directament.

Estructura informativa: Per estructurar el segon i tercer nivell d'interpretació és bàsic disposar d'una bona xarxa informativa, donat a que aquests es desenvolupen al llarg del territori i per tant resulta imprescindible conèixer la localització d'aquests elements.

Per a fer-ho el visitant que accedeixi al projecte interpretatiu se l'hi ha de proporcionar un petit plànol informatiu on s'indiquin l'ubicació dels diversos recursos patrimonials interpretats així com els itineraris més curts i ràpids per accedir-hi.

L'obtenció d'aquest material informatiu i de suport bàsic s'aconseguirà en el punt d'informació i del projecte situat en el centre de visitants de Can Saladrigas.

Estructura de la interpretació: Els espais d'interpretació situats en els principals elements patrimonials seran petites instal·lacions museogràfiques "in situ". Si bé, inicialment pensàvem en petites estacions de lliure accés que oferissin recursos interpretatius vinculats amb l'element patrimonial, considerem més adient el disseny d'una estructura tancada i d'accés limitat, amb l'intenció de protegir els recursos museogràfics a l'aire lliure de les condicions meteorològiques i del vandalisme.

L'estructura d'interpretació serà un petit habitacle quadrat de 6 metres quadrats i 2m d'altura. Aquesta habitació tancada tindrà dos de les seves parets opaques, mentre que les altres dos seran de vidre gruixut i resistent per permetre l'observació de l'element patrimonial examinat des del cubicle.

La porta d'accés estarà permanentment tancada i únicament serà accessible per a les persones que realitzin la proposta interpretativa. Així únicament amb un codi o targeta d'accés ofert en les taquilles d'informació de Can Saladrigas es podrà accedit a l'habitacle.

Com ja hem anunciat, hi haurà un total de 12 espais d'interpretació, cadascun d'ells vinculat a un element patrimonial i un argument temàtic concret. La correlació entre els 12 elements patrimonials que disposen d'un espai d'interpretació i l'argument temàtic sobre el que aprofundeixen és el següent:

Element patrimonial	Argument temàtic
Can Jaumeandreu	L'origen de la terra promesa
Can Saladrigas	El regne del tèxtil
Tallers Oliva Artés	L'era de les llums
Can Felipa	El procés de desindustrialització
Platges	L'impuls olímpic
Ca l'Arañó	Poblenou i el 22@
Plaça Prim	Urbanisme industrial vs pla Cerdà
Traçat urbà	Carrers de la història del Poblenou
Can Ricart	Homes, dones i nens
Flor de Maig	Solidaritat i unió
Cementiri del Poblenou	Un barri que mira amunt
Torre de les Aigües	La eterna manca de serveis

Can Jaumeandreu: Situat a la Rambla del Poblenou, enfront de Can Jaumeandreu. El cubicle aprofundirà en l'origen industrial a Poblenou amb els prats d'indianes i la introducció dels primers vapors, relacionant-ho amb les primeres fàbriques, entre les que destaca la fàbrica d'indianes Jaumeandreu.

Can Saladrigas: Situat entre els carrers Joncar i Bilbao. Relaciona el procés d'industrialització a Poblenou, amb les característiques de les indústries tèxtils de vapor, relacionant-ho amb el funcionament d'una d'aquestes empreses importants com ho fou Can Saladrigas.

Taller Oliva-Artés: Situat a l'interior del Parc Central del Poblenou davant de les naus dels antics tallers Oliva-Artés. L'espai aprofundeix en la segona revolució industrial al Poblenou, amb la introducció de l'electricitat i el progrés de nous sectors industrials capdavanters. Un clar exemple d'aquest canvi es pot percebre clarament en l'estructura i funcionament dels tallers Oliva-Artés, una de les moltes indústries del metall situades al barri.

Can Felipa: Situat a la Plaça de Can Felipa, entre els carrers Marià Aguiló, Antic de València i Pallars. La història de Can Felipa a partir dels anys 60 és un clar exemple del procés de pèrdua de teixit industrial del Poblenou, l'abandó de les naus industrials i les demandes de recuperació patrimoni industrial dels anys vuitanta i noranta per als usos públics imprescindibles a una zona residencial, com ho fou el Poblenou a partir dels anys seixanta.

Can Jaumeandreu

Tallers Oliva-Artés

Can Saladrigas

Can Felipa

Platges: Situat al Parc del Poblenou, al passeig marítim enfront de la rambla del Poblenou. La recuperació del litoral de la ciutat fou un dels projectes cabdals de la Barcelona preolímpica. A través de la història de les platges del Poblenou es pot aprofundir en les profundes transformacions que va patir el barri amb la nominació de Barcelona com a ciutat olímpica.

Ca l'Arañó: Situat a la cantonada dels carrers Tànger i Llacuna. El cubicle aprofundeix en les característiques de la darrera transformació del barri, vinculada a la recuperació del teixit econòmic amb el projecte 22@. Ca l'Arañó demostra molt bé l'adaptació d'antigues naus industrials per als nous usos econòmics basats en el coneixement i la innovació.

Plaça Prim: Situat a la Plaça Prim. Aquesta plaça demostra les característiques de l'urbanisme originari del barri. Això serveix per aprofundir en l'evolució urbanística de la zona, relacionada amb les característiques de cada època.

Traçat urbà: Aquest punt d'interpretació estarà situat a la rambla del Poblenou amb el carrer Taulat. Aquest indret està situat en dos carrers que tenen noms que marquen característiques històriques del barri i del moment en que es van crear. Aquest punt aprofundeix en el nomenclàtor dels carrers del barri i les etapes en que es van anar confeccionant.

Front marítim Poblenou

Ca l'Arañó

Plaça Prim

Traçat urbà Poblenou

Can Ricart: Situat a les cantonades dels carrers Marroc i Bilbao, enfront del complex industrial de Can Ricart. Es tracta d'un dels recintes industrials més important i antic del barri. El funcionament intern d'aquesta fàbrica ha de servir per aprofundir en les condicions de vida al Poblenou al llarg del temps.

Can Ricart

Flor de Maig: Cubicle situat a la cantonada dels carrers Doctor Trueta i Llacuna. El coneixement de la Flor de Maig, una de les cooperatives més importants de Catalunya, serveix per aprofundir en les organitzacions obreres i el moviment obrer del Poblenou.

La Flor de Maig

Cementiri del Poblenou: Situat al final de l'Avinguda d'Icària, enfront dels accessos del cementiri. Poblenou té una història convulsa amb els seus edificis religiosos, com a barri obrer, anarquista i republicà, la violència contra els edificis religiosos fou freqüent. Un d'aquests edificis amb finalitats espirituals fou el cementiri de Poblenou, el primer cementiri extramurs de la ciutat de Barcelona.

Cementiri Poblenou

Torre de les aigües: Situat a la Plaça Ramón Calsina, al costat de la torre de les aigües de Can Giona. La interpretació de la torre de les aigües serveix per explicar un dels múltiples serveis dels que gaudien els veïns del barri. Uns serveis caracteritzats per la seva manca fins als anys noranta del segle XX.

Torre de les aigües

Tots els cubicles disposen de la mateixa estructura museogràfica:

Títol i text secundari: A la dreta de l'entrada es situarà el títol de la interpretació. Cadascun dels títols correspondrà al de l'argument temàtic sobre el que concreten, establerts en el quadre anterior. El disseny i tipografia del títol serà el mateix que l'utilitzat en els títols de l'exposició de Can Saladrigas, per tal de mantenir un nexe d'unió en tot el projecte.

A costat mateix del títol es situarà un text secundari. Aquests textos tenen una funció clara que és introduir al visitant en el tema a analitzar i facilitar la interpretació dels diversos recursos museogràfics. Cadascun d'aquests textos ha de permetre aprofundir en una de les unitats temàtiques del projecte i vincular-les amb les característiques de l'element patrimonial a conèixer. El disseny i tipografia del text ha de mantenir les mateixes característiques que els textos secundaris de l'exposició del centre de visitants.

Audiovisual: A la paret frontal del cubicle es situa un dels recursos museogràfics bàsics del segon nivell d'interpretació, un audiovisual destinat a explicar el contingut dels diversos arguments i la relació que s'estableix amb els diversos elements patrimonials.

L'eix vertebrador i narrador dels audiovisuals seran els diversos membres de la família Camps, el fil conductor a nivell museogràfic de tota la proposta, i que mantenen les mateixes històries i característiques presentades a la exposició de Can Saladrigas.

El personatge que s'encarregarà d'estructurar cada audiovisual dependrà de l'encaix de la temàtica tractada en aquest i la història particular de cada protagonista. La correlació serà la següent:

Element patrimonial	Argument temàtic	Personatge vertebrador
Can Jaumeandreu	L'origen de la terra promesa	Joan Camps
Can Saladrigas	El regne del tèxtil	Joan Camps
Tallers Oliva Artés	L'era de les llums	Eusebi Camps
Can Felipa	El procés de desindustrialització	Joan Antoni Camps
Platges	L'impuls olímpic	Joan Antoni Camps
Ca l'Arañó	Poblenou i el 22@	Joan Antoni Camps
Plaça Prim	Urbanisme industrial vs pla Cerdà	Eusebi Camps
Traçat urbà	Carrers de la història del Poblenou	Joan Antoni Camps
Can Ricart	Homes, dones i nens	Joan Camps
Flor de Maig	Solidaritat i unió	Eusebi Camps
Cementiri del Poblenou	Un barri que mira amunt	Joan Camps
Torre de les Aigües	La eterna manca de serveis	Eusebi Camps

L'audiovisual ha de combinar la narració amb imatges, documents i fonts fotogràfiques i audiovisuals referents al tema i l'element patrimonial en l'etapa cronològica concreta. Seran curtmetratges d'uns 6 minuts de duració, en el que s'aprofundirà una mica més en la temàtica presentada en el text secundari.

Per tal de no mantenir activat l'audiovisual permanentment, aquest es podria activar mitjançant un sensor de moviment, per tal de tenir-lo en ús únicament en el moment que els visitants entren en el cubicle.

A la recerca de la terra promesa. El tercer recurs interpretatiu dels habitacles serà una activitat dirigida principalment al públic escolar i familiar, tenint en compte que es tracta d'un dels sectors de públic objectiu més importants.

Es tracta d'una activitat digital, és a dir que es desenvolupa en un entorn informàtic, pel que cadascun dels cubicles ha de comptar amb un equip informàtic amb pantalla tàctil de 20" que es situarà en projecció zenital inserit en un mostrador de 1m d'altura i 2 de llargada, ubicat en el mur frontal de la sala, sota la pantalla audiovisual.

L'activitat es titularà a la recerca de la terra promesa" i el concepte temàtic es basa en ocupar el rol d'un dels membres de la família Camps (cada personatge correspon amb el fil conductor del cubicle establert en el quadre anterior) i la seva missió serà fundar un gran negoci als terrenys de Sant Martí de Provençals, adaptant-se a les condicions de cada moment.

El jugador ha de realitzar diverses activitats relacionades amb la construcció de l'indret en diferents coordenades d'espai i temps, la seva missió és convertir-se en una de les famílies més importants i influents de la zona. La idea base és completar diverses accions relacionades amb cadascun dels arguments temàtics per a transformar l'indret d'un suburbi a un espai ideal per a dur a terme negocis i enriquir-se. Aquestes accions han de respondre a situacions i problemàtiques reals, de la mateixa manera que s'han de resoldre tenint en compte diversos elements i caràcters del moment. Evidentment, dites activitats han d'estar relacionades també amb l'element patrimonial i l'argument temàtic sobre el que treballa dit punt d'interpretació.

Es tracta d'una activitat flexible, ja que igual que la resta del museu a l'aire lliure no disposa d'un ordre determinat ni tancat, sinó que és el visitant qui, amb total llibertat, decideix l'organització de l'itinerari i els punts màxims d'interès.

L'activitat intenta ser divertida i sorprenent. Un dels elements ha tenir en compte és presentar diferent tipus d'activitats destinades a persones diferents i amb diversos processos d'aprenentatge.
Han d'abundar activitats que estimulin al pensament crític i reflexiu, en els quals emprar el mètode hipotètic-deductiu. Les activitats estan per poder treballar individualment o en petits grups per al públic familiar.
En vincular el passat amb el present, l'activitat pot connectar més fàcilment amb la vida quotidiana del visitant i els seus coneixements preestablerts. L'usuari té un paper principal en el desenvolupament d'aquesta, amb missatges bidireccionals entre l'activitat i el públic.

Els objectius pels que es regeix l'activitat són:

• Valorar el desenvolupament històric a partir de la multicausalitat dels esdeveniments

• Introduir en la metodologia de la ciència històrica: formulació d'hipòtesis, anàlisi i conclusions

• Fomentar la participació activa del visitant en l'activitat

• Fomentar el coneixement multidisciplinari (urbanisme, arqueologia, art, arquitectura i història)

Pensem que dita activitat es adient per un públic escolar i familiar ja que la interactivitat és la base de l'aprenentatge, tots adquirim nous coneixements interactuant amb l'entorn. En el cas de l'aprenentatge de les ciències, l'ús de la interactivitat es converteix en imprescindible si tenim en compte la necessitat d'analitzar i realitzar comprovacions. La diversió i les emocions converteixen les experiències en coneixement de llarga durada. La interactivitat permet adaptar les activitats als diferents tipus de persones, més enllà d'aquelles que adquireixen coneixement a partir de l'observació.

A nivell bàsic, les característiques que cada activitat ha de tenir en els diferents habitacles són les següents:

Can Jaumeandreu: El visitant pren el rol de Joan Camps, un indianaire de Barcelona amb la voluntat de fundar una indústria tèxtil al Poblenou. El visitant haurà d'ajudar a Joan Camps a aconseguir els beneficis suficients per a adquirir un motor de vapor per la seva indústria recentment fundada al Poblenou. Per fer-ho caldrà ajustar els salaris dels treballadors de la fàbrica, augmentar la productivitat adquirint nova maquinària i fundar noves empreses en llocs econòmics de la ciutat. Es tracta de simular les diverses causalitats que van motivar a engegar la industrialització catalana i poblenovina.

Can Saladrigas: En aquest segon espai el visitant ha d'ajudar a Joan Camps a construir una nova màquina de vapor. Per fer-ho caldrà ubicar totes les peces necessàries al model mecànic, peces conegudes al llarg del projecte interpretatiu.

Taller Oliva Artés: En aquest cas el jugador ha d'ajudar a Eusebi Camps a ubicar els diversos mecanismes i màquines de funcionament de la fàbrica Oliva Artés. Per fer-ho comptarà amb la planta de l'edifici per ubicar, amb lògica els diversos elements per a estalviar espai i augmentar la productivitat. S'oferirà una llista i imatge dels diversos elements a col·locar, que el visitant haurà d'arrossegar cap a l'indret. Al final de l'activitat es podrà comparar la disposició realitzada pel jugador amb la disposició original.

Can Felipa: Joan Antoni Camps oferirà al visitant una sèrie de fotografies d'actuals fàbriques del Poblenou restaurades. Així mateix s'oferirà fotografies de les mateixes fàbriques en ple funcionament i en el moment en que es van abandonar. El jugador té la missió d'unir les diverses fotografies segons la fàbrica a la que pertanyen.

Platges: El visitant pren el rol de Joan Antoni Camps, qui s'encarregarà de escriure en el seu diari personal els canvis urbanístics que està vivint el litoral poblenoví en els anys 90. A partir d'un petit audiovisual on sigui perceptible el gran canvi dels anys vuitantes i norantes a les platges del Poblenou, el visitant ha de sintetitzar

aquestes transformacions en forma de diari, descrivint els principals canvis a nivell urbanístic i d'infraestructures.

Ca l'Arañó: Joan Antoni Camps funda una nova empresa basada en la comunicació i les noves tecnologies. Per treure'n el màxim rendiment busca innovació i idees als nous centres universitaris situats a Ca l'Arañó. Per a fer-ho el visitant ha de completar una sopa de lletres amb 10 paraules vinculades al món de les NTIC. Aquests nous conceptes seran bàsics per aplicar als nous projectes de l'empresari. Es tracta d'una activitat molt interessat per a ser treballada en grups petits de persones.

Plaça Prim: En aquesta activitat el visitant posarà en pràctica el que Gadner defineix com a intel·ligència espacial. El jugador pren el rol d'Eusebi Camps, qui en la seva condició de propietari de terreny poblenoví promociona la construcció d'habitatges. El jugador ha de aconseguir la construcció d'habitatges per 600 persones (cada edifici pot contenir 10 persones). Per fer-ho pot invertir recursos en la construcció d'edificis, seguint la normativa de l'Ajuntament de respectar la quadrícula de Cerdà. La construcció s'ha d'adaptar a l'urbanisme existent, i a la presència de grans complexos industrials. S'haurà d'adaptar a aquests condicionants amb idees imaginatives que són les que van donar origen al característic urbanisme al Poblenou. El joc es fa sobre un mapa de la zona central del barri (plaça Prim) on podrà edificar sobre quadrícules marcades, que representen les parcel·les, construint edificis, els uns a costat dels altres, donant el format que es consideri idoni per arribar als 600 habitants nous.

Traçat urbà: Es tracta d'una activitat d'associació de conceptes. Un plànol del barri ens mostrarà el nom de tots els carrers, de significat i procedència diversa. Al prémer qualsevol d'aquests noms s'explicarà breument el seu significat i origen. La intenció de l'activitat és associar crear grups temàtics amb tots els noms de carrers que en fan referència. Evidentment l'activitat ofereix els diferents grups temàtics que cal anar completant. Es tracta d'una activitat especialment recomanada pel treball cooperatiu tant en grups escolars com familiar.

Can Ricart: Joan Camps vol fixar unes condicions laborals per a la seva nova fàbrica del Poblenou. El visitant ha d'explorar les condicions en que viuen els obrers de la fàbrica Can Ricart, una de les més importants del moment per establir una aproximació a les condicions en que viuen els obrers a mitjans del segle XIX. Es tracta d'una activitat destinada a estimular l'intel·ligència lingüístico-verbal. El visitant podrà conèixer diversos documents originals referents al sou i jornada dels treballadors de la fàbrica Ricart. A partir de la lectura i anàlisis d'aquests documents s'ha de resumir una base de les condicions de vida del moment sobre les que es sustentarà la nova fabrica de Joan Camps.

Flor de Maig: Eusebi Camps esta preocupat per la forta agitació social que tradicionalment ha viscut el barri. L'activitat, dirigida a treballar la intel·ligència musical, oferirà tota una sèrie de melodies de diferents èpoques que eren recitades de forma habitual en centres i actes obrers. La finalitat del jugador és identificar, entre diverses opcions, el significat d'aquestes melodies (de qui parlen, que reclamen, etc...). Es tracta d'un joc d'opcions, que pot tenir diverses respostes correctes en un mateix cas, o bé d'interpretació oberta.

Cementiri de Poblenou: Joan Camps vol conèixer el cementiri de Poblenou per a preparar el lloc on passar l'eternitat en el seu moment. El visitant acompanyarà al protagonista en una visita virtual per l'interior del cementiri i escollirà l'indret que consideri adequat per enterrar una persona de la categoria social de Joan Camps. L'elecció de l'indret anirà en funció de les característiques de l'entorn de cada zona del cementiri.

Torre de les aigües: Aquesta activitat vol treballar principalment la comparació entre el passat i el present. S'oferirà al visitant una sèrie d'imatges amb una breu informació referents a diferents serveis del Poblenou, en els segles XIX i XX (transport, aigua, il·luminació, higiene). El visitant haurà de reconèixer i explicar quina és la situació actual referent a cadascun d'aquests serveis (característiques similars i diferenciades). Es tracta d'estimular la reflexió del passat a partir del coneixement del present. La reflexió es pot estimular a partir de preguntes de resposta oberta.

Requeriments tècnics
12 pantalles LED de 20"
12 equips informàtics amb pantalla tàctil de 20"

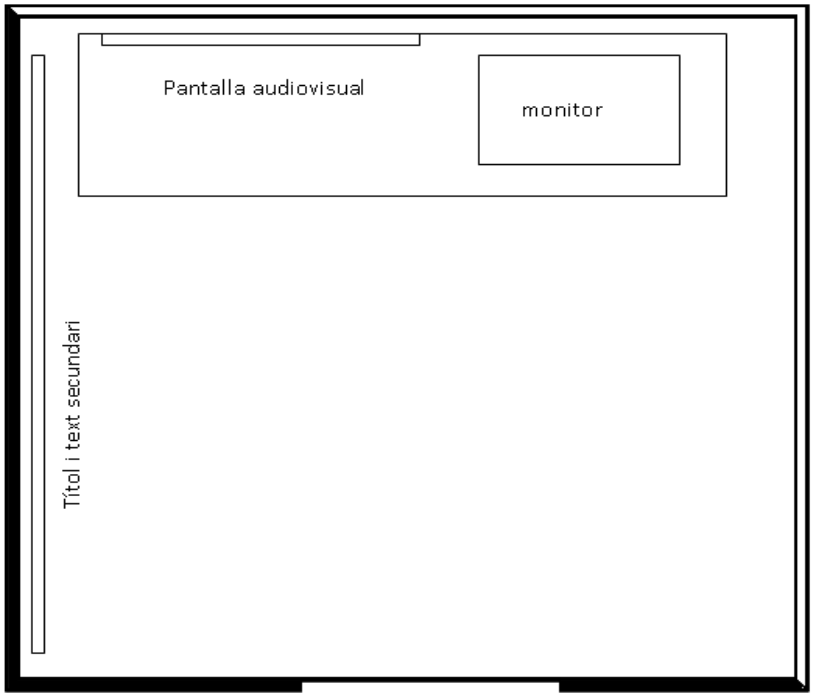

Els cubicles del segon nivell d'interpretació poden seguir les línies bàsiques del disseny dels cubicles que composen el Museu de les Mines de Gavà.

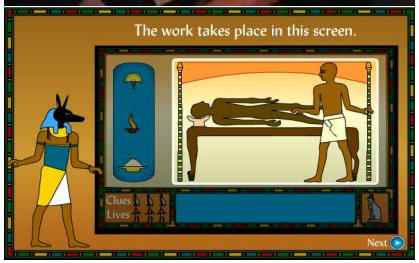

El joc interactiu ha de tenir un disseny i funcionalitat adaptat al públic infantil, tal i com ho presenten les activitats didàctiques de la BBC i XTEC.

Adaptació a grups de visitants

Les dimensions dels espais d'interpretació limita l'accés a cert tipus de públic, principalment aquell que realitza la visita en grup, tant si són públic adult com escolar.
Per aconseguir adaptar la interpretació a tots els perfils de visitant considerem bàsic adaptar la interpretació per evitar l'accés als cubicles.

L'eina a utilitzar seran els dispositius PDA que permetrà disposar dels recursos d'interpretació dels cubicles (audiovisual i activitats interactives) adaptades en els propis dispositius. En cadascun dels punts patrimonials els usuaris podran accedir als recursos interpretatius a partir de la PDA sense accedir a l'interior dels cubicles, el que permet gaudir del projecte als grups nombrosos de visitants.
Els grups de més de cinc persones podran aconseguir els dispositius PDA al punt d'informació del centre de visitants de Can Saladrigas.

Tercer nivell d'interpretació: Interpretació "in situ" del patrimoni

El tercer nivell d'interpretació esdevé un últim grau de concreció argumental. En aquest cas es basa en la interpretació dels elements patrimonials en tota la seva complexitat, sense estar vinculada a un únic argument temàtic. D'aquesta manera es coneix el patrimoni "in situ" des de diversos aspectes històrics i artístics, tant des del punt de vista social, econòmic, polític i cultural.

És el definitiu punt de concreció, de manera que amb la visita completa al centre de visitants i a tots els punts d'interpretació s'aconsegueix un discurs museològic obert que cobreix d'allò més general, cap allò més concret.

El tercer nivell de concreció consta diversos panells d'interpretació de 1'70m d'alçada, 0'60 d'amplada i 15 cm de gruix de xapa metàl·lica amb una base subjectada per cargols. Tindran un suport fotogràfic i un text descriptiu i interpretatiu situat a la part superior de la cartela. S'iniciarà el text amb dades objectives i descriptives referents a l'element patrimonial (nom, any, dades bàsiques) i, finalment, un text interpretatiu en que es desenvolupi la història i característiques de l'element patrimonial en concret.

Aquests panells d'interpretació es col·locaran en els següents punts patrimonials:

- Can Jaumeandreu
- Ca l'Arañó
- Can Gili Vell
- Can Gili Nou
- Cànem
- Can Felipa
- Can Saladrigas
- Mercat de la Unió
- Plaça Prim
- Torre de les aigües
- Can Ricart
- Tallers Oliva-Artés
- Casino l'Aliança
- Flor de Maig
- Cementiri

- Santa Maria del Taulat
- Litoral del Poblenou
- Torre Agbar

Programa especial d'interpretació del traçat urbà

Hi ha un dels elements patrimonials que pel seu caràcter més extens no disposarà d'un panell de tercer grau d'interpretació comú. Estem parlant del traçat urbà del Poblenou.

L'interpretació en aquest cas es durà a terme al llarg de tot el barri. En algunes de les cantonades de carrer on hi ha una placa del nom del carrer, es situarà al terra una placa de metall de 1mX1m on hi haurà gravada l'explicació del nom i el seu significat, així com l'època en que va ser rotulat aquest nom.

Es tracta de crear una gran enciclopèdia urbana a partir del nom dels carrers, a la vegada que permet fer agrupacions de carrers per etapes històriques segons el nom amb el que foren batejats.

Logística de la interpretació

- Panells de xapa metàl·lica d'1'70mX0'60mX15 cm
- Plaques metàl·liques d'1mx1m

Els panells metàl·lics d'interpretació del patrimoni seran similars als utilitzats per l'Ajuntament de Barcelona i Sant Cugat alhora d'interpretar el seu patrimoni urbà.

Les plaques metàl·liques situades a la Rambla del Poblenou són un bon exemple de les plaques de major dimensió pensades per la proposta d'interpetació especial del traçat urbà.

Resum de la proposta interpretativa i adequació del territori

El Poblenou, de suburbi a terra promesa

Arguments temàtics

- El Manchester català
- A la recerca de la modernitat
- Entre passatges, carrers i avingudes
- El preu del progrés

Temes específics

- L'origen de la terra promesa
- El regne del tèxtil
- L'era de les llums
- El procés de desindustrialització
- L'impuls olímpic
- Poblenou i el 22@
- Urbanisme industrial vs pla Cerdà
- Carrers de la història del Poblenou
- Homes, dones i nens
- Solidaritat i unió
- Un barri que mira amunt
- La eterna manca de serveis

Primer nivell de concreció

Centre d'interpretació Can Saladrigas

Segon nivell de concreció

- Can Jaumeandreu
- Can Saladrigas
- Tallers Oliva Artés
- Can Felipa
- Platges
- Ca l'Arañó
- Plaça Prim
- Traçat urbà (Rambla del Poblenou)
- Can Ricart
- La flor de Maig
- Cementiri
- Torre de les aigües

Tercer nivell de concreció

Panells d'interpretació del patrimoni

Disseny d’activitats didàctiques complementàries

DISSENY D'ACTIVITATS DIDÀCTIQUES COMPLEMENTARIES

A continuació plantegem un seguit d'activitats complementaries per al projecte per tal d'oferir alternatives atractives i didàctiques a la visita del territori-museu. Són activitats dirigides i orientades a segments de públic concrets. Aquestes serviran de base per a l'articulació posterior d'una xarxa d'activitats molt més extensa i complexa.

Activitat 1. Poblenou vist a través de l'objectiu

Públic objectiu: Activitat destinada al públic familiar

Idea o concepte general: Poblenou a través de l'objectiu és una activitat pensada per al públic familiar, amb la intenció que pares i fills treballin conjuntament per un fi comú, combinant oci amb coneixement.

L'element bàsic de treball és la fotografia, per tal de descobrir a través de les fonts visuals les continuïtats i canvis del barri al llarg del temps. Aquesta idea clau ofereix als pares una visió diferent de la zona, incidint en els canvis en la realitat socioeconòmica del passat i actual. En els infants, en canvi, els introdueix en el concepte de l'espai-temps, és a dir la capacitat de reconèixer les diferencies entre els temps passats i el seu entorn present.

Evidentment, considerem l'edat apte per aquesta activitat nens i nenes de 7 a 12 anys, oferint especificitats per als alumnes de l'últim cicle de primària.

Per tal de motivar al visitant a la realització de l'activitat i optimitzar l'aprenentatge, aquesta s'ha estructurat a partir d'un joc, amb el seu fil conductor i objectiu final. Joan Antoni Camps, ha retrobat a casa seva, una antiga caixa del seu avi, Joan Camps i el seu pare Eusebi Camps, en el seu interior hi ha diversos objectes de la família, entre els que destaca dos diaris escrits pels protagonistes, així com diverses fotografies fetes per ambdós membres de la família. Joan Antoni Camps requereix l'ajuda dels visitants per a descobrir el lloc on van ser fetes dites fotografies, així com la propietat de dits objectes.

El desenvolupament operatiu de l'activitat es desenvolupa entorn dels diversos objectes i fotografies trobades a la caixa. Els elements fonamentals seran els dos diaris en els que s'explicarà la jornada fotogràfica que Joan i Eusebi Camps van realitzar, amb les seves respectives famílies , fent fotografies, indicant els llocs per on van passar, les característiques de l'entorn i els indrets que van fotografiar.

Així mateix l'altre element fonamental per a fer l'activitat és una càmara fotogràfica digital. Finalment complementen l'activitat la reproducció d'objectes diversos de mitjans del segle XIX i XX, que ompliran la caixa.

Objectius

- Valorar els canvis i continuïtats del barri al llarg del temps
- Fomentar la participació entre pares i fills i entre diverses famílies
- Introduir en l'ús de la fotografia com a font de coneixement històric
- Estimular diversos tipus d'intel·ligències i sentits

Principis pels que es regeix: L'activitat intenta divertir i sorprendre, facilitant la interactivitat entre els membres

de la família i proporcionant moments de "il·luminació creadora", mitjançant activitats d'investigació i exploració. Un dels elements ha tenir en compte és presentar diferent tipus d'activitats destinades a persones diferents i amb diversos processos d'aprenentatge.

Han d'abundar activitats que estimulin al pensament crític i reflexiu, en els quals emprar el mètode hipotètic-deductiu, on la fotografia serà la principal eina de treball. En vincular el passat amb el present, l'activitat pot connectar més fàcilment amb la vida quotidiana del visitant i els seus coneixements preestablerts, especialment útil en el públic infantil per construir coneixement a partir del seu món conegut.

Explicació de l'activitat: L'activitat s'inicia a la sala polivalent del centre de visitants de Can Saladrigas. Allà s'oferirà al visitant una càmara fotogràfica digital (que caldrà retornar al final de l'activitat) i una caixa plena d'objectes.

Seguidament s'activarà un curt audiovisual de 2 minuts en que s'introduirà a l'activitat. En Joan Antoni Camps , ha trobat a la seva llar una caixa antiga, propietat del seu avi. Al obrir-la a descobert, amb gran sorpresa, una sèrie d'objectes diversos (vestits, banderes, objectes domèstics, de transport, etc), dos llibres escrits a mà i diverses fotografies. Aquests objectes pertanyien al seu avi, Joan Camps i al seu pare Eusebi Camps. En Joan Antoni sol·licitarà l'ajut al visitant per a reconèixer, amb l'ajut dels dos diaris personals, els llocs on es van realitzar aquestes fotografies i reconèixer la propietat dels diversos objectes de la caixa.

Amb aquesta breu introducció es repartirà un llibre a cada família. Es tracta d'una activitat pensada per a la participació de dues famílies diferents. El llibre de Joan Camps serà per una família, el de Eusebi Camps per l'altra. Aquests llibres, seran unes petites publicacions de paper-cartró que cada visitant es

La comparació d'espais és un dels elements fonamentals de l'activitat.

La desindustrialització ha donat pas a la conformació d'un barri amb un fort caràcter residencial. La substitució dels vells recintes industrials per habitatges i passejos és una característica habitual de les darreres transformacions urbanístiques.

podrà endur a casa. En el seu interior hi trobarà una explicació, punt per punt, dels indrets on es van realitzar les diverses fotografies, les característiques de l'entorn i les persones que l'acompanyaven. Es tracta de dos diaris, l'un realitzat a mitjans del segle XIX i l'altre en els anys trenta del segle XX, de manera que les descripcions dels llocs i carrers s'han d'adequar a les característiques urbanístiques i històriques del moment, tot i això es respectaran el nom actual dels carrers per facilitar la ubicació i els referents actuals. Ha de ser, però, un llenguatge planer i fàcil d'entendre. Els llibres contindran, també una sèrie d'activitats adaptades per als nens de 10 a 12 anys, últim cicle de primària, basades en l'observació i comparació de les fotografies.

La missió de la família és clara, han de agafar la seva càmara i trobar els llocs on es van realitzar les fotografies que li pertoquen, per fer-ho disposen del suport de les mateixes fotografies i les descripcions i indicacions dels respectius diaris.

Es tracta d'estimular la investigació, amb això es vol introduir de manera molt planera en les eines bàsiques del científic i investigador, la formulació d'hipòtesis, l'anàlisi i estudi de les fonts i la recerca d'unes conclusions. Amb tot es pretén també fomentar la col·laboració i treball entre pares i fills.

Un cop arribats als llocs s'ha de fer una foto seguint l'orientació de la fotografia original, en les fotos on aparegui la família dels protagonistes, els visitants també hauran d'imitar la posició original de les persones de la fotografia. En definitiva

es basa en trobar el punt d'orientació correcte, sabent interpretar les continuïtats i els canvis entre el passat i l'actualitat. Aquells indrets en que la fotografia tingui clares evidències de l'indret, la descripció del diari serà més lleugera, en canvi en els espais clarament canviats, la descripció escrita haurà de donar un nombre de pistes i detalls molt més elevat.

Pels nens de 10 a 12 anys, el llibre inclou algunes activitats basades en la comparació. En elles el nen ha de descriure o anotar les principals diferencies o coses en comú que tenen els espais de les fotografies amb l'entorn actual.
Es tracta d'una activitat dirigida principalment a estimular les intel·ligències espacials, interpersonals, i lingüístico-verbal.

Un cop fet tot el recorregut i realitzades totes les fotografies, els visitant ha de retornar a Can Saladrigas, allà s'imprimirà les fotografies fetes a la sala polivalent, per tal de endur-se-les de record de l'activitat. De retorn a la sala polivalent, i mitjançant les fotografies antigues, s'haurà de fer una tria dels objectes que pertanyen al personatge de la fotografia i els que no. Tots aquests objectes apareixeran a les fotografies, ja siguin peces de roba, banderes, elements de decoració o altres.Amb això es treballa sobretot la intel·ligència corporal cinestèsica, al haver de tocar i identificar els objectes de la caixa.

Justificació de la interactivitat: La interactivitat és la base per relacionar-nos amb l'exterior i aprendre, tots adquirim nous coneixements interactuant amb l'entorn. En el cas de l'aprenentatge de les ciències, l'ús de la interactivitat es converteix en imprescindible si tenim en compte la necessitat d'analitzar, treballar amb fonts i realitzar comprovacions .

La diversió i les emocions converteixen les experiències en coneixement de llarga durada, permetent la vinculació entre l'oci i l'adquisició de nous coneixements. Això esdevé especialment atractiu en el cas d'aquesta activitat, al permetre a pares i fills treballar plegats i passar una jornada d'oci i distracció de la rutina habitual.

Lloc: Diversos indrets del Poblenou/ Espai polivalent de Can Saladrigas

Estacionalitat: Tot l'any (per gaudir al màxim de l'activitat és desitjable temps no plujós)

Durada: 2'30h

Preu: 8€ adult/ 4€ menors de 12 anys

L'avinguda del Bogatell és un dels indrets qua ha patit més canvis en les darreres dècades.

Activitat 2: Treballar al Poblenou: del teler al disc dur.

Públic objectiu: Es tracta d'una activitat d'aprenentatge dirigida a alumnes de primària.

Idea o concepte general: L'activitat "Treballar al Poblenou: del teler al disc dur" reuneix les característiques d'una visita guiada i dinamitzada per alguns indrets de l'exposició permanent del centre de visitant de Can Saladrigas i les d'un taller de caràcter procedimental.

Es tracta d'una activitat d'orientació clarament temàtica, de manera que no mostra un ventall de tots els temes tractats a l'exposició, sinó aquells íntegrament vinculats amb la història del treball al Poblenou, des de les feines realitzades en els vapors tèxtils, fins a les tasques realitzades en les empreses punteres en la informació i la comunicació. És per això que la visita es desenvolupa únicament en dos àmbits de l'exposició, els dedicats a l'evolució industrials entre els segles XIX i XX, i l'àmbit destinat a l'anàlisi del fenomen 22@.

Per tal d'adaptar l'activitat a alumnes de primària, de 6 fins als 12 anys, s'ha plantejat un disseny fonamentat en el joc i l'experimentació, tant important per a l'aprenentatge en aquestes etapes de la vida. Així el fonament de l'activitat es troba en la possibilitat dels alumnes de viure en primera persona els processos de treball a les empreses poblenovines al llarg del temps, així com el seu funcionament intern. Tant els tallers com la visita treballa fonamentalment aspectes procedimentals i potencia l'intel·ligència corporal cinestèsica.

El concepte operatiu de l'activitat s'estructura en dues parts. En la primera els alumnes fan una visita temàtica per alguns dels punts de l'exposició permanent, un itinerari totalment interactiu, ja que són els mateixos alumnes els protagonistes d'aquest, realitzant tasques pròpies del treball industrial al llarg del temps, mitjançant els mòduls interactius de l'exposició. La indumentària i complements els ajudarà a posar-se en la pell dels antics obrers.

Finalment, la segona part de l'activitat consta d'una sèrie de tres tallers, dedicats a les tres etapes de la història del treball: el treball en els vapors tèxtils, el treball en les indústries metal·lúrgiques modernes, i finalment el treball en empreses de serveis i telecomunicacions.

En aquests tallers els alumnes experimentaran les peculiaritats del funcionament de la producció industrial en cadascuna de les tres etapes. Es tracta d'una activitat monitoritzada per tres educadors (especialment en la part dels tallers, per els cicles inferior i mig de primària)

L'argument temàtic per a realitzar l'activitat és senzill, els alumnes, dividits en grups, representen a diversos grups de treballadors en diverses empreses poblenovines dels segles XIX, XX i XXI. La missió és molt simple, treballar seguint els paràmetres de producció de cada empresa.

Objectius

- Identificar les principals diferències en els processos de producció al llarg del temps
- Conèixer les principals funcions, drets i deures de la classe treballadora al llarg del temps
- Fomentar la participació activa de l'alumnat en l'activitat
- Estimular diversos tipus d'intel·ligències i sentits

Principis pels que es regeix: L'activitat intenta exercitar el pensament a partir del joc de simulació, de manera que els infants hagin de posar-se en situació de cada època i experimentar les deferents formes de treball, segons l'evolució tecnològica i social. És una activitat especialment pensada per estimular la intel·ligència corporal cinestèsica a través de l'experimentació, però també fomenta la interpersonal a través del treball col·lectiu i la linguïstico-verbal, a partir de l'estímul en activitats d'expressió oral i escrita. Tot plegat inclòs en els diferents treballs realitzats al llarg de la visita i els tallers.

La informació que s'ofereix ha de ser estructurada i breu, agrupant conceptes i idees, així mateix cal fomentar la participació de tot el grup en la prova d'objectes i l'ús dels suports visuals concrets, per tal de treure el màxim rendiment de l'activitat.

Finalment es important fomentar una actitud distesa i procliu a l'aprenentatge, de manera que la interactivitat, el treball col·lectiu i l'actitud dels educadors ha d'afavorir la voluntat d'aprenentatge.

Explicació de l'activitat: L'inici de l'activitat es desenvoluparà a la sala polivalent de Can Saladrigas. Allà s'acollirà al grup per part de l'educador i s'explicaran les bases de l'activitat a desenvolupar.

El pas següent serà organitzar la classe en tres grups diferents, cadascun estarà format per una mitjana d'unes 8-10 persones. A cada grup se li adjudicarà un lloc de treball, o bé Can Saladrigas (vapor del segle XIX), Motor Ibèrica (indústria automobilística del segle XX), o bé Imagina Mediapro (empresa audiovisuals segle XXI). En cada cas el grup s'haurà de vestir amb els elements de treballs típics de cada etapa, així com eines (de plàstic) usades en cada treball.

Així els obrers del vapor tèxtil aniran vestits amb camisa, pantalons subjectats amb tirants o faldilla, boina per als nens i mocador subjectant el cabell les noies. Els treballadors d'una indústria d'automòbils, tant nois com noies, es vestiran amb un "mono" de treball. Finalment els treballadors de Mediapro, se'ls vestirà amb una americana i els nois amb corbata. Totes les peces de roba es posaran damunt de la vestimenta que duen els alumnes.

Un cop fets els grups, l'educador els portarà cap a les sales de l'exposició per iniciar l'activitat. En el cas dels grups de primer cicle de primària, s'adaptarà la visita per esdevenir un itinerari teatralitzat.

En aquest cas la visitat es desenvoluparà amb tres educadors, caracteritzats amb l'aparença de tres empresaris que guiaran als seus treballadors.

En ambdós casos el paper dels educadors és la de conduir al grup, motivar per a la realització de les activitats i transmetre els continguts importants per aprendre. Així els educadors han de transmetre, amb un llenguatge senzill les característiques i condicions del treball en cadascuna de les tres èpoques .

El primer punt d'activitat serà a la sala de la industrialització, dintre l'àmbit del Manchester català, en el mòdul interactiu de "els vapors industrials" (*veure 1.2. sala de la industrialització al centre de visitants Can Saladrigas*). Aquí, els educadors explicaran els modes de treball del proletariat industrial en les fàbriques tèxtils, segons sexes i edats. Seguidament, i en petits grups, els alumnes vestits de proletaris industrials se'ls hi manarà treballar en el interactiu dels vapors industrials. Tindran la missió de posar en funcionament la politja, alimentant les calderes de vapor i produir en el teler. Nois i noies duran a terme diferents tasques, segons les que es realitzaven en el segle XIX segons el sexe. Així les noies s'encarregaran dels telers, mentre que els homes treballaran en les feines de control mecànic i a les calderes.

El segon punt de treball estarà en la mateixa sala, davant del mòdul interactiu "la producció d'automòbils" (*veure 1.2. sala de la industrialització al centre de visitants Can Saladrigas*). En aquest punt els educadors faran referència als canvis productius sorgits amb l'ús de l'energia elèctrica i la introducció de nous mètodes productius en cadena. Els alumnes vestits com operadors metal·lúrgics, en petits grups, hauran de treballar en la producció en cadena d'automòbils mitjançant el mòdul interactiu de l'exposició. Els alumnes experimentaran en primera mà el que significa el treball en cadena, i la funció de cada treballador en aquest sistema.

Finalment el tercer punt de treball estarà a l'àmbit dedicat a la creació del projecte 22@ (*veure 2.3. Entre el present i el futur: Poblenou i el 22@*) davant del mòdul interactiu de la Torre Agbar.

Allà els educadors explicaran els canvis en el tipus d'empreses i maneres de treballar en les indústries de serveis i de telecomunicacions. Principalment cal incidir en el paper de la informàtica com a nova eina de treball i producció.

L'organització del treball al Poblenou ha anat canviant al llarg del temps a mesura que l'evolució tecnològica ha modificat les formes de producció.

El grup d'alumnes que tenen el rol de treballadors d'una empresa de serveis del segle XXI, se'ls hi proporcionarà una càmara fotogràfica i un bloc de notes. La seva feina serà la de periodistes, i s'encarregaran de realitzar una breu crònica de l'activitat realitzada pels seus companys, amb fotografies i informació escrita.

Amb aquestes activitats s'estimula l'intel·ligència corporal cinestèsica, la lingüístic verbal i la intrapersonal, a la vegada que es potencia el treball amb els sentits del tacte, la vista i la oïda. L'activitat s'adapta a les diferents edats dels cursos de primària mitjançant el tipus de discurs que s'ofereix i la forma d'oferir-lo.

Una vegada realitzat l'itinerari és el moment d'iniciar els tallers. Aquests es realitzaran, de nou, a la sala polivalent de Can Saladrigas.

Els tallers pretenen treballar mitjançant la demostració científica el funcionament tècnic de les indústries, establint les diferències entre els mecanismes dels vapors tèxtils, i el funcionament d'un motor elèctric.

Cadascun dels tres grups realitzarà un taller diferent, adaptat a l'època treballada per cadascun d'ells. Tots els tallers contaran amb tres educadors, que marcaran els objectius i pautes a seguir i ajudaran a cada grup a realitzar correctament l'activitat:

Taller 1: El primer taller està destinat al grup que representa el col·lectiu de proletaris treballadors de Can Saladrigas. La seva missió és comprovar el funcionament d'un vapor tèxtil a partir de la construcció d'una petita maqueta del funcionament del sistema de politges que permet el funcionament de la fàbrica a partir de la força del vapor.

Es tracta d'una petita maqueta de fàcil muntatge que consti de diverses peces:

- Petit motor de rotació amb mànec i biela
- Pistò
- Politja gran
- Corretja gra
- Politges petites
- Cordes petites
-Eix transversal

Amb els consells i ajut de l'educador, els alumnes han de muntar el mecanisme de politges i cordes amb el que funcionaven els antics telers industrials. El motor de rotació es farà girar amb un mànec i iniciarà el moviment del pistó que farà girar la gran politja, i d'aquí, amb una corda es fa girar les petites politges, unides per un eix transversal giratori. Aquestes politges van unides, cadascuna a un teler.

Es tractat de fomentar la participació del grup, el treball en equip, el sentit comú i l'aprenentatge a partir de la prova-error.

Taller 2: Al mateix moment, el segon grup, el que representen un conjunt d'operaris d'una indústria automobilística de mitjans del segle XX, realitzaran un

segon taller, acompanyats d'un altre educador. En aquest cas l'objectiu serà de dissenyar una petita maqueta d'un generador elèctric. Es tracta de crear un motor elèctric amb materials molt senzills i de forma pedagògica. Els materials bàsics per al seu disseny són:

- taula de fusta
- filferro
- fil de coure
- tub de plàstic aïllant
- iman
- piles de petaca
- corda
- politges
-cinta aïllant

Amb el suport de l'educador i el suport d'instruccions de suport sobre paper, els alumnes hauran de muntar un rotor, un estator, i connectar lis politges i cordes. El motor ha de generar el moviment de les politges a través de l'electricitat de les piles.

Es tracta d'un tipus de motor de construcció molt senzilla i bon funcionament. Amb això es pretén mostrar les continuïtats i canvis en el funcionament de les indústries mogudes per vapor i les que ho feien a través de l'electricitat.

Taller 3: L'últim taller, realitzat simultàniament als altres dos, serà realitzar per al grup de petits periodistes. Aquests, de nou amb el monitoratge d'un educador, editaran la crònica de l'activitat realitzada al llarg del dia. L'eina de treball, evidentment serà una computadora amb un senzill programa d'edició. La crònica anirà il·lustrada amb les fotografies preses durant l'itinerari.

Per a realitzar una edició correcte, el text ha de mantenir les normes bàsiques de l'edició periodística, com adaptar els textos a una extensió i espais determinats.

L'edició complerta serà impresa i repartida als diversos alumnes com a record de l'activitat.

L'última feina a realitzar abans d'acabar serà elegir un portaveu del grup per explicar als seus companys el funcionament del taller realitzat, les feines fetes i els resultats obtinguts, establint relació amb el que s'ha vist durant l'itinerari.

Justificació de la interactivitat: Treballar és produir i per tant interactuar amb l'entorn. L'interactivitat és fonamental per a comprendre els processos del treball al llarg del temps, i experimentar les diverses funcions dels treballadors segons les fonts energètiques i el tipus d'indústria.

En aquest cas l'experimentació i el muntatge esdevé molt interessant per a treballar aspectes relacionats amb la tecnologia industrial, bàsic per a comprendre els canvis en els subministraments energètics de la indústria al llarg del temps i les seves característiques tècniques.

Lloc: Àmbits "el Manchester català" i "a la recerca de la modernitat" del centre de visitants de Can Saladrigas

Estacionalitat: Tot l'any

Durada: 1'30h

Preu: 75 € per grup

Activitat 3: Poblenou sota la lupa

Públic objectiu: Activitat dirigida per a l'educació secundària obligatòria i post-obligatòria, en joves entre els 12 i 18 anys.

Idea o concepte general: Poblenou sota la lupa es basa en un itinerari-taller pels principals espais històrics del Poblenou. Per tal de vincular el projecte d'interpretació amb les propostes existents en el barri, es tracta d'una activitat que s'ha de realitzar amb col·laboració amb el Museu d'Història de Barcelona (MUHBA).

Es tracta doncs d'una activitat que funciona paral·lelament i en complement a l'itinerari ofert pel MUHBA anomenat "Poblenou. Bressol industrial", que recorre els principals espais patrimonials del barri per a conèixer l'evolució industrial d'aquest, des dels primers prats d'indianes fins al nou projecte 22@, fent èmfasis en els principals canvis socials que aquests canvis van provocar.

Aquesta activitat ofereix un suplement a aquest itinerari, oferint un caràcter més pràctic, motivant al treball de l'alumnat i estimulant a la pràctica de la investigació històrica.

L'alumne disposarà d'un material de treball, format per diverses fonts històriques, objectes, fonts documentals i fotogràfiques. Amb aquest seguit de fonts i les informacions rebudes a l'itinerari els alumnes treballaran per tal de trobar solució a una problemàtica. És a dir, caldrà aplicar el mètode científic de la historiografia per tal de respondre a una problemàtica, proposar hipòtesis, analitzar fonts i extreure conclusions.

Es tracta d'una activitat que barreja el treball de l'investigador, recollir fonts i pistes, per analitzar-les i treure conclusions amb l'itinerari tradicional. Especialment indicada per potenciar les intel·ligències espacial, intrapersonal i lingüístico-verbal.

L'itinerari urbà és un dels fonaments d'aquesta activitat, en vinculació amb el MUHBA.

El modern barri del Poblenou conserva molts dels elements patrimonials que ens expliquen els origens industrials d'aquesta zona de la ciutat de Barcelona.

La dificultat de l'activitat s'adaptarà als diversos ventalls d'edat, de manera que els alumnes d'ESO compartiran un model d'activitat, i els de Batxillerat participaran en una versió similar de l'activitat adaptada a la seva capacitat cognitiva.

Objectius

- Introduir al alumnes en els plantejament bàsics de la investigació científica
- Fomentar les capacitats de reflexió i anàlisis
- Complementar la visita guiada amb el treball de fonts històriques

Explicació de l'activitat: L'element de treball de l'activitat serà un petit dossier per a l'estudiant, cadascun d'ells disposarà d'un. Els dossiers contindran diverses fonts documentals, fotogràfiques i objectes referents a la història del Poblenou.

Dites fonts històriques poden ser primàries i secundàries, en qualsevol cas, han de ser fonts descriptives, aptes per a l'aprenentatge, referents als principals temes de la història del Poblenou, la industrialització, l'obrerisme i el model urbanístic.

Les fonts històriques han de respondre a un ordre de disposició concreta, que segueixi l'argument temàtic de l'itinerari per tal d'anar treballant les fonts seguint el temps del monitor de l'activitat.

Cadascuna de les fonts històriques disposarà d'algunes activitats de treball vinculades. Aquestes han d'estimular l'anàlisi de les fonts, identificant la informació que aporten, interpretant-la o bé resumir-la. Les activitats poden anar des de resums, fins a realització de taules o esquemes o simples respostes de preguntes concretes.

La finalitat és complementar l'itinerari a través de l'estudi de diverses fonts. Per tal de vincular les activitats al patrimoni local i a les seves institucions culturals, seria bo disposar d'unes fonts obtingudes de l'Arxiu Històric de Poblenou.

L'element motivador i objectiu de l'activitat és resoldre una problemàtica concreta aplicant el mètode científic. El dossier plantejarà una problemàtica inicial a partir d'un estat de la qüestió. Per tal d'adaptar l'activitat als diversos cursos de l'educació secundària s'han plantejat dos nivells de dificultat:

• Educació secundària obligatòria: El dossier plantejarà un estat de la qüestió actual basat en una breu història de la ciutat anglesa de Manchester, posant èmfasis amb els elements vinculats a la seva industrialització i desenvolupament al llarg del segle XIX. Així mateix es plantejarà la denominació feta per part del polític català Francesc Cambó de Manchester català al referir-se al barri de Poblenou.

A partir d'aquest estat de la qüestió es motivarà a l'alumnat perquè conegui el barri, a través de l'itinerari, del patrimoni visitat i de l'estudi de les diverses fonts existents en el dossier, i intenti esbrinar i justificar el nom de la zona de "Poblenou" i el perquè se li va anomenar el Manchester català.

• Educació secundària post-obligatòria: En aquest cas es plantejarà a l'alumne un estat de la qüestió, basat en diverses dades que demostren la presència d'un consolidat associacionisme de diverses característiques en els darrers cent anys.

A partir d'aquesta premissa, i de nou, utilitzant la visita i les activitats proposades en el estudi de les diverses fonts, l'alumne ha de esbrinar i justificar les causes històriques que expliquen l'existència d'un teixit associatiu tant potent al barri.

Tots els dossiers disposaran del seu espai per a prendre notes, l'element més important per a trobar resposta a l'enigma és formular hipòtesis, analitzar la informació rebuda, i extreure conclusions definitives.

El monitor de l'activitat evidentment ha de ser un dels puntals de l'itinerari, la seva finalitat no es limita únicament a aportar informació, sinó que ha de treballar en els diversos espais de l'itinerari les fonts que n'estan vinculades en el dossier, deslligant el nus dels diversos temes plantejats a l'activitat per a tenir suficient informació per anar plantejant hipòtesis i trobar-ne solucions.

Amb la realització d'aquesta activitat s'afegeix el treball de l'investigador en l'itinerari tradicional potenciant l'intel·ligència intrapersonal de l'individu, estimulant a la reflexió, la vinculació d'idees, i l'extracció de conclusions.

Per altra banda es familiaritza a l'alumne amb el treball bàsic de l'historiador i en les seves fonts de coneixement.

El fet de plantejar un dilema inicial, resulta de la voluntat per una banda de plantejar l'origen d'una investigació, resoldre uns dubtes i incerteses inicials, i per altra motivar a l'alumnat a realitzar la seva pròpia investigació, prestant atenció a l'itinerari i requerint de l'anàlisi de les fonts per a buscar respostes als dilemes plantejats.

Justificació de la interactivitat: Complementar la visita amb activitats interactives basades en la posada en pràctica del mètode científic de la disciplina històrica es bàsic per dotar als alumnes de habilitats que vagin més enllà del coneixement conceptual. L'activitat d'investigació potencia les capacitats de reflexió i de connectar informació per extreure conclusions dels alumnes, a la vegada potencia la força de l'itinerari, el convertir-se en una eina per a trobar resposta al dilema proposat.

Lloc: Punt de trobada la Farinera del Clot

Estacionalitat: Tot l'any

Durada: 2'30h

Preu: 89€ per grup

Informació addicional: Activitat en col·laboració amb els serveis educatius del MUHBA

Activitat 4. L'historia a peu de carrer

Públic objectiu: Activitat dirigida al públic adult, tant per a grups com a públic individual.

Idea o concepte general: L'historia a peu de carrer és un itinerari autoguiat dirigit al públic adult. La idea bàsica de l'activitat és la realització d'un recorregut pels carrers i avingudes del Poblenou coneixent els principals esdeveniments de la història i la cultura poblenovina i catalana a partir del nomenclàtor dels carrers.

Es tracta d'un itinerari obert, on el visitant podrà escollir el recorregut volgut segons els interessos propis, d'aquesta manera es crea un missatge de doble direcció entre museu-visitant que dota a aquest últim de gran llibertat en el procés d'interpretació del patrimoni sense un missatge unidireccional.

A nivell temàtic l'activitat proposa conèixer el significat del nomenclàtor dels carrers del Poblenou, així com l'entorn social i polític d'aquella gent que va decidir posar el nom a aquests carrers, la voluntat de crear una memòria col·lectiva i identitat de barri o de país en un ambient cívic i cultural determinat.

A nivell operatiu l'activitat es desenvolupa mitjançant un dispositiu PDA-GPS que ofereix grans possibilitats de llibertat informativa per a l'usuari. La visita és autoguiada, de manera que el visitant és l'encarregat d'escollir el recorregut a través de les múltiples opcions temàtiques i cronològiques ofertes pel dispositiu digital.

Objectius

- Proporcionar elements per a la interpretació de la toponímia urbana.
- Fomentar la participació activa del visitant en el procés d'interpretació del patrimoni
- Fomentar l'ús de les noves tecnologies en la realització d'itineraris urbans

L'ús de la PDA serà un element imprescindible per a la realització de la e-ruta.

Principis pels que es regeix: L'activitat ofereix les eines necessàries per a interpretar el patrimoni urbà, d'aquesta manera el mapa es converteix en l'instrument fonamental alhora d'oferir i conèixer els diversos itineraris. És una activitat que estimula l'intel·ligència espacial, essent bàsica l'ubicació i la identificació de les estructures urbanes.

Sense cap mena de dubte, el principi que regeix l'activitat és la llibertat del visitant per a realitzar l'itinerari. L'estructura d'aquest permet la combinatòria de diverses rutes temàtiques jugant amb el divers nomenclàtor dels carrers, de manera que el visitant podrà dissenyar els seus itineraris segons els seus interessos. Aquest fet proporciona una gran interactivitat entre l'activitat i el visitant esdevenint un itinerari més dinàmic i personalitzat.

Explicació de l'activitat: L'element bàsic per a la realització de l'itinerari és un dispositiu PDA-GPS. Hi haurà diverses opcions per adquirir-ne un:

• Utilitzant un dispositiu propi, amb la possibilitat de descarregar-se l'itinerari des de Internet, a la pròpia llar o en el propi centre de visitants.

• Adquirint temporalment un dispositiu al centre de visitants de Can Saladrigas, amb el programa inclòs per a realitzar l'itinerari.

El punt d'inici de l'itinerari pot variar, per tant, segons la forma d'adquisició del programa de l'activitat. Es tracta d'un itinerari obert, és a dir, que no s'estableix un únic recorregut i per tant el punt d'inici i final d'aquest pot ser diferent segons l'elecció del visitant.

Amb la realització d'aquesta es pretén apropar al públic el valor històric de la toponímia urbana, no només en el significat directe del nom dels carrers, sinó en les característiques d'aquella societat que decidí batejar els carrers del seu barri amb uns noms concrets.

El nomenclàtor urbà ha anat canviant al llarg del temps, doncs aquest és un indicador de la voluntat de crear una memòria i identitat col·lectiva concreta segons els interessos polítics, socials i culturals del moment. D'aquesta manera podem establir diversos grups de noms de carrers pel seu significat o pel moment en que van ser batejats seguint un projecte urbanístic global.

Això mateix és el que pretén oferir l'activitat, les eines per a poder agrupar i interpretar la toponímia urbana segons a la realitat a la que es refereixen i segons el context en el que van ser adjudicats.

Mitjançant la PDA-GPS el visitant pot escollir diversos itineraris possibles, cadascun dels quals farà referència a diferents agrupacions de carrers, que donarà sentit a tota la toponímia poblenovina. Aquestes agrupacions seran, per tant, temàtiques i cronològiques:

- Carrers del Poblenou al llarg del segle XVIII
- Carrers del Poblenou durant la primera meitat del segle XIX
- Carrers del Poblenou durant la Renaixença
- Carrers del Poblenou durant la Restauració Borbònica
- Carrers del Poblenou durant la dictadura de Primo de Rivera
- Carrers del Poblenou durant la II República
- Carrers del Poblenou durant el Franquisme
- Carrers del Poblenou durant el postfranquisme
- Carrers referents als primers industrials i polítics del barri
- Carrers referents a personatges i valors polítics importants
- Carrers referents a la història i cultura catalana
- Carrers referents a la història i cultura espanyola
- Carrers referents a la història i cultura poblenovina

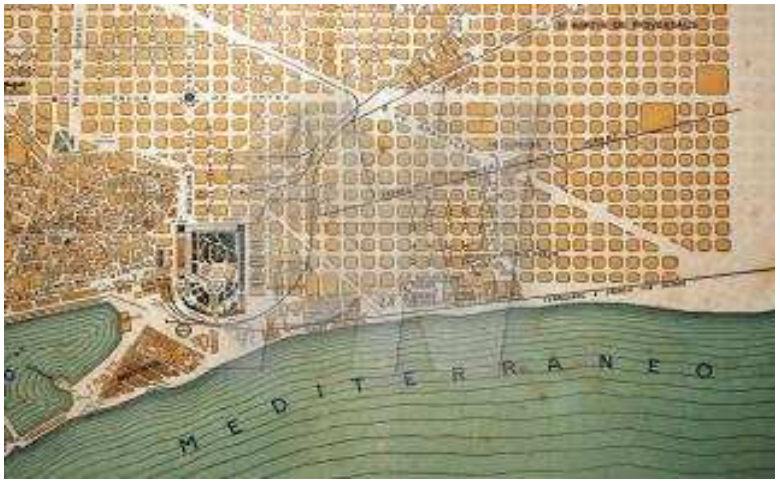

El nom dels carrers del Poblenou són l'expressió de la voluntat de crear una memòria i identitat col·lectiva determinada.

Una vegada escollit algun d'aquests itineraris s'ofereix informació introductòria sobre les característiques temàtiques o de l'època en què es refereix el recorregut. A partir d'aquí, mitjançant un sistema de GPS, sindicarà l'itinerari a seguir, amb els diversos punts d'aturada.

Cada punt d'aturada durà als visitants davant de les plaques de nom dels carrers. Allà a través de la PDA s'ofereix informació referents al significat del nom del carrer, sobre l'època i intenció en que es va batejar d'aquesta forma i les característiques urbanístiques del carrer.

Tota aquesta informació textual ha d'anar acompanyada d'informació visual, amb imatges i il·lustracions. Així mateix, la informació s'ha d'oferir amb format auditiu.

Evidentment, el visitant té plena llibertat per a realitzar l'itinerari autoguiat, de manera que es poden escollir les diverses opcions de recorregut segons la voluntat de cadascú, així la durada i organització d'aquest és variant.
Es tracta bàsicament d'una activitat de transferència de coneixement, en que l'usuari gaudeix de plena llibertat alhora de gestionar-ne la velocitat, l'ordre i la quantitat.

Justificació de la interactivitat: La realització d'un itinerari urbà de recorregut obert ofereix múltiples possibilitats per als visitants, ja que permet adaptar la visita als interessos de l'usuari, realitzant-lo de forma temàtica o cronològica, seguint diferents temes o èpoques concretes.

Aquesta llibertat atorga originalitat a l'activitat, ja que és diferent per a cada usuari o cada vegada que es realitza, el que la fa més interessant i motivadora al permetre a l'usuari ser protagonista directe en la seva evolució.

Una activitat pensada per a públic adult que posa èmfasi en el procés d'aprenentatge però també oferir una proposta original vinculada amb l'oci i el temps lliure. Aquest missatge bidireccional estimula l'adquisició de coneixement a la vegada que dota a l'itinerari d'una singularitat i atractiu necessàries.

Lloc: Itinerari lliure. Lloguer de PDA a centre de visitants de Can Saladrigas.

Estacionalitat: Tot l'any.

Durada: Durada indeterminada. Lloguer de PDA 3h.

Preu: 8€ per persona + 5€ lloguer PDA

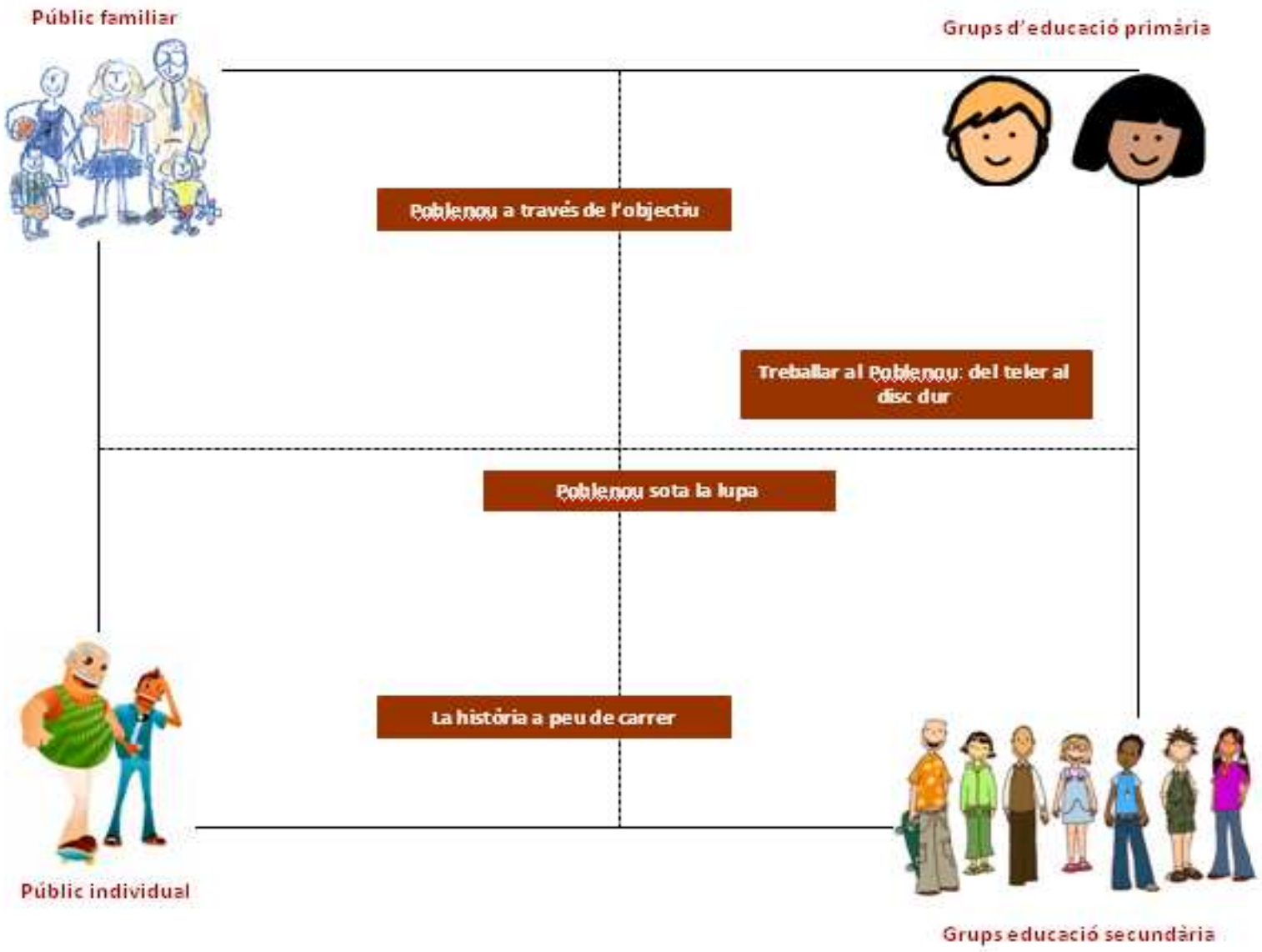
Públic familiar
Grups d'educació primària
Poblenou a través de l'objectiu
Treballar al Poblenou: del teler al disc dur
Poblenou sota la lupa
La història a peu de carrer
Públic individual
Grups educació secundària

Mecanismes per a l'acció

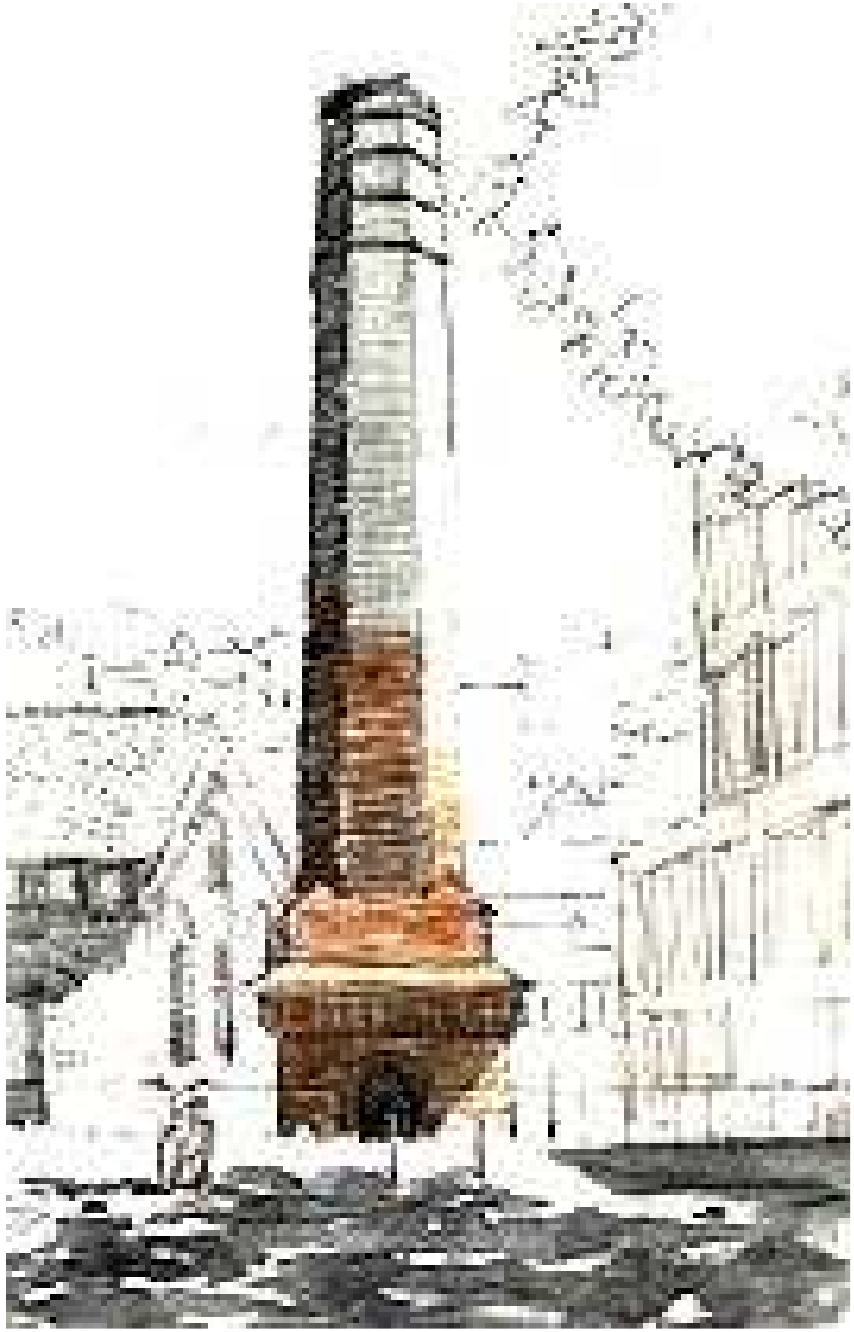

Per a dur a terme el projecte es requereix planificar tota una sèrie d'accions dirigides a planificar una estratègia comunicativa i de gestió que permeti la posada en marxa de la proposta interpretativa:

Estratègia de comunicació

Un cop superada la fase 0 d'arrencada del projecte serà el moment de desenvolupar un programa de comunicació per tal de millorar el posicionament i incidir en la difusió i la promoció de la imatge del Poblenou com a centre històric i industrial de gran importància. Així, tenint en compte l'anàlisi de la situació actual del barri, el programa de comunicació pretén satisfer dos objectius principals:

1. Donar prestigi i millorar el posicionament del Poblenou com a centre cultural històric destacat dintre de la ciutat de Barcelona.

2. Donar a conèixer el Poblenou, de suburbi a terra promesa, com una experiència cultural, educativa i d'oci que presenta el territori com el resultat de la interacció de la tradició industrial, la seva conversió en un espai residencial i les revolucions urbanístiques i econòmiques marcades pels esdeveniments olímpic i 22@.

3. Fidelitzar els segments de públic objectiu.

Les accions de comunicació prioritàries són les següents:

•Elaborar un pla de comunicació i comercialització que inclogui els següents punts principals:

- Acte d'inauguració al centre de visitants de Can Saladrigas i accés gratuït a totes les activitats (roda de premsa, notes de premsa, convocatòria de mitjans de comunicació).

- Fulletons informatius del territori museu, que es distribuiran en els principals espais culturals, educatius i turístics de la ciutat de Barcelona (biblioteques, oficines de turisme, centres cívics, escoles i espais educatius). Aquests fulletons han de contenir informació bàsica sobre el projecte, de la història del barri i l'explicació de les diverses activitats complementàries que ofereix el projecte.

- Tríptics i plànols informatius on s'indiquin l'ubicació dels diversos recursos patrimonials interpretats així com els itineraris més curts i ràpids per accedir-hi. Es tracta d'un element informatiu bàsic per a la ubicació dels diversos punts d'interpretació del segon i tercer nivell d'interpretació del territori-museu. Aquests tríptics han de contar fonamentalment amb una introducció explicativa del projecte i els diversos nivell d'interpretació, un plànol de situació dels diversos punts d'interpretació en el territori-museu amb una explicació de cadascun d'aquests.

L'obtenció d'aquest material informatiu i de suport bàsic s'aconseguirà en el punt d'informació i del projecte situat

en el centre de visitants de Can Saladrigas.

-Mailing a associacions locals i entitats del territori.

- Difusió en premsa i mitjans locals i generals.

-Promoció als portals web d'oferta cultural i educativa de la ciutat, entre els quals hi ha d'haver el portal de l'Ajuntament de Barcelona, Catalunya Cultura, MUHBA, XTEC, MNACTEC, Arxius d'Història del Poblenou i Sant Martí.

• Dissenyar i posar en funcionament una pàgina web 2.0, que inclourà tota l'oferta cultural del Poblenou, de suburbi a terra promesa.

És fonamental en qualsevol proposta cultural del segle XXI tenir la seva finestra comunicativa a la xarxa, és per això que considerem bàsic en una proposta de comunicació i fidelització de públic comptar amb presència web a Internet.
Els objectius bàsics sobre els que s'ha d'assentar el disseny de la pàgina web són:

- Esdevenir un punt de trobada, participació i discussió de projectes i accions dedicades a la difusió del patrimoni i cultura poblenovina.
- Esdevenir un punt de connexió de les diverses propostes culturals del barri.
- Esdevenir una eina educativa i de treball amb les escoles.
- Esdevenir un eina d'informació de les novetats i propostes del projecte El Poblenou, de suburbi a Terra promesa.
- Proporcionar elements complementaris a la visita al territori-museu.

Per tal de complir amb aquests objectius, la pàgina s'estructurarà en 3 nivells diferents d'actuació, cadascun d'ells destinats a una funció concreta:

Nivell 1. Aquest nivell estarà dedicat a la relació amb les múltiples propostes culturals dedicades a la història i la cultura poblenovina de les diverses entitats del barri i de la ciutat de Barcelona. Així en el canal "Poblenou cultura" es presentaran diversos materials realitzats per dites entitats, congressos, articles, revistes, llibres, o material audiovisual, entre molts d'altres.

El MUHBA, els Arxius Històrics de Sant Martí i Poblenou i l'Associació de veïns de Poblenou són alguna de les entitats presents a la pàgina web.

Les societats a les que cal prioritzar alhora de incloure a la web han de ser les principals dedicades a l'estudi de la cultura del barri: MUHBA, Arxiu Històric del Poblenou, Arxiu Històric de Sant Martí, Associació de Veïns del Poblenou, Ateneus culturals del barri, i revista Poble Nou. Aquest espai ha de comptar amb les eines pròpies de les xarxes socials per tal de potenciar la participació dels ciutadans amb aquestes entitats, per tal de realitzar debats i opinions respecte al material produït o a temes de debat organitzades pels seus membres.

En aquest nivell s'han d'oferir diverses adreces electròniques i informació sobre les activitats culturals realitzades per diferents equipaments del barri, per tal de vincular aquestes entitats amb el projecte.

Nivell 2. El segon nivell de la pàgina web ha d'anar destinada a ser un espai de caràcter eductiu per Internet. Aquesta aplicatiu ha de comptar amb diverses activitats didàctiques digitals dedicades a l'aprenentatge de la història de Poblenou. Entre aquestes activitats s'ubicarà l'espai "Coneguem el Poblenou" on hi haurà espai per a la creació de diversos blocs de classe perquè els professors de les diverses escoles visitants del projecte puguin realitzar treballs previs i posteriors a la visita.

Totes les activitats digitals han de comptar amb la seva guia didàctica i material per al professorat.

Nivell 3. Un dels espais clau de la pàgina web ha d'estar dedicat a la informació i complement de la visita en el territori-museu. La pàgina ha d'oferir tota la informació referent a l'estructura i l'organització de la proposta d'interpretació, així mateix s'informarà de totes les novetats i activitats que s'ofereixen.

Per tal de motivar la participació del visitant i la millora de la proposta, s'oferirà una eina de comunicació perquè el visitant pugui deixar la seva opinió, queixes o propostes de millora de la visita.

La web ha de servir també com a eina de complement a la visita, per això s'oferiran diversos recursos que el visitant pot utilitzar durant les visites i activitats. Es proporcionarà en arxiu mp3 una audioguia utilitzable durant la visita a través de dispositius d'àudio, mòbils o dispositius PDA. Així mateix es podrà descarregar per a dispositius PDA les activitats complementàries que requereixin de l'ús de dispositius tecnològics per a realitzar-se.

Alguns dels recursos audiovisuals presents a l'exposició també podran ser visualitzats a la pàgina web i descarregats a les computadores personals, amb finalitats divulgatives i educatives. La instal·lació de Can Saladrigas ha de disposar de xarxa wifi per tal que el visitant pugui descarregar in-situ aquestes aplicacions a través dels seus telèfons mòbils o dispositius PDA.

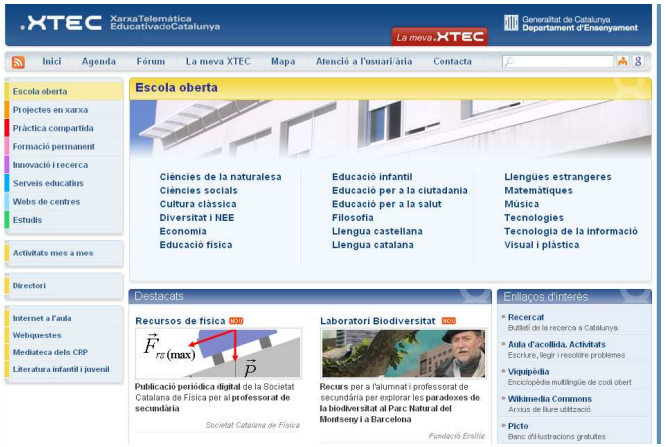

L'aplicatiu dedicat a educacuió de la pàgina web està inspirada en els continguts i format existent en la pàgina de la Generalitat de Catalunya de XTEC.

• Dissenyar una marca amb una imatge corporativa identificativa del territori del Poblenou.

Amb la voluntat del projecte d'oferir una proposta de qualitat que posicioni el Poblenou com un nucli cultural important dintre de la ciutat de Barcelona i que integri les diverses propostes culturals existents en el barri, considerem com un element clau d'imatge i comunicació crear una marca cultural de qualitat, "el Poblenou històric" que s'atorgarà a aquelles propostes culturals del barri, procedents de diverses entitats. Els valors que seran l'eix central del disseny de la marca cultural de el Poblenou Històric:

- Tradició
- Vinculació amb el barri
-Història

Serà l'entitat gestora del projecte qui valorarà la qualitat de les propostes culturals que es generin al barri per part de les diverses entitats, per tal d'organitzar un projecte potent de gran qualitat que integri l'esforç col·lectiu de múltiples grups interessats en la història i la cultura del Poblenou.

o **Realització de campanyes de fidelització del públic objectiu.**

El públic familiar i escolar són els dos segments més interessants per a la nostra proposta, de manera que en l'estratègia de comunicació cal desenvolupar accions per tal de fidelitzar aquest públic al projecte:

Poblenovitza't: El projecte "Poblenovitza't" està destinat a atraure l'atenció i fidelitzar el públic escolar de les escoles de Barcelona. Aquest projecte està basat en la idea de vincular la feina de les escoles amb la feina realitzada en els museus, i motivar a alumnes i professors a treballar fora de l'aula.

Es tracta de proposar tota una sèrie d'activitats destinades a les escoles perquè aquestes treballin a l'aula i "in situ" la industrialització poblenovina , a partir de la visita en el territori-museu i la realització d'activitats complementàries.

El treball fora de l'aula obliga a l'alumnat a tenir coneixement de l'entorn que l'envolta i per tant li dóna les bases necessàries per l'autoaprenentatge de seu entorn immediat, canviant al llarg de la vida. Les propostes de Poblenovitza't han d'estar adaptades a les necessitats i nivells de cadascuna de les etapes educatives:

- Primària: Dossier pel professor amb activitats per treballar a classe i al territori-museu al llarg de l'any, per tal de realitzar una activitat final al centre de visitants de Can Saladrigas per presentar els treballs individuals i de grup, per escoles de vista pública.

-Secundària: Dossier d'activitats per a la realització de crèdits de síntesi al barri de Poblenou, a partir de la visita al territori-museu. Es tracta d'activitats dirigides a treballar les diverses matèries del curs i adaptades a les diverses edats.

Han de ser activitats diverses, interactives i que estimulin diverses formes d'aprenentatge, amb la finalitat de sintetitzar les matèries de tot un curs en una setmana d'activitats entorn del Poblenou.

- Batxillerat: Es proporcionarà propostes a les escoles per tal de realitzar treballs d'investigació sobre l'història del Poblenou i la industrialització. Es basa de fomentar l'ús de diverses fonts primàries, del centre de documentació de Can Saladrigas, del propi museu o bé dels diversos elements patrimonials del barri.

Així mateix, s'oferiran propostes i facilitats per a realitzar treballs de investigació més complexes per a la realització dels treballs de recerca per aquells alumnes que decideixin dedicar-lo a aquesta temàtica.

El projecte "Poblenovitza't" està destinat a totes les escoles de la ciutat de Barcelona. Tot i això cal dedicar especial atenció a les escoles del barri, aquelles que per proximitat i entorn, poden estar més interessats en el projecte. Així cal contemplar reduccions de preu i ofertes per participar en el projecte "Poblenovitza't".

El projecte Poblenovitza't està inspirat en la idea del MUHBA de Patrimonia'm en la que s'executa una intensa relació entre el museu i l'escola, treballant amb els centres educatius de Ciutat Vella a partir de diverses activitats i actes que vinculen ambdues institucions.

Festa treballem en família: Per tal d'atraure i fidelitzar al públic familiar proposem la realització d'una festa anual dirigida al públic familiar. Es tracta d'una jornada amb entrada gratuïta per al públic amb l'oferta de diverses activitats distribuïdes pels diversos espais patrimonials del barri.

Totes aquestes activitats han de tenir un eix en comú, la història i la realitat social i econòmica del Poblenou. Han de ser activitats de treball en família, amb molta interactivitat, on pares i fills

puguin experimentar amb diversos jocs, materials i màquines antigues i diversos recorreguts i itineraris.

Ha de ser una jornada en la que les famílies han de conèixer el valor del patrimoni per l'aprenentatge dels fills i millorar la seva vinculació familiar, amb l'objectiu de interessar-los al projecte i fidelitzar-los.

Model de gestió

En el següent apartat es proposarà un model de gestió adequat a les característiques i els objectius del projecte **Poblenou, de suburbi a terra promesa.**

El present projecte engloba tot un barri on hi ha moltes organitzacions, públiques i privades, que tenen la voluntat de dinamitzar l'àrea mitjançant una oferta cultural més completa. És necessari, per tant, unir esforços de les institucions públiques de la ciutat i en les entitats culturals del barri que li donin un caràcter multisectorial i arrelat al territori al model de gestió del projecte.

Pel diagnòstic fet sobre l'entorn social i institucional de la zona i els objectius plantejats per al projecte, considerem important barrejar en la gestió del projecte les

El projecte "Festa treballem en família" està inspirat en l'activitat familiar realitzada anualment per la Fundació Social Caixa Catalunya a la Pedrera, festa familiar de l'Arquitectura. Es tracta d'una jornada que ofereix diverses activitats per a les famílies vinculades al coneixement arquitectònic.

institucions públiques de la ciutat, que ja han mostrat interès per tal de dinamitzar culturalment la zona, com és el cas del MUHBA i Ajuntament de Barcelona, juntament amb entitats culturals del barri, molt implicades també en la dinamització cultural de la zona. En aquest sentit cal tenir en compte l'Arxiu Històric del Poblenou, encarregats ja de la realització de diversos productes culturals i exposicions relacionades amb l'història del Poblenou.

Per l'ambició i característiques del projecte, però considerem imprescindible la implicació d'institucions de caràcter públic.

Els objectius específics de la proposta són:

• Millorar el posicionament del Poblenou com a centre cultural de Barcelona.
• Implicar les entitats públiques, privades i associatives en el desenvolupament cultural de la zona.
• Aprofitar i completar les propostes culturals existents.
• Fomentar el diàleg i la col·laboració entre institucions en la realització de noves activitats.

Per tant, considerem que el model més adequat és la creació d'una entitat **sense ànim de lucre** en què els agents implicats en la consecució d'aquests objectius, tant públics com privats, treballin de manera conjunta per la bona gestió del **Poblenou, de suburbi a terra promesa**. Dita entitat permet adquirir una personalitat jurídica comuna que integri diversos col·lectius, el que resulta molt útil a l'hora de demanar subvencions o gestionar qualsevol tràmit.

Per a la creació de l'entitat es necessita una acta fundacional de constitució on constin les dades dels socis fundadors. Donada l'envergadura de projecte considerem que les entitats encarregades de la gestió del projecte han de ser:

• Ajuntament de Barcelona/Districte de Sant Martí
• Museu d'Història de Barcelona (MUHBA)
• Arxiu Històric del Poblenou
• Coordinadora d'Entitats del Poblenou

La presència de l'Ajuntament de Barcelona representada pel Districte de Sant Martí és fonamental per a dur a terme un projecte tant ambiciós, per tal de disposar de finançament i el suport d'un importants institució al darrere.

Així mateix, vinculat a l'Ajuntament és important la presència del Museu d'Història de Barcelona (MUHBA). Considerem que les característiques del projecte poden encaixar directament amb els objectius del MUHBA, tenint en compte que la institució ha plantejat la creació d'una de les seves seus al Poblenou centrada en la industrialització de la ciutat. Pensem que el projecte pot omplir dita idea que no ha estat realitzada. El MUHBA ja disposa d'activitats vinculades amb la història del Poblenou, aplicables al nostre projecte. La participació d'aquesta institució es fonamental per l'experiència i la professionalitat en la gestió de projectes museogràfics.

L'Arxiu Històric del Poblenou ha participat en la realització d'exposicions sobre la història del Poblenou,

així mateix treballa en la confecció de productes culturals del barri, pel que pot oferir al projecte un fort arrelament a la zona.

Seguint el mateix criteri, és important incloure la participació de la Coordinadora d'entitats del Poblenou que integra diverses entitats de la zona i es dedica a coordinar les diferents activitats realitzades al barri, el que fomentarà el diàleg entre institucions tenint en compte els interessos i particularitats locals.

A més de l'acta fundacional és necessari crear uns estatuts que expliquin els principis pels quals es regirà l'entitat i que es redactaran en funció dels objectius que es proposi aquesta. Un cop creada caldrà facilitar la integració d'altres associacions sense ànim de lucre del Poblenou relacionades amb el sector educatiu i cultural, sempre i quan segueixin la línea dels principis exposats als estatuts.

Els requisits que els agents que vulguin formar part de l'entitat de gestió hauran de complir són els següents:

- Autenticitat
- Rigor
- Qualitat

Les funcions de la Comissió gestora han de ser:

- Gestionar els recursos del projecte **Poblenou, de suburbi a terra promesa.**
- Mantenir i renovar la logística de la interpretació i l'acollida.
- Facilitar la coordinació entre els membres de l'entitat per a la promoció de les propostes culturals que ofereix el territori.
- Gestionar la Marca cultural de qualitat **Poblenou històric.**
- Vetllar pel bon funcionament de la proposta cultural.
- Fomentar la investigació històrica i les publicacions sobre la història del Poblenou.
- Disseny i realització de noves activitats educatives orientades al públic objectiu.

També proposem la creació d'una Oficina d'Actuació vinculada amb l'entitat gestora, dirigida per un gerent independent que tindrà funcions principalment administratives i executives.

Tasques de la gerència:

- Execució del pressupost i control econòmic i financer del projecte.
- Administració que engloba: Planificació de les anualitats, proposta i assessorament sobre les diferents accions i projectes, assessorament dels membres sobre els diferents aspectes tècnics i d'execució del projecte, elaboració d'informes per a la comissió sobre l'estat de l'execució del projecte.
- Sol·licitar propostes per a les contractacions i concursos d'execució, definir els criteris tècnics dels plecs de condicions dels concursos i contractacions.

Establir els criteris als que s'han d'ajustar les campanyes i suports de comunicació i promoció.

- Atendre les consultes i demandes de la població local o de persones o tècnics directament afectats i totes aquelles que siguin necessàries per a la seva correcta execució.

Cronograma

	Fase 0: Planificació	Fase 1: Execució	Fase 2: Posicionament
Objectius	Institucionalització Recerca històrica Planificació	Plasmació en el territori Consecució d'uns valors de qualitat i atractiu	Posada en marxa de l'estructura interpretativa Augment de la competitivitat Consecució de notorietat
Accions	Creació de l'entitat gestora Elaboració dels projectes executius	Producció instal·lació logística de la interpretació (Primer i segon nivell de concreció) Creació activitats Disseny pla de comunicació i Marca Poblenou històric Formació personal Creació seu de l'entitat gestora	Producció instal·lació logística de la interpretació (Tercer nivell de concreció) Campanya promoció Funcionament seu entitat gestora

Fase 0: Planificació (2012)

En aquesta fase es realitzarà la planificació executiva del projecte detallant les inversions que implica i els continguts i disseny de la proposta interpretativa. També es crearà el marc institucional de la proposta amb l'entitat redactant dels estatuts i tramitant l'acta fundacional.

Fase1: Execució (2013)

En aquesta fase es plasmaran en el territori els projectes executius. No obstant, hem considerat oportú dividir el procés de producció entre les fases 1 i 2 realitzant en la primera el primer i segon nivell de concreció i la creació de les activitats que proposem. En aquesta fase també es sol·licitarà el pla de comunicació i el disseny de la marca cultural de qualitat que després gestionarà l'entitat. Per últim es realitzarà una campanya de formació dels treballadors i es crearà la seu de l'entitat gestora.

Fase 2: Posicionament (2013-2014)

Aquesta fase vol consolidar l'estructura de la interpretació i també la posició del Poblenou, de suburbi a terra promesa com una proposta cultural competitiva. En aquest cas, es finalitzarà la producció i instal·lació del projecte amb el tercer nivell de concreció i es posaran en marxà les activitats didàctiques a la vegada que es treballarà pel disseny de noves. Es realitzarà la campanya de promoció de la proposta i es crearà l'entitat gestora del territori per tal de treballar per la millora i manteniment del projecte.

Pressupost

Programa	Concepte	Fase 0	Fase 1	Fase 2	Total
Primer nivell de concreció	Elaborar projecte executiu del centre de visitants	10.000			
	Honoraris	32.500			
	Producció exposició	23.000			
	Producció audiovisual	21.000			
	Equip audiovisual	40.000			
	Registre	7.000			
	Instal·lació	40.500			
	Subministraments	6.000			
	Altres	6.200			
					186.200
Segon nivell de concreció	Elaborar projecte executiu d'estacions d'interpretació	8.000			
	Producció i instal·lació estacions d'interpretació		20.000		
	Producció interactius estacions d'interpretació		18.000		
	Adquisició equips informàtics suport interactius		19.000		
	Subministrament d'estacions d'interpretació		15.000		
					80.000
Tercer nivell de concreció	Elaboració projecte executiu tercer nivell de concreció	9.000			
	Producció i instal·lació de panells			9.000	
					18.000
Activitats	Elaboració projecte executiu activitats	9.000			
	Producció activitat digital		8.000		
	Disseny activitats		5.000		
	Educadors			30.000	
	Material activitats			10.000	
					62.000
Comunicació i difusió	Disseny de la marca Poblenou històric		9.000		
	Disseny del pla de comunicació		15.000		
	Producció i distribució de fulletons informatius			9.000	
	Producció tríptic d'interpretació		6.000		
	Campanya de promoció			25.000	
	Campanyes de fidelització			20.000	
					84.000
Mecanisme de gestió	Creació de l'organisme de gestió		3.000		
	Recursos humans		35.000		
	Posada en marxa de la seu de l'organisme de gestió			40.000	
					78.000
TOTAL PER FASES		212.200	153.000	143.000	508.200

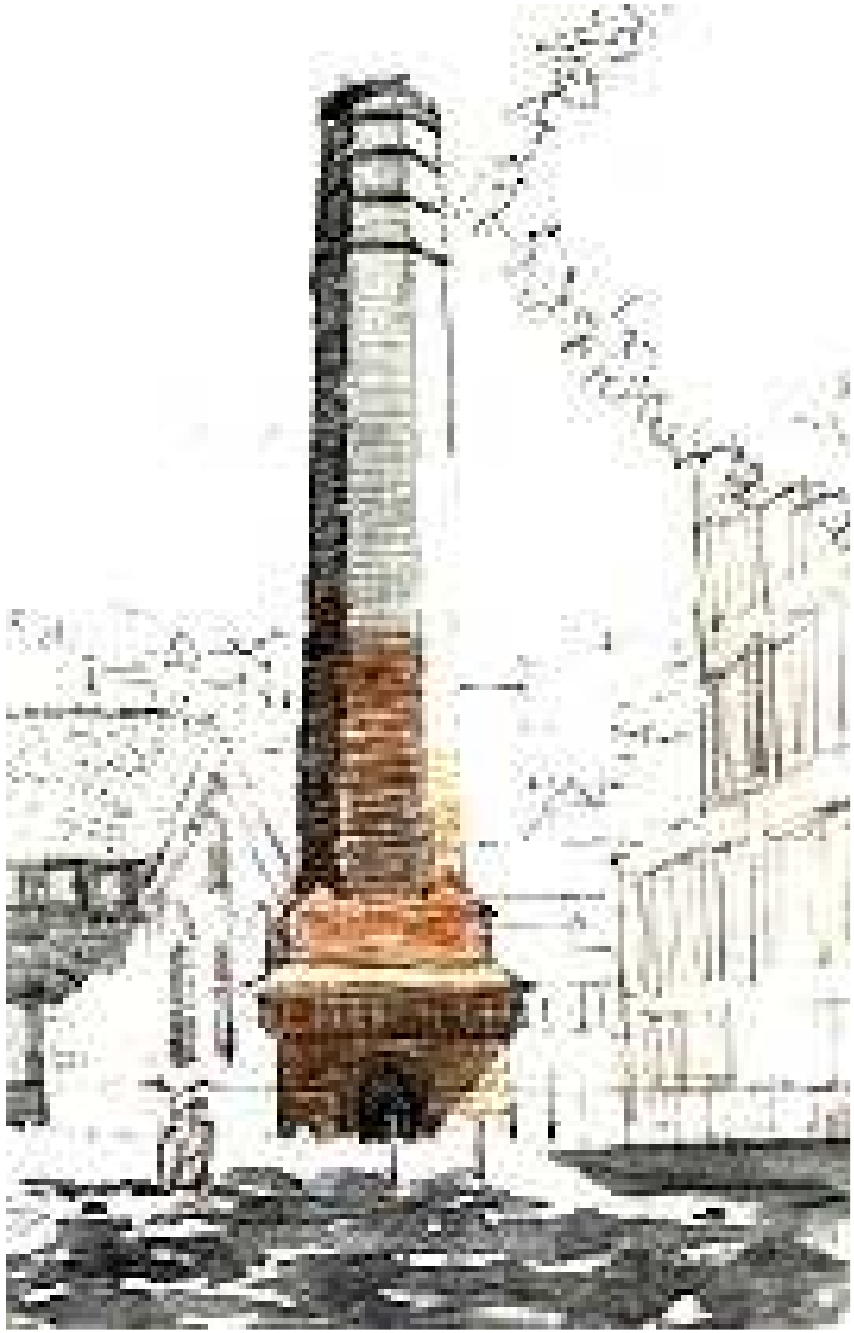

Bibliografia

Bibliografia

AJUNTAMENT DE BARCELONA, *Programa d'actuació del Districte de Sant Martí 2008-10*, Aj. Barcelona-Districte de Sant Martí, 2008.

AHPN, *Icària. Papers de l'Arxiu Històric del Poblenou*; Arxiu Històric de Poblenou, 2006 i 2010, núm. 11 i 15.

AHPN, *Enciclopèdia. El Poblenou en 135 veus*; Arxiu Històric de Poblenou, Barcelona, 2005.

AHPN, *Els carrers del Poblenou*, Arxiu Històric del poblenou, Barcelona: 1982.

AHPN, *El Poblenou: més de 150 anys d'història*, Arxiu Històric de Poblenou, Barcelona: 1991.

CASINOS, X.; *L'operació Fòrum, entre el 92 i la Sagrera*; Barcelona: 2006.

HERNÁNDEZ CARDONA, F. X., SANTACANA MESTRE, J.; *Las museografías emergentes en el espacio europeo occidental,* dintre de *Hermes. Revista de museología*, número 1, edicions Trea, Gijón: 2009, pàg. 8-20.

HUERTAS, J.M.; *La gent i els barris de Barcelona*; Ajuntament de Barcelona: Districte de Sant Martí; Barcelona: 2001.

IDESCAT, *Consum i pràctiques curturals 2006/08*, Departament de Cultura -Institut d'Estadística de Catalunya-, 2008.

LABORATORIO PERMANENTE DE PÚBLICOS DE MUSEOS; *Conociendo a nuestros visitantes. Estudio de público en museos del Ministerio de Cultura*; Ministerio de Cultura - Laboratorio permanente de público de museos-; 2010.

MIRRI LARRUBIA, M. T.; *Vida quotidiana en un poble industrial. Sant Martí de Provençals 1862-1925*; Districte de Sant Martí. Arxiu de barcelona, barcelona: 2001.

NADAL, J.; TAFUNELL, X.; *Sant Martí de Provençals, pulmó industrial de Barcelona (1847-1992)*; ed. Columna; Barcelona: 1992.

OLIVA, A.; *El districte d'activitats 22@ bcn*; Aula Barcelona; Barcelona: 2003.

ROIG, J.L.; *Historia de Barcelona, desde si fundación al siglo XXI*; El Periódico de Catalunya; Barcelona: 1995.

TATJER, M. i VILANOVA,A.; *La ciutat de les fàbriques. Itineraris industrials de Sant Martí*, Districte de Sant Martí, Barcelona, 2002.

Webgrafia

www.forumriberabesos.net

www.bcn.cat

Carles Somoza Buscarons